

ERÜNAL SOSYAL BİLİMLER LİSESİ
ANTALYA I. ÖĞRENCİ SEMPOZYUMU
BİLDİRİLER KİTABI

“DEMOKRASİ VE DARBELER TARİHİ”

23 Aralık 2016, Antalya

**ERÜNAL SOSYAL BİLİMLER LİSESİ
ANTALYA I. ÖĞRENCİ SEMPOZYUMU
BİLDİRİLER KİTABI**

Antalya Erüenal Sosyal Bilimler Lisesi Adına

Sahibi

Özgür UYGUR

Okul Müdürü

Baskıya Hazırlayan

Arif NALLI

Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmeni

Eser İnceleme Komisyonu

İlke SÖKMEN

Müdür Yardımcısı/İngilizce Öğretmeni

Barış KIZILAY

Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmeni

Ahmet SELEN

Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmeni

**Yayımlanan bildirimlerle ilgili tüm sorumluluk bildiri metinlerinin yazarlarına
aittir.**

İletişim Bilgileri

Antalya Erüenal Sosyal Bilimler Lisesi

Adres: Namık Kemal Bulvarı No.35 Döşemealtı-ANTALYA

Telefon: 242- 443 19 29 / 242 - 443 19 30

Belgegeçer:0-242-4431942

E-posta adresi: 969464@meb.k12.tr

<http://antalyaerunalsbl.meb.k12.tr/>

ERÜNAL SOSYAL BİLİMLER LİSESİ ANTALYA I. ÖĞRENCİ SEMPOZYUMU

Düzenleme Kurulu Başkanı

Özgür UYGUR

Erüenal Sosyal Bilimler Lisesi Müdürü

Sempozyum Düzenleme Kurulu

Yrd. Doç Dr. Önder BİLGİN

Akdeniz Üniversitesi

Edebiyat Fakültesi Öğretim Üyesi

Yrd. Doç Dr. Kadir KASALAK

Süleyman Demirel Üniversitesi

Edebiyat Fakültesi Öğretim Üyesi

Yrd. Doç. Dr. Fatih YILDIZ

Akdeniz Üniversitesi

Eğitim Fakültesi Öğretim Üyesi

Okan ADIYAMAN

Erüenal Sosyal Bilimler Lisesi

Müdür Başyardımcısı

Bilge ESEN

Erüenal Sosyal Bilimler Lisesi

Müdür Yardımcısı

Arif NALLI

Erüenal Sosyal Bilimler Lisesi

Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmeni

Abdulvahap KAYA

Erüenal Sosyal Bilimler Lisesi

Felsefe Öğretmeni

Mahir Selim AKÇAKAYA

Erüenal Sosyal Bilimler Lisesi

Tarih Öğretmeni

ERÜNAL SOSYAL BİLİMLER LİSESİ
ANTALYA I. ÖĞRENCİ SEMPOZYUMU BİLİM VE DANIŞMA KURULU

- Prof. Dr. Ahmet AKSOY - Akdeniz Üniversitesi
Prof. Dr. Mehmet ALTUNKAYA - Akdeniz Üniversitesi
Prof. Dr. Ayhan AYDIN - Osmangazi Üniversitesi
Prof. Dr. İlker Hüseyin ÇARIKCI – Süleyman Demirel Üniversitesi
Prof. Dr. Ramazan ERDEM - Süleyman Demirel Üniversitesi
Prof. Dr. Zekeriya KARADAVUT - Akdeniz Üniversitesi
Prof. Dr. Yıldırım ÖZBEK - Akdeniz Üniversitesi
Doç. Dr. Tuncay AKÇADAĞ - Okan Üniversitesi
Doç. Dr. Memduh Sami TANER - Akdeniz Üniversitesi
Doç. Dr. Ali CİN – Akdeniz Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Seyhan YAMAN AKSOY - Süleyman Demirel Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Ali Murat ALPARSLAN - Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Ömer Lütfi ANTALYALI - Süleyman Demirel Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Edip BAYRAM – Akdeniz Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Önder BİLGİN - Akdeniz Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Harun DİLER - Akdeniz Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Oğuzhan KARABURGU – Akdeniz Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Furkan ÖZTÜRK – Akdeniz Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Süleyman KARATAŞ - Akdeniz Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Ahmet Sait ÖZKUL - Süleyman Demirel Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Ünsal Yılmaz YEŞİLDAL – Akdeniz Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Orhan ÜNAL - Akdeniz Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Fatih YILDIZ - Akdeniz Üniversitesi
Yrd. Doç. Dr. Mehmet ZANBAK - Akdeniz Üniversitesi
Dr. Özgür BOLAT - Bahçeşehir Üniversitesi
Uz. Nurdan ARMUTÇU - Adana Bilim ve Teknoloji Üniversitesi
Uz. Ahmet BİLALOĞLU - Central European University
Uz. Ramazan BÖLÜKBAŞI - Ege Üniversitesi
Uz. Gamze KALAĞAN KASALAK - Akdeniz Üniversitesi
Uz. Emre UÇAR - Dokuz Eylül Üniversitesi
Uz. Ramazan DAĞTAŞ - Akdeniz Üniversitesi
Uz. Ramazan ŞAHAN – Karadeniz Teknik Üniversitesi
NLP Uzmanı Müge DAYANKAÇ - MD Koçluk Eğitimi
Mehmet Y. ÖZEL - Management Center

ANTALYA ERÜNAL SOSYAL BİLİMLER LİSESİ

ANTALYA 1. ÖĞRENCİ SEMPOZYUMU ŞARTNAMESİ

Sempozyumun Konusu

Madde 1-Konu “*DEMOKRASİ VE DARBELER TARİHİ*” dir.

Sempozyumun Amacı

Madde 2-Bu sempozyumda;

- Türk Millî Eğitiminin Genel Amaçları ve Temel İlkeleri doğrultusunda, zaman içinde değişen coğrafi, bilimsel, çevresel, tarihsel ve kültürel değerlerimize yönelik bir farkındalık oluşturulması,
- Ülkemizde ve dünyanın birçok ülkesinde demokrasi ve darbeler üzerine çalışmalar yapan bilim adamlarının genç kuşaklar tarafından tanınmasının sağlanması,
- Demokrasiyi koruma bilincine daha fazla önem verilmesi ve dikkat çekilmesi için kamuoyunu bilinçlendirilmesi,
- Ortaöğretim öğrencilerinin başta ‘demokrasi’ konusu hassasiyeti olmak üzere toplumsal konulara duyarlılığının artırılması,
- Ortaöğretim öğrencilerinin bilimsel düşünme, araştırma yapma, akademik çalışmalara alt yapı oluşturabilecek becerilerinin geliştirilmesi amaçlanmaktadır.

Sempozyumun Kapsamı

Madde 3-Resmi ve özel ortaöğretim kurumlarında öğrenim gören öğrenciler, bu okullardaki öğretmen ve yöneticiler ile alana ilgi duyan, destek sağlayan bu konuda çalışmalar yapan ulusal ve uluslararası akademisyenleri, araştırmacıları, dernek ve vakıfları kapsamaktadır.

Sempozyumun Tarihi ve Yeri

Madde 4- Sempozyum çalışmaları 23 Aralık 2016’da Antalya Erüenal Sosyal Bilimler Lisesi’nin tavsiye edeceği Antalya Milli Eğitim Müdürlüğü’nün uygun göreceği yerde gerçekleştirilecektir.

Sempozyumun Uygulaması

Madde 5- Konusu “*DEMOKRASİ VE DARBELER TARİHİ*” olan Antalya Erüenal Sosyal Bilimler Lisesi 1. Öğrenci Sempozyumu’nda aşağıdaki konuların araştırılması ve bildiri olarak sunulması planlanmıştır.

Sempozyum konuya uygun bir panel ile başlayacak olup aynı gün farklı salonda eş zamanlı oturumlar şeklinde devam edecektir.

Konular;

1. Demokrasi ve Darbeler Tarihi

- a. Demokrasinin Emekleme Dönemlerinde Darbeler Ülkelerin Kaderi midir?
- b. Demokrasinin Araşsal Olarak Yürütülmesinde Yerel Değerlerin Katkısı
- c. Türk Modernleşmesinde Demokrasinin Yeri
- d. İslam'ın Demokrasiye Bakışı
- e. Demokrasilerde İnsan ve Devlet İlişkisi
- f. İslam Ülkelerinde Demokrasi Uygulamaları
- g. Türkiye'deki Darbelerin ve Darbe Girişimlerinin Kronolojisi
- h. Dünya ve Türkiye'deki Darbelere Karşı Demokrasi Hareketleri ve Sivil İtaatsizlik
- i. Türk Tarihi'ndeki Darbelerin Demokrasiye Etkileri
- j. Türk Toplumunda Sivil Toplum ve Muhalefet Kültürü
- k. Türk Tarihindeki Darbelerin Benzer ve Farklı Yönleri

2. Edebiyatımızda Demokrasi ve Darbeler

- a. Cumhuriyet Sonrası Türk Romanında/Şiirinde “Demokratik Yaşam”
- b. Cumhuriyet Döneminde Türk Roman ve Hikâyesinde/Şiirinde “Ulusal Egemenlik”
- c. Edebiyatın Demokrasisi: Eleştiri/Eleştirmenlik
- d. Cumhuriyet Sonrası Türk Edebiyatında Eleştiri Türünün Yolculuğu
- e. Cumhuriyet Döneminde Estetik Direniş: Şiir
- f. Demokrasinin Yerleşmesi, Düşünce Özgürlüğü ve Kamuoyu Oluşturmak Açısından Gazetecilik/Köşe Yazarlığı
- g. Zor Dönemlerin Zor Sanatı: Tiyatro
- h. 27 Mayıs Sonrası Türk Roman ve Hikâyesi
- i. 12 Mart Sonrası Türk Şiirinde/Romanında Politik Söylem
- j. Türk Roman ve Hikâyesinde 12 Eylül
- k. 1980 Sonrası Türk Şiiri
- l. Darbe Dönemlerinde Sanıklaşan Yazarlar/Şairler
- m. Cumhuriyet Dönemi Edebiyatında “Ara Dönem”lerde Apolitik Duruş
- n. Türk Roman/Şiir Dilinde İdeoloji

3. Siyasal, Ekonomik ve Toplumsal Kültür Alanları Açısından Darbeler

- a. Kitle ve İktidar İlişkisinin Yasal Zemini Açısından Darbelerin Başarı ya da Başarısızlıkları
- b. Halkın Elinden Devleti Alma Hareketleri Olarak Darbeler
- c. Türkiye'nin Demokratikleşme ve Kalkınma Süreçlerinde Çatışma Aracı Olarak Darbeler ve Batı Dünyası

- d. “Demokrasi Cinayeti” Kavramı Etrafında Darbelerin Anatomisi
- e. Darbelerin Başarı ya da Başarısızlığında Medyanın Rolü ve Gücü
- f. Asker–Politika İlişkisinde Rol Oynayan Yasal Uygulamaların Darbe Düşüncesinde Yarattığı Canlılık
- g. Türkiye’de Rejim ve Asker İlişkisinde Ordunun Sahip Olduğu Rol ve Statü
- h. Toplumsal Kültür Hafızasında Kutsallaştırma Mekânlarına Sahip Ordunun Başvurduğu Darbelere Kazandırılan Meşruiyetin Günah ve Sevabı
- i. Egemenlik Kavramının Siyasal ve Sosyal Kurumlardaki Gücü Bağlamında Darbelerin Ortaya Çıkış Hikâyeleri
- j. Anayasaya Rağmen Darbeleri Meşru Kılan Kültürel Faktörler
- k. Ataerkil Toplumlardaki Darbelere Karşı Kadının Demokratik Duruşu

Sempozyuma Katılım ve Başvuru Şekli

Madde 6- Sempozyuma resmi ve özel ortaöğretim kurumlarında öğrenim gören öğrenciler, bu okullardaki öğretmen ve yöneticiler ile alana ilgi duyan, destek sağlayan bu konuda çalışmalar yapan akademisyenler, araştırmacılar, dernek ve vakıflar katılabileceklerdir.

- a) Alt başlıklar, oturum başlığının içeriğine uygun olmak şartıyla katılımcı okullar tarafından belirlenecektir.
- b) Sunum metinlerinin içeriklerinin sorumluluğu bildiri sunan öğrenci ve hazırlanmasına destek sağlayan öğretmen/öğretmenlere ait olacaktır.
- c) Her okul sempozyumabir yönetici/öğretmen ve bir öğrenciyle katılacaktır.
- d) Her sunum için 10 dakika süre verilecektir.
- e) Sempozyuma katılımda *9uncu, 10uncu ve 11inci sınıflar öncelikli* olacaktır.
- f) Katılımcılar bildirimlerini son halini word dosyası olarak CD’ye kaydederek Sempozyum Düzenleme Kuruluna teslim edeceklerdir.
- g) Katılımcıların izin işlemleri mahallinde yapılacak olup sempozyumda bildiri kabul edilen öğrenci, yönetici ve danışman öğretmenlerin yolluk ve yevmiyeleri kurumlarınca; öğle yemeği Antalya Erünel Sosyal Bilimler Lisesi tarafından karşılanacaktır.
- h) Katılımcı okullara, bildiri sunan öğrencilere ve sempozyuma katkı sağlayanlara “Katılım Belgesi” verilecektir.
- i) Bildiriler, öğretmen/öğretmenler rehberliğinde araştırma tekniklerine uygun, bilimsel ve özgün olarak hazırlanacak ve daha önce yayımlanmamış olacaktır.
- j) Katılımcı okullar, 26 Ekim 2016 tarihine kadar hangi konu ve alt başlıkta bildiri sunacaklarını Sempozyum Düzenleme Kurulu’na bildireceklerdir.

- k) Düzenleme kurulu, aynı konuda yığılma olması halinde önceliği ilk müracaatı yapan okula vermek suretiyle düzenleme yapmaya ve tekrar konu belirleme yönünde iade etmeye yetkilidir.
- l) Bildiri özetleri 250 kelimeyi geçmeyecek şekilde hazırlanıp 4 Kasım 2016, bildirilerin tam metni ise 25 Kasım 2016 tarihine kadar Sempozyum Düzenleme Kuruluna gönderilecektir.
- m) Bildiri özetleri ile bildirilerin tam metni er.sos.bil@gmail.com adresine ili, okulu, konusu, sunum yapacak öğrenci, danışman öğretmen/öğretmenlerin ve okul müdürünün adları da belirtilerek gönderilecektir. Okullardan onaylı olarak gönderilen bildiri özetleri ve tam metinler basılı kitap haline getirilecektir.
- n) Sempozyuma katılım ücretsiz olup katılacak yönetici/öğretmen ve öğrencinin isimleri en geç 25 Kasım 2016 tarihine Sempozyum Düzenleme Kuruluna bildirilecektir.
- o) Sempozyuma katılmak üzere başvuran okullar, Antalya Erünal Sosyal Bilimler Lisesi 1. Öğrenci Sempozyumu Şartnamesi'ni kabul etmiş sayılırlar. Bu şartnamede belirtilmeyen hususların yeniden düzenlemesine ve mevcut şartnamede gerektiğinde değişiklik yapmaya Sempozyum Düzenleme Kurulu yetkilidir.

Onay ve Uygulama

Madde 7- Bu Şartname 7 (yedi) maddeden ibaret olup Millî Eğitim Bakanlığı Antalya İl Millî Eğitim Müdürlüğü'nün teklifi Antalya Valiliği'nin onayı ile uygulamaya konulacaktır.

23 Aralık 2016
09.30
Falez MTAL
Uygulama Otelii

ÖĞRENCİ
SEMPOZYUMU
'Demokrasi ve Darbeler Tarihi'

İletişim: Antalya Erünel Sosyal Bilimler Lisesi Tel: 0242 443 19 29
er.sos.bil@gmail.com antalyaerunalsbl.meb.k12.tr

SUNUŞ

Günümüzde yurttaşlık erdem ve nitelikleri bir toplumun sosyal ve ekonomik sermayesi arasında önemli bir yer tutmaktadır. Demokratik yönetimlerde bu erdem ve nitelikler etkili ve katılımcı yurttaşlık nitelikleri olarak tanımlanır. Etkili yurttaş, temel demokratik değerlere inanır ve onlarla yaşamaya çalışır. Kendisinin, ailesinin ve toplumun iyiliği için sorumluluk kabul eder. İçinde yaşadığı yerel topluma, ulusa ve dünyaya ilişkin olaylar ile temel belgeler, sivil kurumlar ve siyasi süreçler hakkında bilgi sahibidir. Yerel, ulusal ve küresel düzeyde insanlara etkisi olan olay ve sorunların farkındadır. Kamusal ve özel yaşamda etkili karar verme ve problem çözme becerisini kullanır. Akıl temelli düşünceler ve yaratıcı çözümler geliştirmek için farklı kaynaklardan ve görüş açılarından bilgiler araştırır. Anlamlı sorular sorar. Bilgi ve fikirleri değerlendirebilir ve çözümleyebilir. Etkili işbirliği kurma becerisine sahiptir. Bu nitelikler incelendiğinde darbeler gibi Türkiye'nin siyasi, sosyal ve ekonomik hayatını derinden etkileyen olaylara, onların etki ve sonuçlarına ilişkin yurttaşların algı, bilgi ve görüşlerinin önemi daha iyi anlaşılacaktır. Bu açıdan, yurttaşlarımızın özellikle genç beyinlerimizin, ülkemizin sosyal tarihi üzerine bilgilerinin ne olduğu, bu bilgileri nasıl yorumladıkları ve nasıl paylaştıkları, demokratik bakış açısına sahip olup olmadıkları, geleceği yordama adına son derece önemlidir.

Biliyoruz ki, demokrasi bilinci ancak ve ancak demokrasi kültürüne sahip toplumlarda varlığını sürdürebilir. “Halkın, halk eliyle, halk için hükümeti” tanımlamasıyla üzerinde ittifak edilen bu olgunun içinde yer almanın yolu, onu toplumsal bir yaşam biçimine dönüştürmekten geçer.

Üzülerek belirtmek gerekir ki, demokrasi tarihimiz sık sık darbe ve muhtıralarla kesintiye uğramış ve üstelik buna sebep olanlar “Türkiye'nin

demokrasisi için” gibi paradoksal bir söylem geliştirmişlerdir. Ancak demokrasinin akışına ket vuracak davranış biçimi ne olursa olsun toplumsal yaşama alanına vurulan ve bedelleri ağır sonuçlar doğuran davranış olmanın ötesinde bir anlamı olmayacaktır. Hatırlamamız gereken bir diğer husus darbelerin demokrasi kadar kalpleri de incittiği gerçeğidir. Sokakları, caddeleri, evleri, okulları, köşedeki simitçiye, sokağın kedisini, insanı yabancılaştırır kendi kendine. Renklerin parlaklığını alır, ümitleri suskunlaştırır. Bir kalbin kırılışından çok daha fazlasını yaparak onarılması neredeyse imkânsız toplumsal yaralara yol açar. Bu nedenle, yaraları onarma niyetine toplumdaki her bir bireyin darbelerin demokrasilerdeki tahribatı anlamalarının da ötesinde genç kuşaklar tarafından çok daha fazla bilinmesinde, anlaşılmasında yarar vardır.

Çok sayıda akademik çalışmayla sosyolojiden ekonomiye, siyasetten psikolojiye sosyal bilimlerin birçok alanında darbeler ve demokrasi üzerine yaklaşım, görüş ve değerlendirmenin yapıldığını biliyoruz. Ancak nadiren genç kuşaklar tarafından bu iki kavramın bir arada kullanıldığı bir bilgi şöleninde fikirlerin akılcı yöntemle dile getirildiğine şahitlik ettik. Bir başka ifadeyle Döşemealtı ilçemizde eğitim öğretim hayatını başarıyla sürdüren Erünel Sosyal Bilimler Lisemiz tarafından gerçekleştirilen bu genç beyinler sempozyumu ülkemizde bir ilk olması özelliğiyle kayıtlara geçecektir.

Türkiye’de demokrasi kültürü ve anlayışına katkı sunacağına olan inancımla bu çalışmanın yürütülmesine katkı sunan Erünel Sosyal Bilimler Lisesinin değerli idareci, öğretmen ve öğrencilerini yürekten kutluyor başarılarının devamını diliyorum.

Mehmet BAYGÜL
Döşemealtı Kaymakamı

Binlerce yılı bulan insanlık tarihinde halklar çeşitli şekillerde yönetilmiştir. Gelineen noktada en iyi yönetim biçiminin demokrasi olduğu görülmüştür. Demokrasilerde vatandaşların kendilerini yönetecek kişileri seçme ve beğenmediğinde bunları değiştirme hakkı vardır. 15 Temmuz 2016'da demokrasimize karşı bir kalkışma yaşadık. 15 Temmuz halkımızın demokrasiye ne kadar bağlı olduğunu gösterdi. Bu kalkışmanın sonucu olarak İlimiz Erüenal Sosyal Bilimler Lisesi'nin düzenlediği sempozyumla ortaöğretim öğrencilerinin 'demokrasi' kavramını çalışması ve 'darbeler tarihi' üzerine değerlendirme yapması 15 Temmuz'un önemini bir kat daha da artırmıştır.

Eğitim öğretim hayatına başladığı günden bu yana başarılarını her geçen gün arttırarak sürdüren Antalya Erüenal Sosyal Bilimler Lisesi'nin Antalya I. Öğrenci Sempozyumu'yla bizlere sunduğu öykünün içine yeni bir başarı grafiği eklediğini düşünüyorum. Bilginin gücüne olan inançla bu okulumuzdaki genç beyinlerin övgüye layık çalışmalar üretme sürekliliğini takdirle karşılamak gerekir. İnanıyorum ki başarı grafiğine katkı sunacak çalışmalardaki çeşitlilik, yeni çalışmalar ve projelerle artarak devam edecektir. İlimizden ve farklı illerden katılımın sağlandığı sempozyumumuzun Antalya eğitimine katkısı aşikardır. 'Demokrasi ve Darbeler Tarihi' konularındaki bildirimleriyle vücut bulmuş bu sempozyumun, becerilerini amaç ve istekleri doğrultusunda kullanan, enerjisi yüksek genç beyinlerimiz tarafından bir geleneğe dönüştüreceği hissi uyandırması bizler için ayrıca sevindirici olmaktadır.

Erişilmesi güç ve yüksek amaçlar belirleyen bireyler, elde edilmesi kolay amaçlar belirleyen kişilere kıyasla daha fazla motive olacak ve daha yüksek başarı gösterecektir. Yüksek amaçları yönünde adım atan Antalya Erüenal Sosyal Bilimler Lisesindeki yönetici, öğretmen ve öğrencilerimizi gönülden kutluyor başarılarının devamını diliyorum.

Yüksel ARSLAN
Antalya Milli Eğitim Müdürü

Antalya Erünal Sosyal Bilimler Lisesinin düzenleyerek ev sahipliğini yaptığı ‘Demokrasi ve Darbeler Tarihi’ konulu I. Antalya Öğrenci Sempozyumu, bilimsel düşünme, yaklaşım ve araştırma yöntemlerinin uygulandığı, bildirilerini sunan okulların kendi çalışma alanlarıyla ilgili birikimlerini ortaya koydukları, eğitim sürecine katkı sağlayan başarılı bir çalışma örneği olmuş.

Unutulmamalı ki, başarı elde etmenin gerisinde, yaygın bir uygulama ve çalışma alanını oluşturma imkânları yer almaktadır. Bu vesileyle kurumsal kimliğin parçası olan yöneticilerimizin, öğretmen ve öğrencilerimizin uyum içinde çalışma güdüsüne sahip olduklarının bir kanıtıyla karşılaşmış oluyoruz. İyi ve güzel olanı elde etmek, bireyler ve ekipler aracılığıyla sonuçlara ulaşmak ve sürekli yüksek bir performansı sürdürmek, kendine ve diğerlerini eyleme yöneltmede ilham vermek, bir bütün halinde hareket etmenin önünü açma cesaretinin sonucudur.

Antalya ve ülkemizin diğer illerinden gelen okullarımızın öğrenci ve öğretmenlerine, araştırma sonuçlarından elde ettikleri kazanımları bizimle paylaştıkları için teşekkür ederiz. Ayrıca öğrencilerimizin eleştirel düşüncelerini destekleyen yapıcı, yaratıcı yeni fikirler, bilgiler, projeler üretebilmesine yönelik yaptığı bu örnek çalışmadan dolayı Erünal Sosyal Bilimler Lisesi yönetici, öğretmen ve öğrencilerini kutluyorum.

Gültekin ACAR
Döşemealtı Milli Eğitim Müdürü

“Eğitimidir ki, bir milleti ya özgür, bağımsız, şanlı, yüksek bir topluluk halinde yaşatır ya da esaret ve sefaletle terk eder.”

Gazi Mustafa Kemal ATATÜRK

Antalya Erünal Sosyal Bilimler Lisesi olarak düzenlemiş olduğumuz ‘Demokrasi ve Darbeler Tarihi’ konulu Antalya I. Öğrenci Sempozyumu’nu tüm şehit ve gazilerimize adıyoruz.

Üstad Necip Fazıl Kısakürek ne güzel ifade etmiş:

İnsan bu, su misali, kıvrım kıvrım akar ya;
Bir yanda akan benim, öbür yanda Sakarya.
Su iner yokuşlardan, hep basamak basamak;
Benimse alın yazım, yokuşlarda susamak.
Her şey akar, su, tarih, yıldız, insan ve fikir;
Oluklar çift; birinden nur akar; birinden kir.
Akişta demetlenmiş, büyük, küçük, kâinat;
Şu çıkan buluta bak, bu inen suya inat!
Fakat Sakarya başka, yokuş mu çıkıyor ne,
Kurşundan bir yük binmiş, köpükten gövdesine;
Çatlıyor, yırtınıyor yokuşu sökmek için.
Hey Sakarya, kim demiş suya vurulmaz perçin?
Rabbim isterse, sular büklüm büklüm burulur,
Sırtına Sakaryanın, Türk tarihi vurulur.
Eyvah, eyvah, Sakaryam, sana mı düştü bu yük?
Bu dâva hor, bu dâva öksüz, bu dâva büyük! ..

Ne ağır imtihandır, başındaki, Sakarya!

Binbir başlı kartalı nasıl taşır kanarya?

İnsandır sanıyordum mukaddes yüke hamal.
Hamallık ki, sonunda, ne rütbe var, ne de mal,
Yalnız acı bir lokma, zehirle pişmiş aştan;
Ve ayrılık, anneden, vatandan, arkadaştan.
Şimdi dövün Sakarya, dövünmek vakti bu ân;
Kehkeşanlara kaçmış eski güneşleri an!
Hani Yunus Emre ki, kıyında geziyordu;
Hani ardına çil çil kubbeler serpen ordu?
Nerede kardeşlerin, cömert Nil, yeşil Tuna;
Giden şanlı akıncı, ne gün döner yurduna?
Mermerlerin nabzında hâlâ çarpar mı tekbir?
Bulur mu deli rüzgâr o sedayı: Allah bir!
Bütün bunlar sendedir, bu girift bilmeceler;
Sakarya, kandillere katran döktü geceler.

Vicdan azabına eş, kayna kayna Sakarya,
Öz yurdunda garipsin, öz vatanında parya!

İnsan üç beş damla kan, ırmak üç beş damla su;
Bir hayata çattık ki, hayata kurmuş pusu.
Geldi ölümlü yalan, gitti ölümsüz gerçek;
Siz, hayat süren leşler, sizi kim diriltecek?
Kafdağını assalar, belki çeker de bir kıl!
Bu ifritten sualin, kılını çekmez akıl!
Sakarya, sâf çocuğu, mâsum Anadolunun,
Divanesi ikimiz kaldık Allah yolunun!
Sen ve ben, gözyaşıyla ıslanmış hamurdanız;
Rengimize baksınlar, kandan ve çamurdanız!

Akrebin kısılcacında yoğurmuş bizi kader;
Aldırma, böyle gelmiş, bu dünya böyle gider!
Bana kefendir yatak, sana tabuttur havuz;
Sen kıvrıl, ben gideyim, Son Peygamber Kılavuz!

Yol onun, varlık onun, gerisi hep angarya;
Yüzüstü çok süründün, ayağa kalk, Sakarya!

(1949)

Eğitim için her zaman ayaktayız!

Eğitim-öğretim süreçlerindeki her türlü çalışmada olduğu gibi bu çalışmada da emeği geçen ve bizlere destek olan tüm yönetici, öğretmen ve öğrencilerimize sonsuz ve samimi teşekkürlerimi sunarım.

Özgür UYGUR

Erünal Sosyal Bilimler Lisesi Müdürü

ERÜNAL SOSYAL BİLİMLER LİSESİ
ANTALYA I. ÖĞRENCİ SEMPOZYUMU
Demokrasi ve Darbeler Tarihi

23Aralık 2016 Falez Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi Uygulama Oteli
Abdullah Kara Toplantı Salonu, Antalya

22 Aralık 2016 Perşembe

Gün Boyu Karşılama ve Otele Giriş
Falez Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi Uygulama Oteli
(Bakanlık Yetkilileri, Akademisyenler ve Okul Müdürleri, Öğretmenler ve Öğrenciler)

23 Aralık 2016 Cuma Program Akışı

08.30 Kayıt

09.30 Açılış Saygı Duruşu İstiklal Marşı

Protokol Konuşmaları

Demokrasi ve Darbeler Tarihi konulu Video Gösterimi

10.00-11.00 : 1. Oturum (Yer: Abdullah Kara Salonu)

11.15-12.15: 2. Oturum (Yer: Abdullah Kara Salonu)

Öğle Yemeği

13.30 -14.30: 3. Oturum (Yer: Abdullah Kara Salonu)

14.45 -15.45: 4. Oturum (Yer: Abdullah Kara Salonu)

16.00 Kapanış, Okul Müdürlerine Katılım Belgelerinin ve Sempozyum Bildiri Kitabının Takdimi, Toplu Fotoğraf Çekimi

İÇİNDEKİLER¹

1. Türk Modernleşmesinde Demokrasinin Yeri
Melike CERİT, Türk Telekom Sosyal Bilimler Lisesi, ANKARA
2. Edebiyatın Demorasisi: Eleştiri\Eleştirmenlik
Elif Su ERDEM, Türk Telekom Sosyal Bilimler Lisesi, ANKARA
3. Türk Tarihi'ndeki Darbelerin Demokrasiye Etkileri
Sude Elif AKSOY, Türk Telekom Sosyal Bilimler Lisesi, ANKARA
4. Demokrasilerde İnsan ve Devlet İlişkisi
Muhammed İkbal BOZDEMİR, Türk Telekom Sosyal Bilimler Lisesi, ANKARA
5. Dünyadaki Ve Türkiyedeki Darbelere Karşı Demokratikleşme Hareketleri ve Sivil İtaatsizlik
Yüksel Elif ÖZEL, Türk Telekom Sosyal Bilimler Lisesi, ANKARA
6. Türk Tarihindeki Darbelerin Demokrasiye Etkileri
Salih Zeki ALKIŞ-Aslı KILIÇ, Aksu Fen Lisesi, ANTALYA
7. 1980 Sonrası Türk Şiiri
Ümran YAMAN, Aksu Fen Lisesi, ANTALYA
8. Edebiyatın Demokrasisi: Eleştiri ve Eleştirmenlik
Sinem TOY, Antalya Anadolu Lisesi, ANTALYA
9. Cumhuriyet Döneminde Estetik Direniş: Şiir
Beyza ATASEVER- Deniz CAVLAK, Antalya Anadolu Lisesi, ANTALYA
10. Türk Kültüründe Ordunun Yeri ve Önemi
Mert Osman GEBEŞ, Antalya Lisesi, ANTALYA
11. Türk Toplumunda Sivil Toplum ve Muhalefet Kültürü-Demokrat Parti Dönemi İktidar Muhalefet İlişkisi ve 27 Mayıs 1960 Darbesine Giden Süreç
Buse DİKMEN, Antalya Bilim ve Sanat Merkezi, ANTALYA
12. Türk Tarihindeki Askeri Darbeler
Aysel KARASÜ, Demre Anadolu Lisesi, ANTALYA
13. Demokrasilerde İnsan ve Devlet İlişkisi
Eda Nur KOLAK, Demre Anadolu Lisesi, ANTALYA

¹Bildirilerin dizilişi illerin alfabetik sıralamasına göre yapılmıştır.

14.1980 Şiiri

Gamze ŞAHİN, Erünal Sosyal Bilimler Lisesi, ANTALYA

15. Ataerkil Bir Davranış Biçimi Olarak Askeri Darbeler ve Kadın

Nezihat CEN, Erünal Sosyal Bilimler Lisesi, ANTALYA

16. Demokrasinin Araçsal Olarak Yürütülmesinde Yerel Değerlerin Katkısı

Nadir KAYPAK, Erünal Sosyal Bilimler Lisesi, ANTALYA

17. Türkiye'deki Darbelerin ve Darbe Girişimlerinin Kronolojisi

Ramazan AYGÜL, Abidin YEGEN, Erünal Sosyal Bilimler Lisesi, ANTALYA

18. Türk Roman ve Hikâyesinde 12 Eylül

Berrin KARAKAŞ, Kumluca Sosyal Bilimler Lisesi, ANTALYA

19. Türkiye'de Darbeler ve Demokrasiye Etkileri Osmanlı Devleti'nden Günümüze
İşyan ve Darbeler

Efe Kasım İSPİR-Ramazan Onur ÖZTÜRK, Levent Aydın Anadolu Lisesi, ANTALYA

20. Türk Roman ve Hikâyesinde 12 Eylül

Gülsüm Büşra KARACA-Kübra KARABAĞ, Levent Aydın Anadolu Lisesi, ANTALYA

21. Türk-İslam Kültüründe Demokrasinin Temelleri vee Milletin Demokrasiye
Olan İnancı Üzerine Bir Değerlendirme

Sena GÜRBÜZ, Yusuf Ziya Öner Fen Lisesi, ANTALYA

22. Türk Romanında 12 Eylül İzleri

Dilay SALMAN, Yusuf Ziya Öner Fen Lisesi, ANTALYA

23. Dünya ve Türkiye'deki Askeri Darbelere Karşı Demokrasi Hareketleri ve Sivil
İtaatsizlik

Serra Canan ESKİCİ, İstanbulluoğlu Sosyal Bilimler Lisesi, BALIKESİR

24. Türk Şiir Dilinde İdeoloji

Yılmaz YAMAN, İstanbulluoğlu Sosyal Bilimler Lisesi, BALIKESİR

25. Sunay Akın Şiirlerinde Demokratik Yaşama Dair Yaklaşımlar

Şeyma SARI, İstanbulluoğlu Sosyal Bilimler Lisesi, BALIKESİR

26. 12 Eylül'den 15 Temmuz'a Medya

Ayşenur ÖRGEN, İstanbulluoğlu Sosyal Bilimler Lisesi, BALIKESİR

27. Türkiye'nin Demokratikleşme ve Kalkınma Süreçlerinde Çatışma Aracı Olarak Darbeler ve Batı Dünyası "Darbeler ve Dirilişler"

Belkıs Nur ÖBÜM, İbrahim Cinkaya Sosyal Bilimler Lisesi, DENİZLİ

28. Yeniçeri Ocağı'nın Kaldırılması (1826) ve 15 Temmuz Sürecinin Karşılaştırılması

Furkan Alp ŞAHİN, Kabataş Erkek Lisesi, İSTANBUL

29. 17-25 Aralık Darbe Teşebbüsü

Ataberk ALTUN, Prof. Dr. Mümtaz Turhan Sosyal Bilimler Lisesi, İSTANBUL

30. Türkiye'de Darbeler ve Batı

Tugay AYDOĞAN, Prof. Dr. Mümtaz Turhan Sosyal Bilimler Lisesi, İSTANBUL

31. Dünya ve Türkiye'deki Darbelere Karşı Demokrasi Hareketleri ve Sivil İtaatsizlik

Dilara DOKUZ, Kahramanmaraş Sosyal Bilimler Lisesi, KAHRAMANMARAŞ

32. Anayasaya Rağmen Darbeleri Meşru Kılan Kültürel Faktörler

Cemile Büşra GÜR, Kocaeli Fen Lisesi, KOCAELİ

TÜRK MODERNLEŞMESİNDE DEMOKRASİNİN YERİ

Konuşmacı: Melike CERİT, 10. Sınıf Öğrencisi

Danışman Öğretmen: Uğur TEMİZ

Okul Müdürü: Mehmet Emin ERGÜN

Türk Telekom Sosyal Bilimler Lisesi, ANKARA

Öz

Bildirimim temel amacı, modernleşme olgusunun ne anlam ifade ettiğini, bu olgunun sürecini, modernleşmenin bir ülkenin ekonomisini, siyasetini, sosyo-kültürel yapısını nasıl etkilediğini ve demokrasi kavramının doğru manasının ne olduğunu vurgulayarak modernleşmenin içerisindeki rolünü saptamaktır.

Türk modernleşmesi ve modernleşme adına Osmanlı Devleti'nde meydana gelen demokratikleşme hareketlerini aynı zamanda da bu süreci çökertmek adına gerçekleştirilen girişimleri aktarmak, bunların yanı sıra cumhuriyetle gelen demokratikleşme ve modernleşme hareketlerini bildirmek ve yine bu dönemde de gerçekleşen, modernizmin siyasal yönetim biçimi olarak öngördüğü demokrasinin önünü kesen darbe ve muhtıraları ele almak bildirimim bir diğer amacını oluşturur.

Makalenin eksenini, 18. ve 19. yüzyıllarda dünya sistemini ve ülkemizi çeşitli yönlerden etkileyen Batılılaşma hareketleri ve Osmanlı-Türk modernleşmesine de dahil olan demokratik yaşam biçimi üzerine oluşturulmuştur. Tüm bunların ışığında Osmanlı-Türk modernleşmesinin ilk süreçlerinin askeri alanda gerçekleştiği ancak 18.yy sonu ve 19. yy başlarında Osmanlı seçkinlerinin modernlikle olan ilişkilerini, askeri alanla sınırlandırmayıp diğer alanlarla da kurduğunu gözlemleyebiliriz. Bu yaklaşım, bir dönem sonra gerek iktidar gerekse muhalefet seçkinlerinin anayasal düzenlemelerden merkezi bürokratik idari reformlara kadar, modern eğitim kurumlarının oluşturulmasından yeni iktisadi politikaların benimsenmesine kadar pek çok düzeyde adım atmasına vesile olmuştur. Gerçekleştirilen hareketler özünde modern olma, modern bilinç ve

modernlik kuramını oluşturmaya çalışmaktadır. Bu bağlamda sonuç bölümümde gerçekleştirmiş olduğum sentez ve tenkitlerim ‘‘Türk Modernleşmesinde Demokrasinin Yeri’’ni tam anlamıyla işaret etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Demokrasi, Modernleşme, Modernizm, Darbe, Muhtıra, Anayasa, Ferman, Demokratikleşme Hareketleri, Türk Modernleşmesi

1. Bulgular

1.1 Modernleşme ve Modernleşme Süreci

Buğn günlük lisana bile geçen modern ve *modernleşme* sözcüğü, anlam ve kapsamı çok geniş bir kavramdır. Ltince, şimdi anlamına gelen, modo ve modernus kelimelerinden türemiştir. Modernleşme, 17. yüzyıla kadar, lik görüş ve akılcı düşünüş tarzındaki gelişmeleri, otoriter rejimlerin ve batıl inançların baskısından kurtulmayı ifade etmekteydi. 17. yüzyılın sonlarından bu yana, Batı lkelerinin ulaştığı seviyeye yükselmeyi, özellikle, Batı’nın ilim ve teknoloji seviyesine erişmeyi ve Batı zihniyetini benimsemeyi ifade eden *Batılaşma (Westernizaion)* sözcüğü ile eş anlam taşımaya başlamıştır.² Modernizm ise, aydınlanmayla birlikte ortaya çıkan, hümanizm ve demokrasi temeli üzerine yükselen bir düşünce sistemidir. Batılı toplum bilimciler tarafından, bütün gelişmekte olan toplumların, Batı toplumlarına benzer aşamalardan geçecekleri anlayışından hareketle oluşturulmuş bir kavramdır.³ Batı Avrupa’nın toplumsal ve fikirsell bileşimini erişilmesi gereken bir hedef olarak gören modernleşme, en yalın tanımıyla, modernliğe doğru yaşanan süreci niteler.⁴

Modernleşme sürecinde, ekonomik yapı ve faaliyetlerde yer alan temel değişme ve gelişmeler:

1) Yaşama ve geçim için ziraata, piyasa için üretime geçiş

² AlainTouraine, Modernliğin Eleştirisi, İstanbul 1992, s.23.

³ Prof. Dr.Emre Kongar, Toplumsal Değişme Kuramları ve Türkiye Gerçeği, Remzi Kitabevi, 14. Basım: 2010, s. 228

⁴ Altun Fahrettin, Modernleşme Kuramı:Eleştirel Bir Giriş,Yöneliş yayıncılık, İstanbul, 2002.

- 2) Endüstri, ticaret ve hizmet sektörlerinin önem kazanması
- 3) Üretimde ileri bir teknoloji kullanılması
- 4) Piyasaların genişlemesi,
- 5) Ekonomik rollerde uzmanlaşma
- 6) Sermaye birikimi (üretim tamamen tüketilme eğiliminin zayıflaması)
- 7) Fert başına düşen GSMH' nin yükselmesi

Bütün bu değişme ve gelişmeler ekonomik yapıda da kendini gösterir, ekonomik faaliyetler bürokratik ve büyük çaplı kuruluşlar içinde cereyan eder. Modernleşme sürecinde, siyasal alandaki değişme ve gelişmeleri aşağıdaki şekilde özetlemek mümkündür:

- 1) Siyasal gücün uzandığı alanın genişlemesi ve merkezî hükümetin güçlenmesi
- 2) Kuvvet ve otoritenin daha geniş gruplara yayılması
- 3) Siyasal rejimin halka dayalı ve demokratik doğrultuda gelişmesi
- 4) Hükümet organlarının merkezileşmesi
- 5) Devletin birçok sosyal görevler yüklenmesi

Modernleşme sürecinde ortaya çıkan sosyo-kültürel alandaki temel değişme ve gelişmeler ise; 1. Ailenin büyüklük ve fonksiyonlarında değişmelerin yer alması, örneğin ailenin ekonomik ünite olma özelliğinin kaybolması

2. Yeni iş ve mesleklerin ortaya çıkması, bir kısım iş ve mesleklerin öneminin azalması
3. Dikey ve yatay toplumsal, hareketliliğin artması
4. Şehirleşme eğiliminin hızlanması, eğitimin yaygınlaşması ve lâikleşmesi

Sarmel P. Hayes ise, modernleşme sürecinde yer alan değişme ve gelişmeleri “Modernleşme sürecinde tüketim, tasarruf ve yatırım alışkınlıklarında; üretim teçhizat ve kaynaklarında, üretim metotlarında, üretimde kullanılan ham maddelerde; toplumun sınıf yapısında, aile cesamet, bünye ve fonksiyonlarında;

beşerî ilişki ve davranışlarda, değer sistemi, inanç ve tavırlarda; hayat felsefesi ve yaşayış tarzında bir takım değişme ve gelişmeler yer alır.” şeklinde ifade eder.⁵

Modernleşme sürecinde toplum bünyesinde yer alan değişme ve gelişmeleri belirten bu açıklamalardan anlaşılacağı üzere, modernleşme sürecinde toplum bünyesinde, *sosyal, kültürel; teknolojik ve ekolojik*; iktisadi, siyasi ve *hukukî* mahiyette bir takım değişme ve gelişmeler yer alır. Başka bir deyişle, bu değişme ve gelişmeler, iktisadî ve teknolojik anlamda, iktisadî gelişme ve sanayileşmeyi; sosyal, kültürel ve siyasî anlamda toplumsal *değişmeyi* ve bütünü ile *modernleşmeyi* ifade eder.

1.2. Demokrasi Nedir?

Siyasal denetimin doğrudan doğruya halkın ya da düzenli aralıklarla halkın özgürce seçtiği temsilcilerin elinde bulunduğu, toplumsal ve ekonomik durumu ne olursa olsun tüm yurttaşların eşit sayıldığı yönetim biçimi olan demokrasi, sınıf ayrımını reddeden modernizmin yaratmış olduğu bir siyasal düzendir. Bu akımın başlamasına sebep olan ilk adımlarından birisi İngiltere’de kralın yetkisini kısıtlamak amacıyla imzalanan Magna Carta’dır. Magna Carta’yı oluşturan 63 madde, İngiliz feodal toplumunun çeşitli sınıf, katman ve kurumlarının geleneksel olarak sahip oldukları hak ve özgürlükleri güvenceye bağlamaktadır. Özellikle Eski Yunan Çağı’nda baş gösteren bu yönetim biçimi varlığını bugüne kadar sürdürmüştür. Aydınlanma düşüncesi de demokrasinin düşünsel temellerini geliştiren önemli bir aşamadır. Denilebilir ki anayasal demokrasinin düşünsel temelleri 18. yüzyıl Avrupa Aydınlanma Felsefesi ile atılmıştır.⁶ Demokrasinin tarihte uygulandığı çeşitli biçimleri olmuştur. 1789 Fransız İhtilalinden sonra

⁵ Doç.Dr. Atilla Baransel, İ.Ü. İşletme Fakültesi Yönetim ve Organizasyon Kürsüsü, Toplumsal ve Kültürel Değişme Olarak Modernleşme, 2013

⁶ Bican Şahin 2013 <http://www.liberal.org.tr/sayfa/liberal-demokrasinin-temelleri-bican-sahin,188.php> Liberal Demokrasinin Temelleri, Erişim Tarihi: 04.11.2016 17:45

demokrasi, ulusal egemenlik prensibiyle birlikte düşünölmeye başlanmıştır. 19. Ve 20. yy.'de birçok devlette bu ilkeye dayalı bir demokrasi biçimi benimsemiştir. Ulusal egemenlik prensibine dayalı demokrasilerde vatandaşlar, yönetimle ilgili iradelerini çeşitli biçimlerde kullanabilirler. Bu arada “kuvvetlerin ayrılığı” ilkesinin de demokrasinin temel özellikleri arasında yer aldığını belirtmek gerekir. Bu ilkenin, özellikle yargı yetkisinin bağımsız kurumlar tarafından temsil edilip uygulanması anlamına geldiği kabul edilir. Yargı gücünün bağımsız olması, yürütme ve denetleme gücünün doğru ve yerinde kullanılmasının da teminatı olarak kabul edilir. Bu anlamda demokrasi, bir kuvvetler dengesi olarak da karşımıza çıkar.⁷

1.3. Türk Modernleşmesi

Osmanlı İmparatorluğu, Batı uygarlığıyla Avrupa'da da toprakları bulunduğu için hiçbir zaman ilişkisini kesmemiştir. Ne var ki, imparatorluğun yükselme devrinde, Osmanlılar, kendi uygarlıklarını Batı'ninkinden üstün saymışlar, Batı'nın bir “model” olarak izlenmesi bir sorun olarak ortaya çıkmamıştır. İmparatorluğun gerilemeye başlamasıyla, niçin gerilediği sorusuna, önce devlet yönetiminin bozulduğu ileri sürölmüş, daha sonra yüzeyleşen bir tutumla Batı'nın askeri üstünlüğü gösterilmiştir. Bu nedenle 18. Yüzyıl başlarında, kurumların zayıflamasıyla, Batı'nın askeri kurumlarının ve silah gücünün imparatorluğa nasıl getirilebileceği önemli bir devlet sorunu olmuştur. Osmanlı'nın modernleşme akımına katılmış olmasının temel sebebi devletin bekasını devam ettirmektir. Diyebiliriz ki modernleşme hareketleri askeri ve kurumsal alanlarda başlamış, ardından bu hareketlilik her alanda baş göstermiştir.⁸

Yine 18.yy.da Lale Devri ile Osmanlı mimarisinde önemli değişiklikler yaşanmıştır. Batılı yaşam tarzının benimsenmesiyle mimaride de batı etkisi hissedilmeye başlanmıştır. Bunun sonucunda Klasik Osmanlı mimarisinin etki alanı daralmış, bir süre sonra da klasik anlatış yerini tamamen Batılı üsluplara

⁷ Köker, L. (2000). *Modernleşme, Kemalizm ve Demokrasi*, İstanbul: İletişim Yayınları. / Karpat, Kemal; Türk Demokrasi Tarihi (İstanbul:1962)

⁸ Şerif Mardin, Türk Modernleşmesi, İletişim Yayınları, İstanbul, 2004, ss. 9-10.

bırakmıştır. Sadrazam Nevşehirli Damat İbrahim Paşa özellikle Paris ve Viyana'dan getirttiği projelerle İstanbul'un imarına el atmıştır. Haliç ve Kâğıthane Dersi gezinti yerleri haline getirilmiş, Kâğıthane'de padişah için Sadabad Kasrı inşa edilmiş ve etrafı lale bahçeleriyle bezenmiştir. Batılı tarzdaki binaların yöneticiler tarafından da benimsenmesiyle varlıklı kesimler arasında lale yetiştirme ve köşk yaptırma modası başlamıştır. Böylece deniz kenarındaki semtler moda olmuştur. Üsküdar, Beylerbeyi, Bebek, Fındıklı, Alibeyköy ve Topkapı gibi. Köşk modası cami mimarisinde de etkili olmuş, "Yalı Camii" denen deniz kıyısı camileri yapılmaya başlanmıştır. Uzun bir süreden sonra girilen Batılılaşma hareketlerine her defasında yenilikler eklenmiştir. Padişahlar ülkesini ileri seviyeye ulaştırmak için eğitim, sanayi, imar, haberleşme ve memleket kalkınmasında büyük hamleler başlatmıştır. Her vilayette mektepler, hastaneler, yollar ve çeşmeler yaptırmışlardır. Mekteb-i Mülkiye, Güzel Sanatlar Akademisi, Yüksek Ticaret Mektebi, Hukuk, Yüksek Mühendis Mektebi, Bursa'da İpekçilik Mektebi, Halkalı Ziraat ve Baytar Mektebi, Yatılı Kız Lisesi, Mülkiye Lisesi, Üsküdar Lisesi, Maden Arama Mektebi, Fen ve Edebiyat Fakülteleri, Dilsiz ve Sağırklar Mektebi, Haydarpaşa Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane, Gülhane Tababet-i Askeriye Tatbikat Mektebi, açılan eğitim müesseselerinden sadece bir kaçıdır. Ayrıca ziraat, sanayi ve ticaret odaları açılmıştır. Hereke Kumaş Fabrikası, Çini Fabrikası, Kadıköy Havagazı Fabrikası, Hamidiye Kâğıt Fabrikası, Mum Fabrikası kurulmuştur. Ereğli Kömür Ocakları işletilmiş, Musul ve Kerkük civarında petrol kuyuları açılmış, Medine-i Münevvere'ye kadar telgraf hattı ve ülkenin dört bir yanı demiryolu ile döşenmiştir. 1923 yılında Cumhuriyet'in kabul edilmesiyle de eğitim, sanat, bilim, sanayi, askeri, ticari alanda yenilikler katlanarak artmış, ülkenin çağdaş uygarlıklar statüsüne erişmesi adına Mustafa Kemal Atatürk tarafından birçok inkılâp gerçekleştirilmiştir.

2. Osmanlı'da Modernleşme ve Demokratikleşme Hareketleri

2.1. Nizam-ı Cedit (Yeni Düzen)

Osmanlı Devleti'nde yenileşme hareketlerini başlatan III. Selim olmuştur. III. Selim yaptığı çalışmalarla Osmanlı Devleti'ni Batı uygarlığının seviyesine çıkartmak istemiştir. Bunun üzerine Nizam-ı Cedit denilen ıslahat programını başlatmıştır. Yaptığı yenilikler içerisinde demokrasi açısından bir gelişme sayılabilecek olan, devlet yönetimine "meşveret" usulünün getirilmesi gösterilebilir. Kararların Meşveret Meclisi (Danışma Meclisi) adı verilen bir mecliste görüşülerek alınması meşrutî yönetim yönünde atılmış bir adım olarak görülebilir.⁹

2.2. 1808 Sened-i İttifak

Bozulmuş olan devlet düzenini Alemdar Mustafa Paşa başkanlığında ülkenin tanınmış beylerinin (Âyânları) ve valilerinin toplanarak imzaladıkları "Birleşme Sözleşmesi"dir. Bu sözleşmeyle Padişah emir, vergi toplama ve askere alma işlemleri gibi kendi hükümlerinden bir kısmını bu beylere devretmiştir. Bu vesileyle padişahın yetkisi kısıtlanmıştır. Sözleşme için II. Mahmud bir "Hatt-ı Hümayun" (ferman) imzalamıştır. Senedi-i İttifak, iki taraflı bir belge, bir misak ya da sözleşme olarak görülmektedir. Bu nitelikle bazı akademisyenler tarafından Magna Carta ile kurulan benzerlikle de desteklenmektedir. Sened-i İttifak bu yönüyle Türk Anayasacılık hareketlerinde önemli bir yere sahiptir. Demokrasinin temelini anayasanın oluşturması sebebiyle de atılan önemli bir modernleşme hareketidir.¹⁰

2.3. Gülhane Hattı Hümayunu

3 Kasım 1839'da Padişah Abdülmecit döneminde, Mustafa Reşit Paşa'nın katkısıyla bir bildiri hazırlanmıştır. Tanzimat Fermanı adı verilen bu belgenin hazırlanmasında ve kabul edilmesinde Batılı büyük devletlerin yanı sıra Batı'da eğitim görmüş ve yenileşme isteği duyan Osmanlı aydınlarının da payı vardır. Gülhane bahçesinde okunan "Tanzimat-ı Hayriye Fermanı'na, "Gülhane Hatt-ı

⁹ Erik Jan Zürcher, Modernleşen Türkiye'nin Tarihi, İst., 2004, ss.44-46

¹⁰ Murat Aksoy <http://www.e-tarih.org/makaleler.php?sayfa=makaledetay&makaleno=1209> 17 Mart 2009
Osmanlıda Sened-İ İttifak makaleler Erişim Tarihi: 08.11.2016 20:12

Hümayunu" denilmiştir. Bu ferman ile Osmanlı topraklarında yaşayan Müslüman ve gayrimüslimlere eşit haklar tanınması, herkese can, mal, ırz ve namus güvenliği sağlanması, vergi askerlik ve yargı alanlarında yeni düzenlemeler getirilmesi ön görülmüştür. Belgenin önemi padişahın yetkilerini tek taraflı olarak kısıtlayacağına söz vermesinden kaynaklanmaktadır. Bu dönemde İslam hukuku yanında Batı hukukuna ait kurum ve kurallar da oluşmaya başlamıştır. Anayasacılığın, Batılılaşmanın ve Demokrasinin ilk resmi aşamasıdır. Hukuk, eğitim, askeri, mali, kılık kıyafet alanında yenilikler yapılmış, vatandaşın mülkiyet hakkı, devlet garantisi altına alınmıştır.¹¹ Tanzimat'ı yapanlar bir gerçeğin de farkına varmışlardı. Osmanlı Devleti, Batı'dan sadece askeri alanda geride değildi. Bu gerçeğin farkında olanlar, yenilikleri sadece askeri alanda yapmamış, içtimai ve idari alana da yönelmiştir. Fermana göre Hıristiyanların da askere alınması gerekiyordu ama yüzyıllardır askerlik yapmayan Hıristiyanlar askere gitmeyi reddettiler. Böylece her yerde herkesin dilinde olan eşitlik, ilk darbeyi yemiş oldu. Millî eğitim işleri düzene konmaya çalışıldı. "Meclis-i Daimi-i Maarif-i Umumiye" kuruldu. "Eğitimde birlik" ilkesinin getirilmesine uğraşıldı ama buna da medreseler engel oldu. Bilinir ki bir ülkenin refah seviyesini büyük bir oranda kapsayan eğitilmişlik düzeyidir. Eğitim adına başvuru olan bir girişimin önünün kesilmesi, hedefe atılan adımların geriye kaymasına sebep olmuştur.¹²

2.4. Islahat Fermanı

Batılı devletlerin baskı ve dayatmaları sonucunda 1856 yılında kabul edilen Islahat Fermanı gayrimüslimlerle Müslümanlar arasında hak, vergi, askerlik, eğitim, kamu hizmetlerine katılma gibi konulardaki farklılığı ortadan kaldırmak istemiştir. Islahat Fermanı'nın, Tanzimat Fermanı'ndan tek farkı, bu fermanla Tanzimat Fermanı gibi tamamen padişah iradesiyle hazırlanmamış, biraz da Avrupa'nın desteğini kazanmak, ülkenin Avrupa devletlerinden farksız olduğunu

¹¹ 26th August 2013, Ayşe Üstünel <http://ayseustunol.blogspot.com.tr/2013/08/tanzimat-ferman-gulhane-hatt-humayunu-3.html> Tanzimat Fermanı "Gülhane Hatt-ı Hümayunu"(3 Kasım 1839)

¹² Fahir ARMAOĞLU-19. Yüzyıl Siyasî Tarihi ss. 258-259

ispatlamak amacı güdülmüş olmasıdır. Yabancı devletlere Osmanlı topraklarında ayrıcalıklar tanınmıştır. Osmanlı Devleti'nin bu hareketinden yola çıkarsak, modernleşmenin en belirgin örneğini görebiliriz. Bu olgunun varlığını koruması neticesinde demokrasi doğar.¹³

2.5. Birinci Meşrutiyet

Birinci Meşrutiyet dönemi 23 Aralık 1876'da Kanuni Esasi'nin ilan edilmesiyle başlar. Mithat Paşa'nın zorlamaları sonucu kurulan Anayasa Komisyonu, 1875 tarihli Fransız Anayasası ve 1831 tarihli Belçika Anayasası'ndan esinlenerek bir anayasa taslağı hazırlanmıştır. Anayasa taslağı "Bakanlar Kurulunda" görüşülerek dönemin padişahı II. Abdülhamit'e sunulmuştur. Padişah Anayasa'da kendi hükümlerini alanlarını güçlendirecek bazı değişiklikler yaptıktan sonra Anayasa'yı kabul etmiştir. Padişah 93 Harbi olarak da bilinen Osmanlı Rus Savaşı'nı bahane ederek 1878'de meclisi kapatmış ve Osmanlı Devleti 1909 yılına kadar süren bir istibdat devrine girmiştir.

2.6. İkinci Meşrutiyet

İkinci Meşrutiyet, 23 Temmuz 1908'de Abdülhamit'in baskılarının üzerine meclisin toplantıya çağırmasıyla başlamıştır. Bu dönemde yeni bir anayasa yapılmak yerine 1876 anayasasının üzerinde değişiklikler yapılmıştır. Padişahın yetkileri azaltılmış hak ve özgürlüklerin kapsamı genişletilmiştir. Son Osmanlı Meclisi İtilaf Devletlerinin İstanbul'u işgal etmesinden sonra 1920'de Padişah Vahdettin tarafından kapatılmış ve böylece Osmanlı'da demokratikleşme çabaları sona ermiştir. Osmanlı'da parlamenter sisteme geçilemeyişinin çeşitli nedenleri vardır. Fakat bunlardan ikisi dikkat çekicidir. Bunlardan ilki demokrasiye geçme çabalarının geniş halk kesimlerine dayanmaması, bunun sınırlı bir grup aydının çabaları sonucu olması, diğeri ise demokrasiye geçme denemelerinin imparatorluğun çöküş dönemine denk gelmiş olmasıdır.

3. Osmanlı'da Demokratikleşmenin Önüne Geçen Bir Girişim

3.1. Bâb-ı Âli Baskını

¹³ Şerif Mardin, Türk Modernleşmesi, İletişim Yayınları, İstanbul, 2004, ss. 14-15.

Bâb-ı Âli Baskını, Osmanlı İmparatorluğu'nda 23 Ocak 1913 günü Enver Bey ve Talat Bey'in başını çektiği bir grup İttihat ve Terakki üyesi tarafından hükümet binası Bâb-ı Âli'nin basılmasıyla gerçekleştirilen askerî darbedir. Bu baskın sırasında Harbiye Nazırı Nâzım Paşa öldürülmüş, Sadrazam Kâmil Paşa'ya zorla istifası imzalatılmıştır. Darbe sonrasında iktidar İttihat ve Terakki'nin eline geçmiştir. 1911 yılının son aylarında İttihat ve Terakki muhalifi Hürriyet ve İtilaf Fırkası kurulmuş, İstanbul'da gerçekleşen ara seçimleri ise kazanmıştır. İttihat ve Terakki bunun üzerine bir sonraki seçimleri hileyle daha erken bir tarihe aldırması ve yine hileli bir şekilde seçimleri kazanmıştır. Darbenin hemen sonrasında Balkan Devletleri yeniden savaşa geçmiş, Osmanlı Devleti ağır kayıplar vermiştir. İnsani, ekonomik ve kültürel açıdan felakete sürüklenmiştir. İmparatorluk toprak ve nüfus kaybından ötürü ciddi bir çöküş dönemine girmiştir. Ardından Osmanlı Devleti tarih sahnesinde, 1914 yılında Birinci Dünya Savaşı'na girmiştir. Bâb-ı Âli Baskını, bu hususta devlet bekasını sarsan, Batılılaşma hareketlerinin önüne geçen ilk büyük girişimdir.¹⁴

4. Cumhuriyetle Gelen Demokratikleşme ve Modernleşme Hareketleri

Cumhuriyetimizin kurucusu Mustafa Kemal Atatürk Türk ulusuna, “çağdaş uygarlık düzeyine ulaşma” hedefini gösterirken “çağdaş uygarlık” olarak Batı uygarlığını öngörmüştür. Atatürk inkılapların hemen hepsinin, tasarlandığı andan uygulanmaya kadar geçirdikleri her evre bunun kanıtını oluşturmaktadır. Batı'nın yaşam felsefesi ve düzenini her yönüyle yansıtan bu inkılaplar Türk toplumunu önceden belli bir amaca ulaştırmak için birer araç olmuştur. Çağdaşlaşmanın Batı'yı taklit etmek, çağdaşlaşmanın bir milletin köklerinden ve inançlarından kopmak olmadığını her fırsatta vurgulayan Atatürk, Batı'yı eğitim, askeri, ekonomi, sanayi gibi alanlarda örnek almayı tercih etmiştir. Aynı zamanda Batılılaşmanın inançsızlığa yönelme olmadığını da her fırsatta söylemiştir. Demokrasiye bir hayli önem veren Atatürk birden çok inkılap gerçekleştirmiş, Medeni Kanun'u yürürlüğe sokmuş, kadınlara seçme ve seçilme hakkını armağan

¹⁴ Erik Jan Zürcher, Modernleşen Türkiye'nin Tarihi, İst., 2004, ss.116-167

etmiştir. İlerleme bağlamında Amasya Genelgesi'ni (Bildirisi) yayımlamış, Erzurum Kongresi ve Sivas Kongrelerini gerçekleştirmiştir. Modernleşme ve demokratikleşme yolunda atılan en büyük adımlar ise sırasıyla şöyledir;

4.1. 1921 Anayasası'nın (Teşkilatı Esasiye Kanunu) Kabulü: 20 Ocak 1921

1921 Anayasası, gerileme döneminden itibaren, kapitülasyonlarla ve verildiği tavizlerle kısmen, Mondros Ateşkesi ile de tamamen bağımsızlığını kaybetmiş olan Osmanlı Devleti'nin yerine kurulmuş olan yeni Türk Devleti'nin ilk anayasasıdır. Kurtuluş savaşının diplomatik hareketlerle de devam ettiğinin bilincinde olan M. Kemal Atatürk çıkış yolunun, ulusal egemenliğe dayalı bir devletin kurulması gerektiğini biliyordu. Egemenliğin kayıtsız, şartsız Türk ulusunda olduğunu bütün dünyaya ilan eden TBMM, daha kurulduğunun ilk günlerinden itibaren bir anayasa tasarısı hazırlamaya başlamış, bunun için de mecliste “Hukuki Esasiye Encümeni” adında bir komisyon oluşturmuştur. Osmanlı'nın çöküş dönemi ve kurtuluş savaşı sürecinden sonra Batılı hareketlerden bir hayli uzak kalan Türkiye Devleti, başta anayasal alanda, demokrasinin varlığını ispatlamaya çalışmış, ardından demokratik bir ülkenin statü farkı olması gerektiği görüşünden ötürü birçok yeniliklere imza atmaya çalışmıştır.¹⁵

4.2. Cumhuriyetin İlanı: 29 Ekim 1923

Teşkilatı Esasiye Kanunu'nda bazı maddelerin açıklanarak değiştirilmesine ilişkin yasa belirlenmiş, cumhuriyet resmileştirilmiştir. Bu yasa 364 sayılıdır ve 29 Ekim 1923 tarihlidir. Bu yasa ile Türkiye'de ilk kez Devlet Başkanlığı (Reis-i Cumhurluk) kurumu oluşturulmuştur. Resmileştirmenin ardından yeni devlet kurumları bütünleştirilmeye başlanmıştır. Osmanlı Devleti ve hanedanı tamamıyla tasfiye edilmiş, artık yeni bir anayasa ve meclis ile seri inkılâplar dönemi başlamıştır.¹⁶

¹⁵ Şapolyo, A.g.e., s:55; Berkes, Niyazi: Türkiye'de Çağdaşlaşma, s:491, Doğu Batı Y., ist., t.y.

¹⁶ Düstur, 3.tertip, c: 4, s.75

4.3. 1924 Anayasası'nın Kabulü: 20 Nisan 1924

1924 Anayasası 6 bölüm ve 105 maddeden oluşmaktadır. Bu anayasada kuvvetler ayrılığı değil, kuvvetler birliği ilkesi kabul edilmiştir. Tevhid-i Kuvva denilen bu ilke diğer bir deyişle, Meclis Hükümet Sistemi demektir. 1921 Anayasası'nda da bu ilke benimsenmiş, bu sayededir ki meclis istiklal harbinde muvaffak olmuştur. "Türkiye Devleti bir cumhuriyettir." denilerek, devletin yönetim şekli apaçık ifade edilmiştir. Cumhuriyetin öngördükleriyle hareket etmenin bilinci sağlama çalışmaları yapılmıştır.

4.4. Çok Partili Döneme Geçiş

Cumhuriyetin ilk yılları, tek parti egemenliğinde kalmış, demokrasi tarihimizde uzun sayılabilecek bir süre, çok partili rejime geçilememiştir. Daha önce kurulan Halk Fırkası'nın Batıcı inkılâplar gerçekleştireceği kanaatinde olan ve çoğu M. Kemal'in silah arkadaşlarından oluşan bir grup 1924'te İttihat ve Terakki Partisi'nin bir uzantısı biçiminde örgütlenerek, Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası'nı kurmuştur. Yani anayasanın kabulü ile birlikte rejim, iki partili bir rejime adım atmıştır. Ancak bu durum fazla uzun sürmemiş, doğuda çıkan *Şeyh Sait İsyanı* bahane edilerek, Takrir-i Sükûn Kanunu çıkarılmış ve Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası kapatılmıştır. Türkiye'de demokratikleşme ve modernleşme adına atılan ciddi bir adımın önü de bir kez daha kapatılmıştır.

1930 yılında bizzat M. Kemal'in teşvik ve güdümüyle Fethi Okyar'a Serbest Cumhuriyet Fırkası kurdurulmuş, bu firkanın da mahalli seçimlerde büyük bir başarı kazanmasının paniği ile parti yine kendi kurucularına feshettirilmiştir. Demokrasinin getirisi olan çok partili yaşam tarzı benimsenmemiş, yapılan olumsuz girişimler gelişmekte olan bir Türk demokrasi anlayışını şiddetle sarsmıştır.

Özellikle 1930'lardan 1945'lere kadar, Türkiye'de CHP'nin fiili egemenliği ve dikta biçimi yönetimi süre gitmiştir. Hatta bir aralık parti genel sekreterliği ile Dâhiliye Vekâleti dahi birleştirilmiş, ülkenin bütün yönetiminin partiye teslimi söz konusu olmuştur. Ancak halk katındaki zorlamalar, muhalefete de meydan

tanımayı gerektirmiş, 1945'ten itibaren tek partili sistem terk edilmek zorunda kalmış, 1950'lerden itibaren de 1960'a kadar, ülke Demokrat Parti'nin yönetiminde, ancak Halk Partisi'nin kıyıcı muhalefetine kalmıştır.

Çok partili döneme geçişte iki çok parti kurma deneyiminin başarısızlığa uğramış olması 1924 Anayasasının çok partili rejim için elverişli olup olmayacağı sorusunu akla getirmiştir.¹⁷

Bakıldığında Türkiye'nin çok-partili siyaseti tam da Batılı anlamda bir demokrasi bilinci oluşturmaya yetmemektedir.

4.5. 1961 Anayasası'nın Kabulü: 27 Mayıs 1961

27 Mayıs 1960 tarihinde, başta bulunan Demokrat Parti iktidarı askeri bir hareketle devrilmiştir. Bu hareketi yapanlar ordu mensubu subaylar idi ve kendilerine T.C. Milli Birlik Komitesi ismini vermişlerdir. Milli Birlik Komitesi, 27 Mayıs 1960'tan sonra bir kanun yapmış ve 1924 tarihli Anayasasının ehemmiyetiyle bazı hükümlerini değiştirmiş ve yürürlükten kaldırmıştır. 12 Haziran 1960 tarihli ve 1 sayılı olan bu kanunu 1924 tarihli Anayasasının yasama yürütme ile ilgili hükümlerini değiştirmiştir. "Geçici Anayasa" diye de isimlendirilen bu kanunu kısaca özetleyecek olursak; yasama organı yerine T.C. Milli Birlik Komitesinin geçmiş olduğunu söyleyebiliriz. TBMM'ye ait hak ve yetkiler komiteye geçmiştir. Bu anayasa ile getirilen yenilikler ise şunlardır;

- Üniversiteler
- Türkiye Radyo Televizyon Kurumu ve Haber Ajansları
- Kalkınma Planı ve Devlet Planlanma Teşkilatı
- Tabii Servet kaynaklarının aranması ve işletilmesi
- Ormanların ve orman köylüsünün korunması ve geliştirilmesi
- Milli Güvenlik Kurulu
- Yönetmelikler
- Siyasi partiler

¹⁷ Tuncay, A.g.e., ss. 245-283

- Anayasa Mahkemesi
- Askeri Yüksek İdare Mahkemesi
- Kanun Hükmünde Kararname
- Yüksek Hâkimler Kurulu
- Yüksek Savcılar Kurulu¹⁸

4.6. 1982 Anayasası'nın Kabulü

1982 Anayasası da, her anayasa gibi, hazırlandığı dönemin izlerini taşır. 12 Mart Muhtırası, 12 Eylül Darbesi gibi öncesinde yaşanan sorunlar etkisi altında hazırlanmıştır. Ülkeyi, içinde bulunduğu duruma getiren nedenler arasında, 1961 Anayasasının da payı olduğu görüşü benimsenmiş, 1961 Anayasasının da hazırlanmasında olduğu gibi, ülkenin karıştığı toplumsal, siyasal, ekonomik sorunların giderilmesinde, Anayasa önemli bir araç olarak görülmüştür. Devletin içerisine girmiş olduğu olaylar çerçevesini ele alacak olursak, yapılan her türlü girişimin üzerine anayasalarda değişikliğe gidilmesinin sebebi demokrasiyi ayakta tutma isteğidir. Bu vesileyle modernleşme olgusu elden gitmeyecek, bir şekilde hedeflenen çağdaş uygarlık statüsüne erişilecektir.¹⁹

5. Modernleşme ve Demokratikleşmeyi Sekteye Uğratan Girişimlerle Türkiye

5.1. 27 Mayıs 1960 İhtilali

1946 yılında çok partili hayata geçen Türkiye, 1950'de yüksek bir oyla iktidara gelen Demokrat Parti yönetimindeydi. İlk yıllarda pek bir sorun çıkmasa da Demokrat Parti iktidarının ikinci döneminden sonra, başta üniversite öğrencileri olmak üzere halkın birçok kesimi uygulanan politikalara karşı çıkmaya başlamıştı. Temelde insanların hoşuna gitmeyen şey, uygulanan baskı ve sansür politikalarının yanında, Atatürk İlke ve İnkılâpları'ndan uzaklaşılması idi. Nitekim askeri

¹⁸ Dr.Faruk Yılmaz, 2007, Türk Anayasa Tarihi, ss. 152-172

¹⁹ Arsel İlhan, Türk Anayasa Hukukunun Umumi Esasları, s.158 vd., Ank., 1985

müdahale, 27 Mayıs 1960 gecesi patlak verdi. Müdahale, 37 subay tarafından planlanmıştı. Bu olay sonraları Genç Subaylar İhtilâli olarak da anılacaktı. Orgeneral Cemal Gürsel hareketin başına geçti. Cumhurbaşkanı Celal Bayar ve Başbakan Adnan Menderes tutuklandılar. 1961 yılında yeni anayasa kabul edildi, Yassıada'da yargılanan Adnan Menderes ve birçok siyasi idama mahkûm edildi. Celal Bayar yaşı sebebiyle müebbet hapis cezasına çarptırıldı. Türkiye Cumhuriyeti, senato gibi yeni siyasi kavramlarla tanıştı.

5.2. 22 Şubat Ayaklanması

Olay, Harp Okulu Komutanı Kurmay Albay Talat Aydemir'in, o yıl Harp Okulu'nu bitirme döneminde bulunan 600 kadar asteğmeni toplayarak son günlerde yaşanan olayları anlatmasıyla başlamıştır. Çünkü 20 Şubat günü Hükümet ve Genelkurmay, belirli birlik kumandanları için süratle atama ve gözaltına alma işlemleri başlatmıştır. Bunun üzerine harp okulu öğrencileri, komutanlarını teslim etmeme kararı alırlar ve 22 Şubat 1962 tarihinde Talat Aydemir ve arkadaşları, ordu içindeki 27 Mayısçıların tasfiyesi için, 20 Şubat günü atama ve gözaltına almalara karşı bir direniş başlatır. Ancak netice olarak Talat Aydemir'in atamaların durdurulması yönündeki ısrarını İsmet İnönü kabul etmez ve Aydemir gözaltına alınır, öğrenciler ise memleketlerine gönderilir.

5.3. 12 Mart 1971 Muhtırası

1969 seçimlerinden sonra Süleyman Demirel yönetimindeki Adalet Partisi iktidara gelmişti. Cumhuriyet Halk Partisi ise ana muhalefet konumundaydı. Fakat 1968 yılından beri süre gelen anarşi ve terör olayları ülkeyi günden güne yıpratmaktaydı. Sık sık yaşanan öğrenci hareketlerine karşı, polis ile üniversite öğrencileri arasında çatışmalar vuku buluyordu. Bu güvenlik zafiyetlerinin yaşandığı düzensiz ortam, ordunun müdahalesini hazırlayan temel etkendi. Sonuç olarak 12 Mart 1971 tarihinde Genelkurmay Başkanı Memduh Tağmaç, Kara Kuvvetleri Komutanı Faruk Gürler, Deniz Kuvvetleri Komutanı Celal Eyiceoğlu ve Hava Kuvvetleri Komutanı Muhsin Batur tarafından Cumhurbaşkanı

Cevdet Sunay'a bir muhtıra verildi. Mektupta hükümetin istifası isteniyordu. Bunun üzerine Başbakan Süleyman Demirel istifasını sundu.

5.4. 1980 Askeri Müdahalesi

1971 muhtırası tam olarak amacına ulaşmamıştı. Ülkedeki terör, anarşi ve milli güvenliği tehdit eden unsurların önüne geçilememişti. 1972 yılında başta Deniz Gezmiş gibi birtakım devrimcilerin idamı üzerine olaylar daha da alevlenmiş, silahlı çatışmalar artmıştı. Artık ülkede neredeyse her gün bir bomba patlıyor, bir kahve taranıyordu. Sağ ve sol görüşlü gençler üniversitelerde birbirlerine saldırıyordu. 1979 yılına gelindiğinde darbenin ayak sesleri kendini göstermeye başlamıştı. 19 Temmuz 1980 tarihinde Nihat Erim'in suikasta uğraması da olayların patlak verdiği bir dönüm noktasıydı. Sonuç itibarıyla 12 Eylül 1980 gecesinde, düzenli bir biçimde Türk Silahlı Kuvvetleri tarafından devlet yönetimine el konuldu. İhtilal bildirgesi sabaha karşı Genelkurmay Başkanı Kenan Evren tarafından televizyonlardan bizzat duyuruldu. 1961 anayasası uygulamadan kaldırıldı ve bütün siyasi partiler kapatıldı. 1982 yılında Türkiye Cumhuriyeti tarihini değiştirecek yeni bir anayasa tasarlandı.

5.5. 28 Şubat Süreci

Necmettin Erbakan'ın Başbakan, Tansu Çiller'in ise Dışişleri Bakanı olduğu 28 Şubat 1997 tarihinde toplanan Milli Güvenlik Kurulu'nun irticaya karşı başlattığı ordu ve bürokrasi merkezli bu süreç, post-modern darbe olarak da adlandırılmıştır. Bu dönem başlıca "gericilikle" mücadeleye sahne olmuş, başörtüsü yasaklanmış, pek çok öğrenci ve kamu personeli başörtülü oldukları gerekçesiyle devlet kurumlarından uzaklaştırılmıştır. "İrticayla mücadele eylem planı" ile anılan bu süreçte verilen kararların ve yaptırımların uygulanıp uygulanmadığı denetlemek için Çevik Bir öncülüğünde Batı Çalışma Grubu kurulmuş, 28 Şubat sürecinin yargılamaları için daha sonra Ergenekon davaları süreci başlamıştır.²⁰

5.6. 27 Nisan E-Muhtırası

²⁰ Erik Jan Zürcher, Modernleşen Türkiye'nin Tarihi, İst., 2004, ss.401-438

27 Nisan 2007 tarihinde, saat 23.20'de Genelkurmay Başkanlığı tarafından yapılan basın açıklaması ile Türkiye Cumhuriyeti devletinin, başta laiklik olmak üzere, temel değerlerinin aşındırılmakta olduğu belirtilmiştir. Kamuoyunda hâkim olan görüş, basın açıklamasının bir muhtıra mahiyetinde olduğu yönündedir ve internet aracılığıyla yapıldığı için açıklamaya "e-muhtıra" adı verilmiştir.

5.7. 15 Temmuz Darbe Girişimi

15 Temmuz 2016 gecesi, saat 22.00 sularında İstanbul'daki Boğaziçi Köprüsü'nün askerler tarafından kapatılmasıyla patlak verdi. Başkent Ankara'da F16 uçakların alçak uçuşları ve helikopter seslerinin duyulmasıyla gerilim arttı. İstanbul ve Ankara başta olmak üzere birçok şehirde tanklar sokaklara indi. Başta Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan olmak üzere, Başbakan Binalı Yıldırım, Eski Cumhurbaşkanı Abdullah Gül ve mevcut Bakanlar, canlı yayınlara telefonla bağlanarak halkı sokağa çıkmaya davet etti. Halk bu çağrıya uyarak meydanlara akın etmeye başladı. Bazı vatandaşlar tankların önünü kesti ve durdurulan tankların üzerine çıktı. Asker, polis ve sivil halk arasında yaşanan bu gerilim, sabah 06.00 sularında Boğaziçi Köprüsü üzerindeki askerlerin silah bırakmasıyla yumuşadı. Ancak gece boyunca pek çok asker ve polis şehit oldu. Yaşananlar ise çoktan Türkiye Cumhuriyeti tarihindeki acı olaylar arasındaki yerini aldı.

SONUÇ

Demokrasi her ideolojinin, her alt kültürün, her tür yaşam anlayışının kendisine yer bulabildiği, özgür bir sivil toplumsal yapının kimlik özelliğidir. Ancak bu terim, Türkiye'de son yıllarda anlamı ve özü bilinmeden de olsa en çok kullanılan kelimelerden biri haline gelmiştir. Bu duruma en azından slogan düzeyinde de demokrasi bilincinin yayılması açısından olumlu bakmak mümkündür. Bildirimde, Türkiye'de sağlıklı işleyen ve milli iradeyi temsil eden demokratik bir rejimin temelinde eksikliklerin olduğunu bulgularım sonucunda belirtmiş bulunmaktayım. Devlet bekasını devam ettirmek vasıtasıyla modernleşme ve demokratikleşme adına atılan ciddi adımların önünün kesilmeye çalışılması bu eksikliğin en büyük sebebidir. Ayrıca bilinmelidir ki ülkemizde

modernizm bilincinin oturmamış olması yahut zihinlerde başka anlamlar çağrıştırtıyor olması, beraberinde gelen yönetim biçiminin de doğru anlaşılmasına neden olmuştur.

Son olarak FETÖ tarafından planlanan ve hayata geçirilmeye çalışılan 15 Temmuz Darbe Girişimi'ne bakacak olursak, modernleşme ve demokrasi olgularını 700 yıl sonra ancak yakalamamızın, modernleşme ve devlet bekası adına yapılan reformlara karşı çıkan isyanların, demokrasiyi sarsmak adına yapılan darbe ve darbe girişimlerinin, ülkenin çağdaş medeniyetler seviyesine ulaşmasının önünde engel olduğu görülür. Demokrasiyle yönetilen bir ülke olmakla beraber, maalesef ülkemiz tarihine leke süren bu tür girişimlerin birçok kez tekrarlanması zemine sağlam basmayan ve zayıflayan bir ülke demokrasisini işaret eder. Bu tür anarşik girişimlerin meydana gelmemesi adına önce modernleşmenin getirisi olan demokrasi tam anlamıyla varlığını hissettirmeli ve bu bilinç aşılmalıdır. Osmanlı Devleti'nde kamu özgürlüklerinin gelişimi hareketleriyle başlayan ve 82 anayasasına kadar uzanan, neredeyse 200 yıla yakın bir vuku bulan modernleşme ve demokratikleşme girişimleri üzerine Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin 21. yüzyılın 2016 yılında bile bir demokrasi işgaliyle karşı karşıya kalması fazlasıyla ehemmiyet verilmesi gereken bir husustur. Türk modernleşmesi sürecinde hedefleri statüleri aşmak olan ülkemizin demokrasi tarihine leke sürülmeye çalışılması, ülkemiz adına kabul edilemeyecek bir durum iken, dünya demokrasi tarihinin de kesinlikle reddedeceği bir hadisedir. Yeni Cumhuriyet'in dünyadan örnek alacağı, en çok da siyasal yaşamına demokrasi kapsamında uyarlayacağı modernleşme yönelimi de doğal olarak Batı'yadır. "Batı"dan kastedilen "bir zihniyettir, bir ruhtur, bir kafa"dır.". Batı'nın ilmi, fikri gelişimini esas alarak çağı yakalamak düşüncesidir. Batılılaşmak, "bize has kıymetlerin muhafaza edilmesi ve geliştirilmesi" prensibidir. Prof. Dr. Mümtaz Turhan ise "Batı medeniyetinin esas

prensiplerini bilmediğimiz, onun ne olduğunu bir türlü anlayamadığımız için Batılılaşamadık” diyerek bu noktaya işaret eder.²¹

Ancak şunu da söylemeliyiz, 15 Temmuz Darbe Gecesinde de görmüş olduk ki; milli şuurumuz ve milli irademiz hâlâ sapsağlam yerindedir. Aynı zamanda sekteye uğramış olan demokrasi bilincimiz onarılmaya ve ülkemizi yüksek statülere ulaştırmaya hazır ve nazırdır. Ülkemizde egemenliğin kayıtsız, şartsız ulusa ait olduğu düşüncesinin ne gibi zaruretler karşısında benimsendiği hatırlanırsa demokrasi ilkesinin anlamı daha iyi kavranabilir. Türk modernleşmesinin asıl amacı doğru bilindiğinde ve modernleşmenin siyasal rejimde bir getirisi olan demokrasiyle harmanlandığında gereken konuma erişileceği aşikârdır.

²¹ Tunaya, a.g.e, 102. sayfasında Prof. Dr. Mümtaz Turhan'dan aktarıyor.

EDEBİYATIN DEMORASİSİ: ELEŞTİRİVELEŞTİRMENLİK

Konuşmacı: Elif Su ERDEM, 10. Sınıf Öğrencisi

Danışman Öğretmen: Uğur TEMİZ

Okul Müdürü: Mehmet Emin ERGÜN

Türk Telekom Sosyal Bilimler Lisesi, ANKARA

Özet

Bu çalışmanın amacı Türk Edebiyatı'nın sözlü kültür döneminden başlayarak Klasik, Tanzimat, Meşrutiyet ve Cumhuriyet dönemlerinde eleştirinin ne olduğunu, nasıl anlaşıldığını, bugünkü modern anlamda eleştiri ile o zamanki eleştiri arasındaki farkın ne olduğunu, edebi eleştirinin ne tür değişimler geçirmiş ve günümüzdeki şekline nasıl ulaşmış olduğunu, edebiyat üzerine yapılmış eleştiri ve eleştirmen arasında ne tür bir ilişki olduğunu ortaya koymaktır. Bu inceleme yapılırken özellikle dönemin önde gelen edebi şahıslarının bu konudaki düşünceleri etraflı olarak ele alınmıştır. Bunu yaparken edebiyatçıların kendilerini temsil etmiş olduğu yeniyi yaşatmak için eskiyi kıyasıya eleştirdikleri göz ardı edilmemiştir.

Anahtar Kelimeler: Tanzimat, Meşrutiyet, Cumhuriyet, Eleştiri, Eleştirmen.

Giriş

Eleştiri bilimi, bir sanat eserinin belirli kriterlerini göz önünde bulundurarak değerlendiren, inceleyen bilim dalıdır. İnsanlık tarihi kadar eski olan sanat tarihi içerisinde eleştirinin önemli bir yeri vardır. Sanat ve sanatçılar ortaya çıktığı ilk andan itibaren sanatçıya ve sanat eserine bir takım değerler yüklenmiş ve sanat ile sanatçı toplum nezdinde önemli bir yer tutmuştur.²² Bu bilim dalının alt dallarından birisi de edebiyat eleştirisidir. Edebiyat eleştirisi bir edebi eseri farklı yönlerinden ele alan, inceleyen ve hakkında hüküm veren bir bilim dalıdır. Bu

²² Çil, Volkan. "Edebiyat Eleştirisi ve Eleştiri Kuramları"

değerlendirme yapılırken de yüzyıldan yüzyıla toplumdan topluma belli farklılıklar yaşanmıştır. Tarihin ilerleyen seyri içerisinde zamanla edebiyat eleştirisi daha sistemli bir hale gelmiştir. İlk olarak Eski Yunan’da bir sisteme kavuşan edebiyat eleştirisi 20. yüzyıla gelindiğinde artık pek çok farklı bakış açıları olan bir bilim dalı haline almıştır.

Eleştirmen ve Eleştirmenlik

Eleştirmen, ‘‘Eleştirici, eleştiri yapan kimse, eleştiri türünde yazı yazar ‘‘ gibi anlamlara gelmektedir.²³ Ayrıca eleştirmen bir oyunu ya da sanat yapıtını kendi değerlendirmesinde ele alan kişi anlamı da taşımaktadır. Eleştirmenlik ise eleştiricilik olarak nitelendirilebilmektedir. Eleştiricilik ‘‘Eleştiricinin işi, tenkitçilik, münekkitlik²⁴ ‘‘ gibi farklı şekillerde tanımlanmaktadır.

Eleştirmen, ele aldığı eserin o alandaki ölçütleri içerisinde iyi ve kötü taraflarını vermekle beraber, çoğu zaman bu konudaki kendi görüş ve düşüncelerini de ifade etmektedir. Ancak bu ifade ediş sınırlı olmalıdır çünkü eleştiri nesnellik temellerine oturtulmuş bir yazı türüdür. Bu açıdan da eleştirmen konuyu farklı boyutlarıyla ele almalı; eseri, bir ekolün, ideolojinin ve bilinen bir zevkin etkisi altında kalmadan değerlendirmelidir.

Bunları yanı sıra eleştirmenin istenilen kalite düzeyinde olabilmesi için eleştirmenin dikkat etmesi gereken birçok husus da bulunmaktadır. Eleştirmen estetik anlayışı ne olursa olsun eseri farklı boyutlarıyla inceleyebilmeli, sahte değerlerin yapay ışıklarını söndürebilmeli, en eskiden en yeniye kadar sanat eserlerini, onları meydana getiren estetik ve düşünce kaynaklarını bilmeli ve gerçek değerleri gömüldükleri karanlıklardan çekip aydınlığa çıkarabilmelidir. Bu bağlamda ‘‘Edebiyatın Demokrasisi’’ konu başlığı incelendiğinde eleştirmenin, eleştirmenliğin kısacası eleştiriye dair kavramların varlığından söz edilebilmektedir.

²³ Büyük Türkçe Sözlük, TDK.

²⁴ Eleştiricilik (TDK)

Her alanda olduğu gibi edebiyat alanında da bir esere yönelik olumlu ve olumsuz eleştirinin sağladığı yararlar içerisinde en önemlisi de eseri bir kademe daha geliştirmeye yönelik olmasına, bunun yanı sıra eseri yorumlayan bireylerin de objektif bir bakış açısından esere yaklaşmasına olanak sağlamaktır. Edebiyat alanında yapılan eleştiri eserler ve eserleri ortaya koyan sanatçılar arasındaki farklılığı gözler önüne sermekle birlikte olması gerektiği gibi eleştiri yapabilen, yazabilen eleştirmenlerin sayesinde de edebi eserler arasındaki eşit yaklaşımı bu sanat dalı ile uğraşanlara aktarabilmektedir. Kısacası eleştiri bilimi sayesinde edebi eser doğru bir şekilde anlaşılabilir, niteliği ortaya konmaktadır. Bunun yanı sıra nitelikli eleştirmenler sayesinde edebi eserler olması gerektiği değere kavuşabilmekte, demokratik bir uygulama ile her edebi eser eleştiri sayesinde kendi benliğine kavuşabilmektedir. Bu da eleştirinin edebiyatın demokrasisi olmasının başlıca nedenlerindedir.

1.Divan Edebiyatında Eleştiri

Eleştiri yazılı bir geleneğin ürünü olduğu için Türklerin sözlü kültür dönemlerinde ona rastlamak mümkün değildir. İslamiyet'e girdikten sonra Arapların eleştiri karşılığında kullanmış oldukları bazı kavramlarla karşılaşmaktadır; mübâhase, münâkaşa, muâhaze, takriz ve muhâkeme. Bunlardan mübâhase ve münâkaşa sözlü kültürün, diğerleri de yazılı kültürün ürünüdür.²⁵

Genel olarak Divan edebiyatında eleştirinin olmadığı, bizde eleştirinin Tanzimat ile başladığı söylenir. Bunda tabii ki yeni olanın eskiyi tenkid etmesinin büyük bir payı vardır. Ancak kabul edilmesi gereken sadece bizde değil Batı'da da sistemli bir edebi eleştiri anlayışının XIX. yüzyılda başladığıdır.²⁶ Divan edebiyatına baktığımızda eleştiri ile ilgili olarak 1-Şuara Tezkireleri, 2-Şairlerin divan ve divançelerinin önsözlerinde belirttikleri sanat ve edebiyat nazariyeleri, 3-

²⁵ Beyaz, Yasin. "Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türk Edebiyatından Tenkidin Genel Seyri "

²⁶ Beyaz, Yasin. "Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türk Edebiyatından Tenkidin Genel Seyri "

Hüsni ü Aşk, Hevesname, Hayriye gibi bazı bölümleri edebi tenkid özelliği taşıyan eserler, 4-Tarih, edebiyat tarihi ve belagat kitapları gibi kaynaklar sıralanmaktadır.

2. Tanzimat Edebiyatında Eleştiri

Türk edebiyatında Batılı anlamda eleştirinin ortaya çıkması daha çok Tanzimat sonrasıdır. Tanzimat döneminde edebiyat eleştirisi bağlamında iki tavır ön plana çıkar: 1-Türk edebiyatının yenileşme ve değişme süreci içinde Divan edebiyatının bütünüyle reddedilmesi ve eleştirilmesi, 2- Bu dönem edebiyatçılarının tanıyıp bildikleri, Batılı edebi örneklere benzer yeni bir edebiyat kurulması gayreti içinde olmalarıdır.

3. Ara Nesil Edebiyatı Dönemi'nde Eleştiri

Tanzimat sonrasında ve Servet-i Fünun dönemi öncesindeki şair ve yazarlardan oluşmaktadır. Bunlar belli bir dergi ve gazete etrafında toplanmamış, farklı farklı dergilerde yazılar yayınlamış şahıslardır. Onlar edebiyatı estetik bir olgu olarak benimseyip edebiyatı sadece edebiyat olarak kabul etmişler ve eleştiriyi de bağımsız bir tür olarak görmüşlerdir. Bunun için edebiyatın her türünde eser vererek, onun her türünü geliştirme ve güzelleştirme yollarını aramışlardır. Bu dönemde çeviri çalışmaları da genişlik kazanır.

4. Servet-i Fünun Edebiyatı'nda Eleştiri

Batılı anlamda ilk başarılı eleştiri örnekleri Servet-i Fünun Dönemi'nde ortaya konmaktadır. Bu dönemde yazar ve sanatçılar daha çok sembolizm, parnasizm, naturalizm ve realizmin etkisinde kalmaktadır. Ayrıca Tanzimat döneminden farklı olarak sadece Fransız edebiyatından değil Alman, İngiliz, Rus, İsveç, İspanyol edebiyatlarından da etkilenilmekte, bunlarla ilgili bilgiler edinilmektedir.

5. II. Meşrutiyet Dönemi'nde Eleştiri

II. Meşrutiyet'in ilanı ile beraber gazete ve dergilerin sayısında oldukça fazla bir artış meydana gelmiştir. Bundan dolayı hareketli ve çeşitlilik arz eden bir edebi ve fikri yapı ile karşılaşılacaktır. Ancak bu çeşitlilik aslında çok kutupluluğu da beraberinde getirmiştir. Bu dönemde Fecr-i Ati ve Milli edebiyat arasındaki

tartışmalar edebiyatın merkezini teşkil etmektedir. Bireysel ve sanatsal merkezli bir edebiyat görüşünü Servet-i Fünun örneğinde devam ettirmek isteyen Fecr-i Ati mensupları, kısa bir zaman sonra dil ve edebiyat anlayışları bakımından değişik eleştirilerle muhatap olmak durumunda kalmakta, başta Genç Kalemlerin dil anlayışıyla, bu grup mensuplarının dili kullanma tarzları arasındaki ayrılıklar bu tartışmaların merkezini oluşturmaktadır.²⁷ Kısacası bu dönemde eleştiri ile alakalı olarak teorik yazılar ve eserler çok az olsa da edebi tartışmalar oldukça fazladır. Eleştiri daha çok eserlerin tanıtımı- eleştirisi ve dönemlerin eleştirisi şeklindedir.

6. Cumhuriyet Dönemi'nde Eleştiri

Bu dönem büyük bir sosyal değişim ve dönüşümün yaşandığı tarihleri içinde barındırmaktadır. Dönemin edebi anlayışı da siyasi anlayış gibi devrimci bir nitelik taşıdığı için eskinin üzerine tamamen bir çizgi çekmekte ve yeni birtakım şeylerin peşine düşmektedir. Cumhuriyet'in ilan edilmesiyle yaşanan siyasi-sosyal ve ekonomik değişimlerle beraber kültür ve edebiyat da bundan nasibini almıştır.

Cumhuriyet'in kurulduğu dönemde edebi olarak şu düşünce ve anlayışlar üzerinde tartışmalar olmuştur: 1- Cumhuriyet ve onunla beraber yapılan devrim ve inkılaplar doğal olarak onun destekleyicisi bir edebi anlayışı da beraberinde getirmiştir. Bazıları edebiyatın böyle güdümlü olamayacağını söylerken bazıları da tam tersine edebiyatın da desteği ile devrimlerin halka daha kolay bir şekilde yayılacağı düşüncesinde olmuştur. 2- Millî edebiyat ve milliyetçi edebiyat arasındaki benzerlik ve farklar üzerine yapılan tartışmalardır. 3- Eski edebiyat üzerine yapılan tartışmalar ki bir kısım edebiyatçı Divan Edebiyatı'nı yerden yer vururken, bir kısmı ona ılımlı bakmayı bilmiştir.

Bu dönemde sağlam bir eleştiri teorisi meydana gelmemekte ancak bu işi meslek edinen insan sayısı artmaktadır. Daha önce var olan eser, devir ve yazar merkezli eleştiri anlayışı aynen devam etmiştir. Ayrıca dönemin edebiyat anlayışının temelini oluşturan “köklere dönüş” düşüncesinden dolayı edebiyat tarihi ve antolojiler oldukça fazla yer tutmaktadır. Bu edebiyat tarihleri dolaylı

²⁷ Beyaz, Yasin. “Tanzimat’tan Cumhuriyet’e Türk Edebiyatından Tenkidin Genel Seyri”

olarak eleştiriyi etkilemektedir. Edebiyat tarihi ve antoloji eserlerinin yayınlanması sayesinde edebi eserlere bütünlüklü bir bakış açısıyla bakma imkanı doğmuştur. Böylelikle varolan bütün malzeme ortaya çıkarılmış, bir araya getirilmiş ve ilgililerin kullanımına sunulmuştur.²⁸

Cumhuriyet'ten sonra da Divan Edebiyatı ve Tanzimat Edebiyatı eleştiri konularından birisi olmaya devam etmektedir. Divan Edebiyatı'nın klasik bir edebiyat olamayacağı, dalkavuk, halktan uzak bir edebiyat olduğu vurgulanmaktadır. Benzer eleştirilerden Tanzimat ve Servet-i Fünun edebiyatları da nasibini alır.

Şiirle alakalı tartışmaların merkezini “eski-yeni” ve “ideoloji ve şiir” oluşturmaktadır. Yedi Meşaleciler, Beş Hececileri eleştirmekte ve şiiri sun'ileştirdiklerini, cansızlaştırdıklarını söylemektedirler. Daha sonra Nazım Hikmet “Putları Yıkıyoruz” adlı bir yazı yazarak Abdülhak Hamid, Mehmet Emin gibi şairlere ve onların şiirlerine çatmaktadır. Ayrıca şiirin herhangi bir ideoloji tarafından sınırlandırılıp sınırlandırılmayacağı hakkında da tartışmalar olmaktadır. Kısacası 1923-1938 yılları arasında şiir eleştirileri, genellikle şairler tarafından yapılmakta, olumlu eleştiriler aynı şiir anlayışına sahip şairler tarafından, olumsuz eleştirilerse karşı anlayıştakiler tarafından yöneltilmektedir. Bu dönemde esere yönelik eleştiri çok azdır. Çoğu zaman şairin kişiliği ve siyasal eğilimi eleştiri konusudur. Eski şairler milli olmamakla suçlanırken yeniler de şiiri ideolojinin hizmetine sunmak ve halk şiirini beceriksizce taklit etmekle suçlanmaktadırlar. Şiire yenilik getirebilme, eleştiride kullanılan en önemli ölçütlerden biridir. Şiir eleştirilerinde en çok eleştirilen şairler arasında ise Abdülhak Hamit, Ahmet Haşim, Tevfik Fikret, Mehmet Akif, Nazım Hikmet, Yahya Kemal ve Necip Fazıl yer almaktadır.

Roman ve hikaye alanındaki eleştiriler ise şiire karşılık daha derli topludur. Eleştirmenlerin roman ve hikayede aradıkları en önemli özellik gerçeklik olduğu için bu alandaki eleştiriler daha yapıcıdır. Roman eleştirilerinde ölçüt, romandaki

²⁸ Beyaz, Yasin. “Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türk Edebiyatından Tenkidin Genel Seyri”

olayın ve kişilerin gerçeğe uygunluğu ve varsa psikolojik çözümlerinin derinliğidir.

Dönemin en hararetli tartışma konularından biri de dil meselesidir. Harf inkılabı, dilde sadeleşme, öz Türkçecilik, yazı-dili konuşma dili meselesi bunların merkezini teşkil etmektedir.²⁹

Cumhuriyet döneminde eleştiri denince akla gelen ilk kişi Nurullah Ataç'tır. Ataç'ın izlenimci eleştiri anlayışı Türk edebiyatında hayli önemli bir konumdur. Her ne kadar, nesnel ölçütlere değil, Ataç'ın şahsî beğeni ölçülerine göre yazılmış olsalar da, yazarlar Ataç'ın, metinleri için ne söyleyeceğini daima merakla beklemiş, söylediklerine de değer vermişlerdir.³⁰ Ataç'ın eleştirmen tanımı şöyledir: "Eleştirmen kendi zevkini, kendi düşüncelerini, kendi duygularını söyleyen bir sanat adamıdır" (Sözün Gelişi 50-51). Ataç, bu görüşleriyle, "İyi bir eleştirici, şaheserler arasında kendi ruhunun serüvenlerini anlatır. Nesnel sanat olmadığı gibi nesnel eleştiri de yoktur" diyen Anatole France'a yaklaşmaktadır.

Bu dönemde Ataç haricindeki eleştirmenler arasında Sabahattin Eyuboğlu, Orhan Burian, Mehmet Kaplan, Suut Kemal, Mehmet Fuat, Asım Bezirci, Hüseyin Cöntürk, Fethi Naci gibi isimler bulunmaktadır.

Eleştiri bize Batı'dan gelen bir türdür. Bundan dolayı çok uzun bir mazisi yoktur. Mazisinin uzun olmaması ile birlikte onun sınırları (nerede başlayıp nerede bittiği) da belirgin değildir. Dolayısıyla diğer edebi türlerle geçişkenlik az etmektedir. Bu geçişkenlik eleştiri, edebiyat tarihi ve estetikte daha net görülmektedir. Edebiyat tarihi ile eleştiri bazı durumlarda birbiri ile karıştırılır. Türk edebiyatında eleştiri, geçmişle sürekli bir hesaplaşma içerisine girdiği için bu noktada edebiyat tarihi ile eleştirinin sınırları geçişkenlik arz eder. Türk edebiyatında, edebiyat tarihi dediğimizde akla ilk gelen Fuad Köprülü'dür. Köprülü, edebiyat tarihçisi ile eleştirmen arasındaki farkı ortaya koyarken birinin belgelere dayandığının diğerinin ise kişisel duygulardan hareket ettiğinin altını

²⁹Kurt, Çiğdem. "Edebiyatı Yeniden Şekillendirmek."

³⁰Korkmaz, Nurseli Gamze. "Cumhuriyet Döneminde Eleştiri: İzlenimci mi, Objektif mi; Modernlik mi, Gelenek mi?"

çizmektedir. Nurullah Ataç, edebiyat tarihi ile eleştirinin sınırlarının birbirinden tamamen ayrılmadığı için her iki türün de bundan zarar gördüğünü ifade etmektedir. Ayrıca edebiyat tarihçilerinin kişisel görüş belirtmek gibi bir lükslerinin olmadığını vurgulamaktadır. Sebhattin Eyüboğlu ise eleştirinin, edebiyat tarihinin bittiği yerde başladığını ve estetiğin başladığı yerde bittiğini söylemektedir.

Eleştiri ile uğraşmış olan tüm bu sanatçılara rağmen Cemal Süreya, Cumhuriyet Dönemi eleştirmenleri olarak bilinen Nurullah Ataç, Cevdet Kudret, Mehmet Kaplan, Tahir Alangu, Fethi Naci vb. isimlerin hiçbirisini eleştirmen olarak kabul etmemektedir. Onların bazılarının bilgi verdiğini, bazılarının insanları çekiştirdiğini, bazılarının ise insanları yarıştırmaktan başka bir şey yapmadıklarını söyleyerek, onları eleştirmektedir.

Sonuç

Sanat eserini yaratanlar, sanatçılardır. Sanatçılar da içinde buldukları toplumun bir parçası olmakla birlikte dönemin zihniyetinden de etkilenmektedir. Sanatçıların yarattıkları ürünler her ne kadar özgün ve kişisel olursa olsun, sanatçıyı var eden ve kişiliğini yoğuran toplumdaki izler taşımaktadır.

Türk tarihinde yaşanan olaylar sosyal ve kültürel alanlarla sınırlı kalmamıştır. Tanzimat ile başlayan kırılma Cumhuriyet'e kadar hep gelgitler süregelmiştir. Yaşanan bu olaylardan ve gelişmelerden edebiyat da nasibini almış, kendi payına düşen değişim süreçlerini yaşamıştır. Namık Kemal başta olmak üzere dönemin edebiyatçılarının büyük bir kısmı siyasetin ve sosyal hayatın içinden birileri olarak yeninin savunucusu olmuşlar, kendilerine alan açmak için Klasik Edebiyatı sürekli eleştirme ihtiyacı duymuşlardır. Ancak Klasik edebiyat yolunda edebi eserler vermekten de geri durmamışlardır. Meşrutiyet ile beraber yeni mecraya girme çabaları sürerken kırılma iyice derinleşmektedir. Bu dönemde de edebi olarak eskinin eleştirisi devam eder, hece vezni, halka, halk kültürüne yönelme düşüncesi ön plana çıkar. Cumhuriyet'e gelindiğinde artık her şey netlik

kazanmaktadır. Cumhuriyet ile beraber yeni bir ideoloji ve yeni bir dünya kurulur. Edebiyat bu süreci geçirmesinde ise eleştirini rolü oldukça büyüktür.

Kaynakça

il,Volkan. Edebiyat Eleştirisi ve Eleştiri Kuramları.

Beyaz,Yasin. Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türk Edebiyatı'nda Tenkidin Genel Seyri, Cilt 4, Sayı 8, 2014.

Kurt,iğdem, Edebiyatı Yeniden Şekillendirmek: Ahmed Şuayb'ın Edebiyat Eleştirisi, Boğaziçi Üniversitesi, 2008

Korkmaz,Nurseli Gamze, Cumhuriyet Döneminde Eleştiri: İzlenimci mi, Objektif mi; Modernlik mi, Gelenek mi?

TÜRK TARİHİ'NDEKİ DARBELERİN DEMOKRASİYE ETKİLERİ

Konuşmacı: Sude Elif AKSOY, 10. Sınıf Öğrencisi

Danışman Öğretmen: Uğur TEMİZ

Okul Müdürü: Mehmet Emin ERGÜN

Türk Telekom Sosyal Bilimler Lisesi, ANKARA

Özet

Bu tebliğde Türk Tarihi'nde gerçekleşen darbelerin demokrasiyle olan ilişkisi incelenmiştir. Demokrasi kavramı demokrasiden önce gelir buna bağlı olarak demokratik ortamın sağlanması için belli başlı ilkeler gereklidir. Bunlardan biri de “Milli Egemenliktir.” Milli egemenliğin halkın elinden alınması durumlarına “Darbe” denir. Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nde TSK iki kere yönetime el koymuş, iki kere de hükümeti istifaya zorlamıştır. Yapılan darbeler gerçekleşme şekilleri itibariyle ve bilançoları ile ülkenin siyasal, askeri, ekonomik ve sosyal hayatını zayıflatır durma noktasına getirir. Demokrasi kavramını ortadan kaldıran darbelerin bittikleri yerlerde “Demokrasi Dönemleri” başlar. Bu iki kavram birbirinden çok ayrı ilişkilendirilir.

Anahtar Kelimeler: Türk darbe tarihi, demokrasi, milli egemenlik.

Giriş

Demokrasi; kişi temel hak ve özgürlüklerinin korunarak, bölge, düzey, kesim fark etmeksizin belirleyici otoriteye göre farklılıklar gösterse de ortak paydada buluşulmasıdır. Etimolojik olarak “Halk İktidarı” anlamına gelen demokrasinin “Normatif Demokrasi” ve “Ampirik Demokrasi” olmak üzere teorileri mevcuttur.

Genel bir tanım olan demokrasinin tek başına kullanılması ise toplumlar arasında belli karışıklıklara sebep olur. Buna bağlı olarak demokrasi kavramı kapsadığı konu ile belirtilmelidir.(Anayasa demokrasisi, liberal demokrasi, sosyal demokrasi.)

Demokratik yönetimlerde Cumhuriyet'in tam manası ile uygulanması tüm vatandaşların temel hak ve özgürlüklerinin kullanılmasına bağlıdır. Darbe girişimleri bu temel hak ve özgürlüklerin elden alınmasına ve milletin iradesinin devre dışı kalmasına neden olur.

Mustafa Kemal Atatürk "Türk milletinin tabiat ve adetlerine en uygun olan idare Cumhuriyet İdaresi'dir." diyerek demokrasi dönemini başlatmıştır. Türkiye Cumhuriyeti Devleti 1960 ve 1980 Darbeleri ile 1997 ve 15 Temmuz 2016 darbe girişimleri ile demokratik açıdan olumsuz etkilenmiştir. Milli egemenliğin temeli "Hâkimiyetin kayıtsız şartsız millete ait olmasıdır." 1921 Anayasasında bu anlayış hukuki anlamda güvence altına alınmıştır.

Günümüzde en çok benimsenen yönetim anlayışı olmasının nedeni, egemenliğin tamamen millet tarafından kullanılmasından ve ilerlemenin tam anlamı ile demokrasinin tüm kapsamı ile etkili olmasına bağlı oluşundandır. Demokratik ilkelerden olan özgürlük, eşitlik ve seçme-seçilme hakkı ile her vatandaş güvence altına alınmıştır. Darbe tarihi; ülkemizde 1960 Askeri Darbesi ile başlamıştır.

27 Mayıs-1960 Askeri Darbesi

1950 yılında Demokrat Parti'nin iktidara gelmesiyle siyasal anlaşmazlıklar meydana gelmiştir. Bir yandan İsmet İnönü ve heyeti Anadolu'da saldırılara uğrarken bir yandan hükümet lehine isyanlar başlatılmıştır.

Dönem iktidarının, baskıcı politikalar üretmeye başladığı, izlediği ekonomik politikanın yanlış olduğu ve Anayasa'yı ihlal ettiği düşüncesi ile yönetime el koyulmuştur.

Bu darbe otuz yedi düşük rütbeli askerin gerçekleştirdiği bir darbedir.(Emir-komuta zinciri içerisinde değil.) Önce kritik mevzilerdeki birlikler ele geçirilmiş ardından dönemin Cumhurbaşkanı Celal Bayar ve Başbakan Adnan Menderes'i tutuklanmıştır. Darbe gerçekleşikten beş ay sonra Marmara Denizi'nde bulunan Yassıada'da mahkeme kurulmuştur. Adadaki yargılamaları Yüce Adalet Divanı yapmıştır.15 Eylül 1961 günü kararlar açıklanmıştır. 592 sanıktan 418'i hakkında

çeşitli hapis cezaları verilirken, 31 kişi müebbet hapis cezasına çarptırılmıştır. Başbakan Adnan Menderes, Maliye Bakanı Hasan Polatkan ve Dışişleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu ise idam cezasına çarptırılmışlardır.

22 Şubat 1962'de Talat Aydemir ve bir grup asker tekrar bir darbe girişiminde bulunmuş fakat geri püskürtülmüşlerdir.

Sonuçları:

- Yapılan darbe toplumda bir kargaşa ortamı oluşturmuştur.
- İstikrarın olmaması ülke ekonomisini geride bırakmıştır.
- Yönetime gelenlerin anlayışı, demokrasiye aykırıdır. Sivil halkı sivil idarecilerin yönetmesi gerekirken, yönetimin silahlı güçlerin yönetimde olması halkı sindireceği, korkutacağı için toplumun yönetimde söz sahibi olmasını da engelleyecektir.

- Sağ ve sol görüşler arasındaki çatışma artarak 1980 Darbesi'ne zemin hazırlamıştır.

- Tarikatlar ve cemaatlerin sayısı artmıştır.

12 Eylül 1980 Askeri Darbesi

1970'li yılların sonlarına gelindiğinde ülkedeki siyasal çatışma artmış, sağ-sol kavgaları baş göstermişti. Ülkenin içindeki iç çatışmalar, ülkeyi dış tehlikelere açık hale getirmişti. Dönemin Genelkurmay Başkanı Kenan Evren artan terör faaliyetlerini ve siyasal çatışma olaylarını sebep göstererek yönetime el koydu.

Dönem hükümeti görevden alınmış, siyasi partiler kapatılmış, yeni Anayasa hazırlanarak yürürlüğe girmiştir. Milli Güvenlik Konseyi oluşturulmuştur. Üyeleri şu isimlerden oluşur:

Kenan Evren: Genelkurmay Başkanı

Nurettin Ersin: Kara Kuvvetleri Komutanı

Nejat Tümer: Deniz Kuvvetleri Komutanı

Tahsin Şahinkaya: Hava Kuvvetleri Komutanı

Sedat Celasun: Jandarmanın Genel Komutanı

Sonuçları

- Güvenlik mahkemesi tarafından 210.000 davadan 230.000 kişi yargılandı. 7.000 bin kişi için idam istendi.
- 30.000 kişi sakıncalı olduğu için işten çıkarıldı. 14.000 kişi vatandaşlıktan çıkarıldı.
- 500 kişi idam edildi. 30.000 kişi siyasi mülteci olarak yurt dışına çıktı.
- Mal Kaybı 50,400 milyar dolar olarak açıklandı.

28 Şubat 1997 Post-Modern Darbe Girişimi

Necmettin Erbakan'ın Başbakan, Tansu Çiller'in Dışişleri Bakanı olduğu 28 Şubat 1997'de olağanüstü toplanan Milli Güvenlik Kurulu sonrasında irticaya karşı olan bürokrasi merkezli süreçtir. "Post-modern" terimi Türkiye'de ordunun siyasi hükümete dikte ettirdiği yani demokratik olmayan bir kurumun demokrasinin işleyişine müdahalesi olarak kullanılmıştır. Alınan kararlardan bazıları:

- Laiklik ilkesine bağlı olarak, tarikatlara bağlı okullar denetlenmeli, sekiz yıllık eğitim uygulanmalı.
- Dini eğitimin ağırlık verildiği kurumlarda Tevhidi Tedrisata geçilmeli, kılık kıyafet yönergesine uyulmalı gibi on sekiz maddelik kararname Necmettin Erbakan tarafından imzalandı.

Post-modern darbe girişimi ülkedeki muhafazakâr kesimin demokratik haklarını zedelemiş, ülkede idari ve toplumsal değişime sebep olmuştur.

15 Temmuz 2016 Darbe Girişimi

Fethullah Gülen Örgütü 2007'den itibaren devleti ele geçirmek için harekete geçmiş, askeriye başta olmak üzere devlet içerisinde yapılanmış bir örgüttür. Orduda stratejik yerlere gelen FETÖ'cüler 15 Temmuz 2016 tarihinde İstanbul Boğazi'ni kapatarak darbe girişimlerini başlatmıştır. Emniyet güçleri, il ilçe teşkilatları, Cumhurbaşkanlığı Külliyesi, Türkiye Büyük Millet Meclisi saldırıya uğramış, bombalanmıştır.

Siyasi görüş, köken, kesim fark etmeksizin darbe girişimini engellemek için vatandaşlar sokaklara çıkarak ‘Cumhuriyet ve Demokrasiye’ sahip çıktı.

Ülkemiz tarihindeki bu girişimler milletin birlik beraberliğine yönelik yıkıcı hareketleridir. Darbeler ülkemizde hem maddi hem de manevi anlamda izler bırakmıştır.

Sonuç

Demokrasinin uygulanmasına müdahale olan bu girişimler Cumhuriyet’in kurum ve kuruluşundaki görevlileri ile milletin bağımsızlığının ve birliğinin sağlanmasının önemini göstermiştir. Milletin iradesine yapılan saldırılar siyasi, sosyal, ekonomik kayıplara neden olmuştur. Çok sayıda insan kaybına yol açan bu gelişmeler Türkiye tarihinde acı olaylar olarak kaydedilmiştir.

Atatürk’ün deyimi ile “Türk Milleti” ancak hak ettiği yere Cumhuriyet Yönetimi ile ulaşabilecektir. Cumhuriyet yönetimi demokrasi demektir. Demokrasi yalnızca adıyla bile kişi hürriyeti aşıl原因an sihirli bir aşıdır. Her alanda ilerlemenin en belirgin teminatıdır. Bireylerin kendilerini özgür bir şekilde ifade edemedikleri, baskıcı bir tutumla karşılaştığı en önemlisi de “egemenliklerinin” ellerinden alındığı bir ortamda da demokrasiden bahsedilemez. Darbeler başlar demokrasiler biter. Demokrasimize sahip çıkmak en büyük vatani vazifelerimizden biridir.

Kaynakça

Dursun, D. (2001), 27 Mayıs Darbesi, Şehir Yayınları, İstanbul

Dursun, D. (2003), 12 Mart Darbesi, Şehir Yayınları, İstanbul

DEMOKRASİLERDE İNSAN VE DEVLET İLİŞKİSİ

Konuşmacı: Muhammed İkbal BOZDEMİR, 10. Sınıf Öğrencisi

Danışman Öğretmen: Uğur TEMİZ

Okul Müdürü: Mehmet Emin ERGÜN

Türk Telekom Sosyal Bilimler Lisesi, ANKARA

Özet

Demokrasi-insan ilişkisi, demokrasiyle yönetilen halklar için yönetsel, toplumsal ve kişisel alanlarda bilinmesi ve uygulanması gereken bir olgudur. Bu olgunun gerçekleştirilmesi için demokrasinin ne olduğunun, demokrasinin devlet ve insana etkisi ile demokrasi-devlet-insan üçlemesinin ne gibi getirilerde bulunacağına ortaya konması kaçınılmaz bir gereksinimdir. Bu makalenin amacı da daha önce bahsedilen konu başlıklarının incelenmesidir.

Anahtar Kelimeler: Demokrasi, Devlet, Yönetim, İnsan

Giriş

Demokrasi, insanların, organizasyon veya devlet politikasını şekillendirmede eşit hakka sahip olduğu bir tür yönetim biçimidir.³¹ Bu yönüyle insan odaklıdır.

Demokrasinin Tanımı

Demokrasi, bütün vatandaşların devlet yapısını ve yönetimini eşit olarak şekillendirebildiği yönetim biçimidir. Ancak bu tanıma muhalif düşünceler de bulunmaktadır. Bu muhalif görüşlerin oluşma sebepleri; ülkelerdeki bazı kurumların görüşlerini haklı çıkartmak adına demokrasi tanımını kullanmaları -bir nevi suiistimal etmeleri-, demokratik olmayan devletlerin kendilerini demokratik olarak tanıtmaya çabaları ve aslında genel bir kavram olan demokrasinin tek başına

³¹ <https://tr.wikipedia.org/wiki/Demokrasi.parag1>.(19 Ekim 2016).

kullanılması (Anayasal demokrasi, sosyal demokrasi, liberal demokrasi vb.) gibi sebepler gösterilebilir. Demokrasiye bulunulan farklı atflar:

- Çoğunluğun yönetimi
- Azınlık haklarını güvenceye alan yönetim;
- Fakirin yönetimi;
- Sosyal eşitsizliği yok etmeye çabalayan yönetim;
- Fırsat eşitliği sağlamaya çalışan yönetim;
- Kamu hizmetinde bulunmak için halkın desteğine dayanan yönetim şeklinde sıralanabilir.³²

Söz konusu atfların geneli çoğunluk, çoğulculuk ve eşitlik üzerine oluşturulmuşlardır. İngiliz tarihçi Lord Acton'ın “Demokrasinin kötü olan bir yönü çoğunluğun tiranlığına dönüşmesidir.” sözü belli bir kesimin çoğunluğun demokrasiye ele geçirdiği düşüncesine kapıldığını, Alexis de Tocqueville'in “Demokrasi ve demokratik devlet kavramlarının kullanımı konusunda büyük bir eksiklik vardır. Bu kelimeler açıkça tanımlanmadıkça ve anlamları üzerinde uzlaşılmadıkça insanlar bu anlam karmaşası üzerinde yaşamaya devam edeceklerdir ve bu tartışmalar demagoji yapanların ve despotların işine yarayacaktır.” demesi demokrasi tanımının bazı kesimlerce hala anlaşılmadığını, söz edilen genel tanımın tam kabul görmediğini ve demokrasiye tam bağlılığın oluşmadığını ispatlar niteliktedir.

Demokrasi ve Devlet

Demokrasi, insanlara devlet yapısını ve yönetimini bürokratik yollarla belirleme ve herhangi bir kurum, kuruluş ile topluluk yönetiminde çeşitli olanaklar sağlamaktadır. Bu olanakları demokrasinin tarih içindeki gelişimi, insanların toplumsal ve bilimsel açıdan oluşturdukları algılar belirler. Oluşan bu olanaklar:

- Parlamento
- Siyasi Partiler

³² <https://tr.wikipedia.org/wiki/Demokrasi-Tanımı>. (19 Ekim 2016).

- Anayasa
- Sivil Toplum Örgütleri (STK) şeklinde adlandırılırlar.

Parlamento, başlıca görevi yasama, devlet bütçesini çıkarma, hükümeti denetleme olan ve üyeleri halkoyu ile belirli bir süre için seçilen meclis veya meclisler³³ olarak adlandırılır. Halk demokratik yollarla vekil tayin ettiği kişilerce bu makamlarda temsil edilme hakkına sahip olur. Farklı kültürlerden, coğrafyalardan, ideolojiden seçilmişler, ülke yönetimi adına burada yasama faaliyetini yürütürler. Başka bir deyişle devletin yasama organının ta kendisidirler. Bu şekilde demokrasi, seçme ve seçilme alanında yerine getirilmiş olur.

Siyaset bilimi, nerede, nasıl ve hangi koşullarda, kimin kime hükmedebileceğini öğrenmeye çalışan bir ilim alanıdır.³⁴ Siyasi partiler bu ilim alanına göre ve toplumdaki değişik etkenlere ve yapılanmalara bağlı olarak (din, dil, kültür, coğrafya, ideolojik düşünce vb.) kendilerini konumlandırırlar. Halkın tercihlerine göre yapılanmaya ve oluşumlarını tamamlamaya çalışırlar. Seçim öncesi propaganda dönemlerinde halka albenilerini sunarlar. Seçilen partiler parlamentoda gruplarını oluşturarak görevlerine başlarlar. Böylece halkın seçme ve seçilme hakkını doğrudan kullanmış ve demokrasinin bir diğer olgusunu da yerine getirmiş olurlar.

Halkın iradesiyle parlamentoya gönderilen çeşitli ideolojilere sahip partilerden veya bağımsız olarak seçilmeyi başaran vekiller devletin mekanizmasını oluştururlar. Devletin önemli dönemeçlere ve büyük değişimlere uğradığı zamanlarda, dönemin koşullarına göre (bu koşullar savaş, yeniden kuruluş, sistem değişikliği vb. olabilir.) köklü değişikliklere gidilir. Bu değişikliklerin ilk meyvesi anayasalardır. Dönemin ahval ve şeraitine bakılarak seçilmişler (vekil, milletvekili, parlamenter vb.) ülkenin temelini oluşturacakları anayasayı uzun istişare ve tespitlerin ardından hazırlarlar (Örneğin, kuruluş döneminde 1924 T.C.

³³Parlamento.

http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5807aa2b5a1603.43122665.(19 Ekim 2016)

³⁴Yücekök,A.(1937). <http://kitaplar.ankara.edu.tr/dosyalar/pdf/065.pdf>. (19 Ekim 2016)

Anayasası). Hazırlanan anayasalar daha ilk aylarında toplumun ve devletin düzenini oluşturmaya ve belli bir sonuca ulaştırmaya odaklanacak hale gelir. Birkaç yıl içinde güncellemelerle desteklenir. –T.C. 1923-1936 yıllarında birçok yeniliklere tabi tutulmuştur.- Ancak bütün anayasaların demokratik yollarla kurulduğu söylenemez. Demokratik anayasalar kurucu (asli) iktidarların önderliğinde hazırlanan anayasalardır. Bu anayasaların yanı sıra kurulmuş (tali) iktidarlar ve diktalar tarafından kurulmuş antidemokratik ve insan haklarını yok sayan anayasalar da mevcuttur (Örneğin, 12 Eylül 1980 darbesinden sonra yazılan T.C. Anayasası).

Demokrasi ve İnsan

Demokrasinin insanlara sunduğu bir diğer olanak sivil toplum kuruluşlarıdır. Sivil toplum kuruluşları, resmi kurumlar dışında ve bunlardan bağımsız olarak çalışan, politik, sosyal, kültürel, hukuki ve çevresel amaçları doğrultusunda lobi çalışmaları, ikna ve eylemlerle çalışan, üyelerini ve çalışanlarını gönüllülük usulüyle alan, kâr amacı gütmeyen ve gelirlerini bağışlar veya üyelik ödemeleri ile sağlayan kuruluşlardır.

Sivil toplum kuruluşları oda, sendika, vakıf ve dernek adı altında faaliyet gösterir. Vakıf dernekler topluma yararlı bir hizmet geliştirmek için kurulmuş yasal topluluklardır.³⁵ Bu kurumlar insanlara, bilhassa düşünce ve ifade özgürlüğü konusunda, geniş haklar ve avantajlar sağlar. Toplu gösteri ve yürüyüş, çeşitli basın bildirimleri, sözlü ve yazılı olarak ifade ve düşünce beyanı bu kurumlar aracılığıyla gerçekleştirilen faaliyetlerdir. Bununla birlikte STK, birey-toplum ilişkisi içerisinde sosyal yardımlaşmayı ve dayanışmayı sağlar. İnsanlar özgür, katılımcı ve demokratik bir ortamda birbirleri ile uyum halinde olmuş olurlar.

Sonuç

Demokrasi insanlara, temel ilkelerinden (milli egemenlik, seçme ve seçilme hakkı, katılım, özgürlük, eşitlik, çoğulculuk, çoğunluk, hoşgörü, hukuk devleti,

³⁵ Eylül.(12 Nisan 2012). <http://www.frmartuklu.org/konu/sivil-toplum-kurulu%C5%9Flar%C4%B1n%C4%B1n-ama%C3%A7lar%C4%B1-nelerdir.259031/>.(23 Ekim 2016).

kuvvetler ayrılığı)³⁶ taviz vermeksizin hayatın inşası ve yönetimi, toplumun varlığının devamı ve devlet düzenin oluşması gibi hayati noktalarda imkânlar sunar. Toplumun her bireyini kuşatan özgürlükçü ve özgün anlayışı getirir. İnsanlara iradeleri aracılığıyla kendilerini yönetme hakkını elde ettirir. Birey öz iradesiyle, hiçbir baskı ve dayatmaya uğramadan ve kendini tanıyarak devletinin düzeni ve geleceği adına ülkesini dolaylı da olsa, yönetme bilinciyle yaşar.

³⁶ <http://www.sosyalbilge.com/index.php/vatandaslik-ve-insan-haklari/484-demokrasinin-temel-ilkeleri>

DÜNYADAKİ VE TÜRKİYEDEKİ DARBELERE KARŞI DEMOKRATİKLEŞME HAREKETLERİ VE SİVİL İTAATSİZLİK

Konuşmacı: Yüksel Elif ÖZEL, 10. Sınıf Öğrencisi

Danışman Öğretmen: Uğur TEMİZ

Okul Müdürü: Mehmet Emin ERGÜN

Türk Telekom Sosyal Bilimler Lisesi, ANKARA

Özet

Darbeler tarihi konulu panelimizde, dünyadaki ve Türkiye'deki darbelerle demokratikleşme hareketleri ve sivil itaatsizlik başlığı altında çalışmamı yaptım. Türkiye'deki gerçekleşen darbelerin (1960-1980), muhtıraların ve darbe girişimlerinden özetle bahsettikten sonra dünyadaki darbelerden örnekler (Şili-Venezuela) ve tüm darbelerin tarihçesiyle beraber sivil itaatsizlik kavramını açıklamaya ve bu konudaki göz önünde olan isimleri açıklamaya çalıştım.

Anahtar kelimeler: Darbe tarihçesi, sivil itaatsizlik, milli irade

Giriş

Bir ülkede silahlı kuvvetlerin yönetime el koymasıyla yaptığı müdahaleye askeri darbe denir. Tarih boyunca birçok ülkede yapılmış bazılarında gerçekleştirilmiş bazılarında ise başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Sivil yönetim tarafından uygulanıp yasalara uymayarak fakat vicdani olan şiddete dayanmayan eylemlere sivil itaatsizlik denir. Dünya üzerinde ve Türkiye'de tarih boyu gerçekleşen veya sonuca ulaşamayan birçok darbe olmuştur.

1.Türkiye’deki darbeler tarihi

Türkiye tarihinde yapılan darbelerin ikisi gerçekleşmiştir. Üç muhtıra ve beş darbe girişimiyle karşılaşmıştır. Türk Silahlı Kuvvetlerinin kurumsal veya bazı subayların bireysel olarak sivil yönetime müdahalelerdir. 1960 ve 1980 yıllarında yönetime el konulmakla beraber 1971 ve 1997 yıllarında da hükümet istifa ettirilmiştir. 2007’den sonra darbe ve ayaklanmalarda adı geçen subaylar yargılanmaya başlanmış ve iki yüzden fazla subay tutuklu olarak yargılanmaktadır.

Darbeler

27 Mayıs 1960 Darbesi: dönemin Başbakanı Adnan Menderes’in idam edilmesiyle sonuçlanan Türkiye’nin gerçekleşmiş ilk darbesidir. Tek partili hayattan çok partili hayata geçildiği dönemde Demokrat Parti’ hükümet olmuştur. Bu darbeyi gerçekleştirenle 37 düşük rütbelidir. Emir komuta zinciri halinde olmamasına karşın Adnan Menderes, Celal Bayar, dönemin genelkurmay başkanı ve iki yüzden fazla general tutuklanmıştır. 1961 senesinde yeni bir anayasa yapılarak 1924 anayasası yürürlükten kaldırılmıştır.

12 Mart 1980 darbesi: Emir komuta zinciri halinde gerçekleştirdiği darbedir. Dönemin başbakanı Süleyman Demirel ve hükümet görevden alındı. Parti liderlerinin yargılanmasıyla beraber 1961 anayasası da bir önceki gibi kaldırıldı. Darbe nedeni olarak ekonomik sıkıntılar, siyasi sebepler ve sağ-sol tartışması öne sürüldü. İki yüz on bin davada 230 bin kişi yargılandı. Yedi bin kişi için idam cezası istendi. 12 Eylül 1980 günü sabaha doğru asker yönetime el koydu. Tek kanalda marşlar söylendi ve elli kişi asıldı. Darben ardından tüm partiler kapatıldı. TBMM işlevine son verdi. Milli Güvenlik Konseyi yönetme yargı ve yasama yetkisini aldı. Kenan Evren Cumhurbaşkanı seçildi.

Muhtıralar

12 Mart1971: Cevdet Sunay'a muhtıra vererek istifaya zorlandığı bir askeri müdahaledir. Olay 1971 yılında gerçekleşmiştir ve Genelkurmay Başkanı Memduh Tağmaç, Kara Kuvvetleri komutanı Faruk Gürler, Deniz Kuvvetleri komutanı Celal Eyiceoğlu ve Hava Kuvvetleri komutanı Muhsin Batur tarafından yapılmıştır. 28 Şubat 1997: post-modern darbe olarak nitelendirilen bir muhtıradır. Dönemin Cumhurbaşkanı Erbakan ve Dışişleri Bakanı Tansu Çiller'dir. 27 Nisan 2007: gece 23.20 sularında gerçekleşen ve bazı kaynaklarda da 'e-muhtıra' olarak bahsedilen laiklikle ilgili açıklamadır.

Darbe girişimi ve ayaklanmalar

22 Şubat 1962: 27 Mayıs tasfiyeleri için başlatılan direniştir. Bu direniş, Harp Okulu Komutanı Kurmay Albay Talat Aydemir ve arkadaşları tarafından gerçekleştirildi.

20 Mayıs 1963: 22 Şubat olayının devamıdır.

20 Mayıs 1969: Emir komuta zinciri içerisinde gerçekleşmesine rağmen başarısız olan darbe girişimidir.

15 Temmuz 2016: bir grup askerin ' yurtta sulh konseyi' tarafından düzenledikleri darbe teşebbüsüdür. 16 Temmuz sabaha karşı halkın sokaklara dökülmesiyle birlikte asker silahlı ile birlikte teslim olmuştur. Üç yüzden fazla insan hayatını kaybetmiştir. 22 Temmuz tarihi ile birlikte 10bin kişi sivil ve yargı memurlarıyla beraber olmak üzere görevlerinden alındı. TBMM ve Türkiye Cumhuriyeti hükümetini ortadan kaldırmaya veya görevlerini kısmen veya tamamen yapmasını engellemeye teşebbüs', 'Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın öngördüğü düzeni ortadan kaldırmaya veya bu düzen yerine başka bir düzen getirmeye teşebbüs', 'halkı, Türkiye Cumhuriyeti hükümetine karşı silahlı isyana tahrik' ve 'cumhurbaşkanına suikast' suçlarından soruşturma başlatıldı. TBMM

tarafından 21 Temmuz günü olağanüstü hal ilan edildi. (Anayasanın 120. maddesi gereğiyle)³⁷

Fethullahçı Terör Örgütü tarafından yapıldığı söylenen darbe teşebbüsü, ana kahramanı Fethullah Gülen, başlıca aranan teröristler listesinde kırmızı noktayla gösterilmektedir.

2. Dünyadaki Önemli Darbeler:

Darbeler siyasetin olmazsa olmaz parçalarındandır. Darbeler çok eskiden beridir mevcuttur. Antik yunan ve Hindistan kentlerinde sıkça yaygın olmasıyla beraber Jül Sezar (Roma İmparatoru) dahi darbe mağdurudur.

Şili ve Venezuela bu konuda iyi birer örnektir. Açıklamak gerekirse;

Şili: 11 Eylül 1973 tarihinde (sosyalist) Salvador Allende'nin indirilip yerine general Pinochet'in başa geldiği askeri müdahaledir. Diktatörlük olarak tanımlanan yeni hükümet 17 yıl ABD desteği ile ülkeyi yönetmiştir.

Venezuela: yakın tarihte, 2002'de gerçekleşmiş bir darbedir. Devlet başkanı Hugo Chavez'i devirmek için yapılan darbelerdir ve başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Aslında başarılı olan darbeye halk sessiz kalmadı ve başarısızlığa dönüştü. Bu olayın ardından tam tersi bir sonuz olup halk Chavez' i daha çok benimsedi.

Tarihte Darbe Yaşamış Ülkeler

Başlıca Afrika, kuzey ve güney Amerika-Asya, Pasifik ve orta doğu ve Avrupa'dır.

Afrika

- Cezayir: 1965–1976, 1992–1994
- Benin: 1963–1964, 1965–1968, 1969–1970, 1972–1975

³⁷ https://tr.wikipedia.org/wiki/T%C3%BCrkiye%27de_asker%C3%AE_m%C3%BCdahaleler2

- Burkina Faso:1966–1977,1980–1991
- Burundi:1966–1974,1976–1979,1987–1992
- Orta Afrika Cumhuriyeti:1966-1.979,1981-1986,2003-2005, 2013-2014
- Çad:1975-1979,1982-1989
- Komorlar:1999–2002
- Demokratik Kongo Cumhuriyeti:1965-1971, 1971-1997
- Kongo Cumhuriyeti:1968–1969,1977–1979
- Fildişi Sahili:1999–2000
- Mısır: 1953-1956,2011-2012,2013-Günümüz
- Ekvator Ginesi:1979–1987
- Etiyopya: 1974-1987
- Gambiya:1994-1996
- Gana:1966-1969,1972-1975,1975-1979,1981-1993
- Gine:1984-1990,2008-2010
- Gine-Bissau:1980-1984,1999,2003,12.04.2012-11.05.2012
- Lesotho:1986–1993
- Liberya:1980-1984
- Libya:1969-1977,1977-2011
- Madagaskar:1972–1976
- Mali:1968-1992,21 Mart 2012-12 Nisan 2012
- Moritanya:1978-1979,1979-1992,2005-2007,2008-2009
- Nijer:1974-1989,1996,1999,2010-2011
- Nijerya:1966-1975,1975-1979,1983-1985,1985-1993,1993-1998,1998-1999
- Ruanda:1973-1975
- Sao Tome ve Principe: 1995,2003
- Sierra Leone: 1967-1968,1992-1996,1997-1998
- Somali:1969-1976,1980-1991

- Sudan: 1958-1964, 1969-1971, 1985-1986, 1989-1993
- Togo: 1967-1979
- Uganda: 1971-1979, 1985-1986

Kuzey ve Güney Amerika

- Arjantin: 1930-1932, 1943-1946, 1955-1958, 1966-1973, 1976-1983
- Bolivya: 1839-1843, 1848, 1857-1861, 1861, 1864-1872, 1876-1879, 1899, 1920-1921, 1930-1931, 1936-1940, 1946-1947, 1951-1952, 1964-1966, 1970-1982
- Brezilya: 1889-1891, 1930-1946, 1964-1985
- Şili: 1924-1925, 1927-1931, 1973-1990
- Kolombiya: 1953-1958
- Kosta Rika: 1868-1870, 1876-1882, 1917-1919
- Küba: 1933, 1952-1959
- Dominik Cumhuriyeti: 1899, 1930-1961
- Ekvador: 1876-1883, 1935-1938, 1947, 1963-1966, 1972-1979
- El Salvador: 1885-1911, 1931-1979
- Guatemala: 1944-1945, 1954-1957, 1957-1966, 1970-1986
- Haiti: 1950, 1956-1957, 1957-1990, 1991-1994
- Honduras: 1956-1957, 1963-1971, 1972-1982
- Meksika: 1876, 1877-1880, 1884-1911
- Nikaragua: 1937-1956, 1967-1979
- Panama: 1968-1989
- Paraguay: 1940-1948, 1954-1989
- Peru: 1842-1844, 1865-1867, 1872, 1879-1881, 1914-1915, 1930-1931, 1948-1950, 1962-1963, 1968-1980
- Surinam: 1980-1988
- Uruguay: 1865-1868, 1876-1879, 1933-1938, 1973-1985

- Venezuela:1858–1859,1859–1861,1861–1863,1908–1913,1922–1929,1931–1935i1948–1958

Asya, Pasifik ve Ortadoğu

- Bangladeş:1975–1981,1982–1986
- Burma:1962-1974,1988-2011
- Kamboçya:1970-1975
- Tayvan:1912-1928,1928-1949
- Fiji:1987,2000,2006-devam ediyor
- Endonezya:1967-1998
- İran:1923-1925, 1950-1951, 1953-1957, 1978-1979
- Irak:1933-1935, 1937-1938, 1949-1950, 1952-1953, 1958-1963, 1963-1979
- Güney Kore:1961-1963,1980
- Laos:1959–1960
- Pakistan:1958–1971,1977–1988,1999–2008
- Filipinler:1972-1981
- Suriye:1949, 1951-1954, 1963-1972
- Tayland:1933-1945, 1946-1973, 1976-1988, 1991-1992, 2006-2008, 2014-günümüz
- Güney Vietnam: 1963–1967
- Yemen Arap Cumhuriyeti: 1962–1967,1974–1982

Avrupa

- Bulgaristan: 1934-1935/ 1944-1946
- Fransa:1940–1944
- Yunanistan:1925-1926/1936-1941/1967-1974
- İtalya:1943-1945
- Polonya:1926-1935/1981-1983
- Portekiz:1926-1933/1933-1974

- Romanya:1940-1944
- Rusya:1918-1920
- İspanya:1923-1930/1936-1975
- Türkiye:Türkiye:1960-1961, 1980-1983 (2)

3. SİVİL İTAATSIZLIK

“Şu ya da bu şekilde adil ilişkilerin hüküm sürdüğü demokratik bir sistemde ortaya çıkan ciddi haksızlıklara karşı, yasal imkânların tükendiği noktada son bir çare olarak başvurulmuş, kendisine anayasayı ya da toplumsal sözleşmede ifadesini bulan ortak adalet anlayışını temel alan, şiddeti reddeden, yasadışı politik bir eylemdir. .” (3)

Diğer bir tanım ile ifade edecek olursak sivil itaatsizlik: Felsefe profesörleri Hugo Adam Bedau ve John Rawls şu şekilde izah eder. Bedau’ya göre sivil itaatsizlik eylemi yasaya aykırı, kamuya açık, şiddetsiz ve vicdani olarak bir yasayı ya da hükümet politikasını veya kararını engelleme isteği ile gerçekleşmektedir. Rawls’a göre sivil itaatsizlik, yasaların ya da hükümet politikalarının değiştirilmesini amaçlayan ve kamuya açık bir tarzda gerçekleştirilen şiddetsiz, vicdani ve aynı zamanda siyasi nitelikli, yasaya aykırı bir edimdir.(4)

“Sivil itaatsizlik yalnızca kişiye özgü inançların ve çıkarların temel alınmayacağı ahlaki bir protestodur. Kural olarak önceden bildirilmiş ve polisçe akışının hesaplanabilir olduğu kamuya açık bir eylemdir; hukuk düzeninin bütününe olan itaati etkilemeksizin, tekil normların kasıtlı olarak çiğnenmesini içerir; normun çiğnenmesinin hukuki sonuçlarından sorumlu olmaya hazır bulunmak tutumunu gerektirir; sivil itaatsizliğin gerçekleştiği norm ihlali sembolik bir karaktere sahiptir. Buradan da zaten protesto araçlarının şiddetten uzak bulunması gerektiği sınırlaması doğmaktadır.” (5)

Sivil itaatsizlik, yanlış olduğu düşünölen ve yasal olan tüm yollar denendikten sonra ortaya koyulan eylemlerdir.

SONUÇ

Dünya üzerinde Türkiye’de dâhil olmak üzere hemen hemen her ölkede darbe gerçekleşmiştir. Darbelere daha çok gelişmemiş ölkelerde rastlanmaktadır. Bunun sebebi olarak demokrasi bilincinin o ölkede henüz yerleşmemiş olması gösterilebilir. Türkiye, gerçekleşen iki darbe, üç muhtıra, dört darbe girişimi ile siyasi sorunlarla karşılaşmış bir ölkedir. Dünyada da hemen hemen her ölkede darbe girişimleri ve gerçekleşen darbeler siyasal ve sosyal sorunlar meydana getirmiştir. Dünya gelenine bakacak olursak; Afrika’da otuz üç ölkede, Avrupa’da on ölkede, Kuzey-Güney Amerika’da yirmi üç, Asya-Pasifik ve Orta Doğu’da on altı ölkede darbe olmuştur. Türkiye’de ise gerçekleşen 1960 ve 1980 ihtilalleridir. Yakın tarihimizde yaşadığımız 15 Temmuz Darbe Girişimi’nde halkın gösterdiği tepkiyle Venezuela Darbesi milli iradeye sahip çıkmak açısından benzerlik gösterir. Makalede incelediğim bir diğer konu ise; ”Sivil İtaatsizlik” kavramıdır. Sivil İtaatsizliğin tanımı; şiddeti reddeden her tür demokratik çareye başvurulduktan sonra başvuru olan yasadışı politik eylemlerdir. Kurucusu Thoreau’dur ama siyasette bu düşünceyi mükemmel bir şekilde uygulayan Gandhi’dir. Mahatma Gandhi’yi ve Thoreau’yu örnek alan Martin Luther King eşitlik davasını şiddet içermeyen bir şekilde sürdürmüştür. Sonuç olarak milletlerin kaderlerini değiştiren darbelerin bir daha yaşanmaması için demokrasi bilincinin devlet içerisinde sindirilmesi gerekir.

TÜRK TARİHİNDEKİ DARBELERİN DEMOKRASİYE ETKİLERİ

Konuşmacı: Salih Zeki ALKIŞ,

Aslı KILIÇ, 11. Sınıf Öğrencisi

Danışman Öğretmen: Özgür ÜSTÜNDAĞ

Okul Müdürü: Mustafa KÖSEOĞLU

Aksu Fen Lisesi, ANTALYA

Türk siyasal hayatında Silahlı Kuvvetlerin her zaman belirgin bir rolü olduğu görülmektedir. Bu durumda, geçmişin yani Orta Asya kültürünün izleri, teknolojik gelişmeler ekonomik faktörler ve Türk toplumunun sahip olduğu değerler sistemi gibi birçok etkenin rolü vardır. Ayrıca, subay kesiminin toplumsal kökeni de ordunun siyasal eğilimlerinin oluşumunda önem taşımaktadır.

Askerlik ilk önce Türklerde bir meslek, sonra da milli bir görev olmuştur. Hatta "Her Türk Asker doğar", "Halk Ordu, Ordu da Halktır" söylemleri de buna birer örnek teşkil etmektedir.

Geçmişte askeri ve sivil yönetim iç içe olmuştur. Asker ve sivil yöneticiler aynı eğitim kurumlarından geçtikleri için devletin kendisi askeri bir temele dayanmış ve Silahlı Kuvvetler doğrudan siyasal sürecin içinde yer almış, padişahların tahttan indirilip, tahta çıkarılmasında önemli bir rol oynamıştır.

Örneğin Genç Osman İsyanı: Tahta çıktığında ilk işi İran ile anlaşma yapıp Doğu sınırını güvence altına almak olmuştur. Bundan sonra devleti uzun süredir meşgul eden Lehistan meselesine köklü bir çözüm bulmak için harekete geçmiştir. Lehistan Seferi sırasında bazı askerler ordudan kaçmış, bunu tespit etmek için sayım yapılırken da bazı yeniçeri ağaları arasında huzursuzluk baş göstermiştir. Genç Padişah'ın tüm gayretlerine rağmen askerin isteksizliği nedeniyle istenen zafer elde edilememiş, II. Osman bu durumdan yeniçerileri sorumlu tutmuş ve iki tarafta birbirine karşı güvensizlik beslemeye başlamıştır. II. Osman İstanbul'a döner dönmez artık zayıfladığını düşündüğü yeniçeri ocağını tasfiye etmek,

Anadolu Suriye ve Mısır Türklerinden oluşmuş bir ordu kurma fikrini kafasına koymuştur. İstanbul'dan ayrılabilmesi için Hacca gitmesi fikrini ortaya atmışlardır. Ancak işler istendiği gibi gitmemiş, yeniçeriler haç bahanesinin altında yatan gerçek sebebi kısa sürede öğrenmişlerdir. Bu yüzden padişahın Hacca gitme fikrine şiddetle karşı çıkmışlar ve ortam bir anda gerilmiştir.

Toy padişah Hacca gitme konusunda ısrarlarını sürdürmüş ve en sonunda yeniçeriler ayaklanmıştı. Asiler bu durumdan sorumlu tuttıkları bazı devlet adamlarının kellesini istemişlerdir. Padişah durumun ciddiyetinin farkına varınca Hacca gitmekten vazgeçtiğini, ancak istenen kelleleri de vermeyeceğini söylemiştir. İsteklerinin hepsi karşılanmayan asiler de daha da öfkelenmiş ve isyan boyut değiştirmiştir. Artık hedefleri II. Osman'ı tahttan indirerek I. Mustafa'yı tekrar tahta çıkarmaktır. Genç Osman yeniçerilere karşı birkaç kez geri adım atsa da yeniçeriler bunlarla yetinmemiş ve genç padişah en sonunda Genç Osman'ı öldürmüşlerdir. Bu olay Osmanlı tarihinde ilk defa bir padişahın öldürülmesi vakasıdır. Genç Osman genel bir kanı ile Osmanlı İmparatorluğu'nda yenilik istemeyen kişiler tarafından katledilmiş bir reformcudur.

Genç Osman, orduyu Türk unsurlara dayanarak yeniden kurmayı hedefleyen, başkenti Anadolu'ya taşımak isteyen, din adamlarının devlet işlerinden ellerini çekmesini amaçlayan yenilikçi bir padişah olarak tarihe damgasını vurmuştur.

Osmanlı Tarihinden başka bir örnek;

Bab-ı Ali Baskını: II. Meşrutiyet'in ilanından (1908) sonra başlayan İttihat ve Terakki yönetimine muhalif olanlar örgütlenerek Hürriyet ve İtilaf Fırkası'nı kurmuşlardı. Parti siyasal gücünü giderek artırırken, Halaskâr Zabitan Grubu olarak bilinen bir grup İtilafçı subay, birlikleri ile Makedonya'da ayaklanmış ve Askeri Şûra'ya verdikleri bir muhtırayla İttihat ve Terakki hükümetini düşürmüşlerdi (1 Temmuz 1912). Ülkedeki siyasal gerilimin arttığı bu dönemde Balkan Savaşı'na giren Osmanlı Devleti, Balkan devletleri karşısında ağır bir yenilgiye uğramış, düşman Çatalca'ya kadar ilerlemişti. I. Balkan Savaşı sonunda

Osmanlı Devleti'nin barış istemesi üzerine 16 Aralık 1912'de başlayan Londra Konferansı'nda Edirne pazarlık konusu olmuştur.

Bu durumdan hükümeti sorumlu tutan İttihat ve Terakki Fırkası bir hükümet darbesi yapmaya karar verdi. Enver ve Talât beylerin önderliğinde İttihat ve Terakki'nin fedailerinden küçük bir grup, 23 Ocak 1913'te "Edirne elden gidiyor" sloganıyla, Kâmil Paşa hükümetinin toplantıda bulunduğu bir sırada Bâbüâli'yi bastı. Baskın sırasında beş kişi öldürüldü. Öldürülenlerin arasında Harbiye Nazırı Nazım Paşa da vardı. Bâbüâli Baskını, Kâmil Paşa'ın görevinden istifa ettirilmesi ve Hareket Ordusu komutanı Mahmud Şevket Paşa'nın sadrazamlığa getirilmesi ile sonuçlandı. İttihat ve Terakki'nin hemen tüm yönetici kadrosuyla iktidara geldiği bu hükümette yalnızca Talât Bey (Paşa) bir görev almamıştı.

Şimdi de Türkiye Cumhuriyetindeki bazı darbe ve darbe girişimlerini ele alalım;

27 Mayıs 1960 Darbesi: 1946 yılında çok partili hayata geçen Türkiye, 1950'de yüksek bir oyla iktidara gelen Demokrat Parti yönetimindeydi. İlk yıllarda pek bir sorun çıkmasa da Demokrat Parti iktidarının ikinci döneminden sonra, başta üniversite öğrencileri olmak üzere halkın birçok kesimi uygulanan politikalara karşı çıkmaya başlamıştı. Temelde insanların hoşuna gitmeyen şey, uygulanan baskı ve sansür politikalarının yanında, Atatürk ilke ve inkılaplarından uzaklaşılması idi. Nitekim askeri müdahale, 27 Mayıs 1960 gecesi patlak verdi.

Müdahale, 37 subay tarafından planlanmıştı. Bu olay sonraları Genç Subaylar İhtilali olarak da anılacaktı. Orgeneral Cemal Gürsel hareketin başına geçti. Cumhurbaşkanı Celal Bayar ve Başbakan Adnan Menderes tutuklandılar. 1961 yılında yeni anayasa kabul edildi, Yassıada'da yargılanan Adnan Menderes ve birçok siyasi idama mahkûm edildi. Celal Bayar yaşı sebebiyle müebbet hapis cezasına çarptırıldı. Türkiye Cumhuriyeti, senato gibi yeni siyasi kavramlarla tanıştı.

12 Mart 1971: 1969 seçimlerinden sonra Süleyman Demirel yönetimindeki Adalet Partisi iktidara gelmişti. Cumhuriyet Halk Partisi ise ana muhalefet

konumundaydı. Fakat 1968 yılından beri süre gelen anarşi ve terör olayları ülkeyi günden güne yıpratmaktaydı. Sık sık yaşanan öğrenci hareketlerine karşı, polis ile üniversite öğrencileri arasında çatışmalar vuku buluyordu. Bu güvenlik zafiyetlerinin yaşandığı düzensiz ortam, ordunun müdahalesini hazırlayan temel etkendi.

Sonuç olarak 12 Mart 1971 tarihinde Genelkurmay Başkanı Memduh Tağmaç, Kara Kuvvetleri Komutanı Faruk Gürler, Deniz Kuvvetleri Komutanı Celal Eyiceoğlu ve Hava Kuvvetleri Komutanı Muhsin Batur tarafından Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay'a bir muhtıra verildi. Mektupta hükümetin istifası isteniyordu. Bunun üzerine Başbakan Süleyman Demirel istifasını sundu. Yeni kurulacak partiler üstü hükümet için CHP Kocaeli Milletvekili Nihat Erim, Başbakan seçildi. 26 Mart günü CHP'ye istifasını sunarak bağımsız bir başbakan sıfatıyla partiler üstü kabineyi kurdu.

12 Eylül 1980: 1971 muhtırası tam olarak amacına ulaşmamıştı. Ülkedeki terör, anarşi ve milli güvenliği tehdit eden unsurların önüne geçilememişti. 1972 yılında başta Deniz Gezmiş gibi birtakım devrimcilerin idamı üzerine olaylar daha da alevlenmiş, silahlı çatışmalar artmıştı. Artık ülkede neredeyse her gün bir bomba patlıyor, bir kahve taranıyordu. Sağ ve sol görüşlü gençler üniversitelerde birbirlerine saldırıyordu.

1979 yılına gelindiğinde darbenin ayak sesleri kendini göstermeye başlamıştı. 19 Temmuz 1980 tarihinde Nihat Erim'in suikasta uğraması da olayların patlak verdiği bir dönüm noktasıydı. Sonuç itibarıyla 12 Eylül 1980 gecesinde, düzenli bir biçimde Türk Silahlı Kuvvetleri tarafından devlet yönetimine el koyuldu. İhtilal bildirgesi sabaha karşı Genelkurmay Başkanı Kenan Evren tarafından televizyonlardan bizzat duyuruldu. 1961 anayasası uygulamadan kaldırıldı ve bütün siyasi partiler kapatıldı. 1982 yılında Türkiye Cumhuriyeti tarihini değiştirecek yeni bir anayasa tasarlandı.

15 Temmuz 2016 Türkiye askerî darbe girişimi ya da darbecilerin verdiği adıyla Yurtta Sulh Harekâtı, 15-16 Temmuz 2016 tarihleri arasında Türk Silahlı

Kuvvetleri bünyesinde kendilerini Yurtta Sulh Konseyi olarak tanımlayan bir grup asker tarafından gerçekleştirilen askerî darbe teşebbüsüdür.

Türk Silahlı Kuvvetlerinin resmî internet sitesi ve TRT'de yayınlanan bildiri de ordunun yönetime el koyduğu ifade edilerek ülkede sıkıyönetim ve sokağa çıkma yasağı ilan edildiği açıklandı.

Darbe girişimi, Türk halkının demokrasinin yanında saf tutmasıyla gerçekleşemedi. Tankın önüne yatan, mermilere göğüs geren insanlar sayesinde darbeciler hain emellerine ulaşamadı.

Türk tarihinde ilk kez halk ve devlet bir bütün olarak darbecilere karşı koyarak demokrasimizi savunmuştur.

Türk Silahlı Kuvvetleri, politika içinde bir koruyucu değildir, olmamalıdır da. Orduyu kendine destek yapmak isteyenler ile muhalefet de aynı yöntemi seçerse ordu parçalanmış demektir. Tarihte bunun örneklerine rastlanmaktadır. Darbeler, ülkedeki anayasal gelişimi durdurduğu gibi siyasal kurumlar ile demokratikleşme çabalarını da etkisizleştirir. Ordu, darbe sonrası yönetimi sivillere bırakmış olsa da yeni bir darbenin yolunu açmış olur.

Demokrasi kültürü gelişmemiş toplumlarda görülen, Türk siyasal hayatında önemli izler bırakmış olan darbelerin hayata geçirilişi ve sonuçları da birbirinden farklı olmuştur. Bu sonuçlar toplumda askerin siyasete müdahalesine karşı sert bir tutumun oluşmasında çok etkili olmuştur. Geçmişte doğrudan toplum adına harekete geçerek arzu edilen siyasal sonucu elde etmeye yönelik darbe girişimleri gerek toplumsal yapıdaki gerekse uluslararası konjonktürel değişimler askerin doğrudan darbe yoluyla iktidarı ele geçirmesine uygun bir zemin yaratmamaktadır.

Toplumun farklı kesimlerinde bir anlaşmazlık yaşıyorsa müzakere yolu ile çözüm bulunmalıdır. Eğer bu da çözüm değilse demokrasilerde olduğu gibi sandığa gidilmelidir. Seçim yoluyla iktidara gelmelerinin mümkün olmadığını anladıkları zaman askeri, darbe yapmaya davet etmekten kati suretle kaçınmalıdırlar. En önemlisi de toplumda bireylerin birbirine kuşku ile

bakmalarına izin verilmemelidir. Ülke demokratik yöntemlerle çözüm ürettiği sürece darbe girişimine engel olabilir.

Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundan beri siyasal yaşamda güç dengelerini değiştirmek için ordu sık sık devreye sokulmuştur. Ordu, parti politikası dışında kurulmuştur ve devleti korumakla yükümlüdür. Türk Silahlı Kuvvetleri, bağımsızlığımızı, egemenliğimizi ve eşitliğimizi sembolize eden önemli bir kurumdur ve öyle de kalmalıdır...

1980 SONRASI TÜRK ŞİİRİ

Konuşmacı: Ümran YAMAN, 11. Sınıf Öğrencisi

Danışman Öğretmen: Songül GÜNGÖR

Okul Müdürü: Mustafa KÖSEOĞLU

Aksu Fen Lisesi, ANTALYA

Özet

Şiir, sanatçının çeşitli etkilenmeler karşısındaki tepkisidir. Daha doğal bir tabirle, yüreğinden dökülen, bazen çok sesli, bazen de sessiz çığlıklardır. O sebeptendir ki, her ne şekilde ifade edilirse edilsin insanda büyük yankılar uyandırır. Darbeler, bu çığlıkların etkisini şekillendirmiştir.

Darbe; insanda vatanını ve kendini koruma düşüncesini uyandırır. Bu yüzden 15 Temmuz akşamında darbe sözünü duyan vatandaşlarımızın bir kısmı bayrakları alıp sokaklara çıktılar. Çünkü vatana sahip çıkmak için bunu yapmaları gerektiğini düşündüler. Bir kısmı da vatanını ve kendini koruma düşüncesiyle, bankamatiklere koşup var olan birikimlerini ellerine alıp kendilerini güvenceye almak istediler. Arkasından, bayraklarını alarak meydanlara çıktılar. Herkes, vatan olmadan yaşanacak güzelliğin de olmadığını çok iyi biliyordu.

Korkunç bir anlamı olmakla beraber, darbe ne demektir? Darbe demek özgürlüklerin kısıtlanması, haksız tutuklamalar, işkenceler, yokluk, güvensizliktir. Akla sebepsiz yere tutuklanan, işkence gören insanları, aylarca haber alamadıkları yakınlarını, bitmeyen şekeri, ekmeği, tüp kuyruklarını; toplatılan, yakılan kitapları getirir.

Toplum bu şekilde etkileyen darbe, şiiri de aynı doğrultuda etkilemiştir. Sanatçılarda politik düşüncelerden uzaklaşma, ideolojik konularda yazma korkusu oluşturmuştur. Sokağa çıkıp tepkisini gösteren sanatçı eve kapandı. Bireyselliğe döndü. Kelimeleri kullanarak nasıl güzel bir şiir yazabilirim düşüncesine kapıldı. Önündeki korkutucu tablo karşısında geçmiş şiir dönemlerine yöneldi. Çünkü

şiiirimiz, divan şiiirinden bu yana çeşitli akım ve anlayışları barındırarak günümüze kadar gelmiştir.

Sanatçıların bu yönelişi sonucunda şiiirde çeşitlilik ortaya çıkmıştır. Çok renklilik, çok seslilik, çok kültürlülük, karşı konumdakine saygı, hoşgörü, kadının ön plana çıkması, bireysellik gibi anlayışlar görülmüştür.

Anahtar kelimeler: Şiiir, darbe, çeşitlilik

Giriş

1980 öncesinde “Şiiir, ideolojik düşünceleri yansıtmalıdır.” algısı hâkimdi. 1980 sonrasında ise şairler bir iç hesaplaşmaya girerler ve ideolojiden bıkkınlık oluşur. Siyasi çatışmalar yaşanan durumu ortaya çıkarmıştır. Sanatçıyı birçok yönden kısıtlamakla beraber sanatın asıl amacına yöneltmiştir. Güzel yazma nasıl olur hesabı yapılmıştır. Güzel şiiir yazma deyince akla ilk gelen Yahya Kemal, Ahmet Muhip Dranas, Behçet Necatigil ve Behçet Kemal Çağlar’dır. Türk şiiirinde önemli bir tecrübe sonucunda yeniden arı-duru biçimde şiiir yazma düşüncesi gündeme gelir. Bu dönemde şairler edebiyatımızda oluşan birikimleri inceler.

Bu yıllarda akımlar dönemi biter. Yazko Edebiyat, Üç Çiçek, Sombahar, Şiiiratı gibi dergilerin etkili olmasına rağmen bu dergiler çevresinde bir edebi topluluk oluşmamıştır çünkü bireyler akımların ortak havasını istemezler. Aynı edebiyat beğenisini farklı kılacak zenginlikle uğraşmazlar. Siyasi darbeler kuşakların parçalanmasından ötürü toplu çıkışı önlemiştir. Hiçbir şiiir hareketi oluşmamıştır. Sanatçılar geçmiş şiiir hareketlerini benimseyerek bireysel olarak yazmaya çalışmışlardır. 1980 sonrası şiiirde yeni şiiir hareketleri yerine belli sanatsal yönelimler oluşmuştur.

İlk olarak, imgeci şiiiri inceleyecek olursak; Bu şiiir türünde imgeler ön plana çıkmıştır. İmgeyi duyuyla elde edilen bir deneyimin zihnimizde oluşan yansıması olarak tanımlayabiliriz. Bu yönelimde yazan şairler kelimelere farklı anlamlar yükleyerek kapalı anlatımı olan yoruma açık eserler vermişlerdir. Şiiirde amaç olayları anlatmak değil, şairin olaylar karşısında hissettiklerini anlatmaktır. Bu sanatçılara örnek olarak Haydar Ergülen, Akif Kurtuluş, Nilgün Marmara, Ahmet

Güntan, Tuğrul Tanyol verilebilir. İmgeci şiire temsil olarak Haydar Ergülen'den bahsedebiliriz.

Haydar Ergülen 1956 yılında Eskişehir de doğmuştur. Orta Doğu Teknik Üniversitesinde sosyal bilimler fakültesi sosyoloji bölümünü bitirmiştir. Çeşitli dergilerde gazete ve metin yazarlığı yapmıştır. İlk şiiri Umut Erkan adıyla 1973 yılında Gelişme dergisinde çıkmıştır. Şiirlerini, divan edebiyatı ve çağdaş edebiyatımızın sentezi şeklinde yazmıştır. Bazı şiirlerinde Alevi-Bektaşî kültürünün etkisi görülür. Eserlerinde gerçeklik ve ironizm iç içedir. Ölüm, yalnızlık, yabancılaşma gibi temaların içerisinde; hüznün, dostluk, kardeşlik, sevgi, aşk gibi konuları işlemiştir. Şiirlerinde dünyayı ve insanı kendi benliğine yorumlamış, insanın varoluşunu, ölüm ve yaşam karmaşasını sorgulamıştır. Yazdığı şiir ve denemelerini “Güzel söz kardeşliği” olarak yorumlamıştır. Eserlerine; karşılığını bulmamış sorular, sokak prensi, sırat şiirleri, eskiden terzi, karton valiz, keder gibi ödünç örnek verilebilir.1980 sonrası oluşan imgeci şiirin özelliklerini Haydar Ergülenin Ay şiirindeki şu dizelerde de bulabiliriz

Seni ayın altında unuttular, günlerin

Eksik bıraktığını ay tamamlıyor şimdi

Uzak sessizliğin ki anı kadar siyah

Sözleriyle hicran kuyusuna kapattı beni

İkinci sanatsal yönelimimiz anlatımcı şiirdir. Anlatımcı şiir, başı sonu belli bir hikâyesi olan, sunuluşunda olay örgüsüne, neden sonuç ilişkisine, olay kahramanlarının veya olayın geçtiği yerin tasvirine de yer veren şiirdir. Başlıca temsilcileri Şavkar Altınel, Turgay Fişekçi'dir. Anlatımcı şiire temsil olarak Turgay Fişekçi'den bahsedebiliriz.

Turgay Fişekçi 1956 yılında Balıkesir'de doğmuştur. İstanbul Hukuk Fakültesi mezunudur. 1977 yılında ilk şiiri yayımlanmıştır. 1978 den bu yana çeşitli yayınevlerinde editörlük yapmıştır. Şiirlerini genellikle kısa ve lirik bir tarzda yazmıştır. Günlük konuları işlemiş ve kendi iç dünyası ile dış dünya arasında bağlantı kurmuş, bu bağlantıyı okurlarına ustaca aktarabilmiştir. Temel

olarak hayat ve doğa konularını işler. Aziz Nesin Turgay, Fişekçi için “Hikmetli söz söyleyen şair” diyerek övmüştür. Başlıca eserleri; Kuşkuluym Yaşadığımdan, Yitik Bahar ve Dipsevgi’dir. Turgay Fişekçi Yitik Bahardaki şu dizelerle bize şiir tarzı ile ilgili bilgi vermektedir:

Hayat kar altında kalan bahar
Çişekleri üzerinde ölüyor en bereketli ağaçlar
Üretkenlik dört duvar arasında
Kar yağıyor bahar dallarına
Bahar dallarına

Üçüncü şiir yönelimimiz; folklorik veya mitolojik şiirdir. Folklorik şiir halk şiirine, halk kültürüne yerel değerlere dayanır. Bu şiirde temel amaç halk söyleyişlerini ve tavrını temel almak ve bunu yerli bir tutumla anlatmaktır. Avrupa’dan gelen ve halkın özünü yansıtmayan şiirin karşısında durur. Mitolojik şiir de kaynağını Türk mitolojisinden alır. Öncülüğünü Yaşar Miraç ve Adnan Özer in yaptığı “Yeni Türkü” hareketiyle bu anlayış önem kazanmıştır. Yaşar Miraç, Adnan Özer, Hüseyin Ferhad, Murathan Mungan bu anlayışa sahip önemli sanatçılardır. Folklorik şiirde örnek olarak Murathan Mungan’ı inceleyebiliriz.

Murathan Mungan 21 Nisan 1955’de İstanbul’da dünyaya gelmiştir. Ankara Üniversitesi Dil –Tarih ve Coğrafya bölümünü bitirmiştir. Bunun yanında çeşitli tiyatrolarda çalışmıştır. Yazar, “Sahtiyan” adlı şiiri ile 1981 yılında Gösteri dergisinin şiir yarışmasına birinci olmuştur. “Metal” adlı kitabıyla 1980 kuşağının en çok okunan şairleri arasında yer almıştır. Eserlerinde yer olarak genellikle Mardin çevresini seçer. Çocukluğu orda geçmiştir. Omayra adlı eserindeki şu dizelerle şiiri hakkında fikir edinebiliriz:

“Sedef tuttu adanmış gövde izi sürülen yüreği sınanmış gecelerden
Açılmazlar, açılmazlar,
Gidemezler kendilerine bile...”.

Ateşte Unutulmuş Ferman

Herkes kendi ateşini başkasının cehenneminde sınar
kendi külünde söner bütün rüzgârlarına yazıldığın akşam

ateş tadında kum tadında kalarak
derinleştirir bazı ayrılıkları zaman

al ağrını git buradan
en uzun Eylülü ömrümüzün

uyutmuyor seni ne kömürleşmiş bu gurur
ne göğsündeki kaplan

Şair eserlerinde doğu hikâyeciliği ile batı hikâyeciliğini birleştirmeye çalışmıştır. Kum Saati, Yaz Sinemaları, Eski 45'likler, Metal, Oyunlar-İntiharlar-Şarkılar, Mürekkep Balığı, Başkalarının Gecesi ünlü eserleridir.

Dördüncü şiir yönelimimiz mistik-metafiziksel şiirdir. Mistisizm; insanın akıl yürütme yoluyla erişemediği olağanüstü hakikatleri derin sezgi ve düşünüş ile anlamaya çalışmasıdır. Mistisizm felsefi kaynağını dinden almıştır. Kaynağını dinden alan mistisizme göre insan Tanrı'yı ancak metafiziksel sezgilerle kavrayabilir. Bu dönemin şairleri Kuran-ı Kerim felsefesini ve Sünni söylemleri şiire taşımışlardır. Dergah, Yönelişler, Kaknüs gibi dergilerde yazmışlar, Şeyh Galip, Cahit Zarifoğlu, İsmet Özel, Sezai Karakoç, Ebubekir Eroğlu gibi şairlerden etkilenmişlerdir. Bu yönelim içinde olan şairler; İhsan Deniz, Lale Müldür, Hüseyin Atlansoy, Recep Garip, Gülseli İnal, Ali Günvar, Necat Çavuş, Mehmet Ocaktan, Arif Dülger, Osman Konuk'tur

Mistik şiirin temsilcisi olarak Recep Garip örnek verilebilir.

Recep Garip 26 Şubat 1956'da Mersin de dünyaya gelmiştir. Yükseköğrenimini İstanbul Yüksek İslam Enstitüsünde tamamlamıştır.1982-1994

yılları arasında Adana Erkek Lisesi ve Fen lisesinde yöneticilik yapmıştır. Şiirlerini mistik bir havayla kaleme almıştır. Özellikle çocukluğunda Kuran'dan etkilendiğini söyler. Bir röportajında der ki “Her şeyin aşktan ibaret olduğunu söylemeliyim. Aşktan var edilmişiz. O nedenle eşyanın varlığıyla bütünleşen insanda aşk, metafizik bir dönüşüme çevrilir.” Aynı zamanda 25 yılı aşkın bir süredir yağlı boya resim yapmaktadır. Karınca, Maveria, Kız Kulesi, Yedi İklim gibi dergilerde yazmıştır. Çeşitli radyolarda kültür ve sanat programları hazırlayıp sunmuştur. Ulusal ve yerel gazetelerde yazılar yazmıştır. Kültür ve sanat ağırlıklı seminerler ve konferanslar vermiştir. Şiir türünde eserleri; Deprem Sesi, Irmaklar Akar İçimden, Savaş Türküsü, Bir Leyla Düşü, Mavi Gül ve Bahar’dır.

Bahar

Bahar, ben sana dayanamam
İçime yerleşip durma bu kadar
Ben sana asla kıyamam.
Yağmur çiseleyip dursa
Bir posta güvercini konsa omuzlarıma
Papatyalar aklımı başımdan alsa
Burcu burcu koksa sümbüllerin
Mor menekşeler tutuverse ellerimden
Bahar, ben sana kıyamam.

Beşinci şiir yönelimimiz gelenekselci şiirdir. Bu şiirde şairler geleneksel Türk şiirinin bütün birikimini önemser. Şeyh Galip, Yahya Kemal, Ahmet Haşim, Asaf Halet Çelebi, Behçet Necatigil, Hilmi Yavuz gibi şairlerden etkilenmişlerdir. Çoğunlukla klasik mazmunlardan ve geçmişi hatırlatıcı ifadelerden yararlanırlar. Bu yönelimin temsilcileri Osman Hakan, Vural Bahadır Bayrıl, Sefa Kaplan’dır.

Vural Bahadır Bayrıl, 1962 yılında Manisa’da dünyaya gelmiştir. İstanbul Mimar Sinan Üniversitesi Temel Sanat ve Bilimler Fakültesini bitirdi 1986 yılında arkadaşlarıyla beraber Şiir atı yayıncılığı kurmuşlardır. Şiirleri, resim, edebiyat ve şiir üzerine yazı ve fotoğrafları Üç Çiçek, Yarın, Gösteri, İmge/Ayrım, Bürde,

Düşler, Şiir Atı, Yönelişler, Sombahar, İpek Dili, İnsan, Bahçe, Kaşgar, gibi dergilerde yayımlanmıştır. "Melek Geçti " adlı eseriyle 1992 de Behçet Necatigil Şiir Ödülü'nü almıştır. Şiirlerinde gelenekçi birikimden yararlanan modern bir şairdir. Şiirde yapıyı oluştururken şiirsel omurga üzerine inşa edilmesi gerektiğine inanır. Dile hakimiyeti etkileyicidir ve geniş bir şiir bilgisi vardır. Şiirlerinde varlık-yokluk ölüm, doğa gibi temaları işlemiştir. Hilmi Yavuz, kendisi için "Artık Bayrıl'sız bir 21. yüzyıl şiirinden söz edilemez." demiştir. Aşağıdaki dizeler de aynısını söyler adeta...

GİRDAP

Ne tuhaf, yıllar sonra yine bir ikindi,
İşte aralanıyor ağır kuyu kapağı
Usulca kâğıtta. Yazık geç anladım,
O müphem saatler boyunca
Kuyu da benmişim meğer su da!

Altıncı edebi yönelimimiz toplumcu gerçekçi şiirdir.1980 sonrasındaki toplumcu gerçekçiler 1980 öncesindeki toplumcu gerçekçilerin izinden giderler. Toplumcu gerçekçi şiir serbest nazım şeklinde yazılır. Şiirdeki paralel, simetrik akışlar ve kırılmalar Rus şair Mayakovski'den gelen yansımalarıdır. Hümanist bir düşünce etrafında şekillenmiştir. Şiir karmaşık biçimli teknikler barındırır. Bu dönemin temsilcileri Ahmet Erhan, Salih,Polat Şükrü Erbaş, Metin Cengiz, Hüseyin Haydar, Orhan Alkaya ve Nevzat Çeliktir. Bu şiir türünün temsilcisi olarak Şükrü Erbaş'ı gösterebiliriz.

1953 Yılında Yozgat'ta doğmuştur. 1978 de Ankara Gazi Eğitim Enstitüsü Sosyal Bilimler bölümünden mezun olmuştur. İlk şiirini 1978 yılında Varlık Dergisinde yayınladı. 1987 yılında "Yolculuk" adlı şiir kitabı ile 1987 yılında Ceyhun Atuf Kansu şiir ödülüne değer görmüştür. Hümanizm anlayışında şiirler yazmış ve şiirlerinde insanlara değer vermiştir. Onun şiirlerinin merkezinde "insan" vardır. Şiirlerinde yazılarında insan onurunu yüceltir. Düzyazılarını da

şiiresel bir dille yazmıştır, imgelere başvurmuştur Aşağıdaki dizeler Şükrü Erbaş'ın toplumcu kaygısını dile getirir.

Bir sonsuz *yağmur yağsa*
Aşkın kardeş bulutlarından
Aynı mutlulukla islansa dünya.
Ayrılığa kapanmasa kapılar
Odalar *üzgün* durmasa.

Yedinci şiir yönelimimiz Beatnik-Marjinalci şiirdir. Beatnik şiir hareketi 1950'lerde ABD de ortaya çıkmıştır. Hareketi uçlarda yaşayanların dünyaya bakışlarını, kurallara karşı çıkışı, isyankârlığı, aykırılığı temel alan alternatif bir yaşam biçimi ve edebiyat anlayışı getirmiştir. Şiirin bir ruh çarpıntısı, bilinç akışı, kuralsızlık olduğuna inanan beatnikler bizim şiirimizde 1980'lerden Önce Ece Ayhan'ın ve Can Yücel'in şiiri üzerinde etkili olmuştur. 1980 sonrası şiirinde bu eğilim özellikle "Küçük İskender" tarafından temsil edilmiştir.

Küçük İskender 1964 yılında İstanbul'da doğmuştur. Kabataş Erkek Lisesini bitirdikten sonra İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa Tıp Fakültesi son sınıfında okulu bırakmıştır. Ardından İstanbul Üniversitesi sosyoloji bölümüne girip 3 yıl sonra bırakmıştır. 1980'li yıllardan başlayarak günümüze kadar çeşitli dergilerde şiirler, eleştiriler, denemeler yazmıştır. İlk şiiri Milliyet Genç Sanat Dergisi'nde, İskender Över ismiyle çıkmıştır. Şiirlerinde bolca imgelere yer vermiş ve ironik bir dil kullanmıştır. Şiirlerinde bir başkaldırı ve farklılık görülür Her türlü sözcük şiirde kullanılabilir anlayışına sahiptir. Divan tarzı yazdığı gazelleri de vardır. Eserlerine Ciddiye Alındığım Kara Parçaları, Göz Yaşlarım Nal Sesleri, Kahramanlar Ölü Doğan, Teklifsiz Serseri örnek verilebilir. Kişisel yaşam, çocukluk başlıca temalarıdır. Aykırı şair olarak tanınmıştır.

An Düşmesi
Büyük yavanlığın zaman
kazandığı susuz gezegenlerin
arazisi! Tarifsiz lanetlenişlerin

kuvvetli masumiyetiyle alay
eden merhale! Talan
edilmiş yalnızlıkların tersyüz
çevrilerek bekletilmesiyle anlamlanmış
sahte mukaddes, sahte susayış, sahte
sabrediş izi!
Toprak ve tüllerin kralı! Zehrin bilgisi!
Sen rüzgara uzat kalbinin mimarını ve
çöz suyu deryadan, kat mermere,

Sekizinci şiir yönelimimiz yeni garipçi şiirdir.

Garip'in espriye, ironiye, sokak diline dayalı kolay söyleyişi benimseyen tutumu, şiirin günlük konuşma biçimiyle yazılabileceğini düşündüren karakteri bu anlayışı benimseyen şairlere yol gösterici olmuştur. Şiirin yazılışında soyutluk ve kapalılık vardır. Şiirin yazılışında rahatlık vardır. 1950'lerden sonra Can Yücel, Metin Eloğlu, Salah Birsal gibi şairlerce temsil edilmiştir. 1980 sonrasında ise bu eğilimin öncüleri "Sunay Akın, Oğuzhan Akay, Metin Üstündağ, Akgün Akova" gibi şairler olmuştur.

Bu dönemin temsilcilerine Sunay Akın'ı örnek verebiliriz.

Şükrü Sunay Akın 12 Eylül 1962 de Trabzon'da doğmuştur. İstanbul Üniversitesi Fiziki Coğrafya Bölümü'nden mezun oldu. İlk şiirini, kendi anlattığına göre, yedi yaşında, anne ve babasının odasında bulunan elbise gardırobundaki boş duran tek askılığa yazar ve "Üşümüyor musun?" diye sorar ona. 1984 yılında yayınlanan ilk şiiri de bir sobanın içinde kütürdeyen odunu anlatır! İlk şiir kitabı 1989'da "Makiler" adıyla yayınlanır. Adını Cemal Süreyya'nın koyduğu bu kitabı "Antik Acılar", "Kaza Süsü", "62 Tavşanı" izler. Arkadaşlarıyla birlikte 1989'da Yeni Yaprak şiir dergisini ardından, 1990 yılında da Olmaz adlı şiir dergisini çıkarır.

1990 yılında Makiler adlı şiiriyle Orhon Murat Arıburnu şiir ödülünü alır.

Şiirleri anlık ilhamlara dayanır ve genellikle kısadır. Orhan Veli'nin şiir özelliklerinin etkisi görülür. Ayrıca, bu tür şiirlerde genellikle rastlanmayan, yumuşak, lirik bir tonu vardır. Şiirlerinde yergi öğelerini rahat bir biçimde kullanır. Şiirlerinde dil oyunları kullanılır ve yoğun bir alaycılık görülür. Şiirlerinde çocuklara geniş yer vermiştir.

yol kenarındaki

yağmur mazgallarını

kumbara sanıp

harçlığımı atardım

bu yüzden en çok

denizden alacaklıyım. Dizelerinde Sunay Akın'a has bir alaycılık vardır.

Bazı eserleri Antik Acılar, Onlar Hep Oradaydı, Kaza Süsü, Makiler, İstanbul'da Bir Zürafa'dır.

Görüldüğü gibi bu yönelimler aynı dönemlerde olmasına ve şairler aynı dönemde yaşamasına rağmen her şairin sanat anlayışında farklılıklar görülmüştür. Birbirlerinden etkilenmek yerine geçmiş dönemlerdeki şairlerden etkilenmişlerdir.

1980 sonrası kayıp dönem olarak da adlandırılır. Çünkü darbe gibi yıkım çağrıştıran olaydan sonra kayıpların, arayışların ve bölünmenin olması kaçınılmazdır. Şiirimiz de bundan nasibini almıştır.

Kaynakça

- 1- 1980 Kuşağı Türk Şiirinin Poetikası – Baki Asiltürk, Toroslu Kitaplığı, 2006
- 2- Mungan M. , Murathan Mungan, 06.12.2016, https://tr.wikipedia.org/wiki/Murathan_Mungan
- 3- Garip R. , Recep Garip, 06.12.2016, <http://www.recepgarip.com.tr/>
- 4- Erbaş Ş. , Şükrü Erbaş, 06.12.2016, https://tr.wikipedia.org/wiki/Şükrü_Erbaş
- 5- Akın S. , Sunay Akın, 06.12.2016 https://tr.wikipedia.org/wiki/Sunay_Akın
- 6- İskender K. , Küçük İskender, 06.12.2016

https://tr.wikipedia.org/wiki/Küçük_İskender

7- Bayrıl V. B. , Vural Bahadır Bayrıl, 06.12.2016

http://www.yasamoykusu.com/biyografi-2625-Vural_Bahadir_Bayril

8- Ergülen H. , Haydar Ergülen, 06.12.2016

https://tr.wikipedia.org/wiki/Haydar_Ergülen

9- Fişekçi T. , Fişekçi Tuygar, 06.12.2016

https://tr.wikipedia.org/wiki/Tuygar_Fişekçi

EDEBİYATIN DEMOKRASİSİ: ELEŞTİRİ VE ELEŞTİRMENLİK

Konuşmacılar: Sinem TOY, 11. Sınıf Öğrencisi

Danışman Öğretmen: Serkan KAYA

Okul Müdürü: Hasan AKIN

Antalya Anadolu Lisesi, ANTALYA

Özet

Eleştiri, sanat eserlerinin her yönünü değerlendirmek için oluşturulan bir yazı türüdür. Eleştirinin yıkıcı değil ve aksine yapıcı olması gerekmektedir. Yapıcı tenkidin var olması için nitelikli eleştirmenler önemlidir. Edebiyat için oldukça mühim olan eleştiri, ilk olarak dünya edebiyatında Aristoteles ile, Türk Edebiyatında ise Namık Kemal ile ilk örneklerini verir. Tenkit, önemini edebiyatta ilk örneklerden itibaren edinmiştir.

Anahtar Kelimeler: Eleştiri, Türk Edebiyatı, eleştirmen, Dünya edebiyatı, eleştirinin tarihi.

Giriş

Edebiyat kavramı olarak eleştiri ya da bir diğer deyişle tenkit, bir edebiyat veya sanat eserini her yönüyle değerlendirerek anlaşılmasını sağlamak amacıyla oluşturulan yazı türüdür. "Yargılama ve ayırt etme" anlamlarına sahip Yunanca "Kritike" kelimesinden türetilmiştir. Eleştirinin en mühim özelliği eserin özelliklerini ve yazarı ilgilendirdiği kadar okuru da alakadar etmesidir. Eleştirmen, okura öz bakış açısından fazlasını kazandırabilir. Eleştirmen yazarın eseri nasıl işlediğini de gözlemler ve eserin yazılmayan yönleriyle de ilgilenir. Nitekim bu özellikleriyle eleştiri, okura eserin görmediği yanlarını da gösterir ve yeni ufuklar açar.

Eleştiri zaman zaman bireyler tarafından yanlış anlaşılmıştır. Çünkü eleştirmenin nasıl kritik yapması gerektiği idrak edilememiştir. Öncelikle eleştiri yıkıcı değil yapıcı olmalıdır. Nitekim bir eleştiri yıkıcılıktan sıyrın özellik onun bilgi birikimiyle açıklamalı olarak yapılmış olmasıdır. Yapıcı eleştiri, yazarın ya da eserin eksik bulunduğu yönlerini onun neden yeterli olmadığını ve nasıl olmasının daha ideal olduğunu bilgi birikimiyle açıklar. Öte yandan yalnızca olumsuz yönleri değil doğru bulunduğu yönleri de ele alır. Yapıcı bir eleştiri sunabilmesi için eleştirmenin donanımlı olması şarttır. Eleştirmenin görevi, büyük bir bilgi, duygu ve kültür birikimi ile birlikte eleştiri sanatını yapmaktır. Nitekim eleştiri, insani, düşünsel alakaların ve kültürlerin içinde doğmuştur ve gelişmektedir.

Dünyada ilk eleştiri eseri olarak Aristoteles'in "Poetics" adlı eseri gösterilir. Bu eserde sanatsal konular hakkında eleştirisini sunar ve bu eser milattan önce 4. yüzyıla aittir.** Bu eser Rönesans Dönemi'nde oldukça incelenmiş ve içerdiği kurallar ve ölçütlerden etkilenilmiştir. Öte yandan Türk Edebiyatında ilk eleştiri örneği 19. yüzyıldaki Tanzimat Edebiyatı döneminde görülmüştür. İlk eleştiri yazısı Namık Kemal'in Türk dili ve edebiyatının o dönemdeki bazı sorunlarını ele aldığı "Edebiyatımız Hakkında Bazı Mülâhazatı Şamildir" adlı yazısıdır. Türk Edebiyatındaki ilk eleştiri eseri de Namık Kemal'in kaleminden çıkmıştır. Bahsi geçen eserde Namık Kemal, Divan Edebiyatına karşı düşüncelerini ortaya koymuştur. Edebiyatımızda Tanzimat öncesinde de eleştiri vardı lakin bu eleştiriler sözlü olarak kalmıştır.

Tanzimat Dönemi'nde eleştiri örnekleri verilmiştir lakin bu eserlerin modern eleştirinin örnekleri olmadığı kolaylıkla savunulabilir. Nitekim Tanzimat Dönemi'nde eleştirinin genel anlamda ortak konusu Divan Edebiyatının kötü yanlarıydı. Modern bir eleştirinin gerektirdiği gibi öncesizlik, nesnellik vb. unsurlar umursanmadan mevzu edilen Divan Edebiyatı'nı çürütmek başlıca amacı oluşturmuştur. Tanzimat Dönemi romantizm akımından etkilenmiş Şinasi, Namık Kemal, Recaizade Mahmut Ekrem, Abdülhak Hamit; realizm akımından

etkilenmiş Samipaşazade Sezai, Beşir Fuad ve Nabizade Nazım gibi sanatçılar eserlerinde eleştirilerini sunmuş ve fikirlerinden bahsetmişlerdir.

Servetifünun Dönemi'nde ise sanatçılar Batı'daki eleştiri türünün eserlerini ve yazarlarını daha fazla inceleme fırsatı bulmuşlardır. Örneğin o dönemde Ali Şuayp tarafından yazılan "Hayat ve Kitaplar" eserinde salt eleştiri ortaya konulmuş, eleştiri türü incelenmiştir.

Öte yandan Cumhuriyet Dönemi'nde edebiyatta Yahya Kemal ve Ahmet Haşim eleştirinin estetik kaygıları üzerine durmuşlardır. Ahmet Hamdi Tanpınar ve İsmail Habib Sevük dönemin en önemli iki edebiyat tarihçileridir ve incelemelerinde kimi zaman eleştirel bir bakış açısı taşımışlardır. Sonrasında ise Nurullah Ataç, Mehmet Kaplan, Sabahattin Eyüboğlu, Yaşar Nabi, Suat Derviş gibi yazarlar tenkit türüne katkılarda bulunmuşlardır. Türk Edebiyatı'nda eleştiri günümüzde de gelişmeyi sürdürmektedir.

Görüldüğü gibi, eleştiri edebiyat için oldukça önemli ve gerekli bir yazı türüdür. Edebiyatın, edebiyat okurlarının ve yazarlarının gelişmesinde önemli bir yeri vardır ve önemini korumaya devam etmektedir.

Kaynaklar

<http://www.tdk.org.tr/>

en.wikipedia.org/wiki/Literary_criticism

<http://www.turkedybiyatı.org/turk-edebiyatında-elestiri.html>

<http://devlet.com.tr/makaleler/y99>

CUMHURİYET_DONEMI_TURK_EDEBİYATINDA_EDEBİF_TENKİT_1_Tenkitle_Ilgili_Kitaplar_ve_Sozlukler_Acisindan_Bir_Degerlendirme.html

CUMHURİYET DÖNEMİNDE ESTETİK DİRENİŞ: ŞİİR

*Konuşmacılar: Beyza ATASEVER,
Deniz CAVLAK, 11. Sınıf Öğrencileri
Danışman Öğretmen: Serkan KAYA
Okul Müdürü: Hasan AKIN
Antalya Anadolu Lisesi, ANTALYA*

Konu başlığımızdaki kelimelerin anlamlarından hareket ederek başlayalım. Estetik, felsefi bir kavram olmakla birlikte bütün sanatların olmazsa olmaz bir şartıdır. Sanat eseri biricik, özgün, yaratıcı, yoruma açık ve okuyucuda estetik haz uyandırmalıdır. Estetik haz, bir sanat eserin okuyucun içinde, ruhunda coşkunluk ve heyecan meydana getirmesidir. Şiirin, edebiyatın ana türlerinden biri olduğu düşünülürse şiire bu heyecanın ve coşkunluğun zirvesidir demek yanlış olmaz.

Direnış kelimesini TDK Türkçe Sözlük Şöyle tanımlamaktadır: “Direnmek, herhangi bir düşüncede, bir istekte veya bir durumda ayak diremek, inat etmek, ısrar etmek, taannüt etmek” Böyle bir tanım ister istemez şiiri sosyal bir misyonun, siyasi bir davanın, bir hak arayışının aracı haline getirmektedir. Yani şiire bir amaç atfetmektir. Şiire toplumsal bir işlev yüklemek ise tabiri caiz ise onun estetik yanından yemektir. Fakat burada şairin sanatsal yeteneğinin de ortaya çıktığını görüyoruz. İyi şair, eserini yazdıktan çok sonraları dahi okunan, her dem taze olan, klasik olmuş kişidir. Şiirinde içtimai bir davanın mümessili de olsa zaman her şeyin gerçek değerini ortaya koyacaktır.

Direnış kavramı edebiyata sosyalist literatürden ithaldir. Biz bildirimiz içerisinde şairlerin bu konuyu ele alışını sadece siyasi bir anlayış çerçevesinde değil, hayata, haksızlıklara, adaletsizliklere, emek sömürüsüne, medeniyetimizin yok edilışine gösterilen bir dik duruşa değinerek ele alacağız.

Sezai KARAKOÇ “Sanatı, sadece bir telkin vasıtası olarak da düşünmemek gerekir. Telkin ödevini yapabilmek için bile, sanatın her şeyden önce bir medeniyet

fenomeni, tabii bir veri olarak varoluşunu kabul ettirmesi gerekir. Sanat bir şey için olmadan önce, vardır. Kendi varoluş kurallarına ve hayat şartlarına göre var olduktan sonra, topluma ve toplumun ülküsüne yararlı olması söz konusu olur. İnsan gibi.” der. Fikirsiz bir sanat eserinin ne kadar yavan, sığ olacağı da hatırdan çıkarılmamalıdır. İslâm’ın Dirilişi, s.46.

Bu bildiri içerisinde Sezai KARAKOÇ’un “Masal”, İsmet ÖZEL’in “Yıkılma Sakın”, Necip Fazıl KISAKÜREK’in “Zindandan Mehmed’e Mektup” ve Faruk Nafiz ÇAMLIBEL’in “Yassıada” şiirleri üzerinde durulacak ve konu bu şiirlerdeki içerikten hareketle ortaya konacaktır.

Sezai Karakoç-Masal

Masallar toplumların zemin metinleridir ve çocuklara anlatılır. Çünkü masallar çocukların duygu ve düşünce dünyalarının şekillenmesinde çok önemlidir. Çocuklar doğruyu yanlış, iyiyi kötüyü, sevgiyi, yardımseverliği, hakperestliği vb. temel değerleri masallar vasıtasıyla öğrenirler. Bu açıdan şiirin başlığının bir mesaj taşıdığı görülüyor. Bu masal yetişkinlere, diriliş/fikir erlerine anlatılan bir masaldır.

Baba; devleti, otoriteyi, bekayı ve ebediliği temsil eder. Burada Hıristiyanlıktaki “Baba-Tanrı” anlayışına da bir gönderme mi vardır? Oğullar da acaba Hz İsa’nın havarilerini mi temsil etmektedir? Hıristiyanlık “Kudüs” merkezli bir din yani Doğu’da ortaya çıkmış bir din olduğu düşünülürse bu soruların cevabının “evet” olduğu söylenebilir.

Sezai KARAKOÇ, Hıristiyanlığın pagan/putperest Batı’yla karşılaşması sonucu yaşananlarla ilgili şu değerlendirmeyi yapar: “Hıristiyanlık Roma’yı alt etmiştir ama Roma da Hıristiyanlığı alt etmiştir. Birbirini karşılıklı değiştirmişlerdir. Böylece Hıristiyanlık kurtarıcı din özelliğini kaybetmiştir.”

Batı’ya gönderilen 1. oğul Batı kapılarında büyük törenlerle karşılanır. Onuruna şölenler verilir. Bu şekilde onun gururu okşanır. Bu oğul, Batı’da tevecüh gösterilen bir siyasetçidir. Babanın onuruna söylevler irat edilir. Baba, Doğu’yu, onuru, haysiyeti temsil etmektedir. Baba için yapılan övgüler, oğlu

kandırmaya yönelik içi boş övgülerdir. Çünkü gece olduğunda yani karanlık bastığında Batı'nın gerçek niyeti ortaya çıkar. Batı, siyasetçi oğlu değiştirip alacağını aldıktan sonra ortadan kaldıracaktır. Oğul kuş tüyü yastıklarda masmavi bir güne uyanmayı hayal ederken bir karaltı (cellat) tüy gibi içeri girer ve babanın birinci oğlunu öldürür. Ölüye dahi saygı duyulmaz Batı'da. Çünkü bilinmeyen bir yere gömülür. Bu olay bize Adnan Menderes ve arkadaşlarının Yassıada'daki uyduruk mahkemede yargılandıktan sonra asılmaları ve meçhul bir yere gömülmeleri hadisesini çağrıştırmaktadır.

Baba, oğlunun öldürüldüğünü nasıl anlar peki? Ansızın başlayan yağmurdan. Yani bu acıya, üzüntüye tabiat da eşlik ediyor. Hatta bu acının haber vericisi oluyor. Baba öldürülen kardeşinin intikamını alsın diye ikinci oğlunu gönderir Batı'ya.

2. oğul, kadınla aldatılan, yoldan çıkarılan, değiştirilen kişilerin simgesidir. İkinci oğul, Batı ülkesinde ırmak kıyısında gezerken dağların tazeliğinde, bal arılarının taşıdığı tozlardan, ayna hamurundan (parlak), ay yankısından (aydınlık) bir kıza rastlar. Bu kız aynı zamanda samanyolu aydınlığında, gül tütünü gibi kokan, saçları güneş tarafından destelenmiş (sarı, parlak) bir güzellik abidesidir. “Anne doğurmamış da gök doğurmuştur onu.” Kusursuz, muhteşem tanrısal bir güzelliştir bu güzelliştir. Buradaki ifadeler divan şiirindeki soyut güzelliği anlatmak için kullanılan eğretilmelerle benzerdir. 2. oğul yıllarca tanrısal güzelliğe sahip bu kızın peşinde koşar fakat ona bir türlü kavuşamaz. Batı hep bir uçurum gibi aralarına durmaktadır. Soğuk bir kış günü, bir rüzgâr o güzelliği ve ikinci oğlu alıp götürür. Sivri uçurumların kenarında, her çılgınlığı yapabilecek bir ruh hali içinde bulurlar onu. Baba 2. oğlunun akıbetini yağmur sularının acı ve buruk olan tadından anlar. İşin künhüne (iç yüzü) varması için 3. oğlunu gönderir Batı'ya.

3. oğul Batı'da çok aç kalmış ve hep ezilmiştir. Bir gün mağazanın birinde iş bulur. Açlığı gidince kardeşlerini aramaya başlayacaktır. Fakat Batı'nın “büyü”sü ağır basar. “Büyü” kelimesi bize Batı'nın ışıklı camekânlarını, yüksek binalarını,

moda kıyafetlerini, süslü cadde ve meydanlarını hatırlatmaktadır. Fakat bu Batı'nın görünen yüzüdür. Bu yüzün görünmeyen tarafları yani Batı uygarlığının arka sokakları da vardır. Bu sokaklar büyüünün bozulduğu, Batı'nın aslında ne olduğunu bizlere hatırlatan bir yüzüdür. Bu yüzde açlık, sefalet, sömürü, gasp, hırsızlık, cinayet, uyuşturucu ve 3. dünya ülkelerinin kanlı gözyaşı vardır. 3. oğul Batı'nın görünen yüzünün büyüüne kapılmıştır. Bu oğul ticarete atılmış ve para kazanmaya kaptırmıştır kendini. İşleri çok olduğu için kardeşlerini arayacak vakit bulamaz, sonra da hepten unuttur aramayı. İşinde yükselir yavaş yavaş, şef olur ve emrinde çalışan birçok kişi vardır. "Geceleri kravat bağlamasını öğrenir." Bu ifadenin üzerinde durmak gerekir. "Kravat" Batı medeniyetini temsil eder. Kravat bağlamayı gece öğrenmesi utanılacak bir iş yaptığı anlamına gelir. Başkalarının görmesinden utanır. Kravat takarak onlar gibi olabileceğini zanneder. Kravat bir çeşit, ip, tasma, bağlayıcı bir unsur olarak da düşünülebilir.

3. oğul gün gelir mağaza açar, kendi işinin sahibi olur. O da parmakla gösterilen seçkin insanlardan biridir. Görünüşte kravat takar, patron olur fakat ruhu hâlâ uşaktır. Para, ruhunu "efendi" yapamamıştır. Parmakla gösterilen sayılı insanlardan olmuştur fakat bu görünüştedir. Çünkü "uşaklık ruhunda yuva yapmıştır." Burada batının görsel yüzüne, büyüülü tarafına bir vurgu vardır.

Bir gün gazinoda eğlenirken bir hemşerisi onu tanır. Ona hesap sorar. Bu hesap sorma, onunun Batı'ya niçin geldiğini hatırlaması gerektiğiyle ilgili bir sorgudur. 3. oğul da utancından babasına üzerinde yüklü bir rakam yazan bir çek gönderir. Babası bu kağıt parçasının ne işe yaradığını anlayamaz ve bu kağıt parçasını yırtıp oynasınlar diye köpek yavrularına atar. Baba maddi şeylere, paraya değer vermez, paranın karşılığı olan çeki tanımaz bile. Onu parçalayarak köpek yavrularına layık görür hem de parçalayarak. Baba için önemli olan haysiyet, onur, şereftir. Bu değerlerin de hiçbir maddi karşılığı, değeri yoktur. Batı bu oğul da değiştirmiştir. Yalnız, baba kafasına koyduğundan vazgeçmez. Dördüncü oğlunu da gönderir Batı'ya.

4. oğul okur, bilgin olur. Bu okuma, eğitim Batı'da gerçekleşir. Batıcı bir eğitim anlayışıyla yani kendisi dışındaki her Şeyi aşağı gören, onları ya kendisine benzetmeye çalışan ya da yok etmeye çalışan bir anlayışla. 4. oğul, bu eğitimin sonunda kendi oymak (millet) ve ülkesini, kendi görenek (kültür) ve ülküsünü (lke idealini) günü geçmiş bir uygarlık olarak görür. Gerçek uygarlık Batı'dadır nk. Batı bunu aşılamıştır 4. oğula. Bunu bilmesi ve benimsemesi Batı bilginleri tarafından alkışlanır. Batı bu oğlu da kendine benzetmiştir. Yani kültürüne, medeniyetine, milletine yabancılaşmış bir aydın haline getirmiştir. Tanzimat sonrası aydınlarımız gibi. Batı Tanzimat sonrası ülkemizde okullar aarak bu misyonunu bizim toplumumuzun içine de taşımıştır. Bugün Türkiye'nin önündeki en ciddi ve önemli problem yerli ve milli olmayan aydın sorunudur. Milletten kopuk, insanına tepeden bakan jakoben, faşist bir insandır aydın. 4. oğul da onlardan biri olmuş ve binlercesi gibi zamanla silinip kaybolmuştur. Baba bunu da tabiatın sihirli dilinden renir. Bir gün, evin kutlu koyunu memelerinden kara bir süt akıtınca bunu anlar baba.

5. oğul bir şairdir. şair olduğu için sezgisi güçlüdür. Babasının git demesine fırsat vermeden gider Batı'ya ve Batı'nın ruhunu sezer. Büyük şiirler tasarlar trajik ve ağır. "Ağır" ifadesi bu şiirin dilinin anlaşılmaızlığına vurgu, "trajik" olması da sekinciliğine... Trajedilerde konu soylu, kişiler sekindir. Bu halktan kopukluğa bir işarettir. Yani 5. oğul kendi dünyasında, biraz da gerçeklerden kopuktur. Herkesin bildiklerini tekrar eder durur. şiirleri Batı'nın havalı, sefih insanlarını ve Doğu'nun kederli insanlarını anlatır. Bir gün şiirlerinin yer aldığı tomarları alır ve Doğu'ya dönmek ister. Fakat şiirlerini tekrar ederek çıktığı dönüş yolunda bir kum tanesi gibi yok olur gider.

6. oğul Batı kapılarında görünür görünmez Batı tatlı, zehirli sularına alıştırır onu. İki ile yoldan çıkarır. 6. oğul sarhoş, ayyaş dolaşır. Sokaklarda sabahlar, kaldırım taşlarını sayar. Sarhoşluk eseri olarak vresindeki eşyaları ayırt edemez. "Ev sokak ayıramaz." Her yerde sarhoştur. Geceyi gündüzden ayıramaz. Her zaman sarhoştur. Kendisi de bir gün karanlıklara karışır. Yani Batı'nın

karanlığında (arka sokaklarında) kaybolur gider. Bu arada baba evlatların acısına daha fazla dayanamaz ve ölür.

Şiirin son bölümüne yani 7. oğulun yaşadıklarının anlatıldığı bölüme, 7. oğulun nasıl büyüdüğü anlatılarak başlanır. 7. oğul ağaçlara baka baka büyür. Ağaçlarda baharın, yazın, güzün, kışın sırrına erer. Tabiatla barışık, onunun dilini anlamaya, sırrını kavramaya çalışır. Bu çevreyle, insanla, insanın varlığıyla uyumlu onu anlamaya çalışan bir tavidir. İnsanı değiştirmek, tabiatı değiştirmek fitratı değiştirmektir. İnsanın fitratını değiştirirseniz ortada insan diye bir şey kalmaz. “Acı ve buruk yağmur suyuna, kara bir süte, çöllerde eriyen bir kuma” dönüşür.

7. oğul Batı’ya karşı savunmasız değildir. Kendini fitrata uygun yetiştirir. Batı’nın saldırılarına, değiştirip dönüştürmelerine karşı ruhsal olgunluğa sahiptir. Yere düşen yaprağın yavaş yavaş kuruması ne kadar mukadderse 7. oğulun bir gün Batı’yla karşılaşması da o kadar kaçınılmazdır. Beklenen gerçekleşir, o da talihini yaşamak ister. Yola çıkar ve bir şafak vakti Batı’ya ulaşır. En büyük Batı şehrinin en büyük meydanında durur. Seçilen şehrin Batı’nın en büyük şehri ve en büyük meydanı olması sesinin çok sayıda insana ulaşması isteğinin bir tezahürüdür. Önce, Tanrıya kendisini değiştirmesinler diye dua eder. Öteyle bağını koparmaz. İnsanın içi (vicdanı) ona her şeyin doğrusunu söyleyecektir. O, içten, için sesinden uzaklaşıp dışta kaybolup yok olmayacaktır. Asıl vazifesini asla unutmayacaktır. Tanrıya yaptığı bu yakarışın bir sonucu olarak ona ansızın bir ilham gelir. Bu tanrısal ilham ona ne yapması gerektiğini söyler ve 7. oğul bulunduğu yeri kazmaya başlar. Batılılar başına toplanır ve hayretle, anlamaya çalışan bakışlarla ona bakarlar. O, bu yadırgayıcı ve aşağılayıcı bakışlara aldırılmaz. Kazar, durmadan kazar. Sonra yarı beline kadar kazdığı çukura girer. Bu sırada etraftaki kalabalık da çok büyümüştür. Bunu görünce Batılılara dönüp konuşmaya başlar. Kim olduğunu açıklarak başlar konuşmasına:

“Bilmeden

Altı oğlunu yuttunuz

Bir babanın yedinci oğluyum ben
Gömülmek istiyorum buraya hiç değişmeden
Babam öldü acılarından kardeşlerimin
Ruhunu üzmem istemem babamın
Gömün beni değiştirmeden
Doğulu olarak ölmek istiyorum ben
Sizin bir tek ama büyük bir gücünüz var:
Karşınızdakini değiştirmek
Beni öldürseniz de çıkmam buradan
Kemiklerim değişecek toz ve toprak olacak belki
Fakat değişmeyecek ruhum”

Ruhun değiştirilmesi insanın değiştirilmesi demektir. 7. oğul bu değişimi engellemek için bir çukura girer ve bu değişime fiziksel olarak da direndiğini gösterir. Zaman kemiklerini toz toprak haline getirecektir fakat ruhunu asla değiştirmeyecektir hiçbir şey. Çünkü Batı'nın en büyük mahareti karşındakini değiştirmektir. Onu öyle ya da böyle kendine benzetecektir. Yani kendisi dışında her şeyi yok edecektir. Bu yok etme, değiştirme, fitrata zarar verdiği için insani değildir. Yani Batı önce insana saygı duymaz, insana düşmanlık yapar. Bu düşmanlığın sonunda muhatabını insanlıktan çıkarır. Bunu nasıl yapar? İnsanî zaafı kullanarak! Makam mevki ile, kadınla, parayla, eğitimle, şiirle, içkiyle... yapar. Batı, bu anlamda şeytanın oyuncaklarını, insanın zaafını, insanı ilahi amaçtan, tanrısal hakikatten uzaklaştırmak için kullanan bir şer odağıdır.

Batılılar 7. oğlu kandırmak için çok dil dökerler hatta aklıktan dolayı çukurdan çıkacak diye günlerce beklerler. 7. oğul gün gün erir fakat çukurdan çıkmaz. Tabiatın sırrına eren, tabiatla bütünleşerek fitrata uygun yaşayan 7. oğulun bu ısrarına tabiat kayıtsız kalmaz. Bu ısrara ve sabit duruşa cevap verir. Değişmeden kalmak isteyen 7. oğul yeryüzü ve gökyüzü arasında nurdan bir sütuna dönüşür. Bu nurdan sütun onulmaz derdi olanlara, çaresiz hastalığı olanlara şifa kaynağıdır artık. Ya da

“Ta kalplerinden vurulmuş olanlar

Yüreğinde insanlıktan bir iz taşıyanlar” a bir noktayı istinattır. Çünkü bu sütun doğruluğun, fitratın, ermişliğin bir timsaline dönüşmüştür.

YIKILMA SAKIN-İSMET ÖZEL

İsmet ÖZEL 1974’te Müslüman olmadan 60’lı ve 70’li yıllarda sosyalist mücadelenin içinde yer almış bir şairdir. Ataoğulları BEHRAMOĞLU ile Halkın Dostları dergisini çıkarmış ve mücadelesini eylem düzeyinde de devam ettirmiştir.

“Yıkılma Sakın” şiiri bu mücadeleyi ve direnişi dile getiren şiirlerinden biridir. Öncelikle şiirin başlığı direnmeyi ve mücadeleden yılmamayı ifade ediyor. Başlığın bir muhatabı var. Bu muhatap yukarıda bahsettiğimiz devrimci arkadaşları Ataoğulları BEHRAMOĞLU ve onun şahsında tüm devrimcilerdir.

Şair, şiirine “sen” diye hitap ettiği kişiye pörsümüş (yıpranmış) bir dünyayı kahreden “durlanmış” kelimeler getirecektir. Bu kelimelerin bazıları tüy kadar hafif, bazıları ise demir gibi ağırdır. Burada “önce söz vardı” mottosunu hatırlıyoruz. Hiçbir şey yokken söz vardır. Yaratıcı “ol” dedi ve her şey ondan sonra var oldu. Bu ifadeyi dünyevi her öğreti için de söyleyebiliriz. Her toplumsal sistem, her ideoloji uygulanmadan önce aslında bir fikirdir, bir sözdür. Daha sonra bu söz başkaları tarafından da kabul edilerek, ikna olunarak bir eyleme dönüşür. İsmet ÖZEL’in savunduğu sosyalist ideolojinin eylem tarafına vurgu vardır. Bazı kelimeler ruhumuza tüy gibi gelir yani ağırlığını hissetmeyiz, bazıları ise demirden sert, soğuk, ağır ve yaralayıcıdır. Kişiyi dik tutacak da aslında kelimelerdir. Başımıza gelecek en büyük felaketlerin dahi tesellisi birkaç kelimedir. Eşimizin dostumuzun teskin edici birkaç sözü veya “bir şiir” bizi dimdik ayakta tutmaya yeter.

“kabzenin, çekicin ve divitin
tutulduğu yerden parlayan şiir.”

“Kabze” silahı, silahla, güçle mücadeleyi; “çekiç” sosyalist jargona uygun olarak emeği, sanayileşmeyi; “divit” yazıyla mücadeleyi ifade etmektedir. Bir de

bu mücadelenin anlatıldığı şiirler vardır. O şiirler ise “divitin, çekicinin, kabzanın” olduğu yerden parlamaya başlar.

Şair nefsi ve zorlu bir kış geçirir. Acıkır, bitlenir, bir yerleri sancır. Yani aç kalır, en temel ihtiyaçlarına ulaşamaz. Temizlenemez, temizlenemediği için de bitlenir. Bunların soncunda da hastalanır. Nedeni ise faşizmdir. Fakat buna rağmen faşizme boyun eğmez çünkü kalbi aşkla doludur. Buradaki “aşk” tutku derecesinde sosyalizme bağlılığı ifade etmektedir.

Her sabah güneşin doğuşu yeni başlangıçların müjdecisidir. İnsan gece dinlenir ve gündüz mücadelesine devam eder. “Karanlık” hem kararmış zihinleri hem de baskıyı hatırlatır. Nasıl her sabah güneş karanlığı ortadan kaldırıyorsa her gün de sosyalizmin güneşini doğurmak için yeni bir başlangıçtır. Bu karanlık çarpışarak çekilen bir karanlıktır. Burada mücadeleye, direnişe bir vurgu vardır.

“Kof yürekler” ona bu eziyeti, işkenceyi, cezayı reva görenlerin, faşizmin bekçilerinin yürekleridir. Onların önünde acı/lar bile duymaz. Acısını onlara göstermez. Eğer acısını onlara gösterirse kof yürekler bunu anlamayacak ve acı çektiğini anladıklarında bundan keyif alacaklardır. Yapılan işkenceler onu devrimcilikten vazgeçiremez. Beyni devrimcinin beynidir fakat ayakları “donuklamıştır”, donmuştur. Burada ayrıca kendi acısını unutmuş devrim arkadaşlarının sağlığını merak etmektedir.

Halkın içine girince yaraların kabuğu kolayca kalkar. Yani işkencenin acısı unutulur, izleri silinir hatta bu işkence izleri bir devrimci için zafer kazanmış bir kumandanın şerefle taşıdığı bir madalyaya dönüşür.

Bir tarafta dört duvarın, tel örgülerin yani “meşhur” yasakların sahibi olan baskıcı insanlar vardır. Diğer tarafta ise yani şairin/devrimcinin içinde ise bir şenlik vardır. Yılığının zerresi yanlarına yaklaşmamaktadır. Hayat kıvıl kıvıl onları beklemektedir. Yani devrimci ve arkadaşlarının içinde bulunduğu topluluk, birlikte hareket edildiği müddetçe asla yıkılmayacaktır.

Bir tarafta da devrim için yapılan fedakârlıklar vardır. Bunların bir anlam ve değer ifade etmesi sosyalist mücadeleye devam etmekle mümkündür. Yapılanlar

nelerdir? Bankalara ve petrol borularına boşuna mı kundak sokulmuştur? Kurşun işçinin böğrünü boşuna mı delmiştir? Bunların anlamsızlaşmaması mücadelenin sonuna kadar götürülmesiyle mümkün olacaktır. Bankalar kapitalizmin kaleleridir, petrol boruları kapitalizmin temsilcisi Amerika'nın çıkarlarını işaret etmektedir. Bu arada direnişin kime karşı yapıldığını da görüyoruz. Bunlar olurken “zindanların uğultusu kulaklarına vurur.” Yani zindana atılmış, işkence görmüş önemli değildir. Yaşamak bir devrimci için dokunaklı bir şarkı değildir çünkü.

Devrimcinin yüreği gökle yaşamaya barışıktır. Burada gök, tabiatı, dünyanın kendi iç düzenini ve Allah'ın tabiata koyduğu nizamı ifade ediyor. Devrimci işte bununla barışıktır. Gökle barışık olduğu için toprağı işlemekte yani yaparak yaşayarak devrimi anlatmaya devam etmektedir. Bir çiftçi de toprağı eker, diker, çapalar, kazmalar gerisini Allah'a bırakır. Devrimci de inatla “toprağın çılğarına çevirmiştir bakışlarını.”

Kendi özlediği, arzuladığı şehir çok uzaktadır. Bu şehrin sokakları da kuşları da onun değildir. Bu da çok da önemli değildir çünkü ona yalnız “laneti hırsla tırpanlayamamak koymaktadır.” “Lanet” devrimcinin mücadele ettiği düşüncedir, faşist uygulamalardır. Her şeye katlanır devrim için fakat bu “lanet”i yok edememenin üzüntüsünü hiçbir şeyle ölçülemez.

Şair son bölüme “kardeşim” hitabıyla başlıyor. “Kardeşim” kelimesi İsmet ÖZEL-Ataol BEHRAMOĞLU mektuplaşmalarını aklımıza getiriyor. Bütün devrimcilerin çektiği sıkıntının nedeni sabun gibi köpüren ve köpürtücü hayatın nadasa (dinlenmeye) bırakılmasıdır. Aslında hayat yaşananları köpürtüyor, çoğaltıyor özü aynı kalsa da. Hayat yaşandıkça mücadele devam ediyor. Devrimci hiçbir zaman dinlenmemelidir. Çünkü dünyadaki bütün “yorgunluklar mızraklanır.” Tabiat, hayat boşluk kabul etmez. Boşluk hemen başkaları veya başka şeyler tarafından doldurulur. Köpüren ve köpürtücü hayatta devrimi nadasa bırakmak devrimcinin devrim sevdasını örseler ve yavaş yavaş yok eder.

Arkadaşlarının dağlardaki ölümü “gürbüz” (sağlam, gelişmiş) bir ölümdür. Yani hakkı verilmiş -devrim için verilen mücadele içinde- bir ölümdür. Bunlar

olurken bizim şairin durumu nedir? Yaşananlar onu korkutmamış fakat pustumuştur.

“Pusmuş bir şahanız şimdilik, ne kadar şahan olsak”

Ölümlerin devrim sevdalılarının sayısını artırdığını söyleyerek şiiri şu iki dizeyle bitiriyor:

“ama budandıkça fişkırın da bizleriz
ölüyoruz, demek ki yaşanılacak...”

Bir dava için ölenler varsa ölecek kadar davaya sadık insanlar varsa o dava, o fikir, o ideal her dem taze, her dem canlı olur.

ZİNDANDAN MEHMED'E MEKTUP-NECİP FAZIL KISAKÜREK

Necip Fazıl Büyük Doğu idealinin fikir babası ve aksiyoner mümessilidir. “Büyük doğu” ideali, aynı adlı edebiyat-siyaset dergisi ve cemiyetiyle kendine taraftar bulmuş bir düşüncedir. Necip Fazıl burada paylaştığı görüşlerinden dolayı çeşitli kereler hapslere düşmüş fakat düşüncelerinden asla taviz vermemiştir. Hatta ölmeden 1 sene önce verilen kesinleşmiş cezası yaşlılık ve hastalık dolayısıyla ertelenmiştir. Yani hayatının son demlerini yaşayan bir piri fani yazdığı, söylediği şeylerden dolayı cezalandırılmak istenmiştir.

Necip Fazıl'ın nedir suçu? Ne yapmıştır? Kimi öldürmüştür, neyi çalmıştır, kime ne yapmıştır? Statükonun bekçileri onun fikirlerine tahammül edemezler. Onun dışarıda olması, yazması, söylemesi, onları rahatsız eder. Tıpkı yarasaların güneş ışığından rahatsız olması gibi. Bu baskıya karşı hakkın ve hakikatin hatırını âli tutan şair, yazmaya, söylemeye devam etmiştir.

1961'de yazdığı “Zindandan Mehmed'e Mektup” bu mücadele azminin ve dava adamlığının estetik ifadesidir. Bu şiirle tüm fikir suçlularının hislerine tercüman olmuştur.

“Zindan iki hece, Mehmed'im lâfta!

Baba katiliyle baban bir safta!

Bir de, geri adam, boynunda yafta...”

“Zindan” iki heceli bir kelimedir ama onun gerçeği insanın hayatını karartır, söndürür, yok eder. İşin daha trajik tarafı ise adam öldüren, hem de babasını öldüren adamla düşüncelerini söyleyen adam yani şair aynı zindandadır. Cezalarını aynı yerde aynı şekilde çekmektedir. Şairin yazdıkları yaşamaya, yaşatmaya, insanı yüceltmeye dairdir. Fakat rejim bunu sakıncalı görmüş ve en temel insan hakkından onu mahrum etmiştir. Acaba insanları fikirlerinden dolayı hapse atmak mı geriliktir yoksa onları yaşatmaya çalışan şair mi gericidir.

Şair, yaşadığı hapishane ortamını tasvir etmeye başlar. Avluda volta atılır. Gökyüzü ancak boru gibi küçük bir aralıktan görünmektedir. Sorgulamalar sürüp gitmektedir. Ne yapacaktır? Düşünecek mi, konuşacak mı, susacak mı yoksa unutacak mıdır? Bilemez. Oradan ne şekilde çıkacağını da bilemez ve der ki “Buradan insan mı çıkar, tabut mu?”

Necip Fazıl 1960-61’de 18 ay kaldığı cezaevine 74 kilo girmiş 57 kilo çıkmıştır.

Bizi hapisteki kişilerin hikayelerine dahil eder. Ali adlı idamlık ceza alan birinin asıldığını, kaydının düşüldüğünü ve birkaç gün sonra da acısının unutulduğunu söyler.

Müdür Bey dert dinlemeye gelmiştir çünkü maruzat günüdür. Müdür Bey, devlet denilen ceberrut anlayışın oradaki çatık kaşlı temsilcisidir. Onda merhamet, şefkat, acıma yoktur. Onu bu dünyada kimse özgür bırakamayacaktır çünkü “Beni Allah tutmuş, kim eder azat?” der. Asıl bilekçe ruhundadır. O; dertlerinden, sıkıntılarından kurtulduğu zaman özgür olacaktır. Yani öldüğünde.

Zindanda insanlar akşam beşte maltaya dizilip sayılır. Orada insan olmanın hiçbir önemi yoktur çünkü insan orada bir kemiyetten, sayıdan ibarettir.

Zindandaki insanların bakışları da oradaki ortama uymuştur. Mahkûmların bakışları bıçak gibi saplanır, atılan naralar da adeta birer tokat gibidir. Şefkatine sığındığı tek şey seccadesidir. Yani Alla ü Teala’nın şefkatidir, merhametidir.

Zindanda vakit geçmez. Dakikalar sanki ay gibi gelir. Orada insanı mutlu edecek hiçbir şey yoktur. Çaycının tavşankanı, dumanı üstünde tüten çayı her şeye ilaç gibidir.

Peykelerde daha önce yatanların duvarda başlarının izi vardır. Kim bilir kimler gelip geçmiştir oradan. Hapishanenin duvarı şairi dış dünyadan ayırmaktadır. Onun için bu duvarı yolunu kesen bir katile benzetmektedir.

Şair içine hapsediği mekândan yavaş yavaş uzaklaşmaktadır. Gecenin sessizliği ve hapishanenin ıssızlığı dünyadaki her şeyden “var mı, yok mu?” diye şüphe etmesine neden olmaktadır. Sanki herkes güneşe göçmüştür, yeryüzü boşalmıştır. Kalanlar sadece hapistekilerdir ve onların da bundan haberi yoktur.

Zindanda her şey demir kadar serttir, katıdır. Nedir o her şey? Ses, su, ekmek. Seçilen şeyler yumuşaklığı ile bilinen şeylerdir fakat zindanda bunlar tabiatının tam tersi yönde özellikler kazanmıştır.

Şair bir başka bölümde direnme azminin kırıldığını, başına gelenlerin kader olduğunu, kaderin de Allah’ın emri olduğunu söyler. Bu devamlı sürececek bir ruh hali midir? Yaşananlara karşı mücadele azmini bırakacak mıdır şair? Hayır. Burada yaşananlara sadece kader cihetinden bakıp Allah’ın emirlerine boyun eğme söz konusudur.

“Ne gelir ki elden, kader bu, emir...”

Garip pencerecik, küçük, daracık;

Dünyaya kapalı, Allaha açık.”

Küçük, daracık pencere dünyaya kapalıdır. Fakat Allah’a açıktır. Tek tesellisi imanı ve inancıdır.

Eller dua için açılmıştır. Duanın gücü karşısında hiçbir şey duramaz. Hasbi yapılan bir dua ile yıldızları avucuna alır, göğü parçalar.

Hapishane koğuşunu bir anne rahmine benzetir. Orası karanlığında daha sonra doğacak bir cevheri, nuru taşımaktadır. Bu doğumun ayak seslerini duymaktadır. Onun için oğluna bu doğuma hazır olmasını, geç kalmamasını söyler. Bu doğumun yaşanabilmesi için “Davran ve boğuş” der.

“Sen bir devsin, yükü ağırdır devin!

Kalk ayağa, dimdik doğrul ve sevin!”

Şairdeki bu değişimin nedeni inançtır. Seccadesine sığınıp dua ettikten sonra adeta her şeye yeniden başlayacağı “doğu”mun ateşini de yakmıştır. Şiire konu olan Mehmed, şairin 1943 doğumlu oğlu Mehmet KISAKÜREK’tir. Mehmet, Necip Fazıl’ın Türk gençliğine örnek olarak gösterdiği ideal tiptir. O tipin somut mümessilidir. Akif’in Asım’ı, Fikret’in Haluk’u gibi. Dolayısıyla buradaki sesleniş aslında “emanet” e sahip çıkmasını istediği Türk gençlerinedir.

“Yük” ise Allah’ın dağlara taşlara teklif ettiği fakat onların kabul etmediği “emanet”tir. Bu emaneti zalim ve cahil olan insan kabul etmiştir. “Biz emaneti, göklere, yere ve dağlara teklif ettik de onlar bunu yüklenmekten çekindiler, (sorumluluğundan) korktular. Onu insan yükledi. Doğrusu o çok zalim, çok cahildir.” (Ahzâb, 33/72) Bu emanetin taşıyıcısı da imanlı gençlerdir. Sonunda zindan, zulüm, işkence olsa da.

Şiirin son bölümü ise şairin direniş azmini, dava aşkını zirveye taşıdığı bölümdür. Bu dizeler şöyledir:

“Mehmed’im, sevinin, başlar yüksekte!

Ölsek de sevinin, eve dönsek de!

Sanma bu tekerlek kalır tümsekte!

Yarın, elbet bizim, elbet bizimdir!

Gün doğmuş, gün batmış, ebed bizimdir!”

Buradan ölümüz çıksa da sağ salim eve dönsek de sevinin. Çünkü buraya utanılacak bir suçtan dolayı girilmemiştir. Şair fikri, davası, ideali, inancı için oradadır. Davasına bağlı insanların yarı yolda kalması söz konusu değildir. Bu dava bir de ebediyet davası ise, emanetin zamanı gelince sahibine teslimi davası ise yarı yolda kalmak mümkün değildir. Bu ifade boş bir laftan da ibaret değildir. İnsanın ebedi hayatı kazanıp kaybetme davasıdır bu. İnsan bu davanın neresinde duracaktır? Ne yapacaktır? Allah dünyayı bunun için var etmemiş midir? “...Allah nurunu tamamlayacaktır.” (Saf, 61/8) Bunu bilen şair güneş doğsa da batsa da

ölsek de eve dönssek de zindanda kalsak da yarın elbet bizimdir demektedir. Çünkü bu davanın asıl sahibi Allah'tır.

YASSIADA-FARUK NAFİZ ÇAMLİBEL

Faruk Nafiz ÇAMLİBEL memleketçi edebiyatın temsilcilerindedir. “Han Duvarları, Çoban Çeşmesi, Sanat” şairin ölmez şiirleridir. 1946'da Demokrat Partiden siyasete atılmış, 1950'den 1960'a kadar Demokrat Parti İstanbul milletvekilliği yapmıştır. Darbeciler, diğer DP'liler gibi onu da tutuklayıp Yassıada'ya götürüp hapsedmişlerdir. Burada bir seneden fazla hapis kalır. Darbecilerin ruhsal ve fiziksel işkencelerine maruz kalır. Bu dönemde yaşadıklarını “Zindan Duvarları” adını verdiği şiir kitabında bir araya getirmiştir.

Biz şairin “Yassıada” şiiri üzerinde duracağız. Yassıada Marmara Denizinde 18,3 hektarlık bir alana sahip küçük bir adadır. 27 Mayıs 1960 darbesini yapanlar, burada uyduruk bir mahkeme kurmuşlar ve Adnan Menderes ile arkadaşlarını yargılamışlardır. Darbeciler yaptıklarını meşrulaştırmak için devirdikleri iktidarı mesnetsiz suçlarla itham etmişler ve seçtikleri hâkimlere istedikleri cezayı verdirmişlerdir. Buradaki davalar daha sonra “Köpek davası, bebek davası” diye anılır olmuştur. Yani yerli ve milli devlet adamlarımız, küresel sisteme karşı çıktıkları, milli menfaatleri düşündükleri için yerli maşalar kullanılarak öldürülmüş, şehit edilmiştir. Halk başbakanına sahip çıkamamıştır. Fakat 15 Temmuz 2016'daki darbe ve işgal girişimine bu aziz millet, yüce Türk milleti birlik beraberlik içerisinde adeta kenetlenerek cumhurbaşkanını, başbakanını ve ülkesini savunmuş, korumuştur. -Bu darbe girişimi birçok özelliği bakımından 1960 darbesiyle benzer özellikler göstermektedir.- Darbecilerin tank gülleleri milletin sinesinde söndürülmüş, yok edilmiştir. Bu millet artık darbelerden, işbirlikçi hainlerden ve maşalardan bıkmıştır. Fakat tarihimize baktığımızda bu saldırıların, darbe girişimlerinin bitmeyeceğini söylemek kâhinlik olmaz. Dünyaya, mazlumlara, mağdurlara umut olacak tek millet bizim milletimizdir. Milletimizin mayası, hamuru sağlamdır. Bunun delili, şahidi 15 Temmuz kahramanlarıdır.

Yassıada'da tutuklu bulunanların hiçbiri gülmeyi bilmemektedir. Orada olmalarının nedeni darbecilerin keyfi uygulamalarıdır. Faruk Nafiz, orada bir küsur sene hapis yattıktan sonra suçsuz bulunarak serbest bırakılmıştır. Fakat bir insanın hayatından çalınan yılları, ayları, dakikaları ona kim verecektir. Ona bu hayatı yaşatanlar bunun cezasını çekmiş midir? Bu dünya için bilmiyoruz.

Bütün memleketin derdi orada birikmiştir. Ada küçüktür fakat derdi çok büyüktür. Bütün millet buradan gelecek iyi haberleri beklemektedir. Fakat o iyi haber şair için bir yıl sonra gelmiştir ya diğerleri için. Onlar şair kadar şanslı değildir. Bir de memleketteki açlık, fakirlik, yol'suzluk, susuzluk, elektriksizlik bitirilmiş, darbecilerin mahkeme tiyatrosunun derdine düşülmüştür.

Bu adaya gelen kuşlar bile ayrılık acısı getirirler. Adanın sahillerine vuran dalgalar karşı sahillere ise hüsrana götürmektedir. Yassıada mavimsi bir gözdeki keder damlasıdır. Yani üzüntü gözyaşındır. Burada şair dış gerçekliği de hatırlatır. Yassıada şekil olarak Marmara Denizi'nin maviliği içinde üzüntü kaynağı olarak gösteriliyor bize. Halbuki masmavi denizin ortasında küçük, şirin bir ada mutluluk kaynağıdır. Şairin anıları, yaşadıkları bu mekâna bakışını da değiştiriyor.

Bu adadaki mahkeme salonu bugün demokrasi müzesi olarak yeniden düzenleniyor. Darbecilerin, işkencecilerin adları bugün unutuldu. Fakat millet, demokrasi kahramanlarının adlarını, Adnan Menderes ve arkadaşlarını gönlünün en mutena köşesine yerleştirdi. Tıpkı bir şairin şiiriyle ebediyen unutulmaması gibi.

Darbeciler belki bu dünyada hesap vermediler ama kimsenin kimsede hakkının kalmadığı ilahi mahkemede herkes yaptığının karşılığını görecektir.

Biz bildirimizde 4 şairin 4 şiirini ele aldık. Türkiye Cumhuriyeti'nin kısa tarihinde direniş şiirlerinin sayısı pek çoktur. Çünkü sistemi kuranlar ve onu yürütenler halkı ve halkın değerlerini aşağı görmüş, onu her zaman horlamıştır. Bununla kalmamış onu güdülecek bir koyun, yontulacak odun olarak görmüşlerdir. Fakat vatanın olmadığı yerde namus da şeref de haysiyet de olmaz. 15 Temmuz

kahramanları bu milletin namusunu, şerefini, haysiyetini kurtarmışlardır. Allah onlardan razı olsun.

Bu milletin direniş ve diriliş hikâyesi, romanı, şiiri bitmez. Dünya durdukça, devran döndükçe tarihler bunu yazacak, ozanlar, şairler bunu söyleyeceklerdir.

Aydın, bilginin namusunu koruyan kişidir. Bilginin namusu ise hakikat sevdasıdır, hakikat davasının peşinden koşmaktır. Tarihî misyondan kopuk aydın bu ülkenin aydını olamaz. Milletin değerlerinden uzak, tarihinden habersiz, köksüz, fikirsiz kişilerin “aydın” sıfatını taşımaya, kullanmaya hakkı yoktur. Maşeri vicdan, kitapların söylediklerinden daha doğru bir yol gösterir, Türk aydını istisnaları hariç bunun farkında değildir. Aydının göbek bağı halkın içindeki maşeri vicdana bağlanmalı oradan beslenmeli ve aydın halkın sesine kulak vermelidir. Akli ise geleceğe, gelecek tasavvuruna odaklanmalıdır. Bu ülkenin en büyük sorunu “aydın” sorunudur. Bu sorun aşıldığında geleceğe gerçekten “aydınlık” bakacağız.

Kaynaklar

1. Karakoç, S. (2016) Gün Doğmadan, Diriliş Yayınları, İstanbul
2. Özel, İ. (1998) Erbain (Kırk Yıllın Şiirleri), Şule Yayınları, İstanbul
3. Kısakürek, N. F. (2010), Çile, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul
4. Çamlıbel, F. N. (1999), Han Duvarları, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul
5. Karakoç, S. (2016), İslâmın Dirilişi, Diriliş Yayınları, İstanbul
6. Sönmezşık, K. ve B. 31. 05.2009, “Babam Ölmeseydi Hapse Atılacaktı”, Yeni Şafak, Pazar Eki, Türkiye
7. <http://www.yenisafak.com/yenisafakpazar/babam-olmeseydi-hapse-atilacakti-189503>
8. Haz. Karaman, H. Özek, A. Dönmez, İ.K. Çağrıç, M. Gümüş, S. Turgut, A. (2009), Kur’an-ı Kerim, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara
9. Haz. Komisyon (2001) Faruk Nafiz Çamlıbel, Tanzimat’tan Bugüne Edebiyatçılar Ansiklopedisi, Cilt 1 , (s. 282) İstanbul: Yapı Kredi Yayınları

TÜRK KÜLTÜRÜNDE ORDUNUN YERİ VE ÖNEMİ

Konuşmacı: Mert Osman GEBEŞ, 11.Sınıf Öğrencisi

Danışman Öğretmen: İsmet KAYAN

Okul Müdürü: İmdat KIZILSEKİLİ

Antalya Lisesi, ANTALYA

Burada dilim döndüğünce sizlere Türk milletinin güzünden ordu kavramını anlatmaya çalışacağım. Bazı yüce kavramlar vardır ki kelimeler onları anlatmaya kifayetsiz kalır. Bu yetersizliğin en başından beri farkında olarak açıklayacağım Türk ordusu hakkındaki eksiklikleri bana, fazlalıkları ordumuza ve milletimize affetmenizi rica ederek konuşmama başlıyorum.

Tarihin en eski dönemlerinden beri var olan milletimiz, Dünya tarihi' ne ordu millet -kavramını kazandırmış eşsiz bir topluluktur. Bizim ne Romalılar gibi paralı askerlerimiz ne de Haçlılar gibi lejyonerlerimiz olmamıştır. Milletin her ferdi, ihtiyaç duyulan her an ordusunun yanında olmuş gerektiğinde bizzat ordu olmuş ve bağımsızlığı, vatani için şehit olmaktan bir an bile imtina etmemiştir.

Tarih boyunca komutan, subay, paşa olmak çok önemli ve gurur verici bir görev, bir mevki olarak görülmüştür. Oğlunu yüceltmek için ‘‘Paşam’’ diye seven, gerektiğinde vatan kurban olsun diye yollayan kınalı Ali’ler bu toplumda ordu millet-ayrımının olmadığını en büyük göstergesidir.

Oğlunu askere büyük bir şenlik ve övünçle yollayan bu milletin Kuvayı Milliye’ yi ortaya çıkarması şaşırtıcı olmaktan uzaktır. Türk toplumunda sünnet olmaktan sonra bir erkeğin olgun bir yetişkin olmasının yegâne ikinci adımı askerliğini yapmasıdır. Dolayısıyla milletimiz askerlik görevine ve bu mesleğe çok ayrı bir değer vermiştir.

Milli Mücadele Dönemi’ni kuran kadroların başta Atatürk olmak üzere tamamına yakınının askeri kökenli olması bir tesadüf olabilir mi? Cumhuriyeti kuran kadroların subay kökenli olmaları sebebiyle ordu içinde cumhuriyetin

koruyucusu olmayı kendilerine hak gören kötü niyetli kişilerin de olması doğal bir sonuç olmaktadır. Ancak milletimiz her zaman ki öngörüsü ve ileri görüşlülüğü ile bu gibi durumları her zaman farkına varmış ve göstermesi gereken refleksi göstermiştir. Son yaşadığımız süreçte de bu yine beklendiği gibi milletin tepkisi ile bertaraf edilmiş ve demokratik yaşama yine milletin kendisi sahip çıkmıştır. Ordu ve millet iç içe olduğundan savaş meydanlarında ordu yenilmiş olsa bile millet her daim bir ordu görevini görmüş ve vatan savunmasını gerçekleştirmiştir. İçten veya dıştan gelen her türlü tehdide karşı ordusuyla iç içe olarak tarih boyunca bu gücü düşmanlarına karşı göstermiştir. Türk ordusu halkının gözünde en güvenilir kurum olma özelliğini elde etmişse bu milletin ordusuna olan tarihsel bağlılığından gelmektedir. Yakın geçmişte ve ileride bu mukaddes ilişkiyi suiistimal etmek isteyen asker ve sivil art niyetli kişiler her zaman olması muhtemeldir. Fakat milli şüura sahip halkımız bu tip kişilerin emellerine ulaşmasına hiçbir zaman fırsat vermeyecektir. Türk tarihte devletsiz kalmayan üç milletten biridir. Bu ebediyete kadar da böyle olmaya devam edecektir.

Çukur Ovada bir çobanın oğlu bile okuyup orduya girip en üst rütbeye yükselir. Bu yönüyle Türk ordusunun oluşumu diğer batı ülkelerinin ordularının oluşumundan farklıdır. Milletin her ferdine orduda ki her rütbe açıktır. Millet her zaman en üst güç ve denetleme mekanizmasıdır. Yukarıda da belirttiğim gibi kötü niyetli her türlü adıma karşı milletin topyekûn vereceği cevap her zaman şudur: “Egemenlik millettir.”

Sözlerime son verirken milletin ordunun ta kendisi olduğu 15 Temmuz’da ve ne zaman gerekirse göstereceğini yedi düvele duyurmuş bu milletin ferdi olmaktan gurur duyduğumu ifade ederek sözlerimi tamamlıyor, hepinizi saygıyla selamlıyorum.

Kaynak: Wikipedia

TÜRK TOPLUMUNDA SİVİL TOPLUM VE MUHALEFET KÜLTÜRÜ DEMOKRAT PARTİ DÖNEMİ İKTİDAR MUHALEFET İLİŞKİSİ VE 27 MAYIS 1960 DARBESİNE GİDEN SÜREÇ

Konuşmacı: Buse DİKMEN, 9. Sınıf Öğrencisi

Danışman Öğretmen: Sedat ALTAŞ

Okul Müdürü: Arif AYDENİZ

Antalya Bilim ve Sanat Merkezi, ANTALYA

Özet

Demokrat Parti; çok partili yaşam sürecinin ilk gerçek muhalefet partisi, gizli oy-açık sayım usulünün gerçekleştiği seçim sisteminin de ilk iktidar partisidir. Birçok tarihçi ve araştırmacı Demokrat Parti iktidarını çeşitli açılardan ele almış, irdelemiştir. Bir kısmı bu dönemin politikalarını abartılı bir şekilde göklere çıkarırken, bir kısmıysa haksızlığa varacak derecede yermiştir.

Demokrat Parti, iktidarda kaldığı süre boyunca CHP'nin başı çektiği gruplar tarafından çok sert bir muhalefetle karşılaşmış; kendisi de bu süreçte sertleşmiştir. Ancak Demokrat Parti çoğunluğu arkasına alan başka bir parti tarafından değil, ülkeyi koruma misyonunun ötesinde siyaseti belirlemeye çalışan ordu tarafından iktidardan indirildiğinde orduya karşı çıkacak bir sivil irade oluşmamıştır. Bu durum da her on yılda bir sivil siyasetin kesintiye uğramasına yol açmıştır. Bu çalışmada, halk tarafından iktidara taşınan Demokrat Parti'yle muhalif gruplar arasındaki ilişki ve ordu tarafından iktidardan indirilmesi aşamasına giden süreç anlatılmıştır.

Anahtar Kelimeler: demokrasi, partileşme, muhalefet, ordu, sivil toplum

Giriş

Batı demokrasilerinde muhalefet partileri kendiliklerinden ortaya çıkmışken; tek partili rejimin hakim olduğu Türkiye'nin ilk yılları, örgütlü muhalefetten

ziyade, suni muhalefetin oluşturulduğu bir dönemdir. Zaten örgütlü muhalefetin de yaşama şansı yoktur bu aşamada. Kışlalı; uluslaşma sürecinde örgütlü bir muhalefetin bu sürece zarar vereceğini belirtirken; uluslaşma süreci geride bırakıldıktan sonra durumun tersine dönebileceğini, farklı düşüncedeki insanların örgütlenmesine izin verilmezse bu kez ulusal bütünlüğün zarar görebileceğini ifade etmektedir. Türkiye’de özellikle İkinci Meşrutiyet Dönemi’nde faal bir çok partili siyasi hayatın olduğu, İttihat ve Terakki Fırkası, Ahrar Fırkası gibi fırkaların siyasi hayatta yer aldıkları bilinmektedir. Çok partili siyasi hayat, Cumhuriyet’in ilanını izleyen ilk yıllarda da devam ettirilmek istenmişse de, tek partili rejimin yerleşmesine bağlı olarak ortadan kalkmıştır.

Çok Partili Süreç Denemeleri ve Muhalefetin Ayakta Kalma Savaşı

Türkiye’de 1925’te henüz Cumhuriyet’in yeni kurulduğu; devrimlerin yeni yeni topluma aşılınmaya çalışıldığı bir ortamda İkinci Mecliste ortaya çıkmış ilk muhalif hareket olan Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası çok kısa bir süre sonra siyasi hayata veda etmiştir. TCF’nin kuruluş bildirisini ve programını değerlendiren Zürcher; bu bildiri ve programın Kemalist rejimin köktenci ve otoriter eğilimine direnişin damgasını taşıyan, siyasal liberalizmin klasik bir ifadesi olduğunu belirtmektedir. Bundan da anlaşılacağı üzere Kemalist hareket henüz uluslaşma sürecinde olan toplumu bölünmeye götürecek bir siyasi oluşum istememektedir. Nitekim, Şeyh Said Ayaklanması’nın nedenini TCF’ye bağlayan hükümet, çıkarılan Takriri Sükun Kanunu’nda: “İrtica ve isyana ve memleketin sosyal düzenini, huzur ve sükununu ve emniyet ve asayişini ihlale yönelik tüm teşkilat, tahrikat, teşvik, teşebbüs ve yayını hükümet, Cumhurbaşkanının onayıyla kendiliğinden yasaklamaya yetkilidir.” denilmektedir.

Atatürk 1930 yılında CHP içerisinde oluşturulmaya çalıştığı muhalefet partisi Serbest Cumhuriyet Fırkası ile tekrar çok partili sistem denemesine girişmiştir. Partinin kuruluşu ile ilgili olarak, Mustafa Kemal ile görüşmesini anlatan Fethi (Okyar), Mustafa Kemal’in ikinci bir parti kurup başına geçmesi konusunda ısrar ettiğini, O’nun devletin dış dünyada bir diktatörlük olarak görülmesinden ve tek

parti iktidarından kaynaklanan denetimsizlikten bıktığı için bu yola başvurduğunu belirtmektedir. Tökin, bu durumun temel nedenlerinden birinin de Dünya ekonomik buhranı olduğunu belirtmiştir. Tökin'e göre, devletçi karakteri ağır basan İsmet (İnönü)'ye karşı, liberal bir ekonomi politikası taraftarı olan Fethi (Okyar), içine düşülen ekonomik sorunların TBMM çatısı altında tartışılmasında faydalı olabilecek bir kişiydi.

SCF'nin kuruluşu ile ilgili olarak CHF'liler arasında, muhafazakar ve rejim düşmanı unsurların SCF'ye sızarak tekrar su yüzüne çıkmaya başladıkları kanısının oluşmaya başlaması, devrimlerin bir kez daha tehlikede olduğu kuşkusunu uyandırmıştır. Hükümet, SCF'nin ülke içinde anarşik bir durum yaratarak gericilerin ayaklanmasına yol açabilecek bir fırka olduğu gerekçesiyle bu fırkaya karşı sert bir tavır takınma yolunu seçmiştir. Fethi (Okyar)'ın İzmir gezisinde, CHF İl Binası'nın taşlanması, CHF'nin İzmir'deki yayın organı olan Anadolu Gazetesi'nin binası önünde gösteriler yapılması gibi olaylar, bu fırkanın Cumhuriyet ideolojisine ve inkılaplara ters bir kitleyi harekete geçirmeye başladığı gerekçesiyle başarıya ulaşamamış ve kurucusu tarafından feshedilmiştir.

7 Haziran 1945 tarihinde de Demokrat Parti'nin kuruluşuna vesile olan ilk belge olarak kabul edilen "Dörtlü Tahrir" CHP'nin Meclis Grup Başkanlığı'na sunulmuştur. CHP, Meclis Grubunu parçalayan, CHP'ye karşı güçlü bir muhalefet partisinin kurulmasına yol açan "Dörtlü Tahrir", İzmir Milletvekili Celâl Bayar, İçel milletvekili Refik Koraltan, Kars milletvekili Fuat Köprülü ve Aydın Milletvekili Adnan Menderes tarafından hazırlanıp; CHP Meclis Grup Başkanlığı'na dörtlerin lideri Celâl Bayar tarafından verildi. Tahririn temelinde savaşın sona ermesi demokrasiye toplumun hazır hale gelmesiyle Millet Meclisi'nin hükümeti kontrolü, anayasada yazılı hak ve hürriyetlerin tanınması ve birden fazla partinin olması dile getiriliyordu. Bunların yapılabilmesi için CHP'nin program ve tüzüğünün değişikliğe uğraması şartı getirildi ancak 12 Haziran 1945 günü CHP Meclis Grubu'nun kapalı oturumunda görüşülen tahrir reddedildi.

CHP'nin İçinden Doğan Muhalif Grup: Dörtlü Takrir

Dörtlü Takrir, Demokrat Parti'nin kurulmasına kadar gidecek süreci başlattı. Celâl Bayar'ın Basın Kanunu'nda değişiklik yapılması ile ilgili kanun tasarısı hazırlayarak meclise getirmesi, Adnan Menderes ve Fuat Köprülü'nün yayınlanan makaleleri CHP yönetiminin takirciler ile ilgili somut bir tavrın alınması zeminini hazırladı. Partinin bilgisi dahilinde olmayan faaliyetlerin doğrudan parti disiplinini zedeleyici olduğu gerekçesiyle Adnan Menderes ve Fuat Köprülü Parti Disiplin Kurulu'na verildiler. Parti grubunun kapalı toplantısında Adnan Menderes ve Fuat Köprülü hakkında parti disipliniyle uyuşmayan davranıştan ihraç edilmeleri kararı çıktı. Asım Us hatıralarında F. Köprülü ve A. Menderes'in partiden çıkarılmaları ile ilgili olarak; iki milletvekilinin suçunun hükümeti tenkit etmek değil, Ahmet Emin Yalman'ın gazetesine girerek mevcut rejimi çürütmeye çalışmalarıdır demektedir. CHP'nin ihraç kararını Vatan gazetesinde eleştiren Refik Koraltan bir süre sonra diğer iki arkadaşı gibi partiden ihraç edildi. Dörtlerin lideri konumundaki Celâl Bayar takrir olayından sonra meclise getirdiği yukarıda sözü edilen Basın Kanunu ile ilgili değişiklik tasarısı parti içinde hoş karşılanmamasına rağmen herhangi bir yaptırım ile karşılaşmamıştı. Ancak Bayar, ihraç olayları yüzünden milletvekilliği ve CHP üyeliğinden istifa etti. Bir yol ayrımının son noktasydı bu gelişmeler.

Nitekim Aralık ayı başından itibaren basında "Celal Bayar'ın Kuracağı Yeni Parti" başlıklı yazılar çıkmaya başladı. Bayar'da bu konuda kendisi ile görüşen gazetecilere "Siyasi partiyi kuracağız, bu muhakkaktır. Partinin kuruluşuna hükümetçe müsaade edilip edilmeyeceği, partinin ne isim alacağı hakkındaki suallerinize kısaca söyleyeyim ki, iş henüz bu raddeye gelmiş değildir. Bu suallerinize cevap verebilmem için birkaç gün daha sabırlı olmanızı rica edeceğim" diyordu. Dörtlü Takriri hazırlayanlar bu belgenin hazırlanmasından 6 ay sonra; 7 Ocak 1946'da Demokrat Parti'yi kurdular.

Demokrat Parti Dönemi ve İktidar Muhalefet İlişkisi

Hileli olduğu düşünülen 1946 seçimlerinden sonra; 1950 seçim kampanyasında DP'nin sloganı çok dikkat çekiciydi. Türk siyasi tarihine damgasını vuran slogan şuydu: “Yeter, Söz Milletindir!” Daha sonra, Adalet Partisi, Doğru Yol Partisi, Anavatan Partisi ve en son Adalet ve Kalkınma Partisi tarafından da kullanılacak olan bu slogan aynı zamanda halkın tek parti iktidarına ve baskıcı uygulamalara duyduğu tepkinin de bir ifadesidir. Halkın iktidara ortak olma isteğini en etkili ve yalın bir şekilde dile getiren bu slogan siyasi iletişim tarihimizin ilk ve en etkili sloganlarının başında kabul edilir.

14 Mayıs 1950 yapılan seçim sonuçlarına göre toplam 7.953.085 oyun 4.391.694 (%53.35)'ünü DP almış ve karşılığında 416 milletvekili çıkarmıştır. Buna karşılık CHP 3.148.626 (% 39,6) oy almış ve karşılığında ancak 69 milletvekili çıkarabilmiştir.

Bu seçimden sonra girdiği bütün seçimleri kazanan Demokrat Parti iktidarı döneminde siyaset, elitlerin uğraşı olmaktan çıkarak, köy köy dolaşan siyasiler aracılığı ile geniş halk kitlelerine ulaşmış, böylelikle Türk siyasi kültürüne olumlu etkide bulunulurken, bürokratik-baskıcı devlet geleneğinin yumuşaması ve milli bir ticaret-sanayi burjuvazisinin doğması sağlanmıştır. Tarım reformu, barajlar ve hidroelektrik santraller, eğitim ve ulaşım hizmetlerinin yaygınlaştırılmasının sonucu olarak siyasi yapının katı kalıpları yıkılmış ve Türkiye, tarihinin en önemli değişimini yaşamıştır.

DP iktidarının ilk yıllarında Halkevleri başta olmak üzere CHP ile organik bağı olduğunu düşündüğü birçok kurumu ortadan kaldırdı. Ordu ve Adalet kadrolarında köklü değişim yaptı. Daha ilk dönemdeki bu hızlı tasfiye hareketi şüphesiz ki iktidardaki yerini sağlamlaştırmak için yapılmıştır. CHP ile devlet kurumları arasındaki organik bağ; DP'nin iktidarını zedeleyebilecek; her an arkasında Demokles'in Kılıcı gibi keskinleşebilecek bir güç olarak duran bir tehdit unsuruydu. Nitekim DP, CHP kadrolarında yaptığı tasfiye hareketinin ardından

sonraki adımlarını daha rahat atabilmiştir. Buna karşılık sosyal, dini hayata ve basına yönelik liberal düzenlemeleri de bir bir hayata geçirdi.

DP'den itibaren tüm sağ partilerin kullandıkları en önemli silahları ise ekonomik atılımlar olmuştur. Kendisini “Kadro Partisi” değil, “Çoğulcu Parti” olarak gören DP; refah seviyesini yükseltme vaadiyle iktidarda kalmıştır. Adnan Menderes, Birinci Dünya Savaşı, Kurtuluş Savaşı ve İkinci Dünya Savaşı sebebiyle çok büyük sıkıntılar çeken Türk halkına, “Her mahallede bir milyoner yaratacağız.” diyerek ilk kez ekonomik bir sloganı siyaset literatürünün içine sokmuştur.

1954 seçimleri öncesinde DP yine propagandasında, temel olarak kalkınmayı ve köylüye sağlanan desteği vurgulayarak oy istemişti. Açılış ve temel atma törenleriyle de bu süreci süslemişti.

2 Mayıs 1954 günü yapılan Genel Seçimler, DP'nin iktidar partisi olarak girdiği ilk seçimlerdir. DP, iktidarının zirve noktasını ifade eden bu seçimleri ezici bir oy çoğunluğuyla kazanmıştır. Nitekim önceki dönemde sağlanan ekonomik gelişmenin de etkisiyle, DP 1950 seçimlerindeki başarısını bile gölgede bırakan bir seçim zaferine imza atmıştır. CHP oyların % 35,1'ini alarak, 3.193.471 seçmene ulaşabilmiş; DP ise 1950 seçimlerine göre daha büyük bir oy oranına ulaşmıştır. 5.313.659 seçmenle Oyların % 58,4'ünü alan parti, yürürlükte olan çoğunluk sisteminin de etkisiyle, 503 milletvekilliği elde etmiştir. CHP Malatya, Sinop ve Kars İlleri sayesinde ve ancak 31 milletvekiliyle meclise girebilmiştir. Diğer tüm illerde seçimleri DP kazanmıştır.

Seçimlerden hemen sonra başlamak üzere gücü arkasına alan DP, Kırşehir'i ilçe yapma, Adıyaman'ı Malatya'dan ayırma gibi bazı tartışmalı uygulamalara ve basına yönelik yaptırımlara imza atsa da çoğunluğun desteğini kaybetmedi.

1957 seçimleri öncesinde Türkiye'de hala en güçlü parti DP'dir. Ancak CHP ve arkasına aldığı diğer gruplar çok sert muhalefet yapmaktadırlar. Zaten DP hem muhalefetin yoğun baskısı, hem de kendi içinde yaşadığı sorunlar sebebiyle oy

kayı yaşamamak için seçimleri yapılması gereken tarihten bir yıl öncesine, 27 Ekim 1957'ye almıştır.

Bu dönemde de DP seçim kampanyasında öncelikli olarak köylerin refahı ve jandarma baskısının ortadan kalkması konusunu işlemiş ve sanayideki kalkınmaya dikkat çekmiştir. Seçim kampanyası sırasında Afyon ve Çorum'da çimento fabrikaları gösterişli törenlerle açılmıştır. Zafer gazetesi bu dönemde DP'nin üç ayda 33 endüstriyel proje gerçekleştirdiğini yazar.

Seçim kampanyasını “gelişme teması” üzerine şekillendiren DP'nin sloganı: “Nurlu ufuklara doğru” idi. Bu idealin ne yönde olacağını, Bayar Taksim mitinginde Türkiye'nin otuz yıl sonra “küçük bir Amerika” olacağı şeklinde sözlerle ortaya koymuştur.

27 Ekim seçim sonuçlarına göre DP, iktidar tarihinin en düşük oyu olan % 47.9'a gerilemiş ancak mevcut seçim sistemi dolayısıyla 424 sandalyeye sahip olmuştur. CHP ise %41.1 ile, DP'nin iktidarda olduğu yıllar boyunca aldığı en büyük oy oranına ulaşmış ve 178 milletvekili çıkarmıştır.

CHP, 1957 seçimleri sonrasında da muhalefette kalmasına rağmen önceki dönemlere göre Meclis içinde daha güçlü bir konuma gelmişti. Özellikle CHP'nin eski seçmen kitlesini oluşturan, Ordu bu dönemde CHP'nin arkasında daha kuvvetli duracak; bu kitleye üniversiteler ve basın da eklenerek CHP'yi yeni dönemde bir önceki silik görüntüsünden uzaklaştıracaklarının sinyalini veriyorlardı. Hükümetin seçim sonrası ilk icraatı ise muhalefeti etkisizleştirecek sert tedbirleri uygulamaya koymak olmuştur. Bu amaçla 28 Aralık'ta “Türkiye Büyük Millet Meclisi Dahilî Nizamnamesi'nin bazı maddelerinin tadiline dair Nizamname” adı altında bir tüzük değişikliğine gidildi. O zamana kadar muhalif fikirlerin açıkça söylenebileceği tek yer meclis kürsüsü iken bu uygulama ile birlikte bu özgürlük de kısıtlandı. Yeni düzenlemeye göre; TBMM içtüzüğünde yapılan değişiklikte, oluşturulacak meclis komisyonlarına kaç üye alınacağını meclis genel kurulu kararıyla tespitinin kararlaştırılması, bu komisyonların oluşumunda iktidara sınırsız bir yetki vermiştir.

Tabii bu düzenleme başta hukukçular olmak üzere büyük tepkilere yol açtı. Anayasa Profesörü Hüseyin Nail Kubalı'nın değişikliklerin Anayasa'ya aykırı olduğu yönündeki açıklamaları; Milli Eğitim Bakanlığı emrine alınmasına sebep oldu. Bu durum çok geçmeden yankısını buldu ve öğrenci olaylarına yol açtı. Kubalı'nın yürüttüğü muhalefet kamuoyunu uzun süre meşgul etmiştir.

1958 yılı başlarında ise basın ve muhalefet hükümete karşı atağa geçerek; ekonomik gidişatı fırsata çevirmeyi amaçladılar. Bu çevreler, kıyasıya eleştirdikleri hükümete Irak'ta meydana gelen kanlı hükümet darbesini örnek gösteriyorlardı. Basın ve muhalefetin hücumlarına karşı katılaşan DP ise muhalif yayınlara karşı bir savunma hattı oluşturarak yasakların dozunu oldukça arttırmıştı. 11 Ağustos'ta DP Meclis grubunun kabul ettiği tebliğ ile de: "...CHP'nin TBMM'nin kudret , kuvvet ve salahiyeti önünde hürmetkar ve itaatkar olması kanuni bir mecburiyettir. Aksi halde gereken tedbirler alınacaktır..." sözleriyle muhalefet partisine gözdağı veriliyordu.

Darbe söylentilerinin eksik olmadığı bu süreçte; çok partili siyasi hayatın tehdit edildiğini gündeminde sürekli tutan CHP, siyasi ortamı gergin tutarak iktidarı daha da zayıflatacağının ve CHP'nin prim yapacağına bilincindeydi. Bu amaca uygun olarak 1959'un Nisan ayında CHP Genel Başkanı İsmet İnönü, Batı Anadolu illerini kapsayan bir geziye çıktı. CHP'liler geziye, "Büyük Taarruz" adını taktı. Ancak İnönü halkta yeterli desteği bulamadığı gibi fiili müdahaleye de maruz kaldı.

DP'liler ise İnönü'yü Mili Mücadelenin hatırasını kendi çıkarları için kullandığını söyleyerek ağır bir şekilde eleştiriyorlardı. 6 Mayıs'ta olağanüstü toplanan DP meclis grubunda İnönü bazı milletvekilleri tarafından memleketi "ihtilale sürüklemek" ile suçlanmış ve muhakkak surette politika dışına atılması gerektiği yolunda görüşler savunulmuştur. Eylül'de ise CHP Genel Sekreteri Kasım Gülek ve beraberindeki milletvekillerinin Çanakkale-Geyikli de karşılaştıkları protestolar ve çıkan olaylar neticesinde bazı partililer ve muhalefete mensup milletvekilleri gözaltına alınmışlardır. CHP kurulunun bu bölgeye gitmesi

engellenmiş, olaylar hakkında yayın yasağı getirilmiştir. Geyikli olayları iktidar-muhalefet çatışmasında önemli bir dönüm noktası olmuştur.

DP ve muhalefet arasındaki gerginliği doruk noktasına çıkaran hadise Kayseri'nin Yeşilhisar ilçesinde meydana gelmiştir. Tarım Kredi Kooperatifleri seçimlerini CHP'nin kazanması DP ve CHP'liler arasında çatışmaya neden olmuş, bazı CHP mensuplarının yaralanması muhalefeti alevlendirmiştir. 2 Nisan 1960'ta Kayseri'ye gelen İsmet İnönü'nün treni, Vali Ahmet Kınık'ın emriyle durduruldu. Albayrak'a göre, Bu olaylarda muhalefete karşı devlet gücüyle hareket edilmesi, kamuoyunda ibrenin CHP'ye doğru dönmesine yol açmıştır.

DP'li yöneticiler ise Yeşilhisar olayları karşısında CHP liderini, Balkan komitacılığı yapmak ve ortalığı karıştırmakla suçlamıştır.

İktidar - muhalefet ilişkilerinin söz konusu olaylarla kopma noktasına gelmesi ve buna muhalefetin eleştirilerini daha da artırarak karşılık vermesi üzerine, DP liderleri “Vatan Cephesi”ni kurmuşlardır. Aydemir, bu örgüt aracılığıyla Menderes'in oylarını en azından 700.000 kişi artırmak istediği kanısındadır. Tüm DP seçmenleri, cepheye üye olmaya çağrılmıştır. Radyoda saatlerce Vatan Cephesine son katılanların isimleri duyurulmuştur. Diğer taraftan muhalefeti provokasyonla suçlayan iktidar üyeleri, Tahkikat Komisyonu kurulması önerisini 18 Nisan tarihli meclis toplantısına getirdiler. Bursa Milletvekili Mazlum Kayalar ve Denizli Milletvekili Baha Akşit'in CHP'nin siyasi faaliyetlerinin denetlenmesi amacıyla sundukları önerge meclis gündemine alınmıştır.

Tahkikat Komisyonu önergesi çok sert tartışmalara yol açmış; önerge karşısında söz isteyen İnönü, bu talepleri ve istenen salahiyeti “her türlü hukuk telakkilerinin dışında, Anayasa'nın üstünde gayrimeşru bir talep” olarak nitelendirmiştir. İnönü'ye göre bu encümen ile TBMM üzerinde bir baskı idaresi kurulmak istenmektedir. Bu durum Anayasa'ya ve insan haklarına karşı bir teşebbüştür.

Komisyonun kararları kısa bir süre sonra muhalefette ve basında çok büyük tepki oluşmasına neden olmuş; Özellikle CHP lideri İnönü'nün sözleri çok

manidardır: “Şartlar tam olduğunda milletler için ihtilal meşru bir haktır. Bu yolda devam ederseniz ben de sizi kurtaramam.” Aynı zamanda damadı olan Metin Toker’e göre; İsmet Paşa bu sözleriyle ülkeyi başka türlü kurtarmak isteyip tekrar demokrasiye dönmeyi amaç edinen kuvvetlere yeşil ışık yakmasa bile sarı ışık yakmıştır. “Ben de sizi kurtaramam sözü” gündemi altüst etmiştir. Komisyon İnönü’nün sözlerini eleştirmiş; CHP liderinin bu beyan ile gayri meşruluğun hudutlarını fazlasıyla aştığı vurgulanarak bu tür tahriklerin milletinin vicdanında onay bulamayacağı ve encümenin görevine ciddiyetle başladığı belirtilmiştir. Komisyon çalışmalarına başlar başlamaz belli başlı kamuoyunda ön plana çıkmış kişiler ifade vermeye çağırılmış, siyasi gösteriler tamamen yasaklanmıştır.

Çok geçmeden İnönü’nün sözleri sokakta yankısını buldu ve ilk gösteri polisin müdahale ettiği Kızılay’da oldu. 28 Nisan’da İstanbul’a da sıçrayan gösteriler İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi’nde şiddetlenmiştir. 2 öğrencinin hayatını kaybetmesi, çok sayıda öğrencinin yaralanması üzerine gösteriler diğer fakültelere de sıçramış, İstanbul Üniversitesi tatil edilirken, Ankara ve İstanbul’da sıkıyönetim ilan edilmiştir. Bu şehirlerdeki bütün toplantılar yasaklanmış, İstanbul Örfi İdare Kumandanlığı’na Org. Fahri Özdilek, Ankara’ya ise Org. Namık Argüç atanmıştır. Tahkikat Komisyonu yayınladığı tebliğ ile İstanbul’da meydana gelen olaylar hakkında komisyonun, hükümetin ve kumandanlıkların yapacakları resmi tebliğler haricinde her türlü haber, görüş, fıkra, resim, yazı vb. yayınları yasaklamıştır.

Menderes olayların ardından yaptığı açıklamada: “Memleketin selamet ve asayişi ile oynanamaz. Devlete karşı gelmenin ne demek olduğu bilinmelidir. Yalan haberlere mani olmak için hükümet tebliğler yayınlamaya devam edecektir.” diyerek bir taraftan muhalefetin toplumu germeye uğraştığını belirtirken; öte yandan muhalefet ve basın üzerindeki Tahkikat Komisyonu uygulamalarının haklılığını savunuyordu.

Alınan tedbirler olayları durdurmamış aksine daha da alevlenmesine neden olunca; DP yeniden seçime gitme ve çareyi halkta arama gayretine girdi.

Menderes'in son kez halka hitap ettiği yer; Eskişehir Mitingi'dir. Bu mitingde Menderes çok dikkat çekici bir açıklama yaparak; hedeflerinin "seçim yolu" olduğunu söylemiş, "İktidara gelme ve gitmenin seçimden başka yolu olmadığını kabul etmek lazımdır." demiştir. Anadolu Ajansı'na verdiği demecinde Tahkikat Komisyonu'nun çalışmalarını değerlendiren Menderes, komisyonun görevini üç ay yerine bir ayda tamamladığına dikkat çekerek kopartılan gürlütünün boşuna olduğunu söylemiştir. Menderes, Anayasa'yı ihlal etmek, kanunsuz baskı yapmak, mahkeme vazifesi görmek gibi bir amaçlarının olmadığını ve bunların hepsinin asılsız söylentiler olduğunu vurgulamıştır.

Sonuç ve Tartışma

DP 1950 yılında büyük bir halk desteği ile iktidara gelmişti. Fakat DP için en başından beri bir askeri müdahale tehdidi söz konusu olmuştur. İnönü'nün seçim sandığı ile iktidarı kaybetmesi daha o zamandan orduda tedirginlik yaratmıştır. Seçim sonuçları açıklanır açıklanmaz İnönü'ye gerekirse duruma müdahale edilebileceği yolunda haber gelmiş, ancak İnönü "milli iradeye bütün devlet birimlerinin saygı göstermesi gerektiğini" söyleyerek bu fikre karşı çıkmıştır. DP İktidara geldiği ilk andan itibaren ordunun müdahale olasılığının bilincindeydi sırf bu yüzden çıkardığı bir kanunla ordunun üst kademesini olduğu gibi değiştirerek DP'ye yakın olduğunu düşündüğü isimleri göreve getirmiş; ordu içindeki hiyerarşik yapıyı göz önünde bulundurarak, bu yöndeki herhangi bir girişimi önlemeye çalışmıştı. Ancak DP'nin on yıllık iktidarı boyunca darbe söylentileri hiç eksik olmamıştır. Aslında bu söylentiler hiç de ciddiye alınmayacak türden değillerdi. Nitekim ordu içinde cuntacı hareketler 1955 yılında oluşmaya başlamıştır. 1959 yılına doğru bu girişimler daha sistemli bir hal almış, iktidar muhalefet çekişmesi ve özellikle bazı kışkırtıcı söylem ve eylemler ordu müdahalesinin fitilini ateşlemiştir. Genç subaylar Menderes'i iktidardan indirmek konusunda herhangi bir fikir ayrımı yaşamazken; asıl ayrıldıkları nokta sonrasında ne olacağı konusuydu. Daha radikal olan grup Menderes devrildikten sonra uzun süre bir askeri rejime ihtiyaç duyulduğunu savunuyordu. Onlara göre Atatürk

devrimi henüz tamamlanmamıştı. İlimlilerin bir kısmı iktidarın CHP'ye devredilmesinden, bir kısmı ise yeni bir anayasa hazırlanıp, seçimlerin yapılmasına olanak veren bir askeri ara rejimden yanaydılar.

DP'nin son dönemi oldukça çalkantılı bir süreci içinde barındırsa da 1960 yılında arkasında bir seçim kazandırabilecek kitleyi taşıyordu. Zira dört yıl Ankara'da İngiliz Büyükelçisi olarak görev yapmış olan Burrows: "Bu kombinasyonu not etmek gerekir, zira başka ülkelerde öğrenciler, akademisyenler ve subaylara arasında, geçmişten gelen askeriye ve mülkiye üstünlüğü geleneği, pek beklenmez. Eğer 1960 ilkbaharında bir seçim yapılsaydı DP'ye ülke çapında ekonomik programından dolayı hâlâ büyük destek vardı. Fakat onlar sonunda risk almamak için seçime gitmek istemediler. Bunun sebeplerinden biri de Menderes'in gelişme ile ilgili anlayışıdır. Onun politikaları aşağı yukarı geleneksel politika takip etmek şeklindedir. Maksudı Türkiye'de Batı standartlarını ve refahını hızlandırmaktır. Bu amaç doğrultusunda oldukça fazla yol yapımına, hidroelektrik santrali inşası ile güneydoğu bölgesine rafineri yaptırma gayretiyle tarımda ürün artışını sağlamak istemiştir. Menderes Türkiye'nin gelecekte kalkınması için kendini özel bir görevde sayıyor ve elinden bu fırsatı kaçırıp başkasının elde etmesini istemiyordu..." demiştir.

Osmanlı Devleti İttihad ve Terakki'nin tek parti olarak girdiği savaştan hezimetle çıkarken; Bıraktığı noktada; Türkiye Cumhuriyeti çok zor koşullar altında tek parti iktidarı altında kurulup uluslaşıyordu. Bu süreçte muhalif sesler uluslaşma sürecine zarar verebilir, ülkeyi daha girmeden sistemin dışına itebilirdi. O yüzden denemeler olmasına rağmen ülke tek parti ile 27 yıl yönetilmiştir. Ancak özellikle CHP iktidarının son döneminde çok zor koşullar altında yaşamak zorunda bırakılan toplum bir kazan gibi kaynamıştır. Bu yüzden katı toplum anlayışının aşırı kaynayan kazanından taşan Demokrat Parti 1946'da kurulduğunda tabanını oluşturma konusunda hiç de sıkıntı çekmedi.

Sınıfsal yapı açısından DP'nin hangi gruba hitap ettiği konusu, değerlendirme yapının bakış açısına göre değişen, tartışmalı bir konudur. DP'nin tek parti

otokrasisine karşı yükselen bir Beyaz İhtilal hareketi öncüsü olduğunu ileri sürenlerin yanında; İkinci Dünya Savaşı'nın zor koşulları altında halkı sömüren, ve DP iktidarı boyunca da kapitalist sisteme ezdiren bir egemen sınıfa hitap ettiğini söyleyenlerin sayısı da az değil.

Her şeyden önce şunu belirtmek gerekir ki 1946 yılında Türk Siyasi hayatına giren DP, Türk siyasetinin önemli yapı taşlarından biridir. Kurulduğu andan itibaren halkın teveccühünü kazanmış ve 1950 seçimlerine giden süreçte demokrasinin simgesi haline gelmiştir. Uyguladığı liberal politikalar ile iktisadi hayat canlanmış iç ve dış siyasette ülke bir dinamizm kazanmıştır.

1923-1950 yılları arasındaki seçkin siyaset anlayışı bu dönemde çoğulcu siyasete dönüşmüş; Sivil ve askeri bürokrasinin yeknesak varlığı kırılarak; bu gruba millet eklenmiştir. Tek parti yönetiminin asker-sivil elit bürokratlarının bizi “çarıklılar, kasketliler mi yönetecek” söylemlerine karşı Adnan Menderes “kasketlilerin, çarıklıkların” temsilcisi olarak devraldığı Türkiye’yi biraz şehirli biraz batılı çizgiye oturtabilmiştir.

Bu süreci kesintiye uğratan ordu ise ülkeyi savunma misyonunu bir tarafa bırakıp; siyaseti belirleme misyonu yüklenmiş, sivil iradeye karşı çok büyük bir kıyım gerçekleştirmiştir. Seçimle devrilemeyen 10 yıllık iktidar bir gecede devrilmişti. Adnan Menderes Hükümeti’ni deviren Subaylar, 27 Mayıs 1960 günü Ankara Radyosu’ndan saat 5.15’de okudukları tebliğde niyetlerini halka şöyle ilan ediyorlardı: “Bu harekâta Silahlı Kuvvetlerimiz, partileri içine düştükleri uzlaşmaz durumdan kurtarmak ve partiler üstü tarafsız bir idarenin nezaret ve hakemliği altında en kısa zamanda âdil ve serbest seçimler yaptırarak, idareyi hangi tarafa mensup olursa olsun seçimi kazananlara devir ve teslim etmek üzere girişmiş bulunmaktadır...”

Ordu 27 Mayıs Darbesi sonrası karşısında güçlü bir tepki de bulmamıştır. Hatta basın ve bazı aydın gruplar, süreç içinde ordudan daha fazla militer tavır takınmışlardır. Bu açıdan 27 Mayıs Darbesi diğer darbelere de zemin hazırlamış;

Bu darbe Türk Demokrasi tarihinde çok büyük bir yara açmış ve Türkiye’de her on yılda bir sivil idarenin askeri müdahaleye maruz kalmasına sebep olmuştur.

Kaynakça

- 1.Albayrak, Mustafa,, Türk Siyasi Tarihinde Demokrat Parti (1946-1960), Phoenix Yayınevi, Ankara 2004.
- 2.Aydemir, Şevket Süreyya, İkinci Adam, C. I, 9. Basım, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2000.
- 3.Akşam Gazetesi
- 4.Anadolu Gazetesi
- 5.Burçak, Rıfık Salim; On Yılın Anıları (1950-1960), Nurol Matbaacılık; Ankara, 1998.
- 6.Eroğul, Cem, Demokrat Parti (Tarihi ve İdeolojisi), Ankara, Sevinç Matbaası, 1970.
- 7.Köprülü, Fuat, “Demokrasi Yolunda (1945-1950), Dörtlü Takrir”, Vatan Gazetesi, 23 Kasım 1957.
- 8.Köprülü, Fuat “Demokrasi Yolunda 4’e Karşı 400”, Vatan Gazetesi, 25 Kasım 1957.
- 9.Halkın Sesi Gazetesi
- 10.Kışlalı, A. Taner, Siyaset Bilimi, And. Ün. Yay., Eskişehir, 2010.
- 11.Özkan, Necati , Seçim Kazandıran Kampanyalar, Mediacut Kitapları, İstanbul, 2004.
- 12.Resmi Gazete, 8 Haziran, 1956.
- 13.Savcı, Bahri, “CHP’nin Trakya ve Ege Gezisi,” Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, C. XV, Sayı: 28, (Mart 1960).
- 14.Sencer, Muzaffer, Türkiye’de Siyasal Partilerin Sosyal Temelleri, Geçiş Yayınları, İstanbul, 1971.
- 15.TBMM Zabıt Cerideleri, (Erişim Tarihi: 23.11.2016)
- 16.Tökin, Fûruzan Hüsrev, Türkiye’de Siyasi Partiler ve Siyasi Düşüncenin Gelişmesi 1839-1965, Elif Yayınları.
- 17.Tuncer, Erol, Osmanlı’dan Günümüze Seçimler (1877-1999), TESAV Yayınları, Ankara, 2002. TÜİK, Milletvekilleri seçimi sonuçları, 1950-1977.
- 18.Us, Asım, Asım Us’un Hatıra Notları (1930-1950), İstanbul, 1966.
- 19.Vatan Gazetesi
- 20.Yıldız, Nuran, “Demokrat Parti İktidarı (1950-1960) ve Basın”, A.Ü SBF Dergisi, sayı: 1-4, C. 51.
- 21.Zürcher, Erik Jan, Cumhuriyetin İlk Yıllarında Siyasal Muhalefet (1924 - 1925): Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası, çev. Gül Çağalı Güven, Bağlam Yayıncılık, İstanbul, 1992.

TÜRK TARİHİNDEKİ ASKERİ DARBELER

Konuşmacı: Aysel KARASÜ, 11. Sınıf Öğrencisi

Danışman Öğretmen: Şahine Yalçın ŞAHİN

Okul Müdürü: Çetin KINALI

Demre Anadolu Lisesi, ANTALYA

Bir ülkede silahlı kuvvetlerin ülke yönetimine el koyması olayına askeri darbe denir. Darbe girişiminde bulunanlar genelde ordunun eyleme karşı tarafsız kalmasını fırsat bilir. Lideri devirir. Radyo, televizyon internet gibi haberleşme araçlarını işgal ederler. Hükümet daireleri üzerinde baskı kurarlar. Elektrik santrallerini ve temel alt yapı tesislerini kontrol altına alırlar.

Osmanlı imparatorluğunda askeri isyan ve darbeler. Fatih Sultan Mehmet'in ilk hükümdarlığı zamanında meydana gelen 1446 tarihli Buçuktepe isyanı ile başlamıştır, 1913'te Babıali baskınıyla sona ermiştir.

2.Mahmud bu olan durumların önüne geçmek ve bu olan olayları durdurmak için Yeniçeri Ocağı'nı ortadan kaldırıp yeni bir ordu kurmuştur. Bu olayın üzerinden 33 yıl geçtikten sonra orduyu kuran 2. Mahmut'un oğlu Sultan Abdülmecit'in saltanatı sırasında yine bir darbe teşebbüsü olmuştur.

Tarihimizdeki ilk modern darbe teşebbüsü Kuleli kışlasında yargılanan darbecilerin idam edilmesi ile sonuçlanan Kuleli Vakası'dır. 157 yıl önce 1859'da meydana gelmiştir.

1826'da yeniçerinin ortadan kaldırılmasıyla isyan bitti zannedilmiş, ancak; yeni ordunun 50. kuruluş yılında yeni bir darbe girişimi olmuş 1876'da Sultan Abdülaziz, darbeden sonra tahttan indirilip öldürülmüştür.

1909'da Sultan İkinci Abdülhamit tahttan indirilmesinin ardından iktidara yerleşen İttihat ve Terakki Partisinin 1913 Babıali Baskını adıyla bilinen girişimi Osmanlı İmparatorluğu'ndaki son darbe olmuştur.

Mustafa Kemal Atatürk ordunun siyasete karışmasını asla desteklememiş sonraki gelişmelerde onu haklı çıkarmıştır.

Çok partili hayata geçiş in ilk döneminde kurulan Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası Şeyh Said isyanına adı karışmış olduğu için kapatılmış sonrasında kurulan Serbest Cumhuriyet Fırkası ise bizzat kurucusu Fethi Okyar tarafından lağvedilmiştir. Nitekim sonradan çıkan Menemen Olayı kararın isabetli olduğunu göstermiştir.

1946 yılına kadar Cumhuriyet Halk Fırkası tek başına iktidarda kalmış aynı yıl ‘açık oy gizli sayım’ esaslı seçimlerden yine iktidar olarak çıkmıştır.

14 Mayıs 1950’de “Yeter söz milletindir” sloganıyla ve halkın büyük yardımıyla seçimleri kazanan Demokrat Parti Türkiye’yi 10 yıl yönetmiştir. Demokratik parti seçimle kaybetmediği iktidarı 27 Mayıs 1960’ta bir darbeyle kaybetmiştir.

Demokrasi ve özgürlük Adası bir yıl süren ve mahkeme başkanı Salim Başrol’ün “Sizleri buraya tıkan irade böyle istiyor.” Sözleriyle tarihe geçen hukuksuz yargılamaların sonucunda Demokrat Partili insanımız idam ve çeşitli hapis cezalarına çarptırılmıştır.

Maliye Bakanı Hasan Polatkan - 16 Eylül 1961 Dış işleri Bakanı Fatih Rüştü Zorlu -16 Eylül1961Başbakan Adnan Menderes -17 Eylül 1961’deİmralı Adasında idam edilmişlerdir. Darbeciler tarafından haksız yere öldürülen üç siyasetçi “Demokrasinin Şehitleri” olarak da anılırlar.

Nitekim 15 Temmuz 2016 tarihinde gerçekleşen darbe teşebbüsüne karşı çıkan halk sokağa dökülmüş, bir daha bu ezikliği yaşamamak için meydanlara koşmuştur.

Ordunun emir- komuta kademesi dışında hareket eden 37 subay tarafından 27 Mayıs 1960’ta gerçekleştirilen Cumhuriyet tarihinin bu ilk darbesi günümüze kadar uzanan birçok girişim ile halkın oyuyla seçilen idarecilerin silah yoluyla iktidardan uzaklaştırılmasını amaçlamıştır. Ülkemizi tepeden tasarımlamak isteyenler 1960 darbesinde başbakanın idamını daha sonrada siyasi iktidarlara tehdit etmek için kullanmışlardır.

1960'dan 1989'da Turgut Özal'ın cumhurbaşkanı seçilene kadar sivil cumhurbaşkanı seçilmedi. 1974'e kadar Türkiye Teknokrat hükümetler tarafından yönetildi. Genel Kurmay Başkanı ve Kuvvet komutanları Cumhurbaşkanı Cevdet SUNAY'ı istifaya zorlamışlardır.

1970'li yıllardaki sağ ve sol görüşlü öğrenci olayları karanlık eller tarafından büyütülüp darbeye zemin hazırlanmıştır.12 Eylül 1980'de anarşi ve ekonomik durumunu bahane ederek emir ve komuta zinciri içinde ordu tarafından yönetime el konulmuştur. Darbeyle görevden uzaklaştırılan Süleyman Demirel "11 Eylül günü akan kan 13 Eylül'de nasıl durdu?" diyerek tepki göstermiştir.

6 Kasım 1983'te seçim yapılmış ama 1982 anayasası halkı kontrol ve baskı altında tutmak amacı taşıdığı için milli irade çok uzun bir süre birçok alanda hakim olamamıştır.

"27 Şubat 1997 'de ülkemiz bu sefer post modern darbe kavramıyla tanışmış, bazı medya ve sivil toplum kurumları ve bürokrasini desteğiyle dönemin Fazilet Partisi – Doğru yol Partisi hükümeti yönetimden uzaklaştırılmıştır. Yapılan yanlış uygulamalar sonucunda halkla devletin arası açıldı. İmam Hatipler ve birçok dini grup, 28 Şubat döneminde darbe yediği için FETÖ'nün eğitim kurumları büyüdü.

1960'lı yılların sonunda ortaya çıkan ve karanlık yabancı eller tarafından büyütülen FETO işbirlikçileri Türkçeyi yayıyoruz, ahlaklı ve dindar insanlar yetiştiriyoruz diye halkı yanıltmışlar 1980'den sonra değişik siyasi iktidarların desteğiyle emniyet, yargı, ordu, eğitim müesseseleri başta olama üzere devletin değişik kurumlarından kimliklerini gizleyerek yapılanmış paralel bir yapılanma kurmuşlardır.

1997'de Necmettin Erbakan'ın başbakan ve Tansu Çiller'in dışişleri bakanı 28 şubat sürecinde olağan üstü toplanan MGK toplantısı sonucu açıklanan kararlarla başlayan ve irticaya karşı, ordu ve bürokrasi merkezli süreç Türkiye siyasi tarihine geçen kararlar ve bu kararların uygulanması sırasında Türkiye'de siyasi, idari, hukuki ve toplumsal alanlarda yaşanan değişimlere neden olan bir sonuçtur. Bu dönemde muhafazakâr kesime karşı baş örtüsü yasağı gibi yasaklar

konulmuş başörtülü öğrenciler okuldan atmışlar ve bu kararların uygulanıp uygulanmadığını izlemek için Çevik Bir öncülüğünde Batı Çalışma Grubu kurulmuş 28 Şubat sürecinin yargılanmaları ilk kez Ergenekon Davaları ile başlamıştır.

2016 Türkiye askeri darbe girişimi ise şöyle meydana gelmiştir: TSK bünyesinde kendilerini Yurtta Sulh Konseyi olarak tanımlayan bir grup asker tarafından gerçekleştirilen darbeye TSK resmi internet siteleri ele geçirilmiş ve TRT’de bayan spikere zorla bildiri okutulmuştur. F-16 uçaklarıyla TBMM’yi bombalayarak daha sonra Cumhurbaşkanımıza suikast girişiminde bulunmuşlardır. Meclise toplanan milletvekillerinin gözlerini korkutma ve onları öldürmek amacıyla 3-4 kere bombalama yapılmıştır. Darbe teşebbüsünde buluna askerlerin hepsi tutuklanmış ve Fetö üyesi olanlar hepsi ya görevden uzaklaştırılmıştır ya da tutuklanıp hapse atılmıştır. Bu olay olduğu sırada tüm halkımız sokağa çıkmıştır, TRT de yayınlanan bildirgeyi dikkate almamışlardır. Olaylar sonucu 104’ü darbe yanlısı olmak üzere 300’den fazla kişi hayatını kaybetmiştir.

Darbe girişimi, Türkiye siyasi tarihinde 12 Eylül 1980 askeri darbesinden 36 yıl sonra gerçekleştirilen ilk askeri darbe teşebbüsü olarak kayıtlara geçmiştir.

Bu darbe konusunu ilk başta vermiş olduğumuz çerçevede incelersek şu sonuçlara varabiliriz;

1960’da ve 1980 ‘de gerçekleşen darbelerde sınırlı haber alma imkânı olduğu için halk sokağa çıkamamış ve yıllar sonra özellikle Adnan Menderes’e vefa borcunu ödemek isteyenler 15 Temmuz’da sokaklara inmişlerdir. Ordunun içinden yalnızca bir grup darbeyi desteklemiş emir komuta kademesi söz konusu olmamıştır. Cumhurbaşkanımıza yapılması düşünülen suikast başarısız olmuş iletişim kanallarına el konulamamıştır. Halkımız seçilmiş iradeye tam destek olmuş demokrasi nöbeti tutmuştur.

Kaynak

Wikipedia

Prof.Dr.Erhan Afyoncu’nun yazmış olduğu Türkiye’yi Darbeyle İşgal Teşebbüsü Dergisi

DEMOKRASİLERDE İNSAN ve DEVLET İLİŞKİSİ

Konuşmacı: Eda Nur KOLAK,12. Sınıf Öğrencisi

Danışman Öğretmen: Cesur GÜLLÜ

Okul Müdürü: Çetin KINALI

Demre Anadolu Lisesi, ANTALYA

BİREY ve DEVLET AYRILMAZLIĞI

Demokrasinin ne olduğunu değil, ne olması gerektiğini sorgulamak lazım. Bu sorgulamayı yaparken de öncelikle demokrasi kavramının ne anlama geldiğini bilmek gerekir. Demokrasi; tek bir bireyin veya bireyler topluluğunun ne düşündüğü, nasıl bir hayat sürmek istediği, hak ve özgürlüklerini nasıl bir düzende yaşamak istedikleri, onların yerine doğru kararları hızlı bir şekilde alacak ve bunu yaparken de onların nasıl bir tepki verdiklerini ve tutumlarını gözlemleyerek işleyen düzeni, huzur içinde yapacak bir grubun ya da temsilcilerin oylarla seçilmesidir.

Devletin ve bireyin ayrılmaz bir bütün olduğunu herkes bilir. Ama bunu bilmek yeterli değildir. Bu noktada önemli olan bildiklerimizi uygulamaya koymaktır. Devlet düzeni bireylerden oluşuyorsa bu düzenin devamı için bireyler arasında ortak değerlere ve saygıya dayalı bağlar olması gerekir. Örneğin yaşadığın topluma ayak uydurmak ve onlar gibi davranmak zorunda değilsin ama onların istek ve davranışlarına saygı göstermek zorundasın. Çünkü senin hakkın olan bazı şeyler diğer insanların da hakkıdır. Bu hakkı sen kullanıyorsan diğer insanların da bu haklarını kullanmak gibi bir özgürlükleri vardır. Eğer her insan bu hak ve sorumluluk düzenine saygı gösterirse, devletin bütünlüğüne yardımcı olmuş olur.

Birçok toplumda insanların kendi toplumlarındaki hak ve özgürlüklere, demokrasi bilincine saygı duymaları pek yaygın bir durum değildir. İnsanlık tarihinde bu durumun pek çok örneği vardır. Ancak günümüze yaklaştıkça hak, özgürlük, sorumluluk ve demokrasi bilincinin toplumlarda daha önemli ve daha

gerekli bir hale geldiği aşikârdır. Çünkü insanların kendilerini gerçekleştirebilmeleri, yaşam standartlarını arttırabilmeleri, medeni bir biçimde yaşamak istemeleri toplumları bu kavramlar üzerinde düşünmeye sevk etmiştir. Günümüzde bu beceriyi kazanmış olan ve özümsemiş toplumların önünde herhangi bir engelin duramayacağı tüm insanlarca kaçınılmaz bir durum olarak kabullenilmiştir.

Birey, haklarının kendine yüklediği sorumlulukları bilen ve devletine sahip çıkan insandır. Bunu yapan insanlar da, kendisinin devlete yüklediği sorumluluğu ve devletin de kendisine (bireye) yüklediği ödev ve sorumlulukların bilincinde olan kimseler olarak birey-devlet bütünleşmesini inşa ederler. Bu bütünleşme nedeniyle her insan hayatını korkmadan, gerçek bir insan onuruna yakışır biçimde sürdürebilir. Devletin bunu yapabilmesini sağlayan, bu yetkiyi ona veren bireydir. Bu yüzden devlet ve birey ayrı düşünülemez.

Demokrasi sayesinde insanlar içinde yaşadıkları toplumda sosyal sınıf farkı olmaksızın, eşit hak ve özgürlüklere sahiplerdir. Demokratik her toplumda bireyler yönetimde söz sahibidir. Demokrasi halkın halk adına kendi kendini yönetmesi-belirlemesidir. Demokratik toplumlarda bireyler düşüncelerini özgürce ifade etme imkânına sahip olarak, beraber yaşamının bilinci içinde ve birey-toplum dengesine dayanarak birey ve demokrasi bütününe yaşarlar.

İnsanın toplumsallığı, onun bireyselliğinden önce gelir. Çünkü insan doğuştan sosyal bir varlıktır. Birlikte yaşamak onun doğasında-özünde vardır. Bu bağlamda devlet doğal bir varlık olarak, birlikte yaşamının getirdiği sosyal sorun ve açmazları, bireyden aldığı yetkiyle çözüme kavuşturacaktır. Bireyler bu yetkiyi demokrasi mekanizmasıyla devlete verirken, devletin de bireye yüklediği ödev ve sorumlulukları kabul etmiş olacaklardır. Bu süreçte demokrasi, birey ve devlet arasında bir dengeleyici unsur görevi görmektedir. Bu nedenle birey için devletten, devlet için de bireyden vazgeçilmesi düşünülemez.

1980 ŞİİRİ

Konuşmacı: Gamze ŞAHİN, 11. Sınıf Öğrencisi

Danışman Öğretmen: Barış KIZILAY

Okul Müdürü: Özgür UYGUR

Erüenal Sosyal Bilimler Lisesi, ANTALYA

Edebiyat, insan yaşamının en vazgeçilmez unsurlarından biridir. Temelini, insanın bireysel ve sosyal yaşamdaki davranışları, duygularını, gözlemlerini, çıkarımlarını, diğer insanlarla kurduğu iletişim ve bu iletişimin niteliklerini oluşturur. Yani insandan ve toplumdaki bağımsız olarak düşünülemez edebiyat. Güzellik duygusunu estetik çevrede insan ruhunda yaratmaya çalışan edebiyat, bireyi ve toplumu etkilediği kadar, toplumsal yaşamın her alanından da etkilenir. Dönemin zihniyeti, mutlaka edebiyatı az ya da çok etkiler. Bu anlamda edebiyat ve toplum, edebiyat ve döne arasında karşılıklı bir etkileşim vardır. Toplumsal bir erek doğrultusunda ortaya konan edebiyat eserleri dendiğinde akla öncelikle düz yazı şeklinde kaleme alınan roman, hikâye gibi türler akla gelir. Oysa edebi eserlerdeki toplumsal duyarlılık, düz yazı türleriyle sınırlandırılmaz. Şiir de toplumcu bir felsefe ışığında gelişebilir, toplumsal bir amaç doğrultusunda şekillenebilir. Türk edebiyatına baktığımızda, Nazım Hikmet, Ercüment Behzat Lav gibi şairlerin başı çektiği, 1920-1940 yılları arasında gelişen serbest Nazım ve Toplumcu şiir anlayışının hâkim olduğu görülür. 1940 yılından sonra Orhan Veli Kanık, Melih Cevdet ve Oktay Rifat Horozcu'nun oluşturduğu Garip Hareketi de toplumsal duyarlılıkla şiir yazma geleneğini sürdürmüş ve sanat dünyasında oldukça etkili olmuştur. Toplumcu şiir anlayışını 2.Yeni şiir anlayışının hemen ardından İsmet Özel, Ataoğlan Behramoğlu, Süreyya Berfe gibi şairlerle, 1960 yılından sonra tekrar etkili olmaya başladığı, güç kazandığı görülmektedir. Edebiyatın ve özellikle edebiyatın bir dalı olan şiirin, yazıldığı dönemin zihniyetinden bağımsız düşünülmesi ve değerlendirilmesi düşünülemez.

Bir toplumun başına gelebilecek en talihsiz olaylardan biridir darbe. Darbe TDK tarafından hazırlanan sözlükte “ Bir ülkede baskı kurarak, zor kullanarak veya demokratik yollardan yararlanarak hükümeti istifa ettirme veya rejimi değiştirecek biçimde yönetimi devralma işi.”. Kısacası güç kullanılarak demokrasi ve insan haklarının ihlaliyle siyasi iktidarın ortadan kaldırılmasıdır. Türk toplumunda maalesef bu olguyu Cumhuriyet döneminde üç defa tanık olmuş. En son 15 Temmuz girişimiyle istenmeyen bu durumla tekrar karşı karşıya gelen milletimiz, devletin ve milletin kararlılığı ile bu kalkışmayı sonuçsuz bırakmıştır. Yaşanan tüm darbe ve darbe girişimleri toplumu etkilediği kadar toplumdan bağımsız düşünölemeyen edebiyatı ve özellikle deşiri derinden etkilemiştir.

İlk darbe girişimi olan 27 Mayıs 1960 darbesinde bulunan kişiler ölkedeki karışıklıklarla ortaya çıkan “kardeş kavgası”na ve demokrasiden uzaklaşılmasına bir son vermek için tarafsız,”partiüstü” bir müdahalede bulunduğunu söyler. Oysa bunun hiç de öyle olmadığı kısa sürede ortaya çıkmıştır.

İkinci darbe,12 Mart 1971 tarihinde askeri komuta kademesinin bir muhtıra vererek yönetime el koyması şeklinde gerçekleşmiştir.

Üçüncü darbe, Türk Silahlı Kuvvetlerinin(TSK) 12 Eylül 1980 günü emir komuta zinciri içinde gerçekleştirdiği askeri bir müdahaledir. Bu müdahale ile Süleyman Demirel’in Başbakan’ı olduğu hükümet görevden alındı, Türkiye Büyük Millet Meclisi lağvedildi.1970 sonrasında değiştirilen 1961 Anayasası, tamamen rafa kaldırıldı ve Türkiye siyasetinin yeniden tasarlandığı bir askeri dönem başladı.Bu öylesine bir terör dönemiydi ki , üç milyonu aşkın kişi gözaltına alınmış,sorgulanmış,işkence görmüştür.Aynı dönem içerisinde 650 bin kişi tutuklanmış değişik sürelerle cezaevlerinde tutsak edilmişlerdir.Yetmişe yakın idam cezası infaz edilmiş ve yüzlerce kişi işkencelerde,operasyonlarda hayatını kaybetmiştir.Toplum darbeden büyük ölçüde etkilenmiştir.

Söz konusu olay ve olgular, doğal olarak edebiyat-sanat yapıtlarına doğrudan yansımıştır.27 Mayıs 1960 darbesinin, Türk şiirinin mecrasını değiştirecek kadar olumsuz bir etki yarattığını söylemek yanlış olur. Hatta bu dönem şiirimizde,

"Toplumcu anlayış" İsmet Özel, Ataol Behramoğlu, Süreyya Berfe gibi şairlerle tekrar etkili olmuştur.

12 Mart 1971 darbesi sonrasında yaşanan olaylar ve askeri cuntanın müdahaleleri, toplumsal yaşamda ve dolayısıyla edebiyatta 1960 darbesinden daha olumsuz etkiler oluşturmuştur. Toplumsal ve bireysel yaşama sinen korku ve endişe, şairler tarafından hissedilse de bu dönemde askeri cuntanın olumsuz, baskıcı etkilerine rağmen Refik Durbaş, Cengiz Bektaş gibi bazı şairler sanat çizgilerini koruyarak eser vermeye devam etmiştir.

12 Eylül 1980 darbesinin siyasi, sosyal hayata ve kaçınılmaz olarak sanat hayatına olan etkileri 1960 ve 1971 darbelerine nazaran daha yıkıcı olmuştur. 12 Eylül 1980 Darbesinden sonra kalemler susmuş, fikirler susturulmuş, güdümlü bir edebi ortam oluşturulmaya çalışılmıştır. 1980 Darbesi, Cumhuriyet Dönemi Türk şiirinin gelişim seyrini derinden etkilemiş, şairlerin sanat anlayışlarının içerik olarak daha bireyselci olarak değişmesine ve üretkenliklerinin azalmasına yol açmıştır. Hatta darbenin tüm bu olumsuz etkilerinden dolayı bu dönemi şiiri, bazı edebiyatçılar tarafından 'kayıp dönem' olarak adlandırılmıştır. 2000' li yıllara kadar şiirde süren bu sessizlik, 1980 sonrası Türk şiirini, bazı edebiyat tarihçileri tarafından yok saymaya itmiştir. ,Cumhuriyet dönemi Türk şiiri 1980 darbesine kadar hep üretken, hep hareketliydi. Fakat 1980 Darbesi'nden sonra edebiyatımız bireyselci bir sinmişliğin sessizliğine gömüldü. Bu dönemde tam bir itaat yaratma çabası şairlerden başlamıştır. Bundan ötürü 80 şiirinde apolitik bir yaklaşım belirgin bir özellik olarak ortaya çıkmıştır. Şairler daha bireyselcileşmiş, yalnızlaşmışlardır. Genel olarak toplumcu çizgiden uzaklaşan şairler, "Sanat için sanat anlayışı" nı benimsemiştir. Şiirde imgelere, çağrışımlara ağırlık verilmiştir. 12 Eylül'ün baskıcı yönetimi, siyasetten korktuğu kadar edebiyattan, şiirden de korkuyordu. Özgürlük, eşitlik demokrasi fikirlerini işleyen şairlerin dizeleri, onlar için savaştan daha tehlikeliydi. Şairler, şiirlerinde işledikleri fikirlerden dolayı kovuşturulmaya uğradılar, mahkûm edildiler. Hatta kimi sözcükler kullanımları

tehlikeli görüldüğü için yasaklandı. Devrim, ulus, örgüt gibi birçok sözcük tedavülden kaldırılmaya çalışıldı.

1980 sonrasında toplumda kültürel, toplumsal, siyasal alanda meydana gelen büyük değişiklikler şairleri, özellikle ideolojik temelli şiir yazarları olumsuz şekilde etkilemiştir. Baskıcı bir anlayışı hisseden bu şairlerin pek çoğu, edebi yaşamlarına küskün olarak devam ettiler. Bu dönemde edebi anlayışlarını değiştiren şairlerden biridir İsmail Uyaroğlu. Sanat yaşamının İlk dönemlerinde toplumcu anlayışta şiirler yazmasına rağmen 1980 sonrası değişen durumlardan olumsuz etkilenerek şiir anlayışını değiştirdi. Tüm bu yaşananlara rağmen bazı şairlerimiz, benimsemiş oldukları ve dönemin olağanüstü şartlarıyla taban tabana zıt düşünce ve şiir anlayışlarını değiştirmemekte direndiler. Bunun bir sonucu olarak bu şairlerden pek çoğu yargılandı, bir süre hapishanelerde mahkûm hayatı yaşamak zorunda kaldı. Ahmet Telli, Nihat Behram, Ataol Behramoğlu ve Nevzat Çelik bu şairlere örnek olarak gösterilebilir. Pek çoğunun, kitapları toplatıldı. Şair Yaşar Miraç'ın şiir kitapları da 12 Eylül sonrası yasaklananlar arasındadır: “Trabzonlu Delikanlı”, “ Taliplerin Ağdı” ve “Gül Ekmek” adlı şiir kitapları yasaklanır, Miraç aklanır, ancak kitapların yasağı tam yedi yıl sürer. . Kaan Arslanoğlu bu konu hakkında şu sözleri sarf etmiştir.

“Her dönemde olduğu gibi, 12 Eylül 1980’in öncesi ve sonrasında da, Türkiye'nin şairleri ve şair yürekli devrimcileri, yurdunu ve insanlığın onurunu koruma mücadelesinde bayrağı yere düşürmemek için direndiler.

1979'da “*Kurmak için yeniden // Gün gelir yıkarız bu şehri temelinden*” dizelerini yazan Nihat Behram, Ağustos 1980'de, yıllarca sürecek bir sürgün yaşamının başlangıcında “ *Uyandırın anamı, söyleyin gidiyorum // Yolumu gözlemesin dönemem belki geri*” diyerek dillendirdi acısını.

12 Eylül sonrasında...1980 Martı'nda, üniversite birinci sınıf öğrencisiyken tutuklanarak idam talebiyle yargılanan Nevzat Çelik'in ‘Savaş Türküsü’ , hapsilere tıklan Emirhan Oğuz'un ‘ Ateş Hırsızları Söylentisi’, nabız gibi atar Türk şiirinde. ‘ Bir Gün Mutlaka'nın şairi Ataol Behramoğlu da, 12 Eylül sonrası

tutukluluğu ardından sekiz sene hapis cezasına çarptırılmış ve Paris sürgünü olarak yurdundan uzağa savrulmuştur. Metin Altıok, 1982’de, ‘ Küçük Tragedyalar’ a, Ernest Hemingway’den bir alıntıyla başlar:

“Klimanjaro 6500 metre yükseklikte karlı bir dağdır... Tepeye yakın bir yerde kurulmuş ve donmuş pars iskeleti vardır. Bu kadar yüksek yerde pars ne arıyormuş, kimse akıl erdiremiyor.” O kadar yükseklikte ne aradıklarına kimselerin akıl erdiremediği gencecik çocuklar korkunç işkencelerden geçerken, annemiz Gülten Akın, güle, sabra, bir ince kara küçücük oğlana, susayanlara, ansızın gelenlere, korkuya, karşıkorkuya ‘ilahiler’ le, en yalın ve sahici şeyleri anlamamanın şiirlerini söyler.”

Yukarıda da belirtildiği gibi şiirimiz ve şairlerimiz 1980 sonrası dönemde genel olarak olumsuz etkilenmiştir.12 Eylül, tüm şiddetiyle edebiyatımızda bir deprem etkisi yaratmıştır. En çok enkazın olduğu yer ise şüphesiz ki şiirlerimizdi. Ve en son edebiyatımızın önemli şairlerinin kitapları toplatıldı. Şair Yaşar Miraç’ın şiir kitapları da 12 Eylül sonrası yasaklananlar arasındadır: “Trabzonlu Delikanlı”, “ Taliplerin Ağıdı” ve “Gül Ekmek” adlı şiir kitapları yasaklanır, Miraç aklanır, ancak kitapların yasağı tam yedi yıl sürer. Baki Ayhan T. ise durumu şu şekilde ifade etmiştir: ” Edebiyatın neredeyse bütün alanları olumsuz bir şekilde etkileyen, değiştiren, baskı altına almaya çalışan askeri darbesinin edebiyatı kurutma, köklerinden koparma çalışmaları şiirle kısıtlı kalmadı. Daha doğrusu 12 Eylül baskısını sadece şairler hissetmedi. Edebiyatımızın tüm kalemleri ama az ama çok etkilenirler...”

1960 Askeri darbesi ve 1971 muhtırasının ardından edebiyatımız genel olarak etkilenmesine karşın 80 darbesindeki kadar susmamıştı. Dokuz yıl süren askeri darbe edebiyatımızı derin bir sessizliğe boğdu. 1980 öncesinde ortaya çıkan İkinci Yeniciler’e yakın bir edebiyat ortaya çıkmıştır. Darbeden önce toplumsal gerçeklikler edebiyatta ve özellikle şiirimizde yerini alırken, sonrasında karamsar bir bireysellik ortaya çıktı. Yeni kurulan ve 600 yıllık monarşik bir anlayıştan demokrasiye geçecekken dahi susturulamayan sanatçılar hali hazırda demokrasiye

57 yıl emek vermiş Türkiye’de, 80’de susturulmuştur. Türk şiiri ‘Sanat toplum içindir’ anlayışından koparak, geleneğe yaslanan, bireyci bir şiir dünyasına çekilmiştir.

Kaynakça

<http://m.milliyet.com.tr/turkiye-de-kitabin-yargi-seruveni-kitap-1110840/>

<http://www.liseedebiyat.com/ders-notlari/33-9-sinif-tuerk-edebyati/2035-knc-yen-sonrasi-toplumcu-r-1960-1980-89602918.html>

<http://www.sabitfikir.com/dosyalar/12-eylul-ve-edebiyat>

<http://www.turkedebiyati.org/1980-sonrasi-turk-siiri.html>

<https://www.makaleler.com/1980-sonrasi-siiri-ve-donemin-onemli-temsilcileri>
dosyayukleme.ahievran.edu.tr>dosyalar

ATAERKİL BİR DAVRANIŞ BİÇİMİ OLARAK ASKERİ DARBELER VE KADIN

Konuşmacı: Nezahat CEN, 10. Sınıf Öğrencisi

Danışman Öğretmen: A. Vahap KAYA

Okul Müdürü: Özgür UYGUR

Erünal Sosyal Bilimler Lisesi, ANTALYA

Tüm toplumlarda idealize edilmiş, egemen, tüm toplumca paylaşılan kimlik parçacıkları vardır. Kuvvetli, yurtsever, koruyucu, ekmeğini taştan çıkaran gibi cinsiyeti olan kelimelerden oluşan bu parçacıklar genelde sorgulanmaz ve tüm erkeklerce az ya çok paylaşılır. Bunların herkesçe paylaşılmasının nedeni, toplumca erkekler için en saygın gören yer yer kutsallaştırılmış kimlik parçacıkları olmalarıdır. Saygı görmenin nedeni de bu parçacıkların ataerkil hiyerarşi ilişkilerini çok rahat yeniden üretebilmesidir. Hatta parçacıkların çoğu sistem tarafından empoze edilip kazandırılır veya daha önce edinilmiş olanlar da sistemli hale getirebilir. Ancak kuvvetlilik, sertlik, mücadelecilik, yurtseverlik gibi duygulara hâkim olmak her erkeğin yerine getirebileceği vasıflar olmayabilir. Tam bu noktada askerlik devreye girerek belli ideolojik örgütlenmeler ve bizzat devletin ve ailenin kendisi erkekleri bu parçacıkları içselleştirmeye ve bunların gerektirdiği şekilde davranmaya zorlar.

Hiyerarşik ilişkiler mücadeleyi, soğukkanlılığı, sertliği gerektirmektedir. Askerlik kurumu erkekleri bu hiyerarşik ilişkilere sıkı bir şekilde hazırlar. Çünkü hiyerarşi bir iktidar kurma meselesidir. İktidarın kendisi de her zaman için alt-üst ilişkisine ve eşdeğerde olduğu düşünülenlerin bu eşitliği bozma çabaları içine girer. Darbe ve asker kavramlarının sıkça bir arada anılması bu iktidarın nasıl ve hangi oranda kullanılmasının sonucu olarak karşımıza çıkmaktadır. Hal böyle olunca iktidar, asker, darbe gibi kavramların kuvvetli, koruyucu gibi kavramlarla olan yakın akrabalığı bizlere tüm bu davranış biçimlerinin erkek egemen toplumlarda ve

erkek davranışı şeklinde tezahür ettiğinin bir kanıtı olmaktadır. Ancak ataerkil ağ için erkeklerin kadınlar gibi kısıtlanmamış olmaları, kadınların her an erkeklerin kontrolü altında bulunmaları bu erkek davranış kalıplarını meşru kılmaz. Kaldı ki sonuçları ne olursa olsun demokratik kültürün bir parçası olarak kendisini gören her kadın erkek davranış kalıpları karşısında söyleyeceği bir sözü hep vardır. Bu sözün sokağa hükmeden erkek askeri gücün varlığını gösterdiği anlarda sıklıkla söylenmesi kadının demokrasi kültürüne olan inancının da açık bir kanıtı olmaktadır.

Araştırmacılara göre kadınlar, erkekliğin inşa sürecinde anne, kız arkadaş, okul arkadaşı, eş, işyeri arkadaşı v.b. olarak merkezi öneme sahiptir. Bu nedenle ataerkil erkekliği anlamak için kadınların pratiklerine daha yakından bakarak, ataerkil erkekliğin inşasında erkeklik ve kadınlığın karşılıklı rollerinin araştırılması gerekir. Erkekliği inceleyen araştırmacılar, erkekliği sadece erkeklerin ürettiği ve sahip olduğu bir özellikmiş gibi düşünme eğiliminde olduklarını belirtir. Oysaki erkekliğin kuruluşunda, kadınların rolünün araştırılması ihmal edilmiştir. Kadınlar, sadece ataerkil erkekliğin kurbanı olarak değil, bu inşanın önemli bir kurucusu olarak da görülmelidir. Zira kadınların rızaları ya da onayları olmaksızın erkeklerin toplumsal açıdan kabul gören davranışları ortaya çıkması ve gelişmesi pek mümkün görülmemektedir.

Erkek olmanın bazı ağır bedellerini ödeyen çoğu kişi, memnun olmasa bile toplumun beklentileri doğrultusunda erkeklere ait davranış kalıplarını benimsemek zorunda kalmaktadır. Bu nedenle eleştirel erkeklik çalışmalarını zenginleştirecek biçimde salt erkekleri suçlamak ya da davranış kalıplarından şikâyet etmek yerine, davranışa neden olan ve uzun yıllardır devam eden sistemleri çözümlenmek gerekir.

Eski çağlardan beri insan; varoluş koşullarını, kadınlar ve erkeklerden oluşan topluluklar halinde yaşayarak, üretim biçim ve ilişkilerinde fiziksel koşullarının sağladığı ve biçimlendirdiği iş bölümü ile türünün devamını sağlama başarısını göstererek tesis etmiştir. Bununla birlikte, insanın sürekli gelişen zihinsel yapısıyla doğru orantılı olarak ortaya çıkan teknolojik ilerlemeler ile biçimlenen üretim

araçları ve bu araçların kullanımı ile oluşan üretim biçim ve ilişkileri, kadın ve erkeklerden oluşan insan topluluklarının yapısını, tarih boyunca değiştirmeyi sürdürmüştür.

Ataerkil toplum yapısının üstyapı kurumları ile kadına ve kadınlığa karşı verdiği egemenlik savaşı, bilime ve doğaya karşı da verildiğini hatırlamakta yarar vardır. Bilim, meta üretiminin bir aracı olmuştur. İnsanın doğa içinde hayatta kalma savaşı ise, anaerkil sistemden ataerkil sisteme geçişle birlikte, günümüze değin değişerek gelişmiş ve sonunda, doğaya karşı da bir savaşa dönüşmüştür. Ataerkil insan için doğa, kutsallığını çoktan kaybetmiş ve artı değer uğruna geri dönüşsüz, sömürülebilecek bir kaynak haline gelmiştir.

Bugün yaşadığımız çağın üretim araç, biçim ve ilişkileri bağlamında modern insanın ait olduğu toplumsal yapı ise, ataerkil toplum yapısının ileri bir modeli olarak durmaktadır. Buna en iyi örnek ise toplumsal düzeni sağlamada birincil görevli olarak vitrine yerleştirilen erkekler toplamı olarak da tanımlanabilecek olan ordulardır. Toplumsal yapının ataerkil kökleri üzerine kurulmuş bu askeri yapı kendisini birinci dereceden toplumsal kurum ve kuruluşlar kadar bireysel yaşam alanlarından da sorumlu görmektedir. Öyle ki bu yapı zaman zaman yaşam alanlarında hangi kuralların geçerli olması gerektiği yönünde kendisine vazife çıkarabilmektedir.

Ortaya çıkan manzara bizlere bir asker-sivil ilişkisi denilen bir ilişki biçimini göstermektedir. Bu konu birçok ülkede olduğu gibi bide de üzerinde tartışmaların yoğun olarak yapıldığı konulardan birisidir. Özellikle demokrasiye geçildikten sonraki dönemde neredeyse periyodik olarak gerçekleştirilen darbeler, bu ilişki biçiminin seyri konusunda bir başka ifadeyle demokrasinin kurumsallaşması adına engel teşkil edebilecek sonuçlar doğurmaktadır. Bu ilişki biçimini ilginç kılan taraflarından biri de askerlerin yönetimi sivillere devrettiklerini ifade ettiklerinden sonra da yönetimi kontrol etmenin yollarını aramaya devam etmeleridir. Bu bağlamda kendi kontrollerini anayasal bir temele oturttuklarını bildiklerinden

oluşturulan kurumsal yapı içerisinde sivil yöneticilere karşı vesayeti tesis etme yoluna giderler.

Darbe, “bir ülkede baskı kurarak, zor kullanarak veya demokratik yollardan yararlanarak hükümeti istifa ettirme veya rejimi değiştirecek biçimde yönetimi devirme işi” olarak tanımlanmıştır. Neredeyse genel geçerliliği olan bu tanımlamada bir kez daha asker sivil ilişki biçiminin izlerini görmek mümkündür. Türkiye’de bu güne kadar gerçekleştirilmiş askeri darbelerin ortak noktası halkın isteği veya desteği aranmaksızın yapılmış olmasıdır. Askeri yetkililerin sivil otoriteye karşı sivil halk adına ve Türkiye Cumhuriyeti’nin devamlılığını sağlama iddiasıyla yapılmıştır. Sivil otorite ya da sivil halk askeri darbeyi istememiş buna rağmen askeri yönetim sivil halk için kendi doğrularına göre karar vererek darbeleri gerçekleştirmiştir.

Birer ters demokratik dalga niteliğindeki darbe ve darbe girişimlerinin merkezinde kadınların yer almıyor olmaları bir tesadüf olmasa gerek. Ancak darbelerin yaşam hükmettiği tüm süreçlerde en çok etkilenenlerin kadınlar olması ya da darbeler karşısında sokağa hükmedenlerin kadın olmasını nasıl açıklamak gerekir?

Yaşanan her darbenin, yapıldığı döneme ve darbeyi yapan askeri cuntaya bağlı olarak değişen siyasi sonuçları ve etkileri olmuştur. Ancak tüm askeri darbelerin ortak sonucu, demokrasi gelişimini geciktirmesi ve sekteye uğratmasıdır. Güdümlü demokrasi yaratılan ortamlarda sürekli darbe korkusunu hisseden hükümetler, ne anayasada rahatça değişiklik yapabilmişlerdir ne de özgür karar verebilmişlerdir. Demokrasi ve özgürlüklerden yoksun bir toplumsal yaşamda kadının varlığından söz etmenin çok iyimser bir yaklaşım olacağı aşikârdır.

Darbelerin psikolojik etki ve sonuçlarına yönelik yapılan araştırmalarda, darbelerden sonra uzun süre hatta tüm bir yaşam boyunca kötü deneyimlerin etkilerinin sürdüğü yönündedir. Araştırma bulgularına göre, yaşanılan kötü deneyimler kişilerin bilişsel, duygusal ve davranışsal işlevlerinin bozulmasına yol

açtığı, bireysel ve toplumsal ilişkilere ciddi zararlar verdiği görülmüştür. Ayrıca bu kişilerin siyasetten uzak durmaları ve ailelerini uzak tutma eğiliminde oldukları, psikolojilerinin bozulduğu ve çevreye olan güvenlerinin azaldığı gibi birçok etkinin olduğu tespit edilmiştir.

Ordunun "kaybolan devlet otoritesini yeniden tesis etmek için yönetime el koymak zorunda kaldığını" ilan ettiğinde tarih sayfalarından bir daha asla silinmeyecek yeni bir dönem başlarken, bu dönemin en çok acı çekenleri kadınlar olur. Bu noktada acının anlaşılabilmesi için militarizmin etkilerine bakmak gibi bir zorunluluk doğmaktadır.

Kadınların mağduriyetinin fiziksel işkenceden gündelik hayatın düzenlenmesinde yalnız kalmaya, politik olarak yok sayılmaya kadar değişen etkilerine dikkat çekilmelidir. Darbenin etkilerini kadınlar esas olarak bedenlerinde hissediyor. Darbe dönemlerinde erkeklerin yaşadığı fiziksel işkenceyi en az erkekler kadar hatta daha ağır olarak kadınların yaşadığı unutuluyor. Oysa kadınlar yaşadıklarını unutmuyor ve korkuyorlar. Tartışmalar sürerken insanlar günlük yaşamlarından kaygılılar. Hayatı düzenleme işi kadınların üzerine kaldığı için kadınlar çok daha fazla kaygılılar. Anlatımlar dikkate alındığında darbe süreçlerinde kadınlar yalnızlaşıyor, hayattaki tüm sorumlulukları tek başlarına üstlenmek zorunda kalıyorlar.

Bu nedenledir ki bütün toplumsal muhalefet kesimleri içinde kadınların darbeye özel olarak karşı çıkma nedenleri vardır. Çünkü iktidarı ve gücü elinde tutan erkekler genel olarak kadınlara suskunluk halini kabul ettirme çabası içine girmek gibi bir eğilim içine girmektedirler. 15 Temmuz gecesi sokağa inen nefeslerin kadın nefesi olduğunu burada hatırlatmakta yarar vardır. Toplumsal kültürün bir sonucu olarak var olan erkeğin bir adım arkasında yürümeli geleneğini hiçe sayarak erkeğin önünde sokağı adımlayan kadınların darbeye karşı çıkış hikâyesi aynı zamanda demokrasinin yeni bir hikâyesi olarak ertesi gün yazılı ve görsel medyada kendisine yer bulduğunu hatırlamakta yarar vardır.

Özel anlamda 15 Temmuz'daki darbe girişimindeki tutumu ve genel anlamda demokrasiyi savunma mücadelesinde kadınların bir erkek davranış biçiminin tezahürü olarak darbe kültürüne, darbeyi hazırlayan bütün koşullara karşı birlikte nasıl ses çıkarabileceği olgusuyla karşılaşmış olmak toplumsal yaşamın birlik ve bütünlük içinde sürdürülmesine önemli bir katkısı olacaktır.

Öyleyse militarist, egemen dile karşı kadınların birlikte mücadele edeceği bir barış dili oluşturabilmeleri son derece önemlidir. Bir çocuğunu şehit veren annenin demokrasinin barış ve uzlaşma kültürü içinde yaşama isteği darbelere hayır demesi için yeter sebeptir.

Erkek davranışı olarak bir darbenin gerçekleşmesi durumunda bundan en çok zararı kadınlar göreceğini tarihi gerçekler artmaya devam edecektir.

KAYNAKÇA

- 1.AKINCI, Abdulvahap, (2013) Türkiye'de Askeri Vesayetın Tesisi ve Demokratikleşmeye Olan Etkisi, Akademik İncelemeler Dergisi, Cilt, 8, Sayı, 1
- 2.BOZTAŞ Asena, (2012), Türk Demokrasisine Müdahaleler, Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, sayı,19
- 3.ÇAĞLAR Nedret, (2011), Kadının siyasal Yaşama Katılımı vı Kota Uygulamaları, Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi, C.3, S.4
- 4.GÜZEL Ebru, (2014)Toplumsal Cinsiyete Dayalı Ayrımcılık ve Medyanın Rolü, Okan Üniversitesi, MYO Pazarlama ve Reklamcılık, Halkla İlişkiler, Global Media, s.,4
- 5.KAHYAOĞLU, İrem (2013), Postmodern Toplumda Ataerkil Düzen Değişiyor mu? İstanbul Kültür Üniversitesi, Sanat ve Tasarım Fakültesi, Sayı, 3
- 6.KAYA ERDEM Burcu, (2015), Ataerkil ve Anaerkil toplumun Tarihsel Savaşımının Avatar Filmi Bağlamında İncelenmesi, İstanbul Arel Üniversitesi İletişim Fakültesi, Çalışmaları Dergisi, S.,1
- 7.ÖZÇATAL Elif Özlem, (2011), Ataerkillik, Toplumsal Cinsiyet ve Kadının Çalışma Yaşamına Katılımı Çankırı Karatekin Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Sayı,1
- 8.YAVUZ Şahinde (2015), Ataerkil Egemen Erkeklik Değerlerin Üretiminde Kadınların Rolü, Trabzon Örneği, Feminist Eleştiri Cilt 7, Sayı 1

9.YILDIRIM Gülşah, YÜRÜDÜR Eren, (2014), Üniversite Öğrencilerinin Türkiye’de Yaşanan Askeri Darbelere İlişkin Algıları Üzerine Bir Araştırma, Namık Kemal Üniversitesi Humanitas, Sayı, 4

DEMOKRASİNİN ARAÇSAL OLARAK YÜRÜTÜLMESİNDE YEREL DEĞERLERİN KATKISI

Konuşmacı: Nadir KAYPAK, 11. Sınıf Öğrencisi

Danışman Öğretmen: Mahir Selim AKÇAKAYA

Okul Müdürü: Özgür UYGUR

Erünal Sosyal Bilimler Lisesi, ANTALYA

ÖZET

Demokrasinin uygulanması hususunda evrensel değerlerle mi, yoksa yerel değerlerin öne çıktığı bir uygulama mı seçilmeli? Her iki durumun da birbirinden farklı avantaj ve dezavantajları olup, uygulamada dünyada çok farklı şekilde örneklerini gördüğümüz sistemlerdir. Burada demokrasinin uygulanmasında yerel değerlerin ne kadar katkısı olabilir?

Pek çok beklentiyi bu kavramın üzerine yüklemek ve demokrasiye ulaşmakla bir toplumun bütün siyasal, sosyal, ekonomik, idari ve kültürel problemlerini çözeceğini hayal etmek anlaşılabilir bir özlemdir. Ama ne yazık ki, ‘‘Bütün şeylerin bir arada bulunması gerekmez.’’

İşe, geniş bir biçimde demokrasiyi ve onu yönetenlerle yönetilenler arasındaki ilişkileri düzenleyen eşsiz bir sistem olarak ayırt eden genel kavramları tanımlayarak başlayacağız. Son olarak da, demokrasiyi işler kılan iki önemli prensibi tartışılmaktadır. Prensipler, açıkça genel kavramlar veya usuller arasında yer almamakla birlikte, bunların altyapısal şartlara ilişkin etkileri var olmadığı takdirde demokrasi sert bir görünüm arz edebilmektedir.

GİRİŞ

Demokrasinin uygulanması hususunda evrensel değerlerle mi, yoksa yerel değerlerin öne çıktığı bir uygulama mı seçilmeli? Her iki durumun da birbirinden farklı avantaj ve dezavantajları olup, uygulamada dünyada çok farklı şekilde örneklerini gördüğümüz sistemlerdir. Burada demokrasinin uygulanmasında yerel

değerlerin ne kadar katkısı olabilir? Veya uygulamada yerel değerlerin katkısı bulunmaksızın küresel boyutta mı uygulanmalıdır? Buradaki çalışma demokrasinin farklı yönleriyle farklı şekilleriyle objektif bir şekilde incelenmesidir. “Kime göre neye göre?” şeklinde bir inceleme yapıp son olarak hangi şekilde demokrasi daha iyi bir refah sunabilir bunu araştırdık.

Biz burada modern demokrasinin genel anlamını onu bazı muayyen kurallar ve kurumlar dizisiyle tanımlamadan ya da onu kendine özgü bazı kültür veya gelişme düzeyleriyle sınırlamadan ifade etmeyi denedik. Ayrıca biz, demokrasinin düzenli olarak yapılan seçimlere indirgenemeyeceğini ya da kendine özgü bir devlet rolü kavramına eş değer tutulamayacağını tartıştık ama demokrasinin ne olmadığı hakkında veya neyi yapamayacağı hakkında pek bir şey söylemedik.

Pek çok beklentiyi bu kavramın üzerine yüklemek ve demokrasiye ulaşmakla bir toplumun bütün siyasal, sosyal, ekonomik, idari ve kültürel problemlerini çözeceğini hayal etmek anlaşılabilir bir özlemdir. Ama ne yazık ki, “Bütün şeylerin bir arada bulunması gerekmez.”

İşe, geniş bir biçimde demokrasiyi ve onu yönetenlerle yönetilenler arasındaki ilişkileri düzenleyen eşsiz bir sistem olarak ayırt eden genel kavramları tanımlayarak başlayacağız. Son olarak da, demokrasiyi işler kılan iki önemli prensibi tartışacağız. Prensipler, açıkça genel kavramlar veya usuller arasında yer almamakla birlikte, bunların altyapısal şartlara ilişkin etkileri var olmadığı takdirde demokrasi sert bir görünüm arz edebilmektedir.

YÖNTEM

Çalışmada Akdeniz Üniversitesi'nin kütüphanesine gidilip orada konuyla ilgili eserler incelendikten sonra bu eserlerden alınan verilerle veriler oluşturulup objektif bir şekilde demokrasideki yerliliği inceledik. Bunları yaparken ilk olarak demokrasinin ilk olarak nasıl oluştuğunu, nerede oluştuğunu ve günümüze kadar nasıl bir oluşum içerisinden geçtiği incelendi. Akdeniz Üniversitesi Kütüphanesi'ne gidildikten sonra Antalya Tekelioğlu İl Halk Kütüphanesi'ne de gidilip oradaki eserlerden de faydalanılmıştır.

DEMOKRASİ

Demokrasi Nedir

Demokrasi, klasik tanımıyla halkın kendi kendini yönetmesine olanak veren bir yönetim biçimidir. Bu sistemde tüm yurttaşlar, kendilerine uygulanan kuralların ve bunlarla ve bunlarla ilgili kararların kendilerince alınması ve yaptırımı bağlanması için hem haklara hem de ödevlere sahiptirler.³⁸

İdeal bir demokratik sistemde, halkın isteklerini tam olarak karşılayan bir yönetim vardır. Bu yönetim halkın kendi tercihleri doğrultusunda oluşur ve halkın tercihlerine bağlı olarak etkinlikte bulunur. Bu gerekleri tam olarak karşılayan bir demokrasi insanlık tarihi boyunca ulaşılamayan ve belki de ulaşılamayacak olan bir düştür. Ancak, ulaşılmak istenen bir düştür.³⁹

Demokratik sistemler de, uygulanan siyasalara göre çeşitlilik gösterirler. Barber, demokrasi türlerini kaynaklarına göre ayırmaktadır. Bu ayrıma göre, otoriter demokrasi, merkezi bir yönetimin, yönetimi güvenlik ve düzen adına kullanmasını anlatır. Kendisini seçen bir halk vardır. Ancak, temsili bir yürütme elitine sahiptir ve bu elitin üstünlüğü geçerlidir. Tamamen eşitçi değildir ve zayıf bir yurttaşlık temeline dayanır. Bir başka model olan hukuksal demokrasi ise, mahkemelerin ve yargının ağırlığının hissedildiği bir yapıya dayanır. Hükümet organları üzerinde zorunluluklar ve kısıtlamalar koyan bir yargı vardır. Bu demokrasi modeline de temsili bir yargı elitinin egemen olduğu model gözüyle bakılabilir. Bir diğer demokrasi modeli de, *çoğulcu demokrasi* modelidir. Bu model, sosyal çatışmaları *toplum sözleşmesi ve serbest piyasa* araçlarıyla çözmeye çalışır. Çoğulcu demokrasi, özel çıkar peşinde koşmanın kamusal yarar üreteceği, görünmez el ve yararcılık ilkelerine dayanır. Kamusal bir amaç üretmek, bu demokrasi türünde güçlüklerle karşılaşır. Sonuçta, bu model de temsil ilkesine

³⁸ Selahattin Yıldırım. **Yerel Yönetim ve Demokrasi**. Başbakanlık Toplu Konut İdaresi Başkanlığı (BTKYB) Yayını. ANKARA (1993). S.19

³⁹ Arend Lijphart. **Çağdaş Demokrasiler**. Yale University Press, (1984), Çev: Ergün Özbudun ve Ersin Onulduran, Türk Demokrasi Vakfı ve Siyasal İlimler Derneği ortak yayını, ANKARA (1986), s. 1

dayanmaktadır ve temsili demokrasilerde yurttaş, yalnızca oyunu kullandığı gün özgürdür.⁴⁰

Bu yaklaşıma göre, en optimal biçimiyle çoğulcu demokrasi, halkın farklı kesimlerinin ve çoğunluğunun temsiline olanak vermekte, ancak, oy kullanma dönemleri dışında halkı siyasal süreçlerin dışında tutmaktadır. Bu durum, halk egemenliğinin dönemler halinde kullanılması anlamına gelmekte ve bu da demokrasiyi sınırlamaktadır.⁴¹

Nedir Demokrasi? : En kısa deyişle “halkın iktidarı” demek. Yunanca “demos”(halk) ve “kratos”(iktidar-otorite) sözcüklerinden oluşan demokratia (demokrasi) “halk iktidarı” anlamına geliyor. Eski yunanlılar, çağdaşları doğu despotluklarına karşı kendi yönetimlerine bu adı vermişlerdir. Onlara göre demokrasi olabilmesi için “kanunların herkes için aynı olması site işlerine katılmakta ve siyasal iktidara katılmakta eşitlik olması gerekir.”⁴²

Meydan Larousse’de şu tanımlar var:

-Halkın kendi kendini yönetmesi.

-Bir yönetim düzeninde halk iradesinin ağır basması veya yönetimin halk tarafından denetlenmesi.

Doğrudan Doğruya Demokrasi: Siyasi kararların çoğunluk esasına göre doğrudan doğruya şehir halkı tarafından alındığı yönetim şekli.

Temsili Demokrasi: Yurttaşların siyasal haklarının doğrudan doğruya değil de, kendi seçtikleri ve kendilerine karşı sorumlu olan temsilciler aracılığıyla kullandıkları yönetim şekli.

Liberal Demokrasi(Anayasal Demokrasi): Azınlıkta kalanların kişi ve kamu haklarını güvence altına alabilmek için çoğunluk iktidarının anayasa ile kısıtlanarak uygulandığı yönetim şekli.

⁴⁰ Benjamin Barber. **Güçlü Demokrasi.** Çev., Mehmet Beşikçi. Ayrıntı Yayınları. , İSTANBUL (1995) s.185

⁴¹ Eric J. Hobsbawn **Küreselleşme, Demokrasi ve Terörizm.** Agora Kitaplığı. İSTANBUL (2008)

⁴² Server Tanilli. **Devlet ve Demokrasi.** Adam Yayınları (2012). İSTANBUL s. 19

Sosyal ve Ekonomik Demokrasi: Siyasi anlamda demokrasinin öngördüğü ilkeler dikkate alınmaksızın sosyal ve ekonomik farkları en aza indirmek amacını güden sistem.

Halk Demokrasileri(Totaliter Demokrasiler): S.S.C.B. örnek alınarak İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra kurulan demokratik cumhuriyetlere verilen ad.

Hristiyan Demokrasi: Hristiyan din ve ahlakının buyrukları ile demokratik ilkeleri bağdaştırmaya çalışan akım.

Zamanımızda bundan anlaşılın siyasal iktidarın kaynağının halkta olması, siyasal iktidarın halk tarafından hukuka uygun biçimde oluşturulması; devlet yetkisini kullananların bunu halkın yeğlemesine ve hukuka uygun olarak kullanmaları, yetki kullanımında halkın denetimine bağlı bulunmalıdır. Demokrasilerde, siyasal iktidarda ilk söz halkın olacak, son söz de. Halkın, halkla birlikte, halk için, hukuka uygun olarak kendi kendini yönetmesidir demokrasi.

Toplumsal yaşamda dört biçimde uygulandığı görülmüştür.

Doğrudan Demokrasi: Doğrudan demokrasi ya da saf demokrasi sistemi kanunların yapılması ve kamu gücüne ilişkin kararların bizzat halk tarafından alınmasını ifade eder. Bu sistemde temsil ve yasama meclisi yoktur. Seçme hakkı olan yurttaşların tümü toplanarak birlikte karar verirler. Yurttaşlar arasında tam bir eşitlik vardır ve eşitlik tam olarak gerçekleşmektedir. Çünkü yöneten- yönetilen farklılığı ortadan kalkmaktadır. Yalnızca kanunların yapılması değil, yargılama ve yürütme işleri de halka aittir. Ancak, nüfusu ne kadar az olursa olsun halk idare ve yargılama faaliyetlerini yerine getirecek makamları belirlemekle yetinmektedir. Eski çağda Atina ve Isparta'da, günümüzde bazı İsviçre kantonlarında bu biçime rastlanmaktadır. Bu yönetim biçiminde yönetenlerle yönetilenler aynı kişilerdir, özdeşirler.

Yarı Doğrudan Demokrasi: Temsili demokrasi ile doğrudan demokrasinin uzlaştırılmasından doğmuştur. Doğrudan demokrasi kurumlarının yanında temsili demokrasinin kurumları da katılmıştır. Halk, temsilcilerini seçer ve parlamento oluşur. Yasalar parlamento tarafından yapılır. Ancak önemli konularda kararlar

bizzat seçmenler tarafından yapılır. Halk onayı referandumu, veto ve kanun teklif etme yoluyla egemenliğin kullanılmasına doğrudan katılır. Bu tip yönetimlerde parlamentonun etkinliği arttıkça milli egemenlik anlayışına, seçmenin egemenliği arttıkça halk egemenliği anlayışına yaklaşılr. Hukuksal temeli de bu iki anlayıştan birine dayanır sonuçta.

Yarı Temsili Demokrasi: Yarı temsili demokrasi temsili demokrasi ile yarı doğrudan demokrasi arasında yönetim biçimidir. Yarı temsili demokraside halk yasama işlemlerine katılmaz. Halbuki, yarı doğrudan demokraside halk yasa önerme, onu red ya da onaylama gibi yasama faaliyetleriyle yasama işleminde doğrudan doğruya söz sahibidir. Yarı temsili demokraside halk parlamentonun feshi ve erken seçim, temsilcilerin azledilmesi, dilekçe verme, danışma referandumu ve politik grevle, yasama organını, etkileyerek yasal düzenlemelerde etkinliğini gösterirse de doğrudan yasama işinin içinde değildir.

Temsili Demokrasi: Egemenliğin tek meşru kaynağı ve sahibi millettir, temsili demokraside. Nedir millet? Kendisini oluşturan bireylerin toplamı değil, fakat onların iradelerinden ayrı üstün varlıktır; diye tanımlanır. Millet yalnızca bir dönemde yaşayan halkı değil, geçmiş ve gelecek nesilleri de kapsayan manevi bir varlıktır. Doğüstü tanrısalılık yerini toplum üstü iradeye bırakır bu anlayışta. Bu ilke kralın gücüne karşı yönetilmiştir. İlkeyi savunanlar utkuya ulaşınca egemenlik tacı da tanrıyı temsil eden kralın başından alınarak milletin manevi şahsının başına geçirilmiştir. Zira millet ete, kemiğe bürünmüş değildir ve maddi başı yoktur. Milletin manevi kişiliğini temsil hakkı ve yetkisi de, iktidarı ele geçirenlere aittir. Sınıfsal egemenliğin perde arkasına gizlenmesinin bir başka yolu, bir kandırmaca. Gerçekte siyasi iktidarı ele geçiren burjuva sınıftır taçlanan. Arkasından iktidarı sürekli elde tutabilmenin olanaklarını arar ve ilkelerini belirler. ‘Egemenlik tektir, bölünemez, devredilemez, millete aittir. Halkın içinde hiçbir bölüm ya da birey bu egemenliğin kullanılmasını kendine mal edemez.’ ‘Yurttaşlar egemenliğin

doğrudan kendileri tarafından kullanılmasını ileri sürmezler.” Temsilciler aracılığıyla kullanılabilir.⁴³

Kısaca Demokrasi

Bir süredir, demokrasi kelimesi, siyaset piyasasında değeri düşük bir para gibi dolaşmaktadır. Siyasetçiler, yaygın bir inanç ve uygulamayla bu markayı kendilerine mal etmeye ve yaptıkları her harekete ilişirmeye çalışmakta, bilim adamları ise tersine, belirsizliğe dolayısıyla, demokrasi kavramını birtakım nitelendirme sıfatları olmaksızın kullanmakta tereddüt etmektedirler. Seçkin Amerikan siyaset teorisyeni Robert Dahl, konuya daha fazla kesinlik kazandırmak umuduyla demokrasi yerine, “pol-yarchy” terimini yerleştirmeyi bile denemiştir. İyi ya da kötü, biz çağdaş siyasi söylemin sloganı olan demokrasi sözcüğü ile bağlıyız. Bu sözcük, özgürlük ve daha iyi bir hayat için savaş verirken, insanların kulaklarında çınlayan ve dillerinden düşmeyen bir sözcüktür. Bu sözcük, politik analiz ve uygulamalarımızı yönlendirirken her ne şekilde kullanılırsa kullanılsın göz ardı etmememiz gereken bir sözcüktür.⁴⁴

Demokrasinin en popüler tanımı onu tarafsız bir şekilde idare edilen ve oyların dürüstçe sayıldığı düzenli seçimlerle eş tutar. Bazıları salt seçim olgusunu –sadece belli parti veya adayların seçildiği ya da halkın önemli bir kısmının özgürce katılmadığı seçimler olsa bile- demokrasinin varlığı için yeterli görür. Bu yanlış düşünce “electoralism” ya da “yalnızca seçimlerin yapılmasının siyasi hareketi elitler arasındaki barışçı bir müsabakaya kanalize edeceği ve kazananların halk önünde meşruiyet kazanacağı inancı” olarak adlandırılmıştır.⁴⁵

1974’ten beri boy veren yeni ve narin demokrasiler “sıkıştırılmış bir zaman diliminde” yaşamak zorundadırlar. Bunlar 19. ve 20. yüzyılın ilk dönemlerindeki Avrupa demokrasilerine benzemeyeceklerdir. Partilerin, menfaatlerin ve eylem birliklerinin şaşırtıcı ittifakı, bir bütün halinde, eşzamanlı olarak devletlere karşı

⁴³ Erdoğan Teziç. **Anayasa Hukuku**. Beta Yayınları (2008). İSTANBUL . s 90-91

⁴⁴ L. Diamond, M.F.Plattner. **Demokrasinin Küresel Yükselişi**. Yetkin Yayınları (1995). ANKARA s. 67

⁴⁵ Diamond, Age, s. 70

erken dönem demokrasilerinde var olmayan bir şekilde meydan okumak suretiyle, içinde yer aldıkları sistemde siyasi etki alanları arayacaklardır.⁴⁶

Demokrasi Nasıl Farklılaşır

Pek çok kavramın sık sık günlük uygulama ve bilimsel çalışmalarda demokrasi tanımıyla birlikte anılması gerçeğine rağmen, kasten bunlar bizim genel demokrasi tanımımızın dışında bırakılmıştır. Her şeye rağmen bu kavramlar, özellikle iş, demokrasiyi alt tiplerine ayırt etmeye gelince önemlidir. Hiçbir kurumlar, uygulamalar ya da değerler kümesi tek başına demokrasiyi tecessüm ettirmediğine göre, otoriter yönetimden uzaklaşan siyasal sistemler, farklı unsurları bir araya getirerek farklı demokrasilere vücut verebilirler. Şunu fark etmek önemlidir; bunlar sadece gelişen bir icraat çizgisi üzerindeki noktaları değil ama demokratik farklılıklara sahip potansiyel kombinezonlardan oluşan noktalar kümesini tanımlarlar.

Konsensus: Bütün vatandaşlar politik hareketlerin temel amaçları veya devletin rolü hakkında fikir birliği içinde olmayabilir(oldukları takdirde, bu kesinlikle demokrasilerin idaresini kolaylaştırır.)

Katılım: Bütün vatandaşlar, bunu yapmak onlar için kanunen mümkün olduğu halde, siyasette aktif ve eşit görev almayabilirler.

Erişim: Yöneticiler vatandaşlık hakkı bireylere ve gruplara, eğer tercihleri varsa, tercihlerini açıklamakta eşit fırsat tanınmasına rağmen, önlerine gelen herkesin tercihini eşit olarak değerlendiremeyebilirler.

Duyarlılık: Yöneticiler her zaman vatandaşlar tarafından tercih edilen davranış biçimini benimsemeyebilirler. Ama “devletin varlık sebebini” ya da “ezici ulusal menfaatleri” gerekçe göstererek bu tür politikalardan saptıkları zaman eninde sonunda hareketlerinden dolayı usulüne uygun ve dürüst yöntemler çerçevesinde sorumlu tutulmalıdırlar.

Çoğunluk Yöntemi: Bu prensipten sapmaların genellikle açıkça ortaya konulması ve önceden kabul edilmiş olması gerektiği halde, mevkilerin dağıtımı ve

⁴⁶ Diamond Age, s. 72

kararların alınması sadece çoğunluk oylarının bir araya gelmesi temeline dayanmayabilir.

Parlamentonun Egemenliği: Yasama organı kural yapan yegane ortam olmayabilir, hatta hangi yasaların bağlayıcı olduğuna karar veren otorite de olmayabilir, ama buna karşılık yürütme, yargı ve diğer kamu organları bu nihai tercihi yapabiliyorlarsa bunların da hareketlerinden dolayı sorumlu tutulmaları gerekir.

Parti Hükümeti: Yöneticiler iyi organize olmuş, programlı ve tutarlı siyasal partiler tarafından aday gösterilmemiş, desteklenmemiş ve faaliyetlerinde disipline edilmemiş olabilirler, bunların olmadıkları yerlerde etkin bir hükümet kurulması daha güçleşecektir.

Çoğulculuk: Siyasal süreç, iç içe geçmiş, gönüllü ve özerk grupların çeşitliliğine dayanmayabilir. Bununla birlikte, temsil tekelinin, kurumlar hiyerarşisinin olduğu yerlerde işin içine giren menfaatler, muhtemelen devlete daha sıkı bağlanacak ve kamusal ve özel alanın hareketleri arasındaki uçurum kapanacaktır.

Federalizm: Gücün ülkesel ve/veya işlevsel birimler arasındaki dağılımı bütün demokrasilerin belirleyici özelliklerinden olduğu halde, en azından anayasal bir metinde yer alan otoritenin yerel bölünümü, muhtelif düzeyde olmayabilir ve yerel özerklikler içermeyebilir.

Başkanlık Sistemi: Kollektif olarak kullanılsa ve sadece dolaylı olarak seçmenlere karşı sorumlu olsa bile, otoritenin türlü bileşimleri her demokraside vardır. Buna rağmen yürütme organının başı tek kişi olmayabilir ve vatandaşların tümü tarafından seçilmemiş olabilir.

Kuvvetler Ayrılığı: Hükümetlerin meclis, idari bütünlük, yargısal hakimiyet ve hatta (savaş zamanlarında olduğu gibi) müstebit idare tarafından vatandaşlara karşı eninde sonunda sorumlu tutulması gerekse de devletin farklı organlarının sistematik olarak karşı karşıya gelmesi gerekmez.

Bu sayılanlardan her biri demokrasinin temel unsuru olarak adlandırılmış olsa da

Bunları demokrasi tipinin belirleyicisi ya da muayyen rejimlerin icraatını değerlendirmek için yararlı standartlar olarak kabul etmek yerinde olur. Bunları genel demokrasi tanımına dahil etmek, bizi Amerikan siyasetinin demokratik idare usulünün evrensel modeli hakkında düştüğü hataya düşürür. Aslında belki de Kıta Avrupası'nın parlamenter, ortaklıkçı, üniter, korporatist ve yetkilerin merkezde toplandığı düzenlemeleri, otokratik yönetimlerden demokratik yönetimlere geçiş sürecindeki kılavuz politikaların nadide erdemlerine sahip olabilirler.⁴⁷

Demokrasi Ne Değildir?

Biz burada modern demokrasinin genel anlamını onu bazı muayyen kurallar ve kurumlar dizisiyle tanımlamadan ya da onu kendine özgü bazı kültür veya gelişme düzeyleriyle sınırlamadan ifade etmeyi denedik.

Ayrıca biz demokrasinin düzenli olarak yapılan seçimlere indirgenemeyeceğini ya da kendine özgü bir devlet rolü kavramına eş değer tutulamayacağını tartıştık ama demokrasinin ne olmadığı hakkında veya neyi yapamayacağı hakkında pek bir şey söylemedik.

Yönetme kabiliyeti sadece demokratik olanların değil bütün rejimlerin temel sorunudur. Sultancı Paraguay'dan totaliter Libya'ya kadar otokrasilerin başına gelen malum siyasal tükenme ve meşruiyet kaybı olmaksızın yönetme kabiliyetine sahip olması beklenebilir. Her şeye rağmen tecrübeler göstermiştir ki, bu demokrasiler de yönetme kabiliyetini kaybedebilirler. Halk kitlerini icraatlarıyla hayal kırıklığına uğratabilirler. Daha tehlikelisi ise, liderlerin usulleri değiştirme arzusu ve nihayetinde, geçici rıza ve sınırlı belirsizlik kurallarını aşındırmalarıdır. Siyasetçiler bir kere, pekişmiş demokrasilerin önceden bildikleri mevkillerine ve ilişkilerine yerleşmeye başladı mı belki de en kritik an gelmiş demektir. Pek çoğu beklentilerinin boşa çıktığını görecektir, yarışmanın yeni kurallarının kendilerine

⁴⁷ Diamond Age, s. 75-76

dezavantaj getirdiğini keşfedecek ve birçoğu da hayati menfaatlerinin çoğunluk tarafından tehdit edildiğini hissedecektir.

Demokratikleşme zorunlu olarak beraberinde ekonomik büyümeyi, sosyal barışı, idari etkinliği, serbest piyasayı ya da ideolojilerin sonunu getirmeyecektir. Ama en azından “tarihin sonunu” getirecek midir? Bu niteliklerden bazılarının demokratik süreci kolaylaştırdığına şüphe yoktur ama bunlar demokratik sürecin ne ön şartı ne de yakın zamandaki ürünüdür. Bunun yerine devleti biçimlendirmek ve kamu siyasetini etkilemek için barışçı bir şekilde rekabet edebilen, sosyal ve ekonomik anlaşmazlıkları düzenli kurallara kanalize edebilen ve unsurlarını tespit etmek ve onları ortak bir şekilde hareket etmeye yöneltmek için sivil toplumla arasında yeterli bağlar bulunan politik kurumların ortaya çıkmasını umut etmek daha yerinde olur.⁴⁸

DEMOKRASİDE YEREL DEĞERLER

Yerel yönetimler, uygulandıkları ülkelere ve demokrasi kültürlerine göre farklılık gösterirler. Federal sisteme sahip devletlerde, yerel yönetimler daha özerktir ve tekçi devletlerde olduğu kadar merkezin sıkı kontrol ve gözetimi altında değildirler. ABD ve Almanya gibi ülkeler yerel yönetimlerin oldukça özerk olduğu ülkelerdir. Türkiye ve Fransa gibi ülkelerde ise, yerel yönetimler merkezin sıkı kontrolü altındadır.⁴⁹

Avrupa Yerel Yönetimleri

Avrupa Birliği üyesi ülkelerde tek bir yerel yönetim modeli yoktur ve üye ülkelerin yerel yönetim sistemlerinde önemli farklılıklar bulunmaktadır. Ülkeler, yerel ve bölgesel yönetim sistemleri açısından başlıca iki küme oluşturmaktadır: Daha profesyonel ve bürokratik yerel yönetim yapılarına sahip kuzey ülkeleri ve dağınık, zayıf ve müşteriye yerel yönetimlere sahip güney ülkeleri. İrlanda

⁴⁸ Diamond, Age, s.76-79

⁴⁹ Kemal Görmez. **Yerel Demokrasi ve Türkiye**. Vadi Yayınları (1997). KONYA s. 40-41

dışındaki kuzey Avrupa ülkeleri de oldukça ileri düzeyde özerk bir yerel ve bölgesel yönetim geleneğine sahiptir.⁵⁰

Az Gelişmiş Ülkeler ve Demokrasi

Siyasal düşünceyle ilgili kitaplar taranıp azgelişmiş ülkelerde demokrasinin yayayıp yaşamayacağı araştırıldığı zaman, genel olarak bunun mümkün olmadığı konusunun ortaya çıktığını görüyoruz.

Çeşitli din, dil, ırk, kültür gibi faktörlerin homojen bir durumda olmasının “milli bütünleşmenin” gerçekleşmesine engel olması,

Cehaletten ötürü geniş kitlelerin siyasete katılmayı ve bunun bir küçük elitin tekelinde kalması,

Yarı feodal ve oligarşik sosyal yapılardan ötürü gerçek tercihin ortaya çıkmaması ve politik iktidarın, sosyoekonomik iktidara sahip bir azınlık sınıfının elinde toplanması,

Siyasal kültür düşük olduğu için, kitlelerin özgürlük bilincine varmamış olmaları,

İktidarı elinde bulunduran kadronun bunu vermeye yanaşmaması ve oyunun kuralına uymaması.⁵¹

Gerçekten günümüzde “azgelişmiş ülke” yerine zaman zaman “gelişmekte olan ülke” gibi yanlış kavramlar da kullanılmaktadır. Ancak M. Duverger’in de yazmış olduğu gibi; teknik ve ekonomik büyümeyi amaçladıkları sürece her toplum bu tanımın kapsamına girer. Aslında azgelişmiş ülkeler hızlı nüfus artışı, düşük kapasite, tarım kesiminde ekonomik büyümenin sanayiye oranla daha düşük olması gibi nedenlerden ötürü; gelişmiş toplumlara oranla daha az gelişmektedirler.

İlk kez Rostow’un düzenlediği şekilde, ekonomik gelişmenin beş aşaması vardır.

Gelenekçi toplumlar,

⁵⁰ Leyla Sanlı. **Avrupa Birliği ve Demokrasi Açığı**. Alan Yayınları(2005). İSTANBUL

⁵¹ Toktamış Ateş. **Demokrasi**. Ümit Yayıncılık (1995). ANKARA s.195

Sanayileşme dalgaları içindeki toplumlar,
Harekete hazır toplum,
Ekonomik açıdan olgunlaşmış toplum,
Kitle tüketimi toplumu.⁵²

DEMOKRASİDE KÜRESEL DEĞERLER

Küreselleşme

Küreselleşme, dünyanın “tek bir yer” olarak algılanması yönündeki “bilinç artışı” nı anlatan bir kavramdır. Doğaldır ki, bu sürecin “tek bir yer” olma niteliği, ekonomik, sosyal, siyasal ve kültürel anlamda bütün insan yaşamına ilişkin biçimleri kapsamaktadır. Bir toplumda meydana gelen bir gelişme ve dönüşüm; ilerleme ya da küresel normlara göre gerileme olarak kabul edilebilecek birçok şey, diğer ulusların sosyal ve siyasal sistemlerini önemli ölçüde etkilemektedir. Küreselleşme, karşıt bir etki olarak, fakat yine küreselleşmenin bir parçası olarak yerelliği dolayısıyla da kentleri ilgi odağına dönüştürmektedir. Bu noktada küresel olanla yerel olanın geçişliliğinden söz edilmektedir.⁵³

Demokrasiyi Yayımak

Şu anda, güçlü devletlerin dünyayı planlı bir şekilde yeniden düzenlemeleri diye tarif edilen bir durumla karşı karşıyayız. Kanımca bu fikir tehlikelidir. Terimin içerdiği haçlı seferi retoriği, sistemin standartlaşmış (Batılı) bir tarzda uygulanabileceği, her yerde başarıyla hayata geçirilebileceği, günümüzün uluslararası ikilemlerine çare olabileceği, bizi büyük düzensizlikten koruyup barışa götürebileceği düşüncesini de ima etmektedir. Fakat bu mümkün değildir.

Demokrasi –doğru şekliyle- halka dayanır. 1647’de İngiltere’deki Düzleyiciler, “her türlü yönetimin halkın özgür rızasına bağlı olduğu” şeklinde çok güçlü bir fikri savunup buna yaygınlık kazandırmışlardı. Bununla, herkesin oy hakkına sahip olmasını kastediyorlardı. Elbette, genel oy hakkı doğrudan herhangi bir siyasal sonucun garantisini vermez, ayrıca seçimlerin yapıyor olması bile o

⁵² Ateş, Age, s.189

⁵³ R.A. Aslanoğlu. **Kent, Kimlik ve Küreselleşme**. Asa Yayınevi (1998). BURSA s.152

sistemin kalıcılığını tek başına sağlayan bir etken değildir. Weimar Cumhuriyeti bunun canlı tanığıdır. Yine, seçime dayalı demokrasinin hegemonik güçlere ya da emperyal devletlere elverişli sonuçlar doğurmaması son derece ihtimal dâhilindedir. (Irak Savaşı Dünya Topluluğu'nun serbestçe ifade edilen rızasına bağlı kalsaydı, muhtemelen böyle bir savaş hiç olmazdı.) Ancak belirsiz durumların seçim cazibesini azaltmadığı da gün gibi ortadadır.⁵⁴

SONUÇ VE ÖNERİLER

Demokrasinin araçsal olarak kullanılmasında yerel değerlerin katkısı aslında durumdan duruma değişen bir olaydır. Bunu yorumlarken “Kime göre neye göre?” şeklinde yaklaşımda bulunmamız lazım. Evrensel boyutta ele aldığımız “kesin” demokrasi; farklı demokrasilerde, farklı bölgelerde değişkenlik ve tepki gösterebilir. Küresel boyutta demokrasi için belki de “olmazsa olmaz” diyebileceğimiz oy sandığı ile dünyanın farklı yerlerinde demokrasiyi bi’ sandığa kısıtlayıp sonrasında o bölgede demokrasinin yerleşemediğini söyleriz. Örneğin; Hitler yüksek çoğunluklu bir oy oranıyla aslında demokratik sayılabilecek bir seçim ve ortamla başa geçmiştir. Almanya için demokrasi vardır. Fakat devamında gelen Hitler’in diktatörlüğü dışarıdan bakılınca demokrasiyi yok etmiştir. Almanlar için demokratik ortam hala devam etmektedir çünkü Hitler’i onlar seçmiştir ve akabinde gerçekleşen otokrasiden rahatsız değildiler. Çünkü durumlarından memnundurlar. En azından büyük bir kısmı.

Demokrasinin uygulanmasında yerel değerlerin önünün açılması gerektiği hususunda da farklı örnekler gözümüzün önüne geliyor. Örneğin; Irak’ta Saddam’ın yine demokratik bir seçim rüzgarıyla yine yüksek bir oy oranıyla başa gelmesi ve devamında diktatörlüğünü ilan etmesi. Aslında yerel bir demokrasi değeri olarak şartlar gayet demokratikti. Fakat küresel boyutta bu duruma sıcak yaklaşılması mümkün değildi çünkü evrensel demokrasi değerlerine uymuyordu (ABD veya Avrupa gibi bir demokrasi yerleşik değildi) çünkü devamında göz

⁵⁴ Saim Sezen. **Seçim ve Demokrasi**. Gündoğan Yayınları(1994). ANKARA s.122-123

yumulan bir dikta rejimi vardı. Bütün bunların sonunda ‘‘Evrensel demokrasi’’ geldi ve Saddam rejimini yıktı, Irak ile birlikte yıktı ve Irak çok büyük zarar gördü. Aslında demokrasi tam manasıyla yerleşmiş değildi, doğrudur. Fakat oranın yerel değerleriyle demokrasi vardı. Belki de sınıf atlamak için erkendi ve ‘‘tam bir demokrasi’’ için hazır değildi. Buna müdahalenin doğruluğu tartışılır. Saddam öncesi ve sonrası Irak ise Saddam sonrası tabiki de daha demokrat bir ülke. Fakat rejimi devirirken heba olan canlar belki de oradaki ‘‘kendi çapında’’ yerel demokrasinin kalması ve küresel bir boyut kazanmak için henüz erken olduğunu gösterebilir.

KAYNAKÇA

Yıldırım, Selahattin (1993). Yerel Yönetim ve Demokrasi, Başbakanlık Toplu Konut İdaresi Başkanlığı (BTKYB) Yayını, Ankara

Lijphart, Arend (1986). Çağdaş Demokrasiler, Türk Demokrasi Vakfı ve Siyasal İlimler Derneği ortak yayını, Ankara

Barber, Benjamin (1995). Güçlü Demokrasi, Ayrıntı Yayınları, İstanbul

Hobsbawn, Eric J. (2008). Küreselleşme, Demokrasi ve Terörizm, Agora Kitaplığı, İstanbul

Tanilli, Server (2012). Devlet ve Demokrasi, Adam Yayınları, İstanbul

Teziç, Erdoğan (2008). Anayasa Hukuku, Beta Yayınları, İstanbul

Plattner, M.F.- Diamond, L. (1995). Demokrasinin Küresel Yükselişi, Yetkin Yayınları, Ankara

Görmez, Kemal (1997). Yerel Demokrasi ve Türkiye, Vadi Yayınları, Konya

Sanlı, Leyla (2005). Avrupa Birliği ve Demokrasi Açığı, Alan Yayınları, İstanbul

Ateş, Toktamış (1995). Demokrasi, Umut Yayıncılık, Ankara

Aslanoğlu, R.A. (1998). Kent, Kimlik ve Küreselleşme, Asa Yayınevi, Bursa

Sezen, Saim (1994). Seçim ve Demokrasi, Gündoğan Yayınları, Ankara

TÜRKİYE'DEKİ DARBELERİN VE DARBE GİRİŞİMLERİNİN KRONOLOJİSİ

Konuşmacı: Ramazan AYGÜL-Abidin YEGEN, 11. Sınıf Öğrencileri

Danışman Öğretmen: Mahir Selim AKÇAKAYA

Okul Müdürü: Özgür UYGUR

Erünal Sosyal Bilimler Lisesi, ANTALYA

Özet:

Türkiye ve Dünya'nın birçok ülkesinde karşılaşılan (özellikle Afrika ülkeleri gibi) darbeler, darbe girişimleri ve muhtıralar ülkelerinde siyasi, sosyolojik ve kültürel değişimi etkiler. Türkiye'de neredeyse her 10 yılda bir askeri müdahalelerle karşılaşılıyor. Başarılı ve başarısız girişimler ülkemizi yıpratmaktadır. Bu ülkemizi teknoloji ve sanayi bakımından üstün olduğumuz birçok geri kalmış ülke ile aynı kefeye koyuyor. Osmanlı'dan günümüze askeri cunta ve gruplar tarafından yönetime yön verme, el koyma, idareyi ele alma gibi faaliyetler üstleniliyor. Bu olaylar hem iç sebepler hem de dış güçlerin etkisiyle meydana gelmektedir. İç sebepler genellikle anarşi, artan şiddet olayları ve üniversite düzeyinde eğitim veren kurumlardaki karışıklıklar, yönetimdeki kişiler arası çekişmelerdir. Dış sebepler ise Osmanlı döneminde İngiltere, Rusya ve Almanya'nın desteklediği grupların karışıklıklar çıkarması, Osmanlı yönetiminde istediği kişileri devlet bürokrasisinde görev almalarını istedikleri adamları desteklemesi, Cumhuriyet döneminde de yine aynı yollara başvurmasıdır. Sonuçları hükümet değişiklikleri, istifalar ve anayasa değişiklikleridir. Osmanlı döneminde rejim değişikliği için de darbe ve darbe girişimleri olmuştur. Nitekim her darbe kendi devrinde ve kendi içinde ayrıca incelenmelidir.

Anahtar kelimeler: Darbe, Darbe Girişimi, Muhtıra, 27 Mayıs Darbesi, 80 Darbesi.

1. Giriş

Arapça darbe “vurmak, dövmek” anlamlarına gelmektedir. Dünya’nın birçok ülkesinde çoğunluğu Afrika gibi geri kalmış ülkelerde sıkça yaşanan darbeler ülkedeki bozulan düzeni yeniden yapılandırma amacıyla yapılır. Türkiye’de ise çok eskiden beri bu yaşanmakta olup Osmanlı İmparatorluğu’nun son zamanlarında iyice kendini belli etmiştir. Osmanlı ömrünün son 50 yılında 6 darbe görmüştür. Cumhuriyet döneminde ise 27 Mayıs 1960 darbesinden sonra neredeyse her 10 yılda bir gelenek halini almış darbe, darbe girişimleri ve muhtıralarla karşılaşmıştır. Cumhuriyet döneminde ise zaman zaman darbelerle ülke sarsılmakta, darbe girişimleri ve muhtıralarla da sosyo-politik evreler geçirmektedir.

A.Osmanlı Dönemi Darbeler

1. I.Meşrutiyet Darbesi (29 Mayıs 1876)
2. II.Meşrutiyet Darbesi (10-24 Temmuz 1908)
3. 31 Mart 1909 İhtilali
4. Halaskaran Zabitan Grubu İsyanı (21 Haziran 1912)
5. Babıali Baskını (13 Ocak 1913)
6. Mahmut Şevket Paşa Suikastı (12 Haziran 1913)

A.1. I.Meşrutiyet Darbesi (29 Mayıs 1876)

Türk tarihindeki ilk rejim değişikliğini ifade eden Meşrutiyet kavramı siyasi literatürde pek kullanılan bir kelime değildi. “Şart” kökünden türetilen meşrut kelimesi aslında “meşveret” den “parlamentar sistem”e kadar pek çok şekilde anlatımı yapılabilir.

Meşrutiyet hareketinin meydana gelmesini, birkaç kişinin teşebbüsüne veya yabancı devletlerin baskısına bağlamak gibi yorumlar yerine, o güne kadar gerçekleşmiş hadiselerin tabii bir sonucu ve tarihi gelişiminin ürünü olduğunu düşünmek daha akla yakındır.

Meşrutiyet isteminin oluşumunu anlayabilmek için bu dönüşüme sebep olan ve zemin teşkil eden gelişmeleri bilmek gerekir. II. Mahmut ve onun ıslahatlarının bir yerde yansımaları olan Tanzimat Döneminin başlaması ile Osmanlı ülkesinde o zamanın ideolojik düşüncelerinden etkilenen siyasi gruplar oluşmaya başladı.

Vakayı Hayriye ile Yeniçeri Ocağı kaldırılınca Osmanlı devletinin muhalefet hareketini yönlendiren ulema desteksiz kalıyor ve muhalefet de bunun sonucunda siyasileşmeye başlıyordu. 1859 “Kuleli Vakası” ve 1865’te “İttifak-ı Hamiyyet” grubunun darbe teşebbüsünü bu siyasileşme hareketine örnek olarak gösterebiliriz.

Merkezi bürokrasinin, Batı’nın giderek yükselen etkisiyle yönetimde ağırlığını hissettirmesi hatta Abdülmecit ve Abdülaziz dönemlerinde bir Bab-ı Ali diktatoryasının oluşması dikkat çekici olmuştur. Varlıkları resmen kabul edilmesi 1866 olan “Genç Osmanlılar” ise o zamanın Osmanlı ülkesi için oldukça radikal söylemleri olan “Osmanlı vatanseverliği, hürriyet, meşveret” gibi yeni kavramları siyasi literatüre getiriyorlardı. Bu kavramlar aydınlar arasında hızla yayıldı ve kabul gördü.

Osmanlı maliyesinin iflas halinde olması, Balkanlarda baş gösteren buhran durumları ve Osmanlı devletinin ayaklanmaları bastırmasına karşı dış devletlerin Osmanlıya olan tutumlarını katılaştırmaları ve Balkan buhranına çözüm olması düşüncesiyle 1876’da İstanbul Tersane Konferansının toplanması Meşrutiyete giden yolu oldukça hızlandırmıştır.

I.Meşrutiyet’in ilana giden son olaylara bakacak olursak, Serasker Hüseyin Avni Paşa, Askeri Mektepler Nazırı Süleyman Paşa, Bahriye Nazırı Kayserili Ahmet Paşa ve Şurayı Devlet Reisi olan Mithat Paşa’nın hareketi sonucu Sultan Abdülaziz yerine tahta V. Murat geçirildi. Abdülazizin öldürülmesi ve “Çerkes Hasan Vakası” V. Murat’ın ruh sağlığını iyice bozunca Padişahlığa II.Abdülhamit getirildi.

Kanuni Esasi biran önce hazırlanarak İstanbul Tersane Konferansı’nın varlık sebebi kaldırıldığı düşünüldü. Böylece iki meclisli bir padişah yönetimine geçilmiş

oldu. Fakat I. Meşrutiyet'in ömrü uzun sürmemiştir. Ruslarla yapılan 93 harbi sırasında Mebusan Meclisi'nin olumsuz tutum takındığı gerekçesiyle meclis tatil edilmiştir. Böylece I. Meşrutiyet sona ererek 1908 senesine kadar II. Abdülhamit'in kişisel yönetimi etkili olmuştur⁵⁵.

A.5. Çırağan Baskını (13 Ocak 1978)

Abdülaziz'in indirilmesinden sonra sarıklı ihtilalci diye anılan Ali Süavi de Türkiye'ye döndü. Masonlarla ilişkisi ve aynı zamanda İngiliz hayranı olduğu bilinen Ali Süavi, Galatasaray Lisesi Müdürlüğüne getirildi. Buna rağmen V.Murad'ı tahta getirme fikrinden vazgeçmedi ve Abdülhamid'e karşı ilk hareketi başlattı. Etrafında topladığı 100 kadar göçmenle Çırağan Sarayı'nı bastı ve V.Murad'ı kaçırpı tahta çıkarmak istedi. Fakat başarılı olamadı ve öldürüldü.⁵⁶

A.2. II.Meşrutiyet Darbesi (10-24 Temmuz 1908)

I.Meşrutiyet'in kaldırılmasından sonra II. Abdülhamit Meşrutiyet taraftarlarını etkisiz hale getirdi. II. Abdülhamit Bab-ı Ali'yi, orduyu ve ulemayı kendisine muhalefete kalkışamayacak şekilde etkisizleştirdi ve merkezi otoritenin bütün yetkilerini kendinde toplayarak merkeziyetçi bir yönetim kurdu.

I.Meşrutiyet'in sonu bir anlamda Tanzimat devrinin ve Tanzimat ideolojisinin de sonunu getirdi. II. Abdülhamit dönemi bütün yetkilerin sarayda toplanmış olması bakımından değişim isteyenler tarafından beklenmedik bir sonuç oldu ve saraya karşı çalışmaların gizli olarak yürütülmesi durumunu ortaya çıkardı.

II. Meşrutiyet aslında 1878'de meclisin tatil olup da toplanamaması sonrası tekrar 1908'de toplantıya çağırılması anlamına gelir. İlkine göre bakıldığında II. Meşrutiyet arkasında önemli miktarda kamuoyu desteği almış olması bakımından, sadece belli sayıda asker-sivil, aydınının değil, daha geniş kitlelerin katılımıyla gerçekleşmiştir. En azından Rumeli'de II. Meşrutiyet halk desteğine dayalı hareket olduğu söylenebilir. İstanbul ve diğer yerlerdeki gösteriler ilandan sonra oldukları için Rumeli'den ayrı tutulmaları gerekir.

⁵⁵Süleyman Kocabaş, **29 Mayıs 1876 Darbesinin İç Yüzü Sultan Abdülaziz Nasıl Devrildi?**, Bayram Matbaacılık, İstanbul, 2011, s. 133.

⁵⁶Şükrü Karatepe, **Darbeler, Anayasalar ve Modernleşme**, İz Yayıncılık, İstanbul, 1999, s. 103.

Abdülhamit yönetiminin sonunu aydınlar getirmiştir dersek yanlış olmaz. Teşkilatlı muhalefetin başında 1889'da kurulan "İttihad-i Osmani Cemiyeti" daha sonra ismi İttihat ve Terakki olan cemiyet yer alıyordu. Cemiyetin üyelerinin tamamına yakını öğrencilerden meydana geliyordu. 1905'ten sonra Türkiye'deki genç subaylarında harekete katılmaya başlaması muhalefet hareketine büyük güç kattı. 1908'de İngiliz ve Rusların Reval'de toplanarak Osmanlı toprakları hakkında karar almaları II. Abdülhamit'e olan tavrın askerlerce de sertleşmesine sebep oldu. 1906'da III. Ordu subayları tarafından Selanik'te kurulan "Osmanlı Hürriyet Cemiyeti" kısa zamanda Ahmet Rıza Bey grubuyla birleşerek "İttihat ve Terakki Cemiyeti" adını aldı. Enver ve Talat Beylerinde üye oldukları Selanik Şubesi, muhalefet hareketinin başarıya ulaşmasında baş rolü oynadılar. Enver Beyin, Resneli Niyazi'nin dağa çıkması sonucunda olaylar iyice büyümeye yüz tutunca II. Abdülhamit II. Meşrutiyeti ilan etmek durumunda kaldı.

II. Meşrutiyet'ten beklenen en büyük sonuç ise, ülke toprak bütünlüğünü sağlamak, geri kalmışlıktan kurtulmak olsa da tam tersi sonuçların da alındığını söylemek yanlış olmaz.

A.3. 31 Mart 1909 İhtilali

II. Meşrutiyet'e karşı yapılan "gerici" diye adlandırılan bir ayaklanmanın asıl yöneteni bulunamamıştır. Derviş Vahdeti isimli şahsın olabileceği düşünülmektedir. Meclis çoğunluğunu elinde bulunduran İttihat ve Terakki, giderek sertlik çizgisinde davranış göstermesi sonucu meclis içinde ve halk arasında sertleşen bir muhalefet oluştu. 7 Nisan 1909'da Serbesti Gazetesi başyazarı Hasan Fehmi'nin köprü üstünde öldürülmesi, ittihat ve Terakki'ye karşı olanlarda infial uyandırdı. Subaylarına karşı gelen bazı askeri birlikler Meclisi Mebusan'ı kuşatarak Şeriat isteriz söylemleriyle gösteriye başlayarak önlerine gelen harbiye subaylarını öldürmeye başladılar ve ayaklanma büyüyünce hükümet çaresiz kaldı. İsyan Selanik'ten gelen Mustafa Kemal'in de görev yaptığı Hareket

Ordusu bastırılmıştır. İsyanın padişah II.Abdülhamid'in çıkardığını iddia edenler tarafından padişah tahttan indirilmiş yerine V.Mehmed Reşad çıktı.⁵⁷

A.4. Halaskaran Zabitan Grubu İsyanı (21 Haziran 1912)

1912 yılının Mayıs ayında örgütlenen Hürriyet ve İtilaf yanlısı silahlı bir örgüttür. İttihat ve Terakki muhalifi olan bu örgüt Bab'ı Ali Baskını'na kadar birçok eylem gerçekleştirmiştir. Gazetelerde sert bildirimler yayımlayan ve askeri şuraya muhtıralar veren Halaskar Zabitan Sadrazam Mehmet Said Paşa'nın istifasına neden olmuştur⁵⁸. Meclis-i Mebusan başkanı Halit Bey'e tehdit mektubu göndererek İttihatçı çoğunluklu meclisin dağılmasını istemiş,⁵⁹ bu istekleri meclis tarafından kınansa da Ahmet Muhtar Paşa'nın girişimleriyle kapatılmıştır.

A.5. Babıâli Baskını (13 Ocak 1913)

I. Balkan Savaşı'nın getirdiği yenilgi ve Londra'da 16 Aralık 1912'de toplanan barış konferansında Edirne'nin Bulgarlara verilmesi ihtimalinin ağırlık kazanması üzerine Enver Paşa ve arkadaşları 23 Ocak 1913'te sabah Babıâli'yi bastı; baskında Başkumandan vekili ve Harbiye Nazırı Nazım Paşa ile birkaç asker hayatını kaybetti. Sadrazam Kamil Paşa'ya istifa mektubunu yazdıran Enver Paşa saraya, zamanın hükümdarı Sultan Reşad'a bizzat götürdü ve Kamil Paşa'nın yerine İttihat ve Terakki mensubu olmamasına rağmen İttihatçılar'a yakın görünen bir asker, Mahmut Şevket Paşa getirildi.⁶⁰

A.6. Mahmut Şevket Paşa Suikastı (12 Haziran 1913)

Balkan Savaşı'nın son şiddetiyle devam ettiği bu sırada muhalefetin Hükümete bir darbe yapacağı iddiaları artmıştı. Paşa her zaman olduğu gibi 11 Haziran 1909 günü de Harbiye Nezaretine gelmiş çalışmalarını bitirmiş Babıâli'ye doğru yola çıkmıştı. Paşa'nın otomobili Çarşıkapı'ya giderken bir cenazeye karşılaşmış, cenazenin yoldan geçmesi beklenirken tam bu sırada suikastçiler

⁵⁷ Z. Türkmen, **Kurmay Yüzbaşı Mustafa Kemal (Hareket Ordusu Kurmay Başkanı): 31 Mart isyanının Bastırılmasında Ordunun Rolü**, Berikan Yayınevi, Ankara, 2007 s. 25-26.

⁵⁸ Ali Birinci, **Hürriyet ve İtilaf Fırkası**, Dergah Yayınları, İstanbul, 1990.

⁵⁹ İsmail Arar, **Osmanlı Mebusan Meclisi Reisi Halil Mentеше'nin Anıları**, Hürriyet Vakfı Yayınları, 1986, s. 160.

⁶⁰ Murat Bardakçı, **Enver**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2015, s. 104.

harekete geçip Mahmud Şevket Paşa'yı öldürmüşlerdir.⁶¹ Mahmut Şevket Paşa'nın öldürülmesi üzerine İttihat ve Terakki ülke iktidarına tamamen hakim olmuştur.⁶²

B. Cumhuriyet Dönemi Darbeler

I.Dünya Savaşı sonrası İttihat ve Terakki'nin fesholması, Osmanlı Devleti'nin teslimiyetçi politikaları sonrasında, Mustafa Kemal'in önderliğinde organize edilen Milli Mücadele hareketi başarıya ulaşarak yeni Türkiye devletinin kurulması sağlanmıştır. Eski sistem ve uygulamalar kaldırılarak saltanat kaldırılarak, cumhuriyet rejiminde geçildi. Halifeliğin kaldırılması da dahil olmak üzere bir çok inkılap yapılmıştır. Buna karşın muhalefet de boş durmayarak Mustafa Kemal'in 1923'te kurduğu Halk Fırkasına karşı 1924'te Milli Mücadelenin büyük komutanları tarafından Terakkiperver Cumhuriyet Fırkasını kurmuştur. Dinin kullanılması sebebiyle Şeyh Sait İsyanı'nın çıkması sonucu Takriri Sükun Kanunu çıkarılarak İstiklal Mahkemeleri kuruldu ve Parti kapatıldı. Demokrasiye inanan ve hükümetin denetlenmesi gerektiğine inanan Mustafa Kemal 1930 Fethi Okyar'a Serbest Cumhuriyet Fırkasını kurdursa da mevcut kamuoyunun hazır olmaması yüzünden parti bizzat Fethi Bey tarafından kapatılmıştır. Haklılığı çıkan Menemen İsyanı ile ispatlanmıştır.

1945 II. Dünya Savaşı sonuna kadar bir daha çok partili siyasi hayat denemesi yapılamamıştır. Savaşı daha çok demokrasilerin kazanması Türkiye'de de etkisini göstermiş ve çok partili siyasi hayata geçiş için uygun ortam oluşmuştu. Kurulan ilk parti Nuri Demirağ'ın Milli Kalkınma Partisi olsa da esas halkın teveccühü Celal Bayar'ın kurduğu Demokrat Parti'ye olmuştur.

1946'da CHP içinde Çiftçi Topraklandırma Kanununa Muhalefet eden Celal Bayar, Adnan Menderes, Fuat Köprülü ve Refik Koraltan partiden ayrılarak Demokrat Partiyi kurmuşlar ve katıldıkları 1946 seçimlerinde 63 milletvekiliyle Meclise girmişlerdir. Asıl 1950 seçimlerinde büyük bir oy yüzdesi yakalayarak tek

⁶¹ Z. Türkmen , **Osmanlı Meşrutiyetinde Ordu-Siyaset Çatışması**, İrfan Yayınları, İstanbul, 1999, s. 148.

⁶² Bardakçı, Murat, **Enver**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2015, s. 104.

başına iktidar olmuşlardır. Böylece Celal Bayar Cumhurbaşkanlığına, Adnan Menderes'te Başbakanlık makamına oturmuştur.

1. 27 Mayıs 1960 Darbesi

7 Ocak 1946 da kurulan Demokrat Parti, CHP'ye muhalif olan tüm kesimleri yanında toplayarak 1950 seçimlerinde iktidara gelmiştir. İktidarın ilk yılları ezanın orijinal haline döndürülmesi gibi halkın isteği doğrultusunda yapılan çalışmalar, ekonomik büyüme ve hasadın artmasından dolayı hükümet ile halk arasında sıcak bir ilişki oldu. Ülke her bakımdan büyüyordu. Fakat zamanla işler tersine gitmeye başladı. Kuraklıklar başladı ekonomik sorunlar baş gösterdi, çevresinde topladığı kendisine rakip güçleri tasfiye etti ve DP hükümetinin çeşitli yönlerde baskıları artmaya başladı. Uygulamaları art arda ortaya koydu. İşe ilk olarak CHP'nin mal varlığına el konulması ile başladı. Bunu İsmet İnönü'nün memleketi Malatya'ya ceza vererek ikiye bölerek Adıyaman'ı il yapması, 2.Dünya Savaşı'ndan beri kullanılmayan Milli Korunma Kanunu gündeme getirilmesi, Yargıya müdahaleleri (aralarında Yargıtay Başkanı, Yargıtay Daire Başkanları, Cumhuriyet Başsavcısı gibi yüksek yargı memurlarının bulunduğu 12 yargıcı emekliye ayırdı), Üniversiteye müdahaleler, Vatan Cephesi'ni kurması ve TRT'yi kendi çıkarları doğrultusunda kullanması, 6-7 Eylül Olayları, 27 Mayıs'a giden son aşamayı oluşturan muhalefeti susturmaya çalışan ve yargıyı elinde bulunduran üyesi DP milletvekillerinin bulunduğu Tahkikat Komisyonu'nu kurması takip etti.

Bu baskıcı tutumların bir yerde patlak vereceğini eski bir asker olarak anlayan İnönü: "Bir idare insan haklarını tanımaz ve baskı rejimi kurarsa o memlekette ihtilal kaçınılmaz olur. Bu yolda devam ederseniz sizi ben bile kurtaramam." Demiştir.

Son öğrenci gösterilerinin ardından Kara Kuvvetleri Komutanı Cemal Gürsel, Savunma Bakanı'na ülkedeki karışıklıkların ve kaos ortamının giderilmesini isteyen bir mektup göndererek, izne ayrıldı ve emekliliğini beklemeye İzmir'e gitti.

Yine de öğrenci olayları, protesto yürüyüşleri devam etti. 25 Mayıs'ta tüm yüksekokullar kapatıldı. Ankara'da telgraf ve mektuplara sansür getirildi.⁶³

27 Mayıs'ta ise emir komuta zinciri olmadan bir cuntanın düzenlediği darbe başarılı oldu. Kendisine Milli Birlik Komitesi adını veren grup ülke yönetimini üstlendi. 1961 de yeni bir anayasa hazırlandı. Ardından hükümet yetkilileri Yassıada Yargılamalarında 27 Mayıs 1960 darbesinden sonra iktidardan uzaklaştırılan Demokrat Parti yönetiminin, darbeyi gerçekleştiren cunta tarafından kurulan özel bir mahkemede yargılanmıştır. Adnan Menderes Fatin Rüştü Zorlu, Hasan Polatkan idam edilmiştir.

Orgeneral Cemal Gürsel başkanlığında kurulan Milli Birlik Komitesi yönetimi devraldıktan sonra Anayasa hazırlatarak 1961'de halkoyuna sunulurak kabul edildi. Yeni partiler kuruldu.

22 Şubat 1962 (Darbe Girişimi)

22 Şubat 1962'de, yönetimin sivillere devrine karşı çıkan subaylardan bir grup, Harp Okulu komutanı Kurmay Albay Talat Aydemir⁶⁴ ve yakın çevresinden bazı subayların başka görevlere atanmasını kabul etmeyerek kararın geri alınmasını istedi. Hükümet kararında direnince aynı gün darbe girişimi başladı. Ordunun büyük bölümünün hükümete bağlı kaldığı darbe başarısızlıkla sonuçlandı.

İsmet İnönü ayaklanmanın kan dökülmeden biterse ceza verilmeyip sadece emekliye sevk edileceklerini söylemesi üzerine teslim oldular.⁶⁵

20 Mayıs 1963 (Darbe Girişimi)

Albay Talat Aydemir'in ihtilal girişiminin devamıdır. Zırlı Eğitim Tank Taburu da katılmıştır. Gece radyoya el koyan Harp Okulu öğrencileri Talat Aydemir'in imzasının olduğu bildiriye okudu. Bildiride darbeyi Silahlı Kuvvetlerin yaptığını ve TBMM'nin feshedildiği yer alıyordu. Ancak askeri birlikler hükümeti destekleyince başarısız oldular. Ertesi gün Hava kuvvetlerine bağlı olan uçaklar

⁶³ İter N. Ertuğrul., **Cumhuriyet Tarihi El Kitabı**, ODTÜ Yayıncılık, Ankara, 2008, s. 75-98.

⁶⁴ Cihat Göktepe, Adem Çaylak, Mehmet Dikkaya, Cihat Göktepe, Hüsnü Kapu, Türkiye'de 27 Mayıs Darbesi Sonrası İç ve Dış Siyasi Gelişmeler, **Türkiye'nin Politik Tarihi**, Savaş Yayınevi, 406.

⁶⁵ İter, **Age**, s.105

Harp Okulu'nun üstünde alçak geçiş yaptılar. Okulun teslim olmasıyla hareket bitti. Albay Talat Aydemir ve yakın arkadaşı Fethi Gürcan idam edildi.⁶⁶

12 Mart 1971 (Muhtıra)

1961 seçimlerinde hiçbir parti çoğunluğu sağlayamayınca 1965 seçimlerine kadar İsmet İnönü başkanlığında 3 koalisyon hükümeti kuruldu. Daha sonra Suat Hayri Ürgüplü partilerüstü başbakanlığa tayin edildi. 1965 ve 1969 seçimlerini Süleyman Demirel başkanlığındaki Adalet Partisi kazandı.

Bu arada 1968 yılında başlayan ekonomik bunalım ve öğrenci hareketleri yavaş yavaş siyasi hayatta etkisini hissettirmeye başladı. Bunun üzerine Genelkurmay Başkanı Orgeneral Menduh Tağmaç ve Kuvvet Komutanları hükümete karşı 12 Mart 1971'de bir muhtıra yayınladı. Eğer muhtırada yayımlanan istediği reformlar yapılmazsa yönetime el koyacağı belirtiliyordu. Muhtıranın verildiği sırada AP hükümeti Genel Başkanı ve Başbakan olan Süleyman Demirel aynı gün istifa etti. Nihat Erim başbakanlığında partiler üstü bir hükümet kuruldu. Ardından Ferit Melen ve Naim Talu'nun kurduğu partiler üstü hükümetler takip etti. Bu geçici dönemden sonra 1973 seçimlerinde hiçbir parti çoğunluğu sağlayamadı. Genel başkanı Bülent Ecevit olan CHP ve genel başkanı Necmettin Erbakan olan MSP koalisyon hükümeti kurdu.1974'te yapılan Kıbrıs Barış Harekatı sonrası Bülent Ecevit istifa etti. Sadi Irmak başkanlığındaki kurulmaya çalışan hükümet güven oyu alamadı. Daha sonra Süleyman Demirel başkanlığında kurulan koalisyon hükümeti 1977 seçimlerine kadar görevde kaldı.1977 seçimleri de siyasi bunalıma çözüm getiremedi. En çok oyu alan CHP yönetime geçmeye çalışsa da güven oyu alamadı. Süleyman Demirel başkanlığında koalisyon hükümeti kurulsada bağımsızlarla birleşen CHP hükümeti düşürdüler. 1978'de Ecevit başkanlığında bir hükümet kuruldu. 1979 seçimlerinde AP kısmi başarı gösterince Hükümet istifa etti ve görevi AP'ye devretti. AP, MHP ve MSP nin oluşturduğu bu hükümet darbeye kadar yönetimde kaldı.

⁶⁶ İtter, Age,s.106

12 Eylül 1980 Darbesi

Artan anarşi ve şiddet olayları sebebiyle Kenan Evren komutasında gerçekleşmiş emir-komuta zinciri içinde yapılmış başarılı olan askeri bir müdahaledir. Süreç Süleyman Demirel'in Başbakan olduğu hükümet görevden alınmasıyla başladı. 1961 Anayasası kaldırıldı, TBMM lağvedildi. 27 Mayıs- 12 Mart darbeleri karması Anayasa tümüyle ortadan kaldırılarak, yerine daha da otoriter devlet yapılanması ve yönetimine yol açan 1983 Anayasası getirildi.⁶⁷ Darbeden sonra cezaevlerinde birçok işkence olayı yaşandığı için Avrupa ile ilişkiler bozuldu. Devlet Başkanı Evren, yönünü Balkanlar, Güneydoğu Asya gibi yerlere çevirdi.⁶⁸ 80 darbesinde 7 bin kişinin idam cezası istendi. Ama 517 kişiye idam cezası gerçekleştirildi. İdamları istenen 259 kişinin dosyası meclise gönderildi. Haklarında idam cezası verilenlerden 26 siyasi suçlu, 23 adli suçlu, 1 Asala militanı 50 kişi asıldı. Ayrıca birçok kişi yaşamını yitirdi.⁶⁹

Darbeyi hazırlayan etmenler arasında artan anarşi, şiddet ve kaos ortamı geliyordu. Bunu 1 Mayıs 1977'de DİSK'in Taksim meydanında düzenlediği 1 Mayıs kutlamalarında otomatik silahlarla ateş edilmesi ve çıkan kargaşa sonucu 36 kişinin ölmesi, Kahramanmaraş Olayları (Hükümet bunun sonucunda 13 ilde sıkıyönetim ilan etti.), kabinede yolsuzluk iddiaları⁷⁰, üniversitelerin olaylar nedeniyle sık sık kapatılması takip etti. Üstelik önemli iş adamları ve bürokratlara suikastler düzenlendi. Örneğin; 1 Şubat 1979'da Milliyet Gazetesi Genel Yayın Yönetmeni Abdi İpekçi 1 Şubat 1979 gecesi İstanbul Maçka'daki evinin yakınlarında arabasında iken Mehmet Ali Ağca tarafından öldürüldü. Mehmet Ali Ağca verdiği ifadede Abdi İpekçi'ye 5 - 6 el ateş ettiğini söyledi. Fakat olay yerinde 9 mermi ele geçirildi. Bu da bir ikinci kişinin olduğunu ihtimalini güçlendirdi. Daha sonra Oral Çelik ve Mehmet Şener'in suikastı beraber planladığı ve Mehmet Ali Ağca'yı da tetikçi olarak sonradan aralarına aldıkları öğrenildi. 11

⁶⁷ 1876'dan 2016'ya 140 Yıllık Resimli Darbeler Tarihi, **Derin Tarih Dergisi**, s. 16.

⁶⁸ İter, **Age.**, s. 141.

⁶⁹ İter, **Age.**, s. 147.

⁷⁰ İter, **Age.**, s. 127-135.

Nisan 1980'da TRT İstanbul Radyosu prodüktörlerinden Ümit Kaftancıoğlu, 1980'de evinin önünde uğradığı silahlı saldırı sonucu öldürüldü. 27 Mayıs 1980'da MHP Genel Başkan Yardımcısı Gün Sazak, eşi ile gittiği bir ziyaretten dönüp arabadan eşyalarını indirirken Devrimci Sol militanları tarafından çapraz ateşe alınarak öldürüldü. 19 Temmuz 1980'da eski Başbakan Nihat Erim İstanbul Dragos'taki evinin yakınında Mahir Çayan ve arkadaşlarının intikamının alınması adına Dev-Sol militanları tarafından suikaste uğradı.

Darbe ile 1961 Anayasası ile kurulan 1971 muhtırası ile restore edilen ikinci cumhuriyet yıkılmış 1982 Anayasası ile üçüncü cumhuriyet kurulmuştur. 82 Anayasasının başlangıç bölümünde TSK'nın gerçekleştirdiği darbe meşrulaştırmaya çalışılmıştır. Anayasanın geçici maddesine göre cumhurbaşkanına 6 yıllık bir süre için anayasa değişiklikleri üzerinde geniş denetleme yetkisi tanınmıştır. Cumhurbaşkanlığının Orgeneral Kenan Evren'in seçilmiş olması dolayısıyla ordu siyaset üzerindeki etkisini cumhurbaşkanının yetkisini genişleterek sürdürmek istemiştir.⁷¹ 1983'te Siyasi Partiler Kanunu kabul edildikten sonra parti faaliyetlerine izin verildi. Emekli general Turgut Sunalp'ın başkanlığında Milliyetçi Demokrasi Partisi, Başbakanlık eski müsteşarı Necdet Calp başkanlığında ortanın solu olarak düşünülen Halkçı Parti ve Turgut Özal'ın başkanlığında Anavatan Partisi seçimlerde yarıştı. Özal büyük bir başarı elde ederek tek başına iktidar oldu. 1984'te ise AP yerine DYP, MSP yerine Refah Partisi, MHP yerine MÇP siyaset sahnesinde yerini aldı.

1987 referandumunda siyasi yasaklar kaldırılırken eski liderler yeni isimli partilerinin başlarına geçmişlerdir. 1987 erken seçimlerinde ise baraj uygulaması yapılarak küçük partilerin meclise girmelerinin önüne geçilmek istenmiştir. İktidarı koruyan Özal 1989'da Cumhurbaşkanı oldu.

1991 seçimlerinde küçük partiler seçim barajını aşabilmek için ittifaklara girdiler. Seçimden DYP-SHP ittifakı kurularak Demirel Hükümeti kurmuştur.

⁷¹ A. Akıncı, Türk Siyasal Hayatında 1980 Sonrası Darbeler ve E-Muhtıra, *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 15 (2), Edirne, 2013 42.

1992’de çıkan kanunla partiler eski isimlerini alabilmişlerdir. CHP ve MHP tekrar siyasi hayata döndüler.

1993’te Özal vefat edince Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel olmuştur. CHP, SHP ile birleşince yeni genel başkan Deniz Baykal hükümet ile anlaşamamış ve uzun süren koalisyon bitmiştir. DYP, CHP ile seçim hükümeti kurmuşlardır. 1995 seçimlerinden Refah Partisi 1. Parti olarak çıkmıştır. Hükümeti kuramayınca kısa süre yaşayacak olan AnaYol-D kurulaktır. Ardından ise Refah-Yol hükümeti kurulacaktır.

28 Şubat 1997 (Muhtıra)

28 Şubat 1997 günü MGK sonucu açıklanan kararlarla başlayan süreç irticaya karşı hareketlenmiştir. Post-modern darbe olarak nitelendirilmiştir. Kararlar arasında imam-hatiplerin ortaokul bölümlerinin kapatılması, ilköğretimin 8 yıla çıkarılması ve irtica ile mücadele vardı.⁷² Başbakan Erbakan ve hükümet kanadı MGK kararlarını imzalamasına karşın hiçbir faaliyette bulunmayınca Genelkurmay Başkanlığı 28 Şubat kararlarının yapılmasını ve basın yayın yoluyla halkı irticai faaliyetler hakkında bilgilendirmeye başladı. Milli Güvenlik Siyaset Belgesi ile Türkiye’ye yönelik tehditler irtica ve bölücü terör olarak belirtildi. Silahlı kuvvetler yönetime el koymadan dinci unsurların bürokrasiyi ele geçirmelerini engellemiştir. Hizbullahçı terör örgütü deşifre edildi ve cinayetlerin büyük bölümü ortaya çıktı.⁷³ Laiklik karşıtı eylemlerin odağı olması gerekçesiyle Refah Partisi kapatıldı. Anayasa mahkemesi kapatma gerekçesinde laiklikten ne anlaşılması gerektiğini de belirterek, laikliğin bir yaşam biçimi olarak tanımlamıştır.⁷⁴

Yeni hükümet Mesut Yılmaz’ın Anavatan Partisi- Bülent Ecevit’in Demokratik Sol Partisi-Hüsamet’in Cindoruk’un başkanlığını yaptığı Demokrat Türkiye Partisi oldu . 1998’de ise ANAP ve DYP destekli bir DSP azınlık hükümeti oldu. Sağ partiler destekli bir sol partinin hükümeti kurması Türk

⁷² Akıncı, Age, s. 48.

⁷³ İler, Age, s. 173.

⁷⁴ Akıncı, A. (2013). Türk Siyasal Hayatında 1980 Sonrası Darbeler ve E-Muhtıra, *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 15 (2), 49.

Demokrasisi adına farklı bir gelişme olmuştur.1999’ da Abdullah Öcalan’ın Kenya’da yakalanması büyük prestij sağladı ve 1999 seçimlerinde DSP 1. Parti olmuştur. Böylelikle DSP-ANAP ve MHP koalisyonu kuruldu. 2000 yılında Ecevit’in desteklediği Anayasa Mahkemesi Başkanı Ahmet Necdet Sezer, Cumhurbaşkanı oldu. 2001 yılında MGK toplantısında Ahmet Necdet Sezer’in anayasa kitabını Bülent Ecevit’e atması büyük ekonomik ve siyasi krize sebebiyet verdi. Bu durumda gene aynı yıl Refah Partisinden ayrılarak AK Partiyi kuran Recep Tayyip Erdoğan’a yaramıştır. 2002 Seçimlerinde AK Parti kazanarak hükümeti kurmuş günümüze kadar süren iktidarını devam ettirmiştir.

27 Nisan 2007 (E-Muhtıra)

Genelkurmay Başkanı Yaşar Büyükanıt döneminde Genelkurmay Başkanlığı resmi sitesinde bilgi notu olarak paylaşılan muhtıra Cumhurbaşkanlığı seçimi dolayısı ile 27 Nisan 2007’de saat 23.20’de “laikliğin aşındırılmasını” gerekçe gösterilerek paylaşılmıştır. Genelkurmay Başkanlığının 12 Nisan tarihinde yapılacak Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı seçimleri öncesinde ve birçok köşe yazarının katıldığı TSK’nın Atatürkçülüğe, laikliğe ve cumhuriyetin temel ilkelerine sözde değil özde bağlı bir cumhurbaşkanı adayی profiline çizildiği basın bilgilendirme toplantısının ardından yaşanan adaylık süreci şimdiye kadarki Genelkurmay Başkanlığı basın açıklaması Metodolojisinin uymayan açıklama ile başlayan süreç 29 Ağustos 2011’de açıklama Genelkurmay Başkanlığı’nın sitesinden kaldırılmasıyla sona ermiştir. Muhtıradan sonra hükmet açıklama yapmış laiklikten yana olduklarını bildirmiştir. Diğer hükümetlere göre muhtırayı sert bir tepkiyle karşılamıştır. Ayrıca Genelkurmay Başkanlığının resmi olarak Başbakanlığa bağlı ve ona karşı sorumlu olduğunu hatırlatmıştır. Abdullah Gül ise adaylıktan çekilmeyeceğini açıklamıştır.⁷⁵

15 Temmuz 2016

⁷⁵ Özipek, B. Adalet ve Kalkınma Partisi Dönemi İç ve Dış Politikaları (2002-...), **Türkiye’nin Politik Tarihi**, Adem Çaylak, Mehmet Dikkaya, Cihat Göktepe, Hüsnü Kapu, Savaş Yayınevi, 682-683.

Ordu içindeki FETÖ/PDY yapılanmasının oluşturduğu Yurtta Sulh Konseyi adını verdikleri grubun mevcut hükümeti yıkma ve rejimi değiştirmek istemiyle yaptığı başarısız bir ihtilal girişimidir. Kanlı gecede 246 vatandaşımız şehit olmuştur.

Sonuç

Batı demokrasilerine göre daha geri olsa da, Ortadoğu ülkelerinden daha ileride olması Türkiye'nin demokraside belli bedeller ödemesiyle gerçekleşebilmiştir. Zira demokrasilerin toplum bünyelerinde yer etmesi, değişimin gerçekleşebilmesi uzun bir süreç gerektirmektedir. Nesillerin değişmesi ve yaşanan olayların hafızalarda ders niteliğinde kalması sonucu demokratik ilerlemeler sağlanabilmektedir. Çünkü değişime toplumun bütün kesimini aynı anda ikna etmek mümkün olamamaktadır.

Osmanlı Devleti'nin coğrafik olarak Avrupa'ya yakın olması ve dünya siyasetinde önemli roller oynamak oluşu sonucu Batı'nın değerlerine kapısını açmak zorunda kalmasına sebep olmuştur. Ülkenin dağılma tehlikesi karşısında Osmanlı aydınları çeşitli reçeteler ortaya koymaya çalışmışlar ve bu durum da ülkenin istese de istemese de Batı değerlerine kapıyı açmak durumunda kalmasına sebep olmuştur.

II.Mahmut Dönemi İslahatları, Tanzimat Dönemi ve sonrası kabul edilen Meşrutiyetler Osmanlı demokrasisinde belli bir mesafe alınmasını sağlamıştır. Yeni Türkiye devletinin kurucularından başta Mustafa Kemal olmak üzere eski Osmanlı generalleri olarak bu başlangıca sağlam kurumsallık çerçevesinde süreklilik kazandırmak istemişlerdir.

Zamanın niyetlere izin vermediği yıllarda deneme olarak kalan bazı demokratik girişimler, II.Dünya Savaşı sonrası çok partili siyasi yaşama geçişle hayat bulmuştur ve kavga bu noktadan sonra kızışmıştır. 1960 darbesinden sonra askerinde resmen siyaset sahnesine çıkmasıyla neredeyse her 10 yılda bir darbe yapılıyor görüntüsü ortaya çıkmıştır. En son 15 Temmuz 2016 da hepsinden farklı

bir kalkışma olarak kalan bir girişim olmuş ve bir kısım cemaat yapılaşmasının Türkiye için ne kadar büyük bir tehlike olduğu görülmüştür

KAYNAKÇA

KOCABAŞ Süleyman, 29 Mayıs 1876 Darbesinin İç Yüzü Sultan Abdülaziz Nasıl Devrildi?, Bayram Matbaacılık, İstanbul, 2011.

KARATEPE Şükrü, Darbeler, Anayasalar ve Modernleşme, İz Yayıncılık, İstanbul, 1999.

TÜRKMEN Z., Kurmay Yüzbaşı Mustafa Kemal (Hareket Ordusu Kurmay Başkanı): 31 Mart isyanının Bastırılmasında Ordunun Rolü, Berikan Yayınevi, Ankara, 2007

BİRİNCİ Ali, Hürriyet ve İtilaf Fırkası, Dergah Yayınları, İstanbul, 1990

ARAR İsmail, Osmanlı Mebusan Meclisi Reisi Halil Mentеше'nin Anıları, Hürriyet Vakfı Yayınları, 1986

BARDAKÇI Murat, Enver, *Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2015*

TÜRKMEN Z., Osmanlı Meşrutiyetinde Ordu-Siyaset Çatışması, *İrfan Yayınları, İstanbul, 1999*

İALTER Ertuğrul, Cumhuriyet Tarihi El Kitabı, *ODTÜ Yayıncılık, Ankara, 2008*

1876'dan 2016'ya 140 Yıllık Resimli Darbeler Tarihi, Derin Tarih Dergisi

AKINCI A, *Türk Siyasal Hayatında 1980 Sonrası Darbeler ve E-Muhtıra*, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi 15 (2), Edirne, 2013

ÖZİPEK B., *Adalet ve Kalkınma Partisi Dönemi İç ve Dış Politikaları (2002-...)*, Türkiye'nin Politik Tarihi, Savaş Yayınevi, 2009

GÖKTEPE Cihat, *Türkiye'de 27 Mayıs Darbesi Sonrası İç ve Dış Siyasi Gelişmeler*, Türkiye'nin Politik Tarihi, Savaş Yayınevi, 2009

TÜRK ROMAN VE HİKÂYESİNDE 12 EYLÜL

Konuşmacı: Berrin KARAKAŞ
Danışman Öğretmen: Filiz DEĞİRMENÇİ,
Kadriye ÇETİNTÜRK
Okul Müdürü: Durmuş YAVUZER
Kumluca Sosyal Bilimler Lisesi, ANTALYA

Özet

Milletlerin edebî eserleri, kimliklerini oluşturan ‘ruh’un yanı sıra, toplumsal ve politik yaşamlarına ilişkin oldukça önemli göstergeler içerir. Türk edebiyatı, Tanzimat döneminden itibaren, kimi dönemlerde dozu artmak üzere, politika ile yakın ilişki içinde olmuştur. Tanzimat’ın birinci neslinden Cumhuriyet dönemine, üç askeri darbeden, toplumcu gerçekçi eğilimin tavrına ve Almanya’ya göç eden işçilerin yaşamına kadar, farklı türden politik içerikli birçok edebî eser yazılmıştır. Romandaki yansımaları belirgin bir biçimde gözlenen 12 Eylül askerî darbesi, Türk edebiyatında politik dozun arttığı son dönemlerden biridir. Adalet Ağaoğlu’nun Hayır’ı, Kaan Arslanoğlu’nun Devrimciler’i, Mehmet Eroğlu’nun Yüz: 1981’i, Ahmet Altan’ın Sudaki İz’i, ve Orhan Pamuk’un Sessiz Ev’i bu dönemi ideolojilere bağlanmaksızın yansıtan romanlardan birkaçıdır.

Anahtar Kelimeler: 12 Eylül Askeri Darbesi, edebiyat, roman, hikâye.

Giriş

12 Eylül 1980 askeri darbesi sonrası romanları, eşkiya ve köy romanının farklı bir uzantısı olarak görünürler. Anadolu eşkiyasının yerini bu romanlarda mevcut düzene başkaldıran kent eşkiyası almıştır. Ne var ki bu romanların büyük bir bölümü Türk romanına getirdikleri özgün anlatım teknikleriyle, derinliğine verilen psikolojik tahlilleriyle ve iç konuşmalara dayalı özeleştirileriyle başarılı olsalar dahi, politik söylemler ve ideolojik bir tek yanlılık arasında harcanıp

giderler. Roman kişileri çoğunlukla çevreleriyle uyumsuz, yalnızlık çeken, isyankâr, biraz marjinal kişilerdir. Söylemleri, yerleşik düzene karşı çıkan, sınıf çatışmasını ön plana çıkaran kutupluluk üzerinedir. Romantik, realist ya da doğalcı akıma bağlı olsalar da en büyük hedefleri yaşadıkları, tanık oldukları dönemin gerçeklerini yansıtmaktır.

12 Eylül 1980 askerî darbesi, Türkiye’de toplumsal yapıyı oluşturan temel dinamiklerin değiştirildiği, yeni bir toplum modelinin dayatıldığı bir kırılma ve kopma noktası olarak belleklerde yer etmiştir. Siyasetten arındırılmaya çalışılan toplum modeli anlayışı, romanda yeni temaların işlenmesine yol açmış, yeni arayışlara girişen yenilikçi (avantgarde) yazarların Türk romanında köktenci bir değişiklik yaratmalarına neden olmuştur” .Bu değişimlerin temelinde ideolojilere olan inancın sarsılması ve beraberinde kimlik bunalımı ve arayışlar gelmektedir. Ekonomik ve sosyal değişimler sonucu köy ve köylüyü, işçi sorunlarını gündeme getiren, gelir dağılımını eşitsizliği vurgulayan eserler, yerini erotik/pornografik, tarihsel kişi ve olaylar, suç ve suçluluk, özel yaşam, homoseksüellik gibi öğeler üzerinde yoğunlaşarak, sınıfsal olguları ve politik düzeyi dışlayan romanlara bırakır. 1980’lerin romanında öne çıkan bir başka konu da eylemcilerin 12 Eylül Harekâtı sonrası yaşayışlarıdır. İdeolojik grupların iç hesaplaşmaları, örgüt içindeki şiddet eylemleri, çelişkileri, ideolojilere olan inancın kaybı, ekonomik endişelerin, haz ve günlük yaşama dayalı anlayışların yerleşmesi, medya kültürü, popülizm, üniversite üzerinde kurulan baskı ve despotizm, devlet şiddeti, işkence ve cezaevi, cinsellik, feminizm, bireyin yüceltilmesi, özgürlük talepleri, yazının öneminin azalıp yazarın öne çıkması gibi konu ve anlayışlar, öncesi ve sonrasıyla 1980 dönemi roman karakteristiğinin belirleyicilerinden birkaçıdır.

12 Eylül sürecine tanıklık eden romancılar da askerî idarenin uyguladığı sıkıyönetimi, baskı ve şiddeti darbenin ardından yazdıkları romanların kurgusal dünyasında geriye dönüşlerle dile getirirler. Örneğin Hayır...’da 1980 olaylarına yönelik bakış romanın merkezinde yer alan Prof. Aysel Dereli’nin belleğinden hatıralar yoluyla verilir.

1980 sonrası romanlarda görülen belirgin eğilimlerden biri de siyasal örgütlerin yapısını, işleyişini, hatalarını ortaya çıkararak özeleştiriyeye tabi tutmak, iç hesaplaşmaları ve çözülme süreçlerini vurgulamaktır. Bu romanlarda 12 Eylül döneminin militanlarının kendi aralarında düştükleri çelişkiler sergilenir, roman kişilerine öz eleştiri yaptırılır. Böylelikle güdümlenmiş birer militan olan şahısların insanî yönü yüzeye çıkarılmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda Kaan Arslanoğlu Devrimciler adlı eserinde sol örgütlerin içyapısını yoğun diyalog ve monologlarla vererek bu görüşteki insanlara özeleştiriyeye yaptırır.

12 Eylül'den sonraki döneme kadar insanî olan bazı dürtüler, dönemin politik kimlik sahibi olan gençleri arasında zaaf sayılmış, yasaklanmış ve dışlanma sebebi sayılmıştır. Darbeden sonra ise bilinçli bir politikanın ürünü olarak insanlar siyasetten uzak tutulmuş, bir nevi cinsellik patlaması yaşanmış, mahremiyet ve özel yaşam zamanının öne çıkan söylemlerinden birkaçı olmuştur. Bu değişim devlet tarafından desteklendiği gibi, romancıların muhayyilesinde de önemli bir itekleyici unsur olarak varlık göstermiştir. Sudaki İz'de, ikisi de devrimci olan Fazıla ve Bülent adlı roman kişilerinin eylem ortaklığı gereği aynı evde kaldıkları bir gece dürtülen cinsellikleri, devrimci ideolojilerine galip gelmiştir.

12 Eylül döneminin üniversiteye yansıyan öteki yönü de ideolojik çatışmaların çokça yaşanmasıdır. Sağ ve sol düşüncedeki grupların çatışmaları darbenin en büyük gerekçeleri olmuş, askerî idare bu çatışmaların önünü kesmek amacıyla katı uygulamalar getirmiştir. Ele alınan romanlardan karşıt görüşlerin yaptıkları sokak çatışmaları Sessiz Ev'de darbe öncesi görünümüyle ele alınırken öteki romanlarda ya darbe zamanında ya da anlatı zamanından geriye dönüşler yapılarak değinilmiştir.

1980 müdahalesinin romana etkileri de toplumsal değişime paralel olarak değişiklik göstermiştir. Dönemin yazınsal gelişmelerinden de etkilenen Türk romanında o yıllardan sonra postmodern anlatımın öne çıktığı, toplumcu klişe romanlardan, sosyal mesaj içeren angaje romanlardan sıyrılarak birey psikolojisini,

ruhsal evrenini, cinselliği, vitrin kültürünü, yalnızlık ve yancılışmayı odağa alan anlayışın hâkim olduğu gözlenir.

Türk hikâyeciliğinde de durum pek farklı değildir. Ancak Türk Edebiyatında hikâye örnekleri roman kadar bol değildir. Bir Tersine Yürüyüş adlı kitap, yirmi sekiz yazardan kırk dört öyküyü bir araya getirmesiyle bugüne dek 12 Eylül askerî darbesi üzerine gerçekleştirilen en derli toplu çalışma olarak dikkat çeker. Yapıt, 12 Eylülü nedenleri, yaşanan sıkıntıları ve sonuçları ile bir süreç olarak ele alan öykülerden oluşur. Öykülerde darbeyi hazırlayan, daha doğrusu haber veren gelişmeler anlatılırken; dönemin korkuya, korkutmaya ve öldürmeye dayalı temel göstergelerini simgeleştiren yapıtlarına, hapisane deneyimlerine ve darbeden elli yıl sonrasını gören, görmeye çabalayan ürünlere uzanan geniş bir çerçeve yer alır.

Sonuç

Toplumsal olay ve devinimlerden etkilenmeyen, bir yönüyle hayatın gerçekliğiyle temas halinde bulunmayan bir sanat/edebiyat düşünülemez. Mehmet Kaplan, “yaşanılan hayat, sanatı besleyen en büyük kaynaktır” diyerek sanatın/edebiyatın toplumsal bağlamından koparılamayacağı gerçeğine vurgu yapar. Çünkü edebiyat eserleri, içinde doğdukları toplumun duyuş ve düşünüşünü, hayatı algılayış biçimlerini, büyük tarihî dönemlerde ortaya çıkan sosyal psikolojinin bütün ve en ince ayrıntılarını kendilerinde yaşatırlar.

Kaynakça

- ARSLANOĞLU Kaan (2006). Devrimciler, İstanbul: İthaki Yayınları, I. Basım.
- AĞAOĞLU Adalet (2007). Hayır..., İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları, 14. Baskı.
- ALTAN Ahmet (2002). Sudaki İz, İstanbul: Can Yayınları, 17. Basım.
- ARSLANOĞLU Kaan (2006). Devrimciler, İstanbul: İthaki Yayınları, I. Basım
- KAPLAN Ramazan (1998). “Edebiyat ve Toplum”, Edebiyat Bilgi ve Kuramları, Eskişehir: A.Ü. Açıköğretim Fakültesi Yayınları, s. 21–33.
- MORAN Berna (1998). Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış 3, İstanbul: İletişim Yayınları, 4. Baskı.
- www.kitapyurdu.com/kitap/bir-tersine-yuruyus/85658.html

TÜRKİYE'DE DARBELER VE DEMOKRASİYE ETKİLERİ

OSMANLI DEVLETİ'NDEN GÜNÜMÜZE İSYAN VE DARBELER

Konuşmacılar: Efe Kasım İSPİR,

Ramazan Onur ÖZTÜRK

Danışman Öğretmen: Erim ÖNCEL

Okul Müdürü: Mahmut Tayyar YETÜK

Levent Aydın Anadolu Lisesi, ANTALYA

Darbe demek bir ülkede silahlı kuvvetler mensuplarının silah zoruyla o ülkenin hükümetini devirmesi ve iktidarı ele geçirmesidir. Genelde darbeciler hükümetlerin ekonomik ve sosyal sorunları çözmekte başarısız olduklarını iddia ederler ve ülke yönetimine el koymaya çalışırlar. Zaman zaman ordu tarafından hükümetlere verilen muhtıralarda darbe benzeri durumları doğurabilir. Ülkemizdeki askeri müdahaleler ise tarih boyunca kimi zaman ordunun kurumsal olarak kimi zamansa bazı yüksek rütbeli askerlerin kendi başlarına keyfi olarak sivil yönetime el koymalarıyla gerçekleşmiştir. Darbeler yönetim biçimine yöneltilen radikal değişiklikleri önlemek amacıyla her zaman olmasa da çoğunlukla tanımı gereği şiddet içerir. Sunumumuzda bu darbe girişimlerinin nedenleri ve sonuçlarıyla demokrasimize olan etkileri üzerinde duracağız.

Osmanlı İsyan ve Darbeleri

Otuz altı Osmanlı padişahının 12'si darbe veya isyanla iktidarını kaybetmiştir. Bu Osmanlı isyanları ve darbeleri tarihi Fatih Sultan Mehmed'in hükümdarlığının ilk döneminde 1446 Buçuktepe İsyanı ile başlar ve 1913'teki Babiâli baskınıyla sona erer. Bu isyan ve darbe girişimlerinde genellikle Kapıkulları (Yeniçeri ocağı – Sipahiler) ve onlara zaman zaman destek veren ulema vb.dir.

Genç yaşta olmasına karşın II. Mehmet yeniden tahta çıktığında isyancıları cezalandıracaktır.

1- Yıl 1512. Osmanlı tahtında II. Beyazıt var; 8. Padişah....

Oğlu I.Selim tarafından tahtından indirilmiş ve sŸrŸldŸđŸ Dimetoka'ya giderken yolda ŸldŸrŸldŸđŸ sŸylenmiřtir. Bir başka rivayette ŸldŸrŸlmediđi sŸrgŸnde eceliyle ŸldŸđŸde sŸylenir

2- Yıl 1618. Osmanlı tahtında I. Mustafa var; 15. Padişah...

Akıl hastası olduğu için, Kapıkulu tarafından tahtından indirilmiştir. 1622'de bir kez daha tahta çıkarılmış ve aynı gerekçeyle tekrar indirilmiştir.

3- Yıl 1622. Osmanlı tahtında II. Osman var; 16. Padişah...

Askeri darbeyle linç edilerek ŸldŸrŸlmŸřtŸr. Orduyu yeniden dŸzenlemek istediği için bunlar başına gelmiştir..

4- Yıl 1648. Osmanlı tahtında I. İbrahim var; 18. Padişah...

Askeri bir darbeyle tahtından indirilmiş ve boğularak ŸldŸrŸlmŸřtŸr....

5- Yıl 1687. Osmanlı tahtında IV. Mehmet vardır; 19. Padişah...Başarisız olduğu ileri sŸrŸlerek Kapıkulu tarafından tahtından indirilmiştir...

6- Yıl 1703. Osmanlı tahtında II. Mustafa vardır; 22. Padişah...

Askeri bir darbeyle tahtından indirilmiştir....

7- Yıl 1730. Osmanlı tahtında III. Ahmet var; 23. Padişah...

Patrona Halil ŸncŸlŸđŸnde değişime direnenlerin (yeniçeri ve ulema) ayaklanmasıyla tahtından indirilmiştir....

8- Yıl 1807. Osmanlı tahtında III. Selim var; 28. Padişah...Nizamı Cedit'e karşı olanların

Kabakçı Mustafa ŸncŸlŸđŸnde ayaklanmasıyla tahtından indirilmiştir... Sonra da ŸldŸrŸlmŸřtŸr.

9- Yıl 1808. Osmanlı tahtında IV. Mustafa vardır; 29. Padişah...

Alemdar Mustafa Paşa tarafından askeri bir darbeyle tahtından indirilmiş ve yerine geçen kŸŸk kardeşi II. Mahmut tarafından boğdurulmuştur... II. Mahmut kendi dŸnemine kadar gerçekleşen olaylara imza atan Yeniçeri ocağını kaldırmış kapıkullarını dağıtmıştır. Yerine yeni bir ordu kurmuştur (Asakiri Mansurei Muhammediye). Yeniçeri ağalığı yerine de Serasker makamını kurdurmuştur. Ancak Serkaskerlik makamının, řeyhŸlislam ve Sadrazamlık makamına denk

sayılması, orduyu daha da önemli hale getirmiştir. Devlet kurumlarının işleyişene doğrudan müdahil olmuşlardır. Nitekim 50 yıl sonra darbeler yeniden başlamıştır.

10- Yıl 1876. Osmanlı tahtında Abdülaziz var; 32. Padişah... Medrese, harbiye öğrencileri ve Vükela Heyeti tarafından tahttan indirildi. Gerekçe iç ve dış siyasette başarısızlık.

11- Yıl 1876. Osmanlı tahtında V. Murat var; 33. Padişah...

Tahta çıkmasından sonra 3 ay içinde akıl hastası olduğunun anlaşılması üstüne “Vükela Heyeti” tarafından indirilmiştir.

12- Yıl 1909. Osmanlı tahtında II. Abdülhamit var; 34. Padişah...

“Mebusan ve Ayan Meclisleri” kararıyla tahtından indirilmiştir... V. Mehmet Reşat padişah olmuştur.

Bab-ı Ali Baskını – 28 Ocak 1913

Bu darbenin yaşandığı tarihlerde Balkan Savaşları’ndan alınan hezimetler bütün halkın ve muhaliflerin sınırlarını germiştir. Bulgarlar neredeyse Edirne’yi alacaklardı. Halksa bu durum karşısında Sadrazam Kâmil Paşa hükümetini sorumlu tutmaktaydı. Balkan savaşlarından alınan kötü neticeler sebebiyle İttihat ve Terakki önderliğinde ihtilal hazırlıkları başlamıştı. 23 Ocak 1913 günü o zamanlar binbaşı olan Enver Bey önderliğinde bab-ı aliye girildi. Dönemin Harbiye Nazırı Nazım Paşa vurularak öldürüldü. Sadrazam Kâmil Paşa’ysa zorla istifa mektubu yazdı. Mektup Padişah 5. Mehmet tarafından kabul edildi. Yerine yeni sadrazam 31 Mart vakasından büyük başarılar gösteren Mahmut Şevket Paşa oldu. Bu olay Osmanlı tarihindeki ilk ihtilal olarak görülür.

Türkiye Cumhuriyeti’nde Darbe ve Muhtıralar

27 Mayıs 1960 Darbesi

1950 seçimlerinde Demokrat Parti (DP) iktidara gelerek Türkiye Cumhuriyetinin 27 yıllık tek parti devrini sona erdirdi. Dünyada belki çok nadir gerçekleşen bir olay görüldü; II. Dünya Savaşı boyunca başarıyla sürdürülen tarafsızlık politikası, uygun dış ticaret ilişkileri geliştirmişti, bu yüzden DP iktidarı ilk yıllarında dış kredi kaynakları bulmakta başarılı oldu ve bunları kullandı.

Kore'ye asker gönderilmesi ve böylece NATO'ya giriş vizesinin alınması uluslararası koşulları Türkiye'nin lehine çeviriyordu. Tarımda makineleşme sağlandı. Karayolları politikasına hız verildi, köyler kasabalara, kasabalar da kentlere hızlı bir biçimde bağlanmaktaydı.

1954 seçimine gelinceye kadar DP çok güçlenmişti, seçimlerde hala bir rekor olan %57.5 oy aldı. Bunlara rağmen; ikinci iktidar döneminde (1954-57), iktidar ile muhalefet arası gerginleşti. Ekonomide olumsuz gelişmeler görüldü. İktidar, baskılarını daha da arttırdı. Parti içindeki anlaşmazlıklar partinin bölünmesine ve 20 Aralık 1955'te Hürriyet Partisi'nin kurulmasına yol açtı.

1957 seçimlerinden DP ekonomide yaşanan darboğaz ve siyasi çalkantılar sebebiyle seçimleri bir yıl erken tarihe aldı. DP'nin %47 oy aldığı seçimlerde ilk defa muhalefet oyları iktidar oylarının üstüne çıktı.

Bu arada 1955 yılından itibaren yeni bir sorun ortaya çıktı "Kıbrıs Sorunu". Kıbrıs'ta EOKA örgütü Türkler üzerinde baskı yapmaya başlamıştı. Türkiye adanın bölünmesinden yani o günlerin deyişi ile "taksim"den yanaydı. 1958 başlarında adada bulunan İngiliz askerlerinin faaliyetleri Türkiye'de büyük tepki çekti. İstanbul'da büyük mitingler yapıldı. Sonuç "Ya taksim, ya ölüm"dü. Nihayet 19 Şubat 1959'da Londra Antlaşması ile sorun bir süreliğine aşılmış oldu. Başbakan Menderes bu antlaşma için Londra'ya giderken uçağı düştü. 14 kişinin öldüğü kazada başbakana herhangi bir şey olmadı. Demokrat Parti ve Ordu arasında çeşitli anlaşmazlıklar oluyor, Adnan Menderes'in 'ben bu orduyu yedek subaylarla da yönetirim' dediği söylenerek ordu mensupları tahrik ediliyordu. Darbenin nedeninin Menderes hükümetinin uygulamaları ve çıkardığı yasalar olduğu ileri sürülmüştür. Milli Birlik Komitesi; darbeyi, kardeş kavgasına son vermek ve laiklik ilkesine aykırı uygulamaları durdurmak için yaptığını ileri sürmüştür. Öyle ki Menderes'in Demokrat Parti Meclis grubunda yaptığı bir konuşmada "Siz isterseniz hilafeti bile geri getirebilirsiniz." sözü laik cumhuriyete kast etme niyetini taşıdığını açık etmekteydi. Bunların dışında, darbenin iktidarı geleneksel elit iktidar gruplarına (ordu ile siyasî bürokrasiye) vermek amacıyla yapıldığını öne

süren kaynaklar da mevcuttur. Başlangıç aşamasında sayılabilecek bir ekonomik kriz havasının darbenin etkenlerinden olduğu belirtilmektedir.

Ekim 1960'da Millî Birlik Komitesi 147 öğretim üyesini üniversitelerden uzaklaştırdı. Görevine son verilenler arasında Ali Fuat Başgil, Sabahattin Eyüboğlu, Yavuz Abadan, Nusret Hızır, Tarık Zafer Tunaya, Mina Urgan, Haldun Taner de vardı. Genelde bu tasfiyeler üniversite içinden gelen ihbarlara dayanıyordu. Kararı protesto etmek için Turhan Feyzioğlu, Sıddık Sami Onar, Fikret Narter ve Suut Kemal Yetkin gibi birçok rektör ve öğretim üyesi görevinden istifa etti. 1962 yılında çıkarılan yasayla öğretim üyelerine üniversiteye geri dönüş hakkı tanındı.

Bu darbe 37 subay tarafından planlanmıştı. Bu olay tarihimizde Genç Subaylar İhtilali olarak da anılacaktı. Orgeneral Cemal Gürsel hareketin başına geçti. Cumhurbaşkanı Celal Bayar ve Başbakan Adnan Menderes, tutuklandılar. 1961'de yeni anayasa kabul edildi. Yassıada'da yargılanan Adnan Menderes ve bazı siyasiler idama mahkûm edildi. Celal Bayar yaşı sebebiyle müebbet hapis cezası aldı. Türkiye Cumhuriyeti tarihinde ilk kez senato gibi yeni bir siyasi kavramla tanışmış oldu.

22 Şubat 1962 Ayaklanması

Bu olay harp okulu komutanı Kurmay Albay Talat Aydemirin o yıl harp okulunu bitirme döneminde bulunan 600 kadar asteğmeni toplayarak o günlerde yaşanan olayları anlatmasıyla başlamıştır. Çünkü 20 Şubat günü hükümet ve genelkurmay bazı komutanlar için süratle atama ve gözaltına alma işlemini başlatmıştı. Bunun üzerine harp okulu öğrencileri komutanlarını teslim etmeme kararı alırlar ve 22 Şubat 1962 tarihinde Talat Aydemir ve arkadaşları ordu içindeki 27 Mayısçıların tasfiyesi için 20 Şubat günü atama ve gözaltına almaları karşı bir direniş başlatır. Sonuç olarak Talat Aydemir'in atamaların durdurulması yönündeki ısrarını İsmet İnönü kabul etmez ve Talat Aydemir gözaltına alınır. Öğrenciler ise memleketlerine gönderilir.

12 Mart 1971 Askeri Muhtırası

1969 seçimlerinden sonra Süleyman Demirel yönetimindeki Adalet Partisi iktidara gelmişti. CHP ise ana muhalefet konumundaydı. Fakat 1968 yılından beri süregelen anarşi ve terörizm ülkeyi gündem güne yıpratmaktaydı. Sık sık yaşanan öğrenci olaylarına karşı polisle üniversite öğrencileri arasında çatışmalar oluyordu. Bu güvenlik zafiyetlerinin yaşandığı düzensiz ortam ordunun müdahalesini hazırlayan en önemli etken oldu. Sonuç olarak 12 Mart 1971 tarihinde Genelkurmay Başkanı Memduh Tağmaç, Kara Kuvvetleri komutanı Faruk Gürler, Deniz Kuvvetleri komutanı Celal Eyiceoğlu ve Hava Kuvvetleri komutanı Muhsin Batur tarafından Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay'a bir muhtıra verildi. Mektupta hükümetin istifası isteniyordu. Bunun üzerine Başbakan Süleyman Demirel istifasını sundu. Yeni kurulacak partiler üstü hükümet için CHP Kocaeli Milletvekili Nihat Erim başbakan olarak seçildi ve hükümeti kurdu.71 Muhtırasıyla;

1-Temel hakların kullanımı kısıtlanmış, gözetiminde tutma süresi önce yedi sonra on beş gün yapılmış, memurların sendikalara üye olmaları yasaklanmış, TRT'nin özerkliği kaldırılmış ve üyelerini hükümetin seçtiği Devlet Güvenlik Mahkemeleri kurulmuştur.

2-Darbeyi takip eden balyoz hareketinde altı ilde sokağa çıkma yasağı ilan edilmiş, binlerce solcu gözetim altına alınarak işkence ve sorgudan geçirilmiş, kitaplar imha edilmiş, TİP ve DİSK kapatılmıştır.

12 Eylül 1980 Darbesi

1971 muhtırası tam olarak amacına ulaşamamıştı. Ülkedeki terör anarşi ve milli güvenliği tehdit eden unsurların önüne geçilememişti. 1972 yılında başta Deniz Gezmiş olmak üzere birçok devrimcinin idamı olayları daha da alevlendirmişti. Ülkede silahlı çatışmalar artmıştı. Neredeyse her gün bir bomba patlıyor bir kahvehane taranıyordu. Sağ ve sol görüşlü gençler üniversitelerde birbirlerine saldırıyordu. 1979'a gelindiğinde darbenin ayak sesleri kendini göstermeye başlamıştı. 19 Temmuz 1980 tarihinde Nihat Erim'in suikasta

uğraması olayları iyice arttırdı. 12 Eylül 1980 gecesinde Türk Silahlı Kuvvetleri tarafından devlet yönetimine el konuldu. İhtilal Bildirgesi, sabaha karşı Genelkurmay Başkanı Kenan Evren tarafından TRT televizyonundan bizzat duyuruldu. Anayasa uygulamadan kaldırıldı ve bütün siyasi partiler kapatıldı. 1982’de ise günümüze kadar devam eden Anayasa tasarlanmış oldu.

Darbe sürecinde 1 milyon 683 bin kişi fişlendi, 210 bin yargılama yapıldı ve 230 bin kişi tutuklanarak cezaya mahkum edildi. 517 kişiye idam cezası verildi, 50 kişi infaz edildi. Bunun yanında siyasi mülteci olarak yurtdışına kaçan, şüpheli olarak ölen, fişlendiğinden dolayı işten çıkarılan ve hapishanelerde ölen sayısız kişi darbenin en acı yüzleri oldu. 80 Darbesi demokrasi kültürüne büyük zarar verdi. Siyasete ilgiyi köreltirken, insanlar politik görünmemek adına ki, bilhassa gençler popüler kültürün, yozlaşmanın, ahlaki çürümenin içinde buldular kendilerini. Bir diğer toplum kesiminde de tarikat-cemaat faaliyetleri artış gösteriyordu. Çünkü darbe gerçekten ülkenin üzerinden silindir gibi geçmiş henüz gelişmeyen demokrasi sil baştan olmuştu. O kadar yoğun bir askeri vesayet vardı ki; 1982’de yapılan Anayasa’nın halkoyuna sunulduğu referandumda “hayır” oy pusulaları koyu renkli ve zarfın dışından görülebiliyordu. Anayasa %92 ile kabul edildi.

28 Şubat 1997 Süreci

Necmettin Erbakan’ın Başbakan Tansu Çiller’in ise Dışişleri Bakanı olduğu bir dönemdir. 28 Şubat 1997 tarihinde toplanan milli güvenlik kurulunun irticaya karşı başlattığı ordu ve bürokrasi merkezli bu süreç postmodern darbe olarak tarihimize geçmiştir. Bu dönemde başörtüsü yasaklanmış pek çok öğrenci ve kamu personeli başörtülü oldukları gerekçesiyle devlet kurumlarından atılmıştır. İrtica ile mücadele eylem planı diye anılan bu süreçte verilen kararların ve yaptırımların uygulanıp uygulanmadığını denetlemek için Çevik Bir öncülüğünde batı çalışma grubu kurulmuştur. 28 Şubat darbesini yapanlar ilerleyen yıllarda yargıya hesap vermek zorunda kalmıştır.

Silahsız bir darbe olmasına rağmen kamusal alanda askerin kendisini doğrudan göstermesine dayalı olarak silahlı bir müdahalenin de uzak olmadığı

algısı toplumsal hafızalara bir kez daha anımsatıldı. Seçimle gelen hükümet istifa etti.

27 Nisan 2007 e-Muhtırası

27 Nisan 2007 Tarihinde saat 23:20'de Genelkurmay Başkanlığı tarafından yapılan bir basın açıklamasıyla Türkiye Cumhuriyeti'nin başta laiklik olmak üzere temel değerlerinin yok olduğu belirtilmiştir. Kamuoyunda hâkim olan görüş basın açıklamasının bir muhtıra mahiyetinin olduğu yönündedir. Bu muhtıra internet aracılığıyla yapıldığı için açıklamaya e-muhtıra adı verilmiştir.

15 Temmuz 2016 Darbe Kalkışması

Komuta kademesini yanlarına alamayan alt rütbelerdeki general ve subaylar tarafından oluşturulan ve kendilerine "Yurtta Sulh Komitesi" adını veren cuntacı grup, darbenin öğrenilmesi üzerine erken harekete geçmek zorunda kaldı. İlk olarak Genelkurmay Başkanı başta olmak üzere karargâhlarda darbeye destek vermeyen komutanları rehin alan cuntacılar, saat 22.00 sıralarında harekete geçti.

İstanbul'da köprüleri tanklarla kapatan cuntacılar, İstanbul ve Ankara'da valilikler ve polis merkezleri başta olmak üzere kamu kurumlarını ele geçirme harekâtı başlattı. Tankların yanı sıra savaş uçakları ve helikopterlerin de kullanıldığı darbe girişiminde ilk defa TBMM ve kamu kurumları bombalandı, halka ateş açıldı.

Devlet kurumu olan TRT'yi basarak darbe bildirisi okutan cuntacıların hesap edemediği şey sadece TRT basılarak darbenin gerçekleştirilemeyeceğiydi. 60 ve 80 darbelerinde TRT'nin tek bilgi kaynağı olduğu dönem sona ermiş, onlarca televizyon kanalı, internet sitesi ve sosyal medya platformu olanları halka canlı canlı aktarıyordu. Bu da darbecilerin planlarını bozdu.

Halkın farklılıklarını bir yana bırakarak siyasilere beraber darbeciler karşısında birleşmeleri ve ordunun darbeye karşı olan bölümü ile polisin mücadelesi sonucu darbe girişimi sabah saatlerinde sonuçsuz kaldı . Ancak darbe girişimi ardından acı bir tablo bıraktı. İlk defa halka ateş açılan darbe girişiminde 62'si polis, 5'i asker, 173'ü sivil olmak üzere 240 kişi hayatını kaybetti, bin 535 kişi

de yaralandı. Yaşanan çatışmalar sonucu cuntacı olduğu belirtilen 24 kişi ölü, 50'si de yaralı olarak yakalandı.

Darbe Sonrası Yaşananlar ve OHAL

Darbenin püskürtülmesinin ardından harekete geçen hükümet, ilk olarak darbeye karıştığı veya ilişkisi olduğu tespit edilen asker, polis, yargı mensubu ve bürokrasinin diğer kademelerindeki idarecileri ve memurları yakalayarak yargı önüne çıkardı.

Cuntacılar kimlerden oluşuyor?

Bütün bu işlemler sürerken araştırılan bir diğer şey ise darbe girişiminin kim veya kimler tarafından gerçekleştirildiği, cuntanın kimlerden oluştuğu oldu. İlk andan itibaren darbe girişiminin “Fethullahçı yapı/FETÖ/Paralel Devlet Yapılanması” tarafından gerçekleştirildiği bilinmektedir.. Ancak tartışılması gereken şey söz konusu yapının bu girişimi gerçekleştirirken içeride ve dışarıda kimlerle nasıl ittifaklar kurduğudur. Alınan tüm önlemlere rağmen , soruşturmalar sürerken, cevap bekleyen birçok soru olduğu da bilinmektedir.

15 Temmuz 2016'da ki darbe girişiminde uçakların kullanılması ilk kez görülmüştür. Ayrıca en acı olanı da daha önceki hiç bir darbe girişiminde görülmeyen, Meclisin bombalanmasıdır. Bu kalkışma da askerin postal sesi değil, halkın direnişi esas temayı oluşturmuştur. 15 Temmuz darbesi ile ilgili soruşturma ve kovuşturma devam ettiğiinden hala ulaşılamayan bilgiler, belgeler olduğu varsayılmaktadır.

Tarihimizde yukarıda da özetlendiği gibi darbeler ve benzeri olaylar sanki geleneksel hale gelmiş gibidir. Bu durum için farklı tezler öne sürülmektedir. Örneğin,Ordu-Millet anlayışı, Demokrasinin bir yaşam biçimi olarak benimsenmemesi gibi. Bir başka tez bizim tarihimizde son yıllara kadar her türlü değişim-batılılaşma, çağdaşlaşma hareketleri hep devleti yönetenler-paşalar tarafından yapılmış veya organize edilmiştir. Oysa batının çağdaş demokrasilerinde her türlü demokratik talepler halk tarafından yapılmıştır. Halk gerektiğinde bedelini ödemiş ve özgürlüğüne kavuşmuştur. Hal böyle olunca da kişi hak ve

özgürlüğünün kıymeti ve değeri de iyi bilinmektedir. Şunu kabul etmemiz lazım. Batı ülkelerinde de demokrasi hemen yerleşmemiştir. Oralarda gitgeller yaşanmıştır. Ülkemizde yapılan her darbe –muhtıra girişimi demokrasimize büyük zarar vermekte sivilleşmeyi geciktirmektedir.

Bugün biz gençlere düşen ödev anayasal düzen içinde özgürlükçü, hoşgörülü, tahammüllü, halkını seven, demokrasiye inanmış ve sahip çıkan dışarıda ülkesini onurlu bir şekilde temsil eden, temel evrensel insan haklarına saygılı olmak, bilimsel başarılarla imza atmaktır.

2016 Türkiye Askerî Darbe Girişimine Uluslararası Tepkiler

Almanya:

Şansölye Angela Merkel: "Bütün Alman hükûmeti adına, Türk askerî birliklerinin, ülkesinin seçilmiş hükûmetini ve seçilmiş cumhurbaşkanını zor kullanarak devirme girişimini en sert bir şekilde kınıyorum. Tankların sokaklarda olması ve halka karşı hava saldırısında bulunulması hukuk dışıdır."

Amerika Birleşik Devletleri:

Başkan Barack Obama: "Demokratik yollarla seçilmiş Türk hükûmetini destekliyoruz.

Arjantin:

Dışişleri Bakanı Susana Malcorra: "Türkiye'de gerçekleşen olayları endişe ile takip ediyoruz. Olayların anayasal mekanizmalar çerçevesinde insan haklarına saygılı ve barışçıl şekilde çözüme kavuşmasını umut ediyoruz."

Avusturya:

Dışişleri ve Entegrasyon Bakanı Sebastian Kurz: "Hepimiz biliyoruz ki otoriter liderlik tarzından dolayı Cumhurbaşkanı Erdoğan'a karşı direnişler yaşandı ama bu kadar organize bir askerî darbe girişimi hiç kimse tarafından beklenmiyordu. Türkiye'de hukuk devletine ihtiyacımız var. Türkiye'deki bütün güçlerin ihtiyatlı hareket etmesi, demokrasi ve hukuk devletine özen göstermesi gerekiyor. İnsanların hayatları korunmalı, anayasaya aykırı hiçbir davranışta bulunulmamalı."

Avustralya

Başbakan Malcolm Turnbull: "Avustralya, demokratik olarak seçilen sivil Türk hükümetini destekliyor ve herkesi Türkiye'nin demokratik kurumlarına saygı göstermeye davet ediyor."

Azerbaycan

Cumhurbaşkanı İlham Aliyev: "Türkiye'de yaşanan olaylar bir yandan Türkiye devletine, diğer yandan Türk halkına, onun iradesine ve seçimine karşı işlenen korkunç bir cinayettir. Türk milletinin ulusal çıkarlarına, ülkenin demokratik yapısına ve hukukun egemenliğine karşı yapılan darbe girişimini kınıyor ve Türk vatandaşlarının demokratik yolla seçtiği iktidarı sonuna kadar destekliyoruz."

Belçika

Başbakan Charles Michel: "Darbe girişiminin sona ermesinden memnuniyet duyuyoruz. Tüm taraflar hukukun üstünlüğü ve anayasal düzene saygı göstermeli."

Birleşik Krallık

Başbakan Theresa May: "Bu başarısız darbenin ardından Türkiye'nin anayasal düzenine tam olarak uyulması çağrısı yapıyoruz ve hukukun hakimiyetini vurguluyoruz. Daha fazla şiddetten kaçınmak, hayatları korumak ve sükuneti tesis etmek için her şey yapılmalı."

Bosna-Hersek

Devlet Başkanlığı Konseyi Başkanı Bakir Izetbegovic "Ordunun görevi devletini korumaktır, başka bir şey değil. Ordunun kontrolü eline alma hakkı yoktur. Kimin güvenilirmez olduğu ortaya çıkmıştır".

Brezilya

Devlet Başkanı Dilma Rousseff: "Türkiye'de girişilen darbe rahatsız edici. Seçilmiş bir hükümetin kuvvetle ya da hileyle devrilmesi kabul edilemez."

Çek Cumhuriyeti

Cumhurbaşkanı Miloš Zeman: "NATO üyesi ve bölgenin anahtarı konumunda olan Türkiye'de kan dökülmesi engellenmeli ve demokratik ilkeler muhafaza edilmeli."

Endonezya

Devlet Başkan Yardımcısı Yusuf Kalla: "Darbeye karşı Türk hükümetini ve demokrasisini destekliyoruz."

Estonya

Cumhurbaşkanı Toomas Hendrik Ilves: Demokratik yollarla seçilmiş bir hükümete yönelik askerî darbe asla kabul edilemez."

Fas

Başbakan Abdelilah Benkirane: "Büyük Türk halkı bütün ulusal bileşenleri sayesinde darbe girişimini reddederek mükemmel bir birlik, sorumluluk ve fedakarlık ruhu örneği göstermiştir. Türk halkını, seçilmiş iradeyi, darbe karşıtı siyasi parti liderlerini ve emniyet güçlerini darbe girişimine karşı gösterdikleri çabadan dolayı kutluyoruz."

Finlandiya

Dışişleri Bakanı Timo Soini: "Finlandiya'nın duruşu nettir. Seçilmiş hükümete saygı duyuyor ve desteklenmesinden yana olduğumuzu belirtiyoruz."

Fransa

Dışişleri Bakanı Jean-Marc Ayrault: "Fransa, bu darbe girişimini en sert şekilde kınamaktadır. Türkiye'de çok hızlı bir şekilde sükûnetin tekrar sağlanmasını diliyor,

İran

Cumhurbaşkanı Hasan Ruhani: "bölgede birileri halen darbeye iktidarları değiştirebileceklerini, tankla, topla, uçakla, helikopterle halk tarafından seçilmiş bir yönetimi alaşağı edebileceklerini zannediyor. Darbeler, tank ve top dönemi artık son bulmuştur."

İrlanda

Dışışleri Bakanı Charlie Flanagan: "Tarafları demokratik kurumları desteklemeye çağırıyorum."

İspanya

Başbakan Mariano Rajoy: "İspanya olarak dost ve müttefik ülke Türkiye'deki demokratik, anayasal düzeni destekliyoruz."

Kanada

Başbakan Justin Trudeau: "Tüm Kanadalıların adına, Türkiye'de yaşanan olaylarla ilgili kaygılarımızı ifade etmek istiyorum. Tüm taraflara itidal çağrısında bulunuyoruz. Kanada, Türk demokrasisinin muhafazasını destekler ve silah zoruyla Türkiye'nin demokratik kurumlarını yıkmak için yapılan tüm girişimleri kınar."

Dışışleri Bakanı Stéphanie Dion: "Kanada, Türkiye'deki tüm taraflara ülkenin demokratik kurumlarına saygı göstermeleri, sakin olmaları ve sivillerin güvenliğini korumaları çağrısında bulunuyor. Türk demokrasisini şiddet kullanarak yıkmak isteyen gruplar derhal bu girişimlerini durdurmalı ve şiddet içeren eylemlerden kaçınmalıdır."

Kazakistan

Cumhurbaşkanı Nursultan Nazarbayev: "Demokratik yollarla seçilen ülke liderinin başında olduğu Türk halkının tüm zorlukların üstesinden geleceğinden ve demokrasiye sahip çıkarak istikrarlı gelişimini sürdüreceğinden şüphemiz yok."

Kuveyt

Emir Sabah El-Ahmet El-Cabir El-Sabah: "Darbecilere karşı meşru başarı ve demokratik zafer ile anayasal kazanımları koruyan Türk halkının iradesini tebrik ediyorum."

Letonya Dışışleri Bakanı Edgars Rinkēvičs: "Türkiye'de demokrasi, insan hakları ve hukuk devletinin korunması konusunda çok endişeliyiz. Darbe girişiminden etkilenen vatandaşlara taziyelerimizi sunuyoruz."

Makedonya

Cumhurbaşkanı Corge İvanov: "Makedonya Cumhuriyeti olarak NATO'nun üyesi olan ve demokrasi yoluyla seçilmiş, global tehditlere karşı önemli bir ülke konumunda bulunan büyük dost ve stratejik ortağımız Türkiye'nin seçilmiş hükûmetini destekliyoruz."

Rusya

Devlet Başkanı Vladimir Putin: "Devlet hayatında anayasa karşıtı eylemler ve şiddet kabul edilemez. En kısa zamanda istikrarlı anayasal düzenin sağlanmasını diliyorum."

Federasyon Konseyi Dış İlişkiler Komitesi Başkanı Konstantin Kosaçev: "Darbe girişimi Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın Atatürk'ün belirlediği çizgiden çıkmasına askeri elitlerin gösterdiği bir tepki. Gerçekte nelerin yaşandığını öğrenmek lazım ama bu ülkenin modern tarihini bilen herkes için bunun spontane bir duygu boşalımı ve tesadüf olmadığını çok iyi biliyor. Ancak her ne olursa olsun iktidar mücadelesi anayasal olmayan yollarla yapılmamalı, Ukrayna örneği bu yolun sonunun çıkmaz olduğunu açık bir şekilde göstermiştir."

Yunanistan

Başbakan Aleksis Çipras: "Türkiye'deki gelişmeleri yakından izleyen Yunan hükûmeti ve halkı, güçlü bir şekilde demokrasi ve anayasal düzeni destekliyor."

Sonuç ve Tartışma

Tarihimizde yukarıda da özetlendiği gibi darbeler ve benzeri olaylar sanki geleneksel hale gelmiş gibidir. Bu durum için farklı tezler öne sürülmektedir. Örneğin, Ordu-Millet anlayışı, Demokrasinin bir yaşam biçimi olarak benimsenmemesi gibi. Bir başka tez bizim tarihimizde son yıllara kadar her türlü değişim-batılılaşma, çağdaşlaşma hareketleri hep devleti yönetenler-paşalar tarafından yapılmış veya organize edilmiştir. Oysa batının çağdaş demokrasilerinde her türlü demokratik talepler halk tarafından yapılmıştır. Halk gerektiğinde bedelini ödemiş ve özgürlüğüne kavuşmuştur. Hal böyle oluncada kişi hak ve özgürlüğünün kıymeti ve değeri de iyi bilinmemektedir. Şunu kabul etmek gerekir. Batı ülkelerinde de demokrasi hemen yerleşmemiştir. Oralarda gelgitler

yaşanmıştır. Ülkemizde yapılan her darbe –muhtıra girişimi demokrasimize büyük zarar vermekte sivilleşmeyi geciktirmektedir.

Bugün biz gençlere düşen ödev anayasal düzen içinde özgürlükçü, hoşgörülü, tahammüllü, halkını seven, demokrasiye inanan ve sahip çıkan, uluslararası ortamlarda ülkesini onurlu bir şekilde temsil eden, temel evrensel insan haklarına saygılı bir şekilde, bilimsel başarılarla imza atmaktır.

Öneriler

Darbe ve demokrasi asla bir arada olamaz.

Her darbe ve benzeri girişim toplumsal travmalara neden olmuştur.

Demokrasilerde sorun yine demokratik yöntemlerle aşılmalıdır.

Demokrasi, anayasal hak ve özgürlüklerin bir gün hepimize lazım olacağı bilinmelidir.

Kaynakça:

1.Afyoncu, E (2016),Osmanlı İmparatorluğu'nda Askeri İsyancılar ve Darbeler, Yeditepe Yayıncılık,İstanbul

2.Emiroğlu, A (2016), Cumhuriyet Dönemi Darbelerin Türk Demokrasisi ve Çağdaşlaşmasına Etkileri Üzerine Bir İnceleme, Tarihin Peşinde,Uluslararası Tarih ve Sosyal Araştırmalar Dergisi,Sayı:15 , Sayfa:1-22 ,2016

3.Türkiye de Askeri Müdahaleler, Göç, A (2016), Darbe ve Darbe Girişimleri, 16 Temmuz 2016, <https://onedio.com>

4.Güçlü, A (2016) , Askeri Darbe Nedir? Türkiye'nin Darbelerle İmtihanı, www.egitimajansi.com

5. Türkiye'de Askeri Müdahaleler (5 Ekim 2016 son güncelleme)
www.wikipedia.org/wiki

1. Prof. Dr. Alkan, N (2016), Düünden Bugüne Tarihimizdeki Askeri Darbeler ve Müdahaleler, 13.09.2016

www.beyaztarih.com

2. Darbe Nasıl Yapılır? , Akşam Gazetesi, S:1 Türkiye, 17 Temmuz 2016.

TÜRK ROMAN VE HİKÂYESİNDE 12 EYLÜL

*Konuşmacılar: Gülsüm Büşra KARACA,
Kübra KARABAĞ, 11. Sınıf Öğrencileri
Danışman Öğretmen: Selma YÜCESOY
Okul Müdürü: Mahmut Tayyar YETÜK
Levent Aydın Anadolu Lisesi, ANTALYA*

Özet

Darbe; çeşitli nedenlerden dolayı askeri birliklerin yönetime el koymasıdır. 12 Eylül darbesi veya 1980 İhtilali, Türk Silahlı Kuvvetlerinin 12 Eylül 1980 günü emir-komuta zinciri içinde gerçekleştirdiği askeri müdahaledir. Bu dönem yaklaşık 9 yıl sürmüştür. Sanatçılar halktan insanlar olduğu için sosyal ve siyasi olaylar onları derinden etkiler. Bu yüzden eserlerinde dönemin zihniyetini yansıtır. Edebiyat dünyası yaşadığımız toplumun bir parçasıdır. Sanat, tarih boyunca yalnızca kültürel yapının gelişiminden değil, dinin yayılması, bilimin ve teknolojinin ilerlemesi, kültürler arası iletişim, dillerin ve toplumların yeniden biçimlenmesi gibi pek çok konudan etkilenmiştir.

12 Eylül'ün üzerinden 36 yıl geçmesine rağmen açtığı yaralar ve etkileri hala silinmiş değildir. Günlük yaşamdan bürokrasiye ve siyasete her anlamda sonuçları hissedilen bu dönemin Türk Edebiyatına büyük bir etkisi olmuştur. 12 Eylül darbesinin ardından yüzlerce kitap toplattırıldı. Birçok edebiyatçıya davalar açıldı. Sanatçılar gözaltına alındı, mahkum edildi. Bazı yazarlar uzun yıllar sürgün hayatı yaşadı.

1980'lerin hemen başında o dönemin ruhunu yansıtan 4 genç romancı; Orhan Pamuk, Mehmet Eroğlu, Latife Tekin ve Ahmet Altan birdenbire ortaya çıkmıştır; çok okunmuştur ve tartışılmıştır. Orhan Pamuk'un "Sessiz Ev"i 12 Eylül ruhunu yansıttığı için önemlidir. Aynı zaman da 12 Eylül'ü en iyi anlatan yazarlardan biri de Sevgi Soysal'dır.

Roman; toplumu ve tarihi sorgulamanın, bireyin gizlerini çözmenin en güçlü olanağı kabul edilirdi. Bu Türkiye'deki romanın tarihsel dokusuyla ilgiliydi.

Çünkü Türkiye’de roman başlangıcından beri daha toplumsalcı ve gerçekçiydi. 12 Eylül bu çerçeveyi kırdı ve kendinden sonraki toplumsal yapıyı derinden etkiledi.

Anahtar Kelimeler: Darbe, 12 Eylül, Edebiyat, Roman

Giriş

Darbe; çeşitli nedenlerden dolayı askeri birliklerin yönetime el koymasındır. 1970’li yılların sonlarında terör olaylarının artmasıyla, Türkiye’nin bir kan gölüne dönmesini ileri sürerek Silahlı Kuvvetler, emir komuta zinciri içinde 12 Eylül 1980 tarihinde yönetime el koydu. 12 Eylül darbesi yaklaşık 9 yıl sürdü. ”Tablo 1 ve 2’de görüldüğü üzere 12 Eylül’de yaşananlar”

12 Eylül’ün siyasi sonuçları bundan önce defalarca incelendi ve tartışıldı, ancak biz yaşamın her alanına ışık tutan edebiyatta 12 Eylül darbesinin yarattığı yıkımın çapını mercek altına almaya çalışmıştık. Bu doğrultuda edebiyatımızın önemli kalemlerinin kişisel görüşlerini, edebiyat incelemelerinde ortaya çıkardıkları bulguları araştırdık.

12 Eylül darbesi ülkenin üstünden sel gibi geçti. 12 Eylül öncesi, edebiyatçıların büyük çoğunluğu solcuydu. 12 Eylül’den sonra sol siyaset tümüyle yasaklandığından muhalefet büyük ölçüde sanata, edebiyata düştü. Edebiyat 90’lara dek darbecilere karşı demokrasiyi savundu. Ama edebiyatın siyasetten ve soldan arındırılması süreci de aynı yıllarda başladı. 2000’e doğru bu süreç neredeyse tamamlandı.(Kaan Arslanoğlu)

Yöntem

Veri toplama araçlarımız; o dönemi anlatan romanlar ve hikayeler, dönemin eserlerini değerlendiren araştırma kitapları, internetteki edebiyat siteleri, tarih siteleridir. Tüm bu araştırmaları; okulda, evde, çeşitli kütüphanelerde gerçekleştirdik.

Bulgular

12 Eylül askeri darbeleri ve sonrasında yaşananlar, ister istemez her iki görüşü temsil eden yazarların romanlarına konu edildi. İlk kez Berna Moran,

romancıları; “Devrimci”, “Solcu”, “68 Kuşağı”, “Sağcı” gibi bazı ortak adlar altında toplamıştır.

Bu dönemde roman, insanın iç dünyasına yönelmekle beraber, yapay iç dökme biçimine dönüştü. Politik yönelimler ve hapishane hayatı bir roman türüne kapı araladı. Denetimden dolayı soyutlamalar zorunlu olarak yaygınlaştı. Bu zorunluluk neticesi olarak da roman sanatında zayıflık görüldü.

12 Eylül sonrası siyasi olaylar romancıları etkiledi. Birçok edebiyatçıya davalar açıldı ve birçok edebiyatçı göz altına alındı, mahkum oldu. Bazı yazarlar sürgün hayatı yaşadı. Türkiye’nin birçok aydını uzun yıllar korku içinde yaşamaya mahkûm eden 12 Eylül darbesi edebiyatımızdan birçok şey götürdü. Her dönemde olduğu gibi, 12 Eylül 1980’in öncesi ve sonrasında da, Türkiye’nin edebiyatçıları ve edebi ruhlu devrimcileri yurdun ve insanlığın onurunu koruma mücadelesinde bayrağı yere düşürmemek için direndiler.

12 Eylül’ün baskıcı yönetimi siyasetten korktuğu kadar edebiyattan, şiirden de korkuyordu. Özgürlük, eşitlik dizeleri işleyen şairlerin, ozanların mısraları onlar için belki de gerillalardan veya savaştan daha korkutucuydu. Şairler mahkûm edildi, dahası sözcükler de yasaklandı. 12 Eylül darbesinin ardından yüzlerce kitap toplatıldı. Devrim, ulus, örgüt gibi birçok sözcük tedavülden kaldırılmaya çalışıldı. Yasaklanan onca sözcük, onca şair, onca şiir uzun süre sadece kuytularda veya koğuşlarda okundu. İşkence sırasında ölen insanların yanına düşüncelerini ve sözcüklerini de katmak istediler. O dönemde yaşanan işkence olayları “Tablo 4 ve 5’de görüldüğü üzere”

12 Eylül sonrasında...1980 Mart’ında, üniversite birinci sınıf öğrencisiyken tutuklanarak idam talebiyle yargılanan Nevzat Çelik’in ‘Şafak Türküsü’, ”Tablo 10’da görüldüğü üzere” hapislere tıklan Emirhan Oğuz’un ‘Ateş Hırsızları Söylencesi’ “Tablo 11 ‘de görüldüğü üzere” nabız gibi atarlar Türk şiirinde. Nevzat Çelik, “Bir gün mutlaka evet ama nasıl ey ütopya” ve Emirhan Oğuz, “Kan yuvaya döner, bir gün mutlaka diye adlar koydum şiirlere” derken, ‘Bir Gün Mutlaka’nın şairi Ataol Behramoğlu da, 12 Eylül sonrası tutukluluğunun ardından

sekiz sene hapis cezasına çarptırılmış ve Paris sürgünü olarak yurdundan uzağa savrulmuştur. (Onur Behramoğlu)

“Tablo 12’de gördüğümüz gibi” Mehmet Ali Birand’ın “12 Eylül Saat 04.00” adlı eseri 12 Eylül hakkında yazılan ilk araştırma kitabıdır. Bu kitap 12 Eylül Darbesi içinde ABD’nin rolü konusunda tartışmalara neden olmuştur.

“Tablo 13’te görüldüğü üzere” Mustafa Balel’in “Gurbet Kaçtı Gözüme” adlı eseri 12 Eylül dönemi İstanbul’una, oradan Paris’e uzanan değişik mekânlarda, birbirinden farklı toplum kesimlerinden insanların yaşamlarına ışık tutan sekiz uzun öyküden oluşuyor.

12 Eylül Darbesinden itibaren basına dönük çok değişken uygulamalar yaşandı, haber akımı çeşitli engellere takılıyordu, gazete sayfalarına yansımıyordu. “Tablo 14’te görüldüğü üzere” Hasan Cemal’in “Tank Sesiyle Uyanmak” adlı eserini yazar 12 Eylül Döneminde günü gününe yazdı. Gazeteci, yazamadıklarını, haberleştiremediklerini saptadı, defterine not etti; zamanı gelince gün ışığına çıkarmak amacıyla sakladı.

“Tablo 15’te görüldüğü gibi” Adnan Gerger’in “Faili Meçhul Öfke” adlı eseri, 12 Eylül Darbesi’nden sonra Türkiye’de yaşanan olayları, Leyla ve Mazlum adlı iki gencin tanıklığı ile okuyucuya aktardı. Hikayenin ekseninde polis örgütü yer alır. Gazeteci Leyla ile polis sorgusunda işkence görürken ölen üniversite öğrencisi Mazlum’un arasındaki aşk, romanın bir başka kurgusudur.

“Tablo 16,17 ve 18’de görüldüğü gibi” Emine Işın’su’nun “Sancı, Canbaz ve Kaf Dağının Ardında” romanlarında 1970’li yıllarda başlayan öğrenci olaylarını 12 Mart ve 12 Eylül Darbelerinin öncesi ve sonrasında yaşananları konu edinir.

“Tablo 19’da görüldüğü gibi” Feti Naci, Kaan Arslanoğlu’nun “Devrimciler” romanı için; "Türkçede yazılmış hiçbir romanda Kaan Arslanoğlu'nun yazdığı o unutulmaz 73 sayfanın mükemmelliğine rastlamadım. Arslanoğlu "Devrimciler"de gerçeklere 'dışarıdan' değil, yaşananların içinden bakıyor; bunun için yazdıkları, suçlamalardan uzak bir özeleştirici olabiliyor"demiştir.

Tarık Akan;12 Eylül 1980 askerî darbesinin hemen ardından, 1981 başlarında, Almanya’da yaptığı bir konuşma yüzünden yurda dönüşünde tutuklandı. Tutuklanmanın nedeni, sağcı bir gazetenin manşete çıkardığı yanlı ve yalan haberi. Böylece uzun bir yargılanma süreci başladı. Siyasî Şube, sorgulanmalar, itilip kakılmalar, aşağılanmalar, soğuk hücreler, bitli fareli koğuşlar, sağcılar, solcular, devrimciler, idamlıklar. Uzun zaman sonra aklanıp serbest kalan Tarık Akan, aradan yıllar geçse de o günlerin baskılarını, acılarını unutamadı ve sonunda yaşadıklarını yazıya döktü. Anne Kafamda Bit Var, o zorlu günlerin bir tutanağı. Bu kitapta anlatılanlar, özellikle 1970’lerin ikinci yarısından başlayarak Türk sinemasının nitelikli filmlerinde unutulmaz oyunlar çıkaran Tarık Akan’ın az bilinen bir yönünü ortaya çıkarıyor.

“Tablo 20’de görüldüğü üzere” Anne Kafamda Bit Var’da, 12 Eylül dönemindeki yargılanma sürecinin yanı sıra Atıf Yılmaz ve Şerif Gören gibi yönetmenler, ünlü hukukçu Burhan Apaydın gibi pek çok tanınmış ad ve önemli olayla ilgili anılar da yer alıyor; Yılmaz Güney cezaevindeyken gizli saklı çekilen Yol filminin serüveni de anlatılıyor.

“Tablo 21 ve 22’de görüldüğü gibi” Mehmet Eroğlu “Yüz:1981”, Adalet Ağaoğlu’nun “Hayır” 12 Eylül romanı olarak bilinir.

Darbenin karamsar atmosferi iyi şeylerin doğmasını engelledi. Dolayısıyla edebi alanda da kısmi kısırlık görüldü. Edebi bir işlev gücünü yitirdiğinden durgunluk ortaya çıktı. Bu durgun ortam solun cinselliğe, bireyselliğe kaymasına neden oldu. Sağın ise tasavvufa yönelimini hızlandırdı. Her iki kesimin ortak paydası ise işkence konusu oldu.

“Tablo 23’te görüldüğü gibi”Ahmet Altan “Sudaki İz” birbirinden farklı düşüncelerde, konumdaki insanların aşklarını sorgulayan yer yer eleştiren bir romandır. Ana konu aşk olsa da 1980 darbesinin etkisiyle yazılmış kitaplardan biraz daha farklıdır. Aynı dönemde yazılmış kitapların çoğuna bakıldığında cezaevinde yaşananlar, işkenceler, sağcı, solcu ayrımlarının yapıldığı eserlere rastlanırken, bu kitapta mekanlar genelde üniversite ve hikaye aşktır. Kitabın bir

diğer özelliği ise sansürlenmiş olmasıdır, kitap müstehcenlikten doyalı ceza almıştır. Mahkemenin verdiği kararla bazı kısımların üzeri çizilmiştir.

“Tablo 24’te görüldüğü üzere” Latife Tekin “Gece Dersleri ve Hoşçakal Umud” adlı eserleri 12 Eylül ruhunu yansıtır.

Erdal Öz “Yaralısın” ,Sevgi Soysal “Şafak”, İlhan Selçuk “Ziverbey Köşkü”, Çetin Altan “ Büyük Gözaltı” ve Adalet Ağaoğlu’nun “Dar Zamanlar üçlemesi, Ölmeye Yatmak (1973), Bir Düğün Gecesi (1979) “ 12 Eylül öncesi olaylarını anlatır.Aynı zamanda 12 Eylül romanlarına alt yapı oluşturur.

12 Eylül sonrasında; öykünün işlevi değiştii. Öncelikle konu bakımından bir değişiklik oldu. 12 Eylül’den önce ilgi gören konular 12 Eylül’den sonra ilgi görmemeye, 12 Eylül’den önce ilgi görmeyen konular da ilgi görmeye başladı. Konu ve anlatım değişikliği aynı zamanda öyküye bakış açısında da değişiklikler oldu. Öykücünün anlatıcı kimliğine bürünüp yalnızca kendisinin konuşmasının tek anlatım biçimi olarak yaygınlaşması, yaşama tek açıdan bakış sonucunu doğurur.

Yöntemde anlatım değişikliğinin yanı sıra tek açılı anlatım yaygınlaştı. Yalnız bu süreç çok uzun sürmedi ve bir kırılma yaşandı. Özellikle 2000’lerden sonra öykü biraz daha özgürleştii ve zenginleştii. 12 Eylül sonrasında baskıcı dönemini yaşamamış yeni bir kuşak ortaya çıktı. 12 Eylül’ün yumuşamış ya da yerleşmiş koşullarının içine doğan ve o baskıyı taze olarak yaşamamış o kuşak biraz daha özgürdür.

Öyküde 12 Eylül’den sonra anlatım yönteminde olumlu bir değişiklik olmadı. 12 Eylül sonrası öyküyü geliştiren biçimsel bir değişiklik olmadı. Sayısal araştırmalara göre kadın yazarların çok arttığı hatta öykücülerde kadın-erkek oranının eşitlendiği görülür.

12 Eylül sonrası dönem her düşünceden insanlar için bir içe dönüş, bir iç hesaplaşma dönemi olmuştur. Özellikle romancılar, geçmişte yaşanan yanlışların ancak 12 Eylül sonrası farkında varmış, açıktan küfredemedikleri geçmişlerine eleştirel bir yaklaşımla işleme yoluna gitmişlerdir. Kimi devrimci mücadeleye katılmış insanların aslında dava peşinde değil “cinsellikleri” peşinde koştuklarını

anlatırken kimileri de “bireyin” bu mücadelede yok sayıldığını, onun bir tanımın peşinde koşan robot haline dönüştüğünü anlatmışlardır.

Tarihimizde darbeler toplumu, edebiyatı ve eserleri derinden etkilemiştir. Bununla da kalmamış devleti olduğundan 50 yıl geriye götürmüş, zayıflatmıştır. Darbelerin etkisi sadece olduğu dönemde değil, toplumu her zaman etkilemeye devam etmiştir.

Çok yakından tanık olduğumuz 15 Temmuz darbesi diğer darbeler gibi devleti, toplumu derinden etkilemiştir. Hepimizin çok yakında yaşadığı bu olay, zihinlerimize kazındı. Ama bizler birlik ve beraberliği sağlayarak el ele bu kötü olayı atlattık ve demokrasi zaferinin kazanılmasını sağladık.

Bütün darbelerde olduğu gibi 15 Temmuz darbesi sosyal hayatımızı ve yaşantımızı etkilemiştir.

15 Temmuz’la ilgili gazetecilerin yazdığı o anları anlatan anı türünde eserleri görmekteyiz. Bunun edebiyatımıza yansması da zamanla gerçekleşecektir.

Sonuç ve Tartışma

12 Eylül 1980 askeri müdahalesi Türk toplumunda bir daha geri dönüşü olmayan büyük bir değişimin başlangıç noktasıdır. Bu değişim sürecinde öncelik, bireylerin politika dışı kalarak siyasetten uzaklaşmasıdır. Ülkedeki mevcut siyasi fikirleri kendi varlığına birer tehlike olarak algılayan askeri rejim uyguladığı aşırı baskı ve şiddet ile siyasal, sosyal ve kültürel hayatı tamamıyla kontrolü altına alıp kısa sürede toplumu sindirmiştir.

Tüm bu uygulamalara gerekçe olarak da 1960’ların sonunda başlayıp 1980’lere kadar devam eden siyasi anarşi ve buna ek olarak da siyasilerin sokaktaki kavgayı bitirecek çözümü üretmedeki yetersizliklerini göstermişlerdir.

Siyaset, ekonomi, basın, kültür, sanat, edebiyat gibi birçok alanda darbenin etkisi görülmüştür. Toplumcu gerçekçi romanın alanı daralmış bu alanda yazan yazarlarımız zor şartlarda yazmaya çalışmıştır.

Darbeden sonra edebiyatımızda birçok konu sansürlenmiş; yazarların işleme gereken asıl konular yasaklanmıştır. Edebiyatçıların görevleri o güne dek, kendi

görüşlerini, duygularını millete aktarmakken 12 Eylül'den sonra bu gerçeklik değişmiştir. Artık edebiyatçılar, sanatçılar eserlerini yazarken asıl söylemek istediklerini değil; izin verildiği kadarını yazmaya başlamışlardır. Bu da eserleri etkilemiş; eserlerin içtenlikten uzaklaşmalarına neden olmuştur. Eserlerin temaları değişmiş izin verildiği kadar günlük konulardan bahsetmeye başlamışlardır. Eserlere “sağcı, solcu, devrimci, ölkücü” gibi kelimeler girmiştir.

Edebiyatımız o dönemde ne kadar sınırlandırılmış olsa da yazarlar ellerinden geldiğince bu dönemde eserlerinde demokrasiyi işlemeye başlamışlar, darbecilere karşı demokrasiyi savunmaya çalışmışlardır.

12 Eylül bütün toplumsal hayatı etkilediği gibi edebiyatımızı da derinden etkilemiştir.

Kaynakça

- Balık M. Türk Romanında 12 Eylül Darbesi, Sayfa No (3-4-5,7)
http://turkoloji.cu.edu.tr/YENI%20TURK%20EDEBIYATI/macit_balik_turk_romaninda_12_eylul_darbesi.pdf
- Kutlu ESENDEMİR / Gazete Habertürk Röportaj
<http://www.haberturk.com/kultur-sanat/haber/732396-12-eylulun-edebiyata-yansimasi>
- 12Eylöl ve Edebiyat
<http://www.sabitfikir.com/dosyalar/12-eylul-ve-edebiyat>
- Yazarlar ve Hayatları
<https://tr.wikipedia.org>
- Görsel İçerik
<http://listelist.com/12-eylul-1980-neler-oldu/>
- 1980'lerden 1990'lara; 12 Mart, 12 Eylül ve 28 Şubat
<http://cimengunay.net/wordpress2/askeri-darbeler-ve-taniklik-romanlari/>
- 12 Eylül Darbesi ile ilgili kitaplar
https://tr.wikipedia.org/wiki/Kategori:12_Eylöl%20Darbesi_ile_ilgili_kitaplar
- 12 Mart/12 Eylül Roman ve Romancılarının Genel Karakteristiği
<http://www.turkedebiyati.org/12-mart-12-eylul-romanlari/>
- Ahmet Alver 12 Eylül 1980 Askeri Darbesi 'Devrimciler' ile 'Yüz: 1981' Romanlarından Hareketle 12 Eylül Döneminde Yaşanan Devlet Güdümlü Baskı ve Şiddet Sorunsalı, Sayfa 20
<http://dergipark.ulakbim.gov.tr/dedekorkut/article/view/5000105381/5000098658>
- Demir F. Güz 2010 Yüz: 1981 ve Sevgili Arsız Ölüm Romanları Bağlamında 12 Eylül Sonrası Gerçekçi Romana Bir Bakış Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı 25, Sayfa 13
<http://sobbiad.mu.edu.tr/>

TÜRK-İSLAM KÜLTÜRÜNDE DEMOKRASİNİN TEMELLERİ VE MİLLETİN DEMOKRASİYE OLAN İNANCI ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

Konuşmacı: Sena GÜRBÜZ, 11. Sınıf Öğrencisi

Danışman Öğretmen: Engin GÜNGÖRMEZ

Okul Müdürü: Muzaffer DEMİRCİ

Yusuf Ziya Öner Fen Lisesi, ANTALYA

Özet:

Yaklaşık dört bin yıllık bir tarihe sahip olan Türkler teşkilatçı yapıları sayesinde gerek Türkistan’da gerekse de Avrupa’nın çeşitli bölgelerinde çağdaşlarına nazaran birçok açıdan daha kabiliyetli ve medeniyet seviyesi oldukça yüksek devletler kurmuşlardır. İslam’dan önceki dönemlerde Hunlar, Göktürkler ve Uygurlar gibi kendi coğrafyalarında oldukça etkili devletler kuran Türkler, İslamiyet’in kabulü ile adeta küllerinden doğarak Selçuklu ve Osmanlı gibi dünya devletleri kurmaya muvaffak olmuşlardır.

Bu güçlü ve uzun ömürlü devletlerin kurulmasında Türk töresinde var olan birlik, beraberlik ve dayanışma hissini yanı sıra daha ilk devletlerinin ikinci hükümdarı olan Mete döneminden itibaren toy, kurultay ya da kengeş olarak anılan meclis sisteminin önemli bir rolü vardır. Hunlardan itibaren görülen ve devlet ileri gelenlerinden oluşan bu meclisin, devlet adına önemli kararlar aldığı, yasama ve yürütme yetkilerine sahip olduğu, hakani seçerek onu kanun yapma işinde denetlediği, hatta zaman zaman yetkilerini kısıtladığı bilinmektedir. Bu demokratik kültürel birikimle İslamiyet’i kabul eden Türkler İslam dininin kişi hak ve özgürlüklerine verdiği değer ile insanlara sunduğu eşit yaşam hakkını gerek hukuk sisteminde ve gerekse de sosyal hayatlarında devam ettirerek sahip oldukları meclis sistemini meşveret ve divan gibi kurullara taşımışlardır.

Elbette ki bizim bu projeye amacımız gerek İslamiyet'ten önce ve gerekse İslamiyet'in kabulü ile Türklerin kurmuş olduğu devletlerde tam demokratik bir sistemin olduğunu ifade etmek değildir. Fakat Cumhuriyetin kuruluşuyla birlikte getirilmeye çalışılan demokratik yapının bu milletin kültürel birikiminde M.Ö. 209'dan itibaren var olduğu da bilinen bir gerçektir. Böylesine derin bir kültürel birikime sahip olan, toplumun her ferdine adil davranıp yine her ferdine söz söyleme ve düşüncesini ifade etme hakkı veren bir medeniyetin temsilcileri olarak, insan onurunun ve iradesinin hiçe sayıldığı darbe teşebbüslerine her nereden gelirse gelsin asla geçit verilmeyeceği ve bu girişimler karşısında dim dik durarak her daim demokrasiden yana tavır sergileneceğine olan inancımız projemizin iletmeye çalıştığı ana mesaj olacaktır.

Anahtar kelimeler: Toy, Kurultay, İstişare, Divan, Demokrasi

Giriş

Yaklaşık dört bin yıllık bir tarihe sahip olan Türkler teşkilatçı yapıları sayesinde gerek Türkistan'da gerekse de Avrupa'nın çeşitli bölgelerinde, çağdaşlarına nazaran birçok açıdan daha kabiliyetli ve medeniyet seviyesi oldukça yüksek devletler kurmuşlardır. İslam'dan önceki dönemlerde Hunlar, Göktürkler ve Uygurlar gibi kendi coğrafyalarında oldukça etkili devletler kuran Türkler, İslamiyet'in kabulü ile adeta küllerinden doğarak Selçuklu ve Osmanlı gibi dünya devletleri kurmaya muvaffak olmuşlardır.

Bu güçlü ve uzun ömürlü devletlerin kurulmasında Türk töresinde var olan birlik, beraberlik ve dayanışma hissini yanı sıra, daha ilk devletlerinin ikinci hükümdarı olan Mete döneminden itibaren toy, kurultay yada kengeş olarak anılan meclis sisteminin önemli bir rolü vardır. Hunlardan itibaren görülen ve devlet ileri gelenlerinden oluşan bu meclisin, devlet adına önemli kararlar aldığı, yasama ve yürütme yetkilerine sahip olduğu, hakanı seçerek onu kanun yapma işinde denetlediği, hatta zaman zaman yetkilerini kısıtladığı bilinmektedir. Bu demokratik kültürel birikimle İslamiyet'i kabul eden Türkler, İslam dininin kişi hak ve

özgürlüklerine verdiği değer ile insanlara sunduğu eşit yaşam hakkını gerek hukuk sisteminde ve gerekse de sosyal hayatlarında devam ettirerek sahip oldukları meclis sistemini meşveret ve divan gibi kurullara taşımışlardır.

İslam'dan önce ve sonra kurmuş olduğu devletlerde her daim “Cihan Hakimiyeti” anlayışını taşıyan Türkler, adalete fevkalade önem vermişlerdir. Hem İslam'dan önce hem de İslam ile beraber hükümdarlık kaynağının ilahi temelli olması ve devlet yöneticilerinin bu ilahi kudret adına devletlerini yönetmesi hükümdarlara büyük bir sorumluluk yüklemekteydi. Bu sorumluluk bilinci ile hareket eden Türk hükümdarları, adaleti bütün insanlığa paylaşmak ve hükmettiği tebanın tamamına adil ve eşit davranmak gibi bir misyona sahiptiler. İşte bu nedenle alacağı hatalı yada eksik kararların kendilerine büyük bir sorumluluk yükleyeceğinin farkında olan yöneticiler hata yapmamak veya hatayı en asgari seviyede tutmak adına danışmaya son derece önem vermiş hiçbir suretle halkının istek ve düşüncelerini göz ardı etmemişlerdir.

İslam'dan Önceki Türklerde Demokrasinin İzleri (Kurultay ya da Toy Meselesi)

Türklerin tarih sahnesine devlet olarak çıktığı ilk siyasi yapılanma olan Asya Hun Devleti'nin ikinci hükümdarı Mete zamanından itibaren görülen toy meclisleri, Türklerde birlik ve dayanışma fikrini çok eski devirlerden beri mevcut olduğunu göstermektedir. Dünya üzerinde yaşamakta olan en eski medeniyetlerden biri olan Türklerde devlet adamları, ülkelerini yönetmek, devlet işlerini yoluna koymak, devlet içerisinden düzen ve hiyerarşiyi sağlamak adına önemli tedbirler almıştır. Bu tedbirlerin en önemlisi ise alacakları kararlarda ve bu kararların uygulanması aşamasında kendilerine yardımcı olup, kararların sorumluluğunu paylaşabileceği bir kurum ortaya koymak olmuştur. İşte Türklerde İslamiyet'ten önce toy ya da kengeş olarak isimlendirilen İslamiyet ile birlikte divan adını alan ve bugün en gelişmiş haliyle temsili parlamenter sistemi içine alan meclis anlayışı bu ihtiyaçtan yola çıkarak oluşturulmuştur.

İslam'dan önceki Türk devletlerinde toy kelimesi “*devlet meclisi*” anlamında kullanılmış olup çok önemli devlet meselelerinin görüşüldüğü bu mecliste yaşadıkları coğrafya itibariyle birlik olmanın ve dayanışmanın hayati önem taşıdığı Türk kültürü için başkaca önemli bir anlamı vardır ki, o da bu önemli meseleler tartışıldıktan sonra dayanışmanın bir gereği olarak yemesi içmesi bol olan ziyafetlerin tertip edilmesiydi.

Daha sonraki dönemlerde literatürde toyun yerine sıkça kullanılan ve Türkçe “kurul” ile Moğolca “tay” ekinden türeyen, Oğuzlarda ise “ kengeş” olarak adlandırılan bu kelime danışma meclisi anlamında kullanılmış olup anlamı işlerde karşılıklı danışma, görüşme ve tedbir alma olarak ifade etmiştir. Hatta İslam'dan önceki Türkler demokrasinin bir gereği olarak danışma ve ortak akılla hareket etme geleneğine o kadar çok önem vermiştir ki; “ *Geniş elbise parçalanmaz, danışmakla gelişen bilgi bozuk ve kötü çıkmaz.*” şeklinde bir atasözü kullanmayı tercih etmişlerdir.

İslam Öncesi Türklerde demokratik devlet anlayışının gereği olarak, devlet teşkilatının; devlet başkanı (kağan), yasama kurulu (toy) ve hükümet (ayuki) olarak üç önemli koldan oluştuğu ve bunların ayrı ayrı kurumlar olarak işlevlerinin de farklı olduğu bilinmektedir. Bunlardan kurultay yapı ve fonksiyon itibariyle millet meclisi olarak kabul edilmektedir. Zira bu kurul, yönetimi kabul ederek meşru hale getiren ya da reddeden, teklifleri görüşen, yeni kanunlar çıkaran ve mevcut kanunları değiştiren kurumdur. Hükümetin başında bulunan Ayguci ve bakan manasında kullanılan Buyruklardan oluşan hükümet ise idareyi ve dış ilişkileri düzenlemekle vazifeli idi. Bu bakanların sayısı zaman zaman değişmekle beraber kurultayın ve toyun aldığı kararları ülke çapında eşit olarak dağıtan da yine bu kurumdu.

Kurultay normal haller ve olağanüstü haller olmak üzere iki türlü toplanırdı. İlki yılın belli zamanlarında yapıлып olağan durumlar konuşulurken, ikincisi göç, savaş, anlaşma gibi toplum açısından hayati meselelerin görüşüldüğü kurul olarak

karşımıza çıkmaktadır. Bu kurultaya katılan boy beyleri, doğruluğu, cesareti ve adaleti ile tanınmış kişiler arasında seçim yoluyla belirlenirdi.

Türklerde demokrasi ve parlamento anlayışını kavrayabilmek için öncelikli olarak tarihte kurulmuş Türk devletlerinin egemenlik anlayışını anlamak gerekmektedir. Bu noktadan hareketle Türk devlet anlayışında oldukça mühim bir yer alan “*töre*” kavramı üzerine bir değerlendirme yapmak oldukça isabetli olacaktır. Türklerde yazısız hukuk kuralları olarak adlandırılan töre, bu günkü “*anayasa*” kavramının karşılığını teşkil etmekte olup hukuki ve sosyal her alanda söz söyleyen ve bütün kurumların üzerinde olan bir müessese olarak karşımıza çıkmaktadır.

Tahta çıkarılacak olan hakan kurultayda seçimi yapıldıktan sonra töreye uygun bir şekilde yapılan törenlerle ve halkın bu törene aktif katılımı ile yönetime geçirdi. Töre icabı beyler ve vezirler bir araya gelerek hakanı otağında siyah bir keçe üzerine oturturlar “*Yukarıda güneşe bak, baki olan Tanrıyı itiraf eyle, sen onun gölgesisin, kendi tedbirini onun muradına uydur. Eğer töreye uygun hareket etmezsen bu dünyada sana sadece bu siyah keçe kalır.*” diyerek hukukun ve adil yönetimin her şeyin üzerinde olduğu ifade edilirdi. Kurultayın kağan seçiminde ve onu görevden alma konusunda bu derece etkili olması bu meclisin danışma meclisi yanında yasama meclisi niteliğini de sahip olduğunu kanıtlayan önemli bir durumdur. Yine “*Töre*”nin kurultay tarafından konması ve hakanın yaptığı kanun teklifinin ise ancak kurultayın onayından sonra yürürlüğe girmesi kurultayın yasama da olduğu kadar yürütmedeki yetkisini de gösterir niteliktedir.

Türklerde bu büyük kurultaydan başka küçük bir kurultayın var olduğu da bilinmektedir. Bu küçük kurultayda ki boy beyinin seçim sistemi İslam öncesi Türk kültüründeki demokratik temellerin ortaya konması bakımından son derece mühimdir. İslam Öncesi Türklerde devlet hiyerarşisi küçükten büyüğe doğru şu şekilde sıralanmaktadır. Oğuş (aile), urug (sülale), boy (sülale birliği), budun (millet) ve bunların oluşturduğu siyasi teşekkül ise “İl” yani devlettir. Bu hiyerarşik sıralama küçükten büyüğe doğru temsilciler gönderilerek en son küçük

kurultayda boy beyleri seçilir. Bu boy beyleri ise büyük kurultayda “kağan” ı seçer. Burada dikkat edilmesi gereken önemli husus şudur ki budun’un yani milletin yöneticisi kağan o budunu oluşturan boyların beylerini atayan kişi değil bilakis onların isteğiyle kağanlık makamına oturan kişidir. Bu nedenle boy beyinin beyliği kağanın elinde olmadığı gibi aksine kağanın o makamında kalabilmesi beyleri yani halkın idaresiyle seçtiği temsilcileri razı etmesine bağlıdır. Bu nedenle kağanlar başka medeniyetlerdeki mutlak monarşinin temsilcileri gibi pervasızca hareket edemez ve töre neyi emrediyorsa ona uygun davranmak zorunda kalır. Aksi halde yine törenin verdiği hakla kağanlığı kurultaydaki beyler tarafından sonlandırabilmektedir. Gerek bu şekilde seçim yolu ile gelen boy beylerinin gerekse halkın bizzat kurultaya katılarak ülke kaderine etkileyen konularda söz sahibi olması kağanın sorumluluğunun bir kat daha arttırmaktadır. Türk kültüründe tarihe mal olan “*İl yani devlet gider, töre kalır*” deyişi hukukun üstünlüğünü vurgulamak açısından da son derece önemlidir.

Türklerdeki demokratik anlayış yalnızca siyasi hayatla sınırlı kalmamış çoğu zaman toplum hayatını da içine almıştır. Örneğin, kurultayda oy birliği ile bir karar alınsa dahi sıradan bir Oğuz vatandaşının bu kararını bozabilmesi Oğuzlar için demokratik tavır sergilemeleri adına son derece önemli bir meseledir. Yine Hun devleti döneminde dokuzuncu ayda Şansi bölgesinde yapılan toplantıda kurultay baştaki kağanın hükümdarlığını tasdik edebileceği gibi onun görevinde son verip yeni “Tanhu” yani hükümdarı da seçebilirdi. Devlete bağlı beyliklerin ve başta Hatun olmak üzere hükümet üyelerinin de katıldığı bu toplantıda hükümdarlar devlet işlerinde meclise danışır onların uygun görmedikleri işleri pek yapmazlardı. Herkesin düşüncesini açık bir şekilde dile getirdiği bu mecliste beyler söz söyleme gücünü temsil ettikleri halktan alırdı.

Bu büyük kurultayda kimin tahta çıkacağına töre ve geleneklere göre karar verilirdi. Taht her daim babadan oğla geçmezdi. Örneğin M.Ö. 60 yılında yapılan büyük Hun kurultayında, kurultay devam ederken Hun Hakanının ölmesi üzerine Ulu Hatun (hükümdarın ilk Türk eşi) kurultayı devam ettirmiş ve hakan

oğullarından kurultay kararı ile tahtı alarak başka bir hakan torununu tahta çıkarmıştır. Yine M.Ö. 101 yılında Hun Kağanı ölünce hükümdarın oğlu küçük olduğu için amcası kurultay kararı ile tahta çıkarılmıştır.

Burada yeri gelmişken İslam öncesi Türk kültüründe kadının yerine de değinmek gerekir. Demokratik toplumların vazgeçilmez unsurlarından biri olan toplumun her ferdine söz söyleme hakkı elbette İslam öncesi Türk kültüründe kadın içinde geçerliydi. Sosyal hayatta oldukça aktif olan Türk kadını Eski Türklerde hükümdarın eşi olarak Hatun unvanını almış ve devlet yönetiminde söz sahibi olmuştur. Önemli kurultaylara kağanla beraber iştirak eden hatun ayrıca kendi kurultayını da toplayarak buyrukları, yani bakanlarıyla istişarelerde bulunabilirdi. Yabancı ülkelerden gelen elçilerle görüşüp diplomatik icraatlara da katılabilirdi.

Kurultay'da son söz kağanda olmasına rağmen danışmadan veya alınan karara uymayarak yaptığı bir fiil yine kurultay tarafından engellenebilirdi. Örneğin, Göktürk Kağanı Ta-po'nun istişare etmeden veliaht bıraktığı Talo-pien'nin hakanlığı töreye uymadığı gerekçesiyle kurultay tarafından engellenmiştir. Onun yerine İşbara kağan ilan edilmiştir. Bu örnekte de İslam öncesi Türk kültüründe “töre” yani bugün ki manada “anayasa”nın herkes ve her kurumdan hatta kağandan da daha üstün olduğu ve bu anayasal düzene herkesin riayet etmesi gerektiği gerçeği net bir şekilde ortaya çıkmıştır. Nitekim Kutadgu Bilig'teki “*Beylik çok iyi bir şeydir fakat daha iyi olan kanundur ve onun doğru tatbik etmek lazımdır.*” ifadesi törenin önemini ve hükümdarında yalnızca törenin temsilcisi olduğunu göstermesi açısından oldukça önemlidir.

Yine Kurultay'ın devlet meseleleri üzerine alınan kararlardaki etkisini göstermek adına şu örnek oldukça önemlidir. Göktürk Kağanı Bilge Kağan, şehirleri surlarla çevirip Budizm ve Taoizm'i halkına kabul ettirmek isteyince kurultayın bu karara şiddetle karşı çıkarak bunun Türk halkı için bir felaket doğuracağını belirtip kağanın bu isteğini kabul etmemiştir.

İslam'dan önceki Türklerde var olan “kut” hükümdarlığın hanedana Gök Tanrı tarafından verildiği anlayışıdır, fakat tahtın sahipleri devlet yıkılana kadar bu hakka sahip olacak demek değildir. Nitekim Uygur Türklerinde kurultay, kağanı kendi arasında dirayetle ve kudretle devlet adamlarından seçmiştir.

Kağanın kuta sahip olması onun sınırsız yetkiye sahip olduğu anlamına gelmezdi. Eğer bir kağan töreyi terk eder ve üzerine düşen görevleri yerine getirmez ise onun hakanlığına kurultay tarafından son verilir, tanrının kutu bu hanedandan aldığına inanılırdı. Örneğin, İkinci Göktürk devletinde İnal Kağan iç karışıklıkları önleyemediği için bu şekilde Kurultay tarafından tahtan indirilmiştir. İslam'dan önce gerek siyasi gerek sosyal hayatta bu şekilde demokratik kurumlar oluşturan Türkler İslamiyet'le beraber bu kurumlarını geliştirmiştir.

İslam'ın Demokrasiye Bakış Açısı

İlk defa Hz. Ömer döneminde Müslüman Araplarla karşılaşan Türklerin genel olarak İslam ile tanışmaları Emeviler dönemine rast gelmesine rağmen onlara kitleler halinde İslamiyet'i kabul ettiren gelişme Abbasiler döneminde Çinliler ve Araplar arasında gerçekleşen Talas (751) savaşında Arapların yanında yer almaları olmuştur. Bundan sonra oluşacak olan Türk-İslam kültürü ve bu kültürde demokrasinin yerini anlamak açısından İslam dininin demokrasiye olan bakış açısını da değerlendirmek gerekmektedir.

Bu bağlamda öncelikle şunu belirtmemiz gerekmektedir ki; Kur'an tarafından, adı açıkça belirtilen ve insanlara emredilen herhangi bir yönetim biçimi mevcut değildir. Ancak hem Kur'an'da hem de Hz. Peygamber'in uygulamalarında yöneten ve yönetilenlerin sorumluluklarını öğreten evrensel prensipler vardır.

Demokrasinin en belirleyici ve vazgeçilmez unsurlarından biri halkın yönetime katılması ve kendi hür iradesiyle yöneticileri seçmesidir. Dikkatle incelendiği zaman, Hz. Peygamber döneminden itibaren uygulanan “Bey’at” müessesesinin günümüz seçim uygulamalarındaki oy kullanma karşılığı olduğu ifade edilebilmektedir. Halkın yöneticiye bağlılığını belirtmek için oyunu ortaya koyması şeklinde tanımlanabilecek olan Bey’at kavramını kadın ve erkeğin

yöneticiye karşı görev ve sorumluluğu kabul etmek üzere yaptığı bir sözleşme olarak da tarif edilir.

Hz. Peygamber'in başlattığı bey'at uygulamasının özellikle dört halife seçiminde etkin bir şekilde uygulanması yöneticileri belirleme metodu konusunda İslam öğretisinin bugünkü demokratik seçim uygulamaları ile çok önemli bir paralellik gösterdiğinin bir ispatı niteliğindedir. Bu benzerlik her ferdin kendi oyunu hür iradesiyle belirtmesi konusunda da mevcuttur. Çünkü zorbalıkla ve kılıç zoruyla alınan bey'at İslam hukukuna göre geçerli değildir. Bununla beraber toplumun huzurunu bozmaya yönelik zorbalığa ve haksızlığa dayanan her türlü girişimin bertaraf edilmesi İslam dininin herkese yüklediği sorumluluklardan sadece birisidir.

Yöneticilerle ilgili olarak ise İslam'ın öngördüğü en önemli değerler insanlar arasında eşitliğin, adaletin ve ferdi hukuk dokunulmazlığının sağlanmasıdır. Bu açıdan bakıldığında demokrasi insanların temel hak ve hürriyetlerini teminat altına alan ve halkın taleplerini karşılamayı garanti eden bir yönetim biçimi olarak İslam dini ile örtüşmektedir, çünkü bu hakların korunması bakımından ikisi arasında bir aykırılık söz konusu değildir. Hatta İslam bir taraftan ferdi hukukun korunmasını emrederken, diğer taraftan da toplumsal hassasiyetlere vurgu yaparak sosyal ruhun canlı tutulmasını ister. Bu yüzden fertlere yüklenen her sorumluluğun toplumsal hayata bakan bir yönü de vardır.

Demokratik yönetim biçimiyle idare edilen ülkelerde toplum tarafından seçilen ve yine toplum adına karar mekanizması olarak işleyen meclis de üzerinde durulması gereken en önemli müesseselerden biridir. Bunun İslam literatüründeki tam karşılığı danışma kurulu olarak tercüme edebileceğimiz “Şura” müessesesidir. Önemli kararların istişare ile alındığı bu kuruma dikkat çekerken “Ali İmran” suresinde geçen şu ayet bize İslam'ın danışmaya verdiği önemi göstermesi açısından son derece önemli görünmektedir, “*Onları affet, bağışlanmaları için dua et, iş hakkında onlara danış*”. Bu ayetten de açık bir şekilde anlaşıldığı üzere İslam

fikir alış verişini oldukça önemseyen ve kararlara ortak akıl sonucu ulaşan bir toplumu arzu eden bir dindir.

Demokrasinin vasıfları arasında zikredilen çoğulculuk prensibi Kur'an'da geçen bu ayetle formüleştirilmiştir. Çünkü fertler arası istişare çoğulculuğun en önemli göstergelerindendir. Ayette geçen "*iş hakkında onlara danış*" ifadesi ise İslam âlimlerince bir tavsiye değil yerine getirilmesi zorunlu bir emir olarak kabul edilmiştir.

Yine, İslam'ın benimsediği idari yapının danışma (meşveret) üzerine kurulması İslam devletlerindeki yönetim anlayışını; herhangi bir şahsın diktatörlüğüne dayanan "*otokrasi*"den, kendisinde ilahi bir sıfat olduğu iddiasıyla ortaya çıkan ve kişinin idaresine dayanan "*teokrasi*"den, üstün azınlık sınıfının hakimiyetine dayanan "*oligarşi*"den, kişilerin heveslerine göre idare ettiği "*demagoji*"den de ayırır niteliktedir.

İslam'daki istişare sistemi çoğunluk veya azınlık farkı gözetilmeksizin imkan dahilinde herkesin görüşünü almayı gerektirmekle birlikte, görüşleri derin ve tarafsız akli araştırmalar neticesinde irdeleyerek en uygun olanı uygulamayı içermektedir. Özellikle; Hz. Peygamber ve ondan sonra idarecilik yapan dört halife istişareye ciddi manada önem vermişler Kur'an'daki "*iş hakkında onlara danış*" emrinin en önde gelen uygulayıcıları olmuşlardır.

Yine Hz. Peygamber'in sahabeyle istişaresinde dikkati çeken önemli hususlardan biride, onun herhangi bir karara vardığı zaman bu kararın sahabe tarafından sorgulanması olarak karşımıza çıkmaktadır. Eğer alınan karar Kur'an emri olursa, bağlayıcılık ifade ettiği için o emir harfiyen yerine getiren sahabe bu kararın Hz. Peygamber'in kendisi tarafından alınan bir karar olması durumunda ise kendi görüşlerini ona aktarmayı uygun görmüştür. Bedir harbinden sonra alınan esirlerin hangi şartlarla serbest bırakılacağı, namaza davetin (ezanın) nasıl uygulanacağı, Hendek harbinde Medine'nin nasıl savunulması gerektiği gibi konularda sahabenin etkin bir şekilde fikir beyan edip karar alması istişare anlayışının en çarpıcı örnekleridir.

İslam'ın insan hayatına ve hürriyetine verdiği önemi göstermek açısından üzerinde durulması gereken önemli bir nokta da, onun dünyaya geldiği andan itibaren sistemli bir şekilde köleliği yok etme gayretidir. Başka medeniyetler bu meseleyi, yani köleliği hiçbir şekilde önemsemeyip bilakis faydacı bir açıdan yaklaşarak bu müesseseyi ekonomik düzenin vazgeçilmez unsuru olarak kabul etmişlerdir. Bu düzen içinde bu toplumlarda tek bir fert çıkıp da kölelerin özgürleştirilmesi gerektiğine, insana değer vermenin ancak bununla tamamlanabileceğine ilişkin bir şey söylememiştir. Halbuki İslam bunu bütün açıklığıyla bir prensip olarak ortaya koymuş, şu veya bu şekilde köle konumuna düşmüş insanların da insani değerlerini vurgulamıştır. Kur'an ve hadis kaynaklarında bununla ilgili birçok hukuksal düzenleme mevcuttur. Bu şekilde İslam, köleliği aşamalı olarak ortadan kaldırmayı esas alan bir sistem ortaya koymak istemiştir. Hz. Peygamber'in hadislerinde ifade ettiği *“Bir köleyi hürriyetine kavuşturan kişinin, kurtarılan kölenin azalarının her birine karşılık kendi azaları cehennem ateşinden kurtarılacaktır.”* sözü İslam'ın sınıflar arası ayrımı yok etmeye yönelik kararlılığını çok net bir şekilde ortaya koymaktadır.

Yine Peygamber Efendimizin Veda Haccı'nda verdiği hutbedeki *“Ey İnsanlar! Rabbiniz bir, babanız birdir. Hepiniz Adem'den geliyorsunuz. Adem de topraktan yaratılmıştır. Allah'ın nazarında en değerliniz O'ndan en çok korkanınızdır. Ne Arap'ın Acem'e, ne de Acem'in Arap'a takvadan başka üstünlüğü vardır.”* sözü esasen merkezine insanı koyan bir İslami demokrasi algısı olarak değerlendirilmelidir.

Halife Hz. Ömer'in yönetimi teslim aldığı gün yaptığı konuşmasında *“Sizden biri bende herhangi bir sapma görecekt olursa onu düzeltmelidir.”* sözü Müslüman yöneticinin vicdanında nasıl bir iktidar fikri olduğunu ortaya koyarken, konuşmayı dinleyen ve yönetilen konumunda bulunan sıradan bir bedevinin ayağa kalkarak *“Allah'a ant olsun ki eğer sende bir sapma görürsek seni şu kılıçlarımızla düzeltiriz!”* cevabı ise sade bir vatandaşın bile hak arama konusundaki kararlılığını açıkça gösteriri niteliktedir.

İslam hukuku yukarıda saydığımız siyasi nitelikleri, ekonomiyle ilgili diğer demokratik önlemlerle de takviye etmiştir. Ekonomik alanda servetin belli bir kaç elde toplanarak sınıflar arası ayrımın yaşanmasını engellemek isteyen İslam bir yandan zekat gibi yalnızca İslam toplumlarında görülen ve bu vesile ile toplumda sosyal ve ekonomik uçurumlar oluşmasını engelleyen bir disiplin ortaya koyarken, öte yandan getirdiği faiz ve karaborsacılık yasağı ile paranın toplum üzerindeki iktidarını sınırlamış ve Müslüman'ın ekonomik hayatta bir iktisadi despotluğun kurbanı olması ihtimalini ortadan kaldırmıştır. Böylelikle siyasal bakımdan olduğu kadar ekonomik ve sosyolojik bakımdan da İslam demokrasisi dediğimiz kurumun temelini oluşturan kural ve prensipler, iktidarın icraatına olduğu kadar fertlerin hareketlerine de öncülük etmiştir.

Netice itibarıyla adı ne olursa olsun, insanların huzur ve mutluluğu için yürütülen çabalara İslam'ın herhangi bir itirazı söz konusu değildir. Buna rağmen İslam prensiplerinin demokrasinin öngörüleleriyle tamamen uyum içerisinde olduğu da iddia edilemez. Ancak eğer dinden bağımsız düşünürsek, yönetim biçimleri içerisinde İslam'ın genel hükümleriyle en kolay uyumlu hale getirilebilecek yönetim biçimi yine demokrasidir. Dünyada birbirinden farklı birçok demokrasi tanımı ve uygulaması vardır. İslam dünyası bu durum karşısında bir yandan İslam'ı doğru anlamak ve doğru yorumlamak, diğer yandan da demokrasiyi bu yorum içinde tanımlamak zorundadır. Böyle bir yol, İslam ve demokrasinin buluştuğu bir orta noktanın oluşmasına katkıda bulunabilir.

Sonuç

Elbette ki bizim bu projeye amacımız gerek İslamiyet'ten önce ve gerekse İslamiyet'in kabulü ile Türklerin kurmuş olduğu devletlerde tam demokratik bir sistemin olduğunu ifade etmek değildir. Fakat Cumhuriyetin kuruluşuyla birlikte getirilen demokratik yapının bu milletin kültürel birikiminde M.Ö. 209'dan itibaren var olduğu da bilinen bir gerçektir. Milletler tarih vasıtasıyla geçmişteki kültürel birikimlerinin farkına varır ve şu an elinde olan değerlerin kıymetini ancak bu vesile ile anlayabilir. Bir millet sahip olduğu değerlerini ne kadar geçmişe

dayandırır ve anlamlandırırsa gelecekte onlara sahip çıkma ve yaşatma konusunda da o kadar gayretli olur. Yaşadığı dönemlerde medeni seviye olarak genelde çağdaşlarının önünde olan Türk Milletinin en önemli değerlerinden biriside demokratik temelli yaşam tarzları ve devlet anlayışlarıdır.

Eğer bir araştırmacı Türk Milleti'nin demokrasi ile olan ilişkisini araştırarak olursa, o milleti millet yapan geçmişteki köklerine bakması yeterli olacaktır. Demokrasinin tanımı içerisinde, milletin temsilcilerinin yine milletin beklentileri doğrultusunda devlet yönetimi üzerinde söz söyleme hakkı var ise, boydaki bireylerin iradesi ile seçilen boy beyinin kurultay denilen devlet meclisinde nasıl söz sahibi olduğunu ve karşısındaki kağan dahi olsa hür fikrini ifade etmekten çekinmediğini bilmek gerekmektedir.

Demokrasi; halkına hitap edemeyen, onların isteklerini ve refahını karşılamakta güçlük çeken devlet yöneticisinin yine ve yalnızca halkın iradesi ile görevden uzaklaştırılıp yerine yenisinin getirilmesi yöntemini içinde barındıran bir sistem ise, Kurultayın hakanı tahttan uzaklaştıracak ve yerine kendisinin uygun gördüğü bir ismi tahta getirecek kadar geniş yetkilere sahip olan bir meclis olduğunu unutmamak gerekmektedir.

Demokrasinin tanımında hukukun üstünlüğü ilkesi ve herkes için adalet kavramları mevcutsa, Türk kültürün de var olan Töre'nin hakanın dahi üzerinde olduğunu bilmek ve dahi töreye uymayan yani hukuku çiğneyen hakanın tahttan uzaklaştırılmak gibi ağır bir cezaya çarptırılmasını taktir etmek gerekmektedir.

Demokrasi kadın erkek ayırt etmeksizin toplumun her ferdine söz söyleme ve düşüncesini ifade etme hakkı vermekse, o zaman Kurultaydaki Hatun'un yerini dikkatle analiz etmek gerekmektedir. Kendi bakanları ile istişare edecek kadar özgür olan Hatun profilinden yola çıkarak kadını çağdaşlarına göre, değer olarak oldukça yukarda tutan bu milletin ulaştığı medeniyet seviyesine gıpta ile bakmak gerekmektedir.

Eğer demokrasi ortak akılla hareket edip yöneticiyi rey ile seçmekse, öncelikle Peygamber Efendimizin istişareye verdiği önemi bir kez daha hatırlamak

gerekmektedir. Kendinden sonra İslam devletinin yönetimi için hiçbir halef bırakmaması ve dört halifenin seçiminde sahabenin etkin rol alması ise yöneticiyi rey ile seçme konusunda Müslümanlara rehber olacak bir uygulamadır.

Demokratik tavır toplumun her ferdini eşit görüp, insanlar arasında üstünlük olamayacağını ifade etmekse Peygamber Efendimiz Hz. Muhammet (sav)'in “ *Arap'ın arap olmayana, Arap olmayanın Arap olana, beyazın siyaha ve siyahın beyaza karşı üstünlüğü yoktur*” sözündeki derin manayı anlamak, İslam dininin kölelik müessesesini yıkmak için giriştiği haklı mücadele üzerinde düşünmek gerekmektedir. En bariz özelliği ile kadını değersizleştirip kendi ırkını da üstün görme anlayışına sahip olan cahiliye Arap geleneklerini adeta alt üst eden İslam medeniyeti sadece Arap coğrafyasına değil Dünyada ulaşabildiği her noktaya insanlık onurunu ve eşitlik ilkesini taşımıştır.

İşte böylesine derin bir kültürel birikime sahip olan, toplumun her ferdine adil davranıp yine her ferdine söz söyleme ve düşüncesini ifade etme hakkı veren bir medeniyetin ve dinin temsilcileri olarak şunu çok iyi bilmemiz gerekiyor ki, insan onurunun ve iradesinin hiçe sayıldığı darbe teşebbüsü her nereden gelirse gelsin, böyle girişimlere asla geçit vermemek ve bu girişimler karşısında dim dik durarak her daim demokrasiden yana tavır sergilemek gerekmektedir. Ünlü İslam alimi İbn Haldun'un tabiri ile “ *Geçmiş ve gelecek, suyun suya benzemesinden daha çok bir birine benzemektedir*” işte bu sözden yola çıkarak geçmişinde demokratik temellerin ve tecrübelerin bu kadar yoğun olduğu bir milletin gelecekte de bu tavrından asla taviz vermeyeceğine, Gazi Mustafa Kemal Atatürk ve Milli Mücadele arkadaşlarının bize emanet ettiği özgür iradeye sahip çıkarak geleceğe daha emin ve daha güvenle yol alacağına olan inancımız hiçbir zaman sarsılmayacaktır.

KAYNAKÇA

- Ağırakça, A. (2010). *İslam Tarihi: Resulullah'ın Doğumundan Günümüze*, Beka Yayınevi, İstanbul
- Aktan, A. (2016). *İslam Tarihi: Başlangıçtan Emevilerin Sonuna Kadar*, Nobel Yayınevi, İstanbul
- Donuk, A. (2011). *Türklerde ve Moğollarda Meclis Geleneği*, Tarih Dergisi , 1-12.

- İzgi, Ö. (2014). *Orta Asya Türk Tarihi Araştırmaları*, Türk Tarih Kurumu, Ankara
- Kafesoğlu, İ. (2003). *Türk Milli Kültürü*, Ötüken Neşriyat, İstanbul.
- Kısakürek, N.F. (2013). *Çöle İnen Nur*, Büyük Doğu Yayınları, İstanbul
- Koçak, K. (2011). İslamiyet'ten Önceki Türk Devlet Geleneklerine Göre Tahta Çıkma Töreni ve Yöntemleri,4, *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Elektronik Dergisi*,
- Ögel, B. (2002). Devlet Meclisi ve Kurultay”, *Türkler Ansiklopedisi* (874-887) , İstanbul:Yeni Türkiye Yayınları.
- Roux, J.P. (2002). *Türklerin Tarihi: Pasifik'ten Akdeniz'e 2000 Yıl*, Kabalcı Yayınevi, İstanbul
- Seyitdanlıoğlu, M. Eski Türklerde Devlet Meclisi “Toy” Üzerine Düşünceler, dergiler. Ankara. edu.tr, 1-11.
- Soykök, M. (2016). *İnsanlığın Saadeti İçin Hz. Muhammed*, Semih Ofset Matbaacılık, Ankara
- Sümer, F. (1999). *Oğuzlar*, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, İstanbul
- Taşağıl, A. (2014). *Kök Tengri'nin Çocukları*, Bilge Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul.
- Turan, O. (2003). *Türk Cihan Hakimiyeti Mefkuresi Tarihi*, Ötüken Neşriyat, İstanbul

TÜRK ROMANINDA 12 EYLÜL İZLERİ

Konuşmacı: Dilay SALMAN, 11. Sınıf Öğrencisi

Danışman Öğretmen: Betül PALA

Okul Müdürü: Muzaffer DEMİRCİ

Yusuf Ziya Öner Fen Lisesi, ANTALYA

Özet:

Milletlerin edebî eserleri, içinde var olduğu toplumun gerçekleri çerçevesinde, mensubu olduğu toplumun değer yargılarını, tarihi ve siyasi dinamiklerini, sanatsal yapısını ve lisanını o toplumun politik ve ekonomik yapısıyla bir bütün olarak inceler. İnsandan ve toplumdaki ayrı düşünülemez bir edebî eser olan roman, Tanzimat döneminde Türk edebiyatına girdiğinden beri sokağa tutulan aynalardan biri olmuş ve Türk toplumunu ilgilendiren birçok mesele de bu türdeki yerini almıştır. Tanzimat'tan Cumhuriyet dönemine kadar farklı türden siyasi içerikli birçok roman yazılmıştır. Toplumsal ve siyasi gerilimin arttığı 1980 süreci de elbette romanlardaki yerini ziyadesiyle almıştır.

Kaan Arslanoğlu'nun "Devrimciler", Mehmet Eroğlu'nun "Yüz:1981", Orhan Pamuk'un "Sessiz Ev", Adalet Ağaoğlu'nun "Hayır", İnci Aral'ın "Mor", Metin Celal'in "Ne Güzel Çocuklardık Biz" eserleri bu dönemi yansıtan romanlardan birkaçıdır. Bu çalışmamızda, adı geçen romanlardan hareketle 12 Eylül askeri darbesinin toplumsal ve kültürel hayata etkileri incelenecektir. Cumhuriyet tarihinin en kanlı dönemi olarak tanımlanan, demokrasinin bir kez daha tarihin tozlu raflarına kaldırıldığı 12 Eylül döneminde, toplumun sindirilmesi için yapılan yasaklamalar, tutuklamalar, baskıcı yönetim anlayışı, programlanmış fert ve toplum modelinin özellikle de baskı ve şiddet olgusunun romanlara yansıyan izleri ele alınacaktır. Çalışmada aynı zamanda, Türk siyasal hayatında 1960'lı yıllarda başlayıp 1970'li yıllarda etkisini arttıran sosyo-politik olaylar kısaca özetlenecektir.

Anahtar kelimeler: 12 Eylül Romanları, Askeri Darbe, Roman, Siyaset, 12 Eylül Darbesi, Baskı, Şiddet, Hayat

Giriş

Edebiyat; malzemesi dil, konusu insan olan bir sanat dalıdır. İnsanı gerek bireysel gerekse toplumsal olarak değerlendiren edebiyat, başka bir ifadeyle yaşamın estetik ve sanatsal bir şekilde ifade edilmesidir. Bu özelliğinden ötürü edebiyat, insanı duygu ve düşüncesi, sevinci, kederi, hayal kırıklıkları, olaylara ve yaşama bakış açısı ile konu etmiştir. Toplumsal olaylardan etkilenmeyen, hayatın gerçeğini yansıtmayan bir edebiyat düşünmek mümkün değildir. Edebiyat, kimi zaman sosyal yaşamdan etkilenir, kimi zaman da edebiyat ürünleri toplumun değişiminde şekillenmesinde, kültürel gelişiminde rol oynar. Kimileri edebiyatı sadece kişisel duygu ve heyecanların sanatsal bir şekilde ifadesi olarak görürken kimileri ise toplumsal olayları dile getirme, toplumu eğitime, sessiz kesimin sesi olma yolunda bir araç olarak görür. İnsandan ve toplumdan ayrı düşünülemez, edebiyatın bir parçası olan roman da Tanzimat Dönemi'nden beri sokağa tutulan ayna olmuş, hayat farklı gözlerle farklı kalemlerle yorumlanmıştır.

Siyaset de hayatın vazgeçilmez ve kaçınılmaz bir gerçeği olduğundan sanatçıların ona kayıtsız kalması mümkün değildir. Edebiyatımızda roman, özellikle 1980'lerin son yıllarına kadar doğrudan veya dolaylı olarak siyasetle iç içe olmuştur.

Türk edebiyatında politik roman sayılabilecek ilk çalışmalar 12 Mart 1971 askeri müdahale sonrası yazılan 12 Mart romanları olarak belirtilir. Türkiye'de politik romanın 70'li yıllarda başlayıp 80'lerde hız kazandığı kabul edilse de aslında bu durumun Tanzimat'a kadar uzandığı, yaşanan siyasi ve toplumsal gelişmelerin roman türünü doğrudan etkilediği görülmektedir. I. Dönem Tanzimat romancıları yazdıklarıyla toplumun eğitmeyi ve değiştirmeyi bir vazife bilmişlerdir. Bu durum onların hem edebiyatçı hem de devlet adamı, gazeteci, fikir adamı kimliklerine sahip olmalarından kaynaklanmaktadır. Cumhuriyet'in ilanından sonraki süreçte ise roman yazarları Atatürk Devrimlerini ve

Atatürkçülüğü topluma benimsetme görevini üstlenen roman yazarları 1940'tan sonraki süreçte fakir Anadolu halkının maddi ve manevi sıkıntılarını, yoksulluk gerçeğini eleştirel bir dille ifade etmiş; romanı bir araç olarak kullanmışlardır.

Bu çalışmamızda, Kaan Arslanoğlu'nun 'Devrimciler', Mehmet Eroğlu'nun 'Yüz:1981', Adalet Ağaoğlu'nun 'Hayır', Metin Celal'in 'Ne Güzel Çocuklardık Biz' romanlarından hareketle 12 Eylül askeri darbesinin toplumsal ve kültürel hayata etkileri incelenecektir.

Cumhuriyet Dönemi'nde 1960 – 1980 yılları arasında gerçekleşen üç askeri müdahale ve başarısız olan iki askeri müdahale girişimi toplumsal yaşamın yeniden şekillendirilmesi ve üstünlerin istediği toplum modelini yaratmıştır. Bu yıllardan itibaren edebiyat, bilhassa roman; siyasi ideolojilerin etkisi altına girmiş ve ideolojilerin yayılmasında bir araç olarak kullanılmıştır.

1960'ların sonunda Avrupa'da oluşan ve bir süre Türkiye'de hissedilen öğrenci hareketleri ülkedeki sağ sol çatışmasını tetiklemiştir. Önce karşıt görüşteki üniversite öğrencileri arasında başlamış; sonra ise ülkedeki sosyal ve siyasal dengeleri altüst edecek duruma gelmiştir. Taşla, sopayla başlayan kavgalar bir süre sonra yerini silahlı çatışmalara bırakmıştır. Asker kışlasından çıkmış Demirel Hükümeti'ni istifaya zorlamıştır. Müdahale sonrası kaos ve anarşi hız kaybetmenin aksine daha da artmıştır. 12 Mart 1971 askeri müdahalesinden sonra yazılan 12 Mart romanları bu dönem siyasi tarihinin izlerini kaydetmesi yönünden önemlidir. Sıkıyönetim ile durulduğu sanılan sokaklar 1974'te siyasi cinayetlerle tekrar karışmış, 1976'dan itibaren ise ülke kaos ve siyasi kargaşa daha da artmıştır. Bunlara ek olarak ülke sokaktaki kargaşa ile uğraşırken birde ülkenin doğu illerinde ortaya çıkan ayrılıkçı terör günden güne artmış, siyasileri zor durumda bırakmıştır. 1960 ve 1971 yıllarında olduğu gibi asker bir daha kışlasından çıkmış ve 12 Eylül 1980'de demokrasi bir kez daha tarihin tozlu raflarına kaldırılmıştır. Çok süre geçmeden de yurt genelinde sıkıyönetim ilan edilmiş, tutuklamalara, sorgulamalara ve işkencelere başlanmıştır. Ahmet Türkeş'in, Cumhuriyet tarihinin en kanlı dönemi olarak tanımladığı 1980 dönemi; toplumun siyasetten

uzaklaştırıldığı, kitapların yok edildiği, akademisyenlerin, aydınların gözaltına alınıp işkence edildiği, binlerce gencin hapishanelerde çürüdüğü acı bir dönem olmuştur.

12 Eylül 1980 Darbesinin Romanlara Yansıması

12 Eylül de iktidar sahiplerinin sağ ve sol olmak üzere her iki ideolojiden rejime muhalif kesimleri fiziksel ve psikolojik olarak ölçsüz bir şekilde ortadan kaldırma girişiminden sanat hayatı da nasibini almıştır. Devrimciler, ülkücüler ve muhafazakarlar hapishanelere kapatılmış işkenceler görmüş faili meçhul cinayetlere kurban gitmiştir. Bu görüşleri destekleyen yazarlar kitaplar hatta okuyucular bile tehlikeli görülmüş ve baskı altında tutulmuşlardır. Apolitik toplum oluşturmaya çalışan 80 rejimi kısa sürede toplumsal yapı da kendini hissettirmeye başlamış edebiyat da bu değişimden etkilenmiştir. 80 darbesi ile sol, sağ, İslamcı ve milliyetçi ideolojileri çökertmek istenmiş siyasi partilerin kapılarına kilit vurularak toplum depolitize edilmiş, aydınlar susturulmuş, toplumun neredeyse her kesimi üzerinde bir korku imparatorluğu kurulmuştur.

1960, 1970 ve 80 li yıllarda Türkiye kardeşin kardeşe, babanın evladına düşman olduğu sıkıntılı siyasi ve idari süreçler geçirmiş, askeri darbelere şahit olmuştur. Edebiyat bilhassa roman türü, bu sosyal ve siyasi gerçeklerden etkilenmiştir.

12 Eylül darbesi sonrasında yazılan romanlar arasında hapishane, baskı ve işkenceyi yansıtan örneklerden biri Kağan Arslanoğlu'nun 1988 de yayınlanan ‘‘ Devrimciler ‘‘ eseridir. Kağan Arslanoğlu işkence ve cezaevi temalarını uzun, ayrıntılı ve tarafsız bir şekilde ortaya koymuştur. Yazar, gözaltında yapılanlara geniş yer ayırmış; pasif roldeki tutuklu ile aktif roldeki sorgulayan devlet görevlileri arasında geçen işkenceli diyalogları ele almıştır.

Romanda; gün ortasında sokakta oynayan çocukların, seyyar satıcıların sesine acı dolu çığlıklar karışır. Bedri adlı kahraman polis merkezinde yirmi günü aşkın işkence ve zulme maruz kalmış ve geceyi oturmasının mümkün olmadığı bir kalorifer borusuna bağlı geçirmiştir. Bedrinin yüzü son günlerde morluk ve

şişkinliklerden artık tanınmayacak haldedir. Aynada baktığı yüzüyle, maruz kaldığı çirkin muameleyle sorgu ve işkence mekanının kötü fiziki özelliklerini ilişkilendirir.

Arslanoğlu darbe sonrasında sıkıyönetimle birlikte hayatın her kademesine hâkim olan, sosyal hayatı etkisi altına alan endişeli, güvensiz, gergin ve korku dolu atmosferi 12. Bölümde şu şekilde aktarır: “Sokaklar asker ve polis kaynıyordu. Orduda ve poliste izinlerin kaldırıldığı söyleniyordu. Akşamları dışarıya çıkmak tehlikenin bile bile kucağına atılmaktan başka bir şey değildi. Tedirgin halk, korkusundan erken erken evlere kapağı atıyor, karanlık sokaklarda polisler, askerler ve niyeti bozuklar dışında kimse kalmıyordu.” (s. 280).

Romanın çoğu kısmında olumsuz şartlar, iç monologlar şeklinde aktarılmaktadır. İç monolog tekniği aslında toplumun o dönemdeki baskı ve korku imparatorluğu sonrasında yaşadığı travmayı da gözler önüne sermektedir. Bu teknikle sokaklarda birkaç kişinin bir araya gelip konuşması, birlikte yürümesinin bile suç sayıldığı bir ortamda insanların fikirlerini, duygu ve düşüncelerini açık açık dile getirmesinin imkansızlığa dikkat çekilmektedir. Romanın kadın kahramanı Aylin iç monologlarından birinde Bedri'nin işkencelere daha fazla dayanamadığını ve acılar içinde öldüğünü paylaşır. Aylin de gözaltından kısa bir süre önce çıkmış gördüğü işkencenin psikolojisinde meydana getirdiği tahribattan kurtulamamıştır. Görüştüğü, konuştuğu hiç kimseye devletin ajanıdır korkusuyla güvenmemekte, her an tekrar gözaltına alınıp sorgu ve işkencelere maruz kalma endişesi taşımaktadır.

Devrimciler'de yazar askeri darbenin ardından yurt genelinde ilan edilen sıkıyönetim ile her türlü ideolojik olaya karışmış üniversite gençliğine uygulanan baskı ve şiddeti, işkenceler sonrasında gençlerde ve toplumda oluşturulmaya çalışılan korku imparatorluğunu dile getirir. Hem ideolojik eleştiri yapmak hem de baskı ve işkencenin gençler üzerinde oluşturduğu kötü etkiyi ve sonrasında meydana gelen psikolojik travmayı vurgulamış, baskıcı darbe zihniyetinin bireyler ve toplum üzerindeki tahrip edici sonuçlarını aktarmıştır.

Mehmet Eroğlu'nun Yüz:1981 romanında, 1980 darbesi sonrasında gelişen sosyal ve siyasi olaylar ele alınır. 12 Eylül sonrasında toplum üzerine uygulanan baskının neticesinde ortaya çıkan insan modeli anlatılmaktadır.

Romanın başkahramanı sıradan, politikayla ilgisi olmayan, toplumsal duyarlılığı kalmamış, olaylar üzerine derinlemesine düşünemeyen muhakeme yapamayan bir tiptir. Diğer roman kahramanlarından farklı olarak 12 Eylül darbesinin mağduru değil egemen güç olan askeri yönetimin emrinde bir asteğmendir. Romandaki adıyla "İsimsiz Kahraman" ile 1980 sonrasında topluma uygulanan baskı ve şiddet sonucu oluşturulmaya çalışılan apolitik insan tipi yansıtılmaktadır. Bu insan tipine İsimsiz Kahraman demesinin nedeni darbe sonrası bastırılmış topluma yönelik eleştiri yatmaktadır. Yazarın İsimsiz Kahraman olarak adlandırdığı bu kişi, askeri yönetimin sosyal hayatta görmeyi istediğı, korku ve baskıyla siyasetten azledilmiş, isminin hiçbir öneminin olmadığı apolitik kişiliktir. Bu yozlaşmanın nedeni ise 80 sonrasındaki baskı sürecinin insanların düşünme ve yorumlama becerisini zayıflatması, insani ilişkileri köreltmesidir. Bu süreç insanları maddiyat merkezli ve çıkar odaklı bir yaşam anlayışına mecbur etmiş; siyasi, sosyal, kültürel ve manevi erdemlerde yozlaşmaya zorlamıştır.

İsimsiz Kahraman kendini şu şekilde özetlemektedir: "Adım? Adımın ne önemi var? Çok istiyorsanız beni kendi adınızla çağırın. Bu bütün sorunları çözer. Zaten birbirimizden ne farkımız var? Belki bilmek istersiniz, artık yüzümü merak etmiyorum. 1981'de -her şey gibi- o da değişmiş. Sadece benimki mi? Aslında hepimizinki değişti, ama tek fark bu değişikliğin benim yüzümde açığa çıkıyor olması. İsterseniz, bu sizi rahatlatırsa bana 'yüzsüz' ün biri diyebilirsiniz." (s. 428) Yazar, kahramanla askeri yönetimin dayattığı yeni insan tipi ve yeni toplum yapısını gözler önüne sermektedir.

İsimsiz Kahraman darbe sonrasında görev yapan bir asteğmen olarak olaylara taraflı bakmasına rağmen romanın sonlarında ilk ve son kez duyarlı bir yaklaşım içinde bulunmuş "1981'de çok şey oldu, insanlığı katlettiler" (s.325) demiş o

dönemdeki askeri yönetimin topluma uyguladığı baskı ve şiddeti tek cümle ile özetlemiştir.

Adalet Ağaoğlu'nun Hayır adlı romanında 1980 süreci roman kahramanı Prof. Aysel Dereli'nin hatıraları yoluyla dile getirilir. Aysel Dereli aracılığıyla dönemin baskıcı yönetim anlayışı eleştirilir. Aysel, 80 döneminin askeri rejimi tarafından aydın, düşünür ve akademisyenlere uygulanan baskı, gözetim ve sürgün gibi hukuk dışı anlayışın mağduriyetini yaşamış bir kahraman olarak karşımıza çıkar.

Darbenin düşünceye ve aydınlara uyguladığı baskıdan Aysel de etkilenmiş yargılanma sürecine masal havası katılarak durumun vehametini ironik bir şekilde yaklaşmıştır. Ülkede yine bir asker darbesinin olduğu, sıkıyönetim sebebiyle binlerce insanın hapisanelere tıkıldığı, dava bile açılmadan yasalardan öte cezaların verildiği, türlü işkencelere maruz bırakıldığı, bazılarının ortadan kaybolduğu, bazılarının sakatlandığı, verilen görevlerin çokluğu ve ağırlığı altında ezilen birçok emir kulunun, bir yığın işkencecinin ya delirdiği ya intihar ettiğini dile getiren Aysel, dönemin hukuk ve insanlık dışı uygulamalarını resmeder. Asker ve polis tarafından kuşatılan yollarda sivil halka yapılan şiddet Aysel'in belegeine kazanmıştır. Silahlı askerlerin insanları güçbela binebildikleri araçlardan indirmelerine, polislerin araçlardan indirilen insanları bir düşman taburunu göğüslercesine göğüsleyerek yoldan kaldırımlara, ağaç, duvar diplerine doğru itip kakmalarına tanık olmuştur.

Metin Celal Ne Güzel Çocuklardık Biz romanında 78 kuşağının geçmişiyle hesaplaşma çabalarını dile getirmektedir. Geçmiş ile barışabilme, baş edebilme gayreti içindeki bir grup insanın umutlu ve umutsuz olduğu anları dile getirirken bu kuşağın yaşadığı travmalar sebebiyle kapıldığı yılgınlığı, hayata tutunma çabalarını ele almaktadır.

Sonuç

12 Eylül 1980 askeri darbesi Türk toplumunda büyük değişikliklere neden olmuştur. Ülkedeki mevcut siyasi fikirleri kendi varlığına tehdit olarak gören

askeri rejim aşırı baskı ve şiddet ile hukuk ve insanlık dışı uygulamaları ile siyasi, sosyal ve kültürel hayatı kontrolü altına alıp kısa sürede toplumu sindirmiştir.

Bu çalışmada, önceki askeri darbelerde olduğu gibi ülkenin tüm siyasal sosyal dengesini sarsan 12 Eylül askeri müdahalesinin toplumu olduğu kadar edebiyatı da etkilediği belirtilmiş, darbe sonrası yazılan romanlarda bu etki dile getirilmiştir. Ele alınan romanlarda 12 Eylül izleri sürülmeye çalışılmıştır. Siyasi ideolojilerin yok edilmesine ve toplumun sindirilmesine yönelik askeri rejim tarafından dayatılan baskı ve şiddete dayalı yönetim anlayışı, gözaltı ve cezaevlerinde yaşananlar, sorgulamalar, yapılan işkenceler, travmalar, apolitik birey ve toplumun oluşturulması, programlanmış fert ve toplum modeli gibi konular ağırlıklı olarak işlenmiştir.

Romandaki izlerin de gösterdiği üzere hiçbir darbe, darbe girişimi demokratik değildir. Her darbe beraberinde baskıyı, yolsuzluğu, siyasi-sosyal-ekonomik sorunları, psikolojik bozuklukları getirmiştir. İçinde buldukları toplumun sözcüsü, dili olan şair ve yazarlar bu etkileri eserlerinde ele almışlardır.

Son 15 Temmuz darbe girişimi ise pek çok yönden ötekilerden farklılık göstermektedir. Her şeyden önce diğer darbelerde boynunu bükme zorunda kalan halk, bu kez canı pahasına bu girişime karşı koymuş ve darbeyi engellemiştir. Hiç şüphesiz darbeci zihniyete karşı halkın bu başkaldırısı aydınları harekete geçirecek edebi eserlerimizde bu tarihi direniş yerini alacaktır.

Askeri darbe sebebi ne olursa olsun demokrasiye indirilmiş keskin bir kılıçtır. Askeri darbeler, mevcut sistemi zor kullanarak değiştirme yöntemi olduğuna göre bu yöntemin hiçbir zaman demokraside kabul edilemeyeceği unutulmamalıdır. Unutulmamalıdır ki gerçek bir demokraside en kötü çözüm bile darbeden daha iyidir.

KAYNAKÇA

ARSLANOĞLU, Kaan (2006). Devrimciler, İstanbul: İthaki Yayınları.

BALIK, Macit (2009). "Türk Romanında 12 Eylül Darbesi", International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, S. 4/1-II Winter 2009

- COŞKUN, Sezai (2004). “İki Eserde İki Siyasi Dönem: Ya Tahammül Ya Sefer ve Mektup Aşkları”, *Hece Hayat, Edebiyat, Siyaset Özel Sayısı*, S. 90/91/92, s.531-535
- CEMAL, Hasan (2004). *Tank Sesleriyle Uyanmak, 12 Eylül Günlüğü*, İstanbul: Doğan Kitap
- MORAN, Berna (1994). *Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış 3*, İstanbul: İletişim Yayınları
- TÜRKEŞ, A. Ömer (2004). “Darbelere; Sözü Bittiği Zamanlar...” *Hece Hayat, Edebiyat, Siyaset Özel Sayısı*, S. 90/91/92, s. 426-434
- AĞAOĞLU, Adalet (2007). *Hayır...*, İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları
- EROĞLU, Mehmet (2000) *Yüz: 1981*, İstanbul: Everest Yayınları
- OKTAY, Ahmet (2002). “Siyasal Roman Üzerine”, *Hece Türk Romanı Özel Sayısı*, S. 65/66/67, s. 267-270.
- OKTAY, Ahmet (2004). “1980 Sonrası Romanı Üzerine Birkaç Önvaryayım”, *Hece Hayat, Edebiyat, Siyaset Özel Sayısı*, S.90/91/92, s. 442-450
- SEVİNÇ, Canan (2004). “Tanzimat’tan Bugüne Türk Romanında Siyaset”, *Hece Hayat, Edebiyat, Siyaset Özel Sayısı*, S.90/91/92, s.511-530

DÜNYA VE TÜRKİYE'DEKİ ASKERİ DARBELERE KARŞI DEMOKRASİ HAREKETLERİ VE SİVİL İTAATSIZLIK

Konuşmacı: Serra Canan ESKİCİ, 10. Sınıf Öğrencisi

Danışman öğretmen: Mehmet MUTLU

Okul Müdürü: Fatih GACANOĞLU

İstanbuluoğlu Sosyal Bilimler Lisesi, BALIKESİR

Demokrasi; siyasal denetimin doğrudan doğruya halkın ya da düzenli aralıklarla halkın özgürce seçtiği temsilcilerin elinde bulunduğu, toplumsal ve ekonomik durumu ne olursa olsun tüm yurttaşların eşit sayıldığı yönetim biçimidir. Bu yönetim biçimi uzun yıllardır birçok ülkede ve Türkiye’de uygulanmakta ve yaşatılmaktadır.

Demokrasiyi her toplumun özümsemesi beklenemez. Bu nedenle bazı dönemlerde asker, halk ya da belli bir zümre devletin yönetim biçimini eleştirerek sivil itaatsizliğe başvurmuştur.

Sivil itaatsizlik ise bu alandaki çalışmaları ile adını duyurmuş John Rawls’a göre “Yasaların ya da hükümet politikasının değiştirilmesini hedefleyen, kamuoyu önünde icra edilen, şiddete dayanmayan, vicdani, ancak yasal olmayan bir politikadır.”¹

Baskıya karşı direnme ve sivil itaatsizlik, Türk siyasi görüşünde adaletsizlik ve haksızlıklara karşı kullanılan bir tutum olarak algılanabilir. Ancak eski Türk devletlerinden başlayarak günümüze kadar kullanılan hatta devleti çoğu zaman zor durumda bırakan bir silahtır. Özellikle de eski Türk devletlerine ve Osmanlı’ya baktığımızda bunların bir ayaklanma olduğunu görürüz.

Dünya’ya demokrasi hareketleri ve sivil itaatsizlik açısından baktığımızda genellikle toplumsal sınıflar olduğunu ve bu sınıflar arasında maddi ve manevi çok büyük farklar olduğunu görürüz. Bunun en büyük kanıtlarından biri de Fransız İhtilali’dir. Fransız halkını bu sınıf farklılıklarının neden olduğu açlık harekete

geçirmiştir. Fransız ihtilalinin beraberinde getirdiği yeni fikirler yüzyıllar boyu toplumlara etkilemiş ve yeni ihtilallerin düşünsel temelini oluşturmuştur. Dünyanın her yerinde yankılanan bu fikirler, asırlar boyunca çekirdek kadroları bile etkilemiş ve ideolojilerine, söylemlerine bu fikirleri serpiştirmişlerdir.² Buradan da anlaşılacağı üzere sivil itaatsizliğin temel nedenlerinden bir tanesi de demokrasi özlemidir.

Eski Yunan'da bilinen en etkili darbe İmparator Sezar'ın yönetimi ele geçirmesiydi. Yönetimi ele geçirerek cumhuriyet yönetim biçimini ikinci plana attı ve bir nevi diktatörlüğünü ilan etti. Tabii ki her darbecinin sonu gibi Sezar'ın sonu da darbeyi gerçekleştirdiği en yakın arkadaşları tarafından oldu.

Büyük bir tarihinin sözleriyle Fransız İhtilali “Kanun ve realitenin; kurumların ve ahlaki standartların; edebiyat ve ruh arasındaki ayrılığın gündengüne artmasından kaynaklanmıştı.”³ Fransız İhtilali hakkında birçok efsane vardır. Bir tanesi, başarılarındaki cimri zalimlere karşı ekonomik ihtiyaçlar nedeniyle ayaklandıklarıdır. Bir diğeri, nedenin cimrilik değil zenginlik olduğunu söyler.⁴

Şehirlerde oturan halkın her kesiminde geçim ve yaşama şartları 18.yy'da çok daha zorlaştı. Bir yandan şehirlerin nüfusları artarken diğer yandan fiyatların yükselmesi, ücretlerin hayat pahalılığından nispetle dengesiz hale gelmesine yardım etti.18.yy ikinci yarısında ücretle çalışan insanların iyice yoksullaştığı görüldü. Bu sürede Paris'te küçük ama önemli ayaklanma oldu. Bu hareketin ilk gününde ekonomik ve sosyal sebepler ağır basmıştı, siyasi bir hareketten oldukça uzaktı.⁵

Fransa'nın sonraki yılları hiç de iç açıcı değildi. Halk ve ordu bir araya gelerek cumhuriyeti kurmak için ilk hedef olarak Bastille Hapishanesi'ni ele geçirerek oradaki bütün tutukluları serbest bıraktılar. Bir yıl sonra Kral 16. Louis'in ve hemen akabinde ünlü “Ekmek bulamıyorlarsa pasta yesinler.” sözünün sahibi Kraliçe Mary Antoinette Fransız halkının önünde “Yaşasın Cumhuriyet!” naraları eşliğinde idam edildiler.⁶

1789 yılında yapılan Fransız İhtilali aynı yüzyılda dünyada hüküm süren yönetimlerin bazıları için kurtuluş bazıları içinse kâbus olmuştur.

1789'dan bu yana gelmiş geçmiş en çarpıcı sosyal ihtilal Rus İhtilali'dir ve bu devrim 20.yy'ın en güçlü diktatörlüğünü ortaya çıkardır. İdeolojisi, Batı aydınlarını kaygılandırdı ve kafalarını karıştırdı. Rus ihtilalleri, ilk liberal olanı 1917 yılının mart ayında sonra Bolşevik ihtilali kasım ayında daha sonra Stalin'in ihtilali ilham verici fakat başarısız ihtilallerdendi. Onlar sosyal bilimin dramasıydı, insanın çevresini oluşturmak için bilgisini ve iradesini kullanmasını ve aynı zamanda insanoğlunun acizliğini ve anlaşmazlığını gösteriyorlardı.⁷

Çarlık Rusya'sı 18.yüzyılda sert ama çağdaş görünüşü ile dikkat çekiyordu. Fransız İhtilali'nin temel nedenleri yavaş yavaş Rusya'ya yayılmıştı.⁸ Çarın Japonlara karşı savaşta yenilmesi hükümetin otoritesini sarsmış ve halk isyan etmişti.1905 yılından sonra ihtilal yokuş aşağı inmeye başladı, ihtilalci işçilerin kahramanlığı tek başına çarı devirmeye yetmiyordu. Çünkü köylü ve askerlerin ayaklanmaları yalnız kalmıştı. Aralarında herhangi bir bağ yoktu. Hükümet taşrada ayaklanmayı bastırınca işçilerin bütün çabası boşa gitmişti.⁹ Yeni bir ihtilal için halkın 1. Dünya Savaşı'nı beklemesi gerekiyordu...

Bu sırada Almanya'da 2. Dünya Savaşı'nın mimarı olan Hitler kendi planlarını hayata geçirmek için sessizce çalışıyordu.

Aynı yıllarda Latin Amerika Milli Devletleri, 19.yüzyıldan beri İspanya ve Portekiz'den bağımsızlıklarını kazanma mücadelelerinden meydana geldi. Yıllar süren bağımsızlık mücadelelerini değişik formlar alan birleşme eylemleri izledi. Fakat aynı zamanda burjuvazi cumhuriyetinin temelleri oluşturuldu. 1929 ekonomik buhranının, ekonomik liberalleşmenin gölgesi altında dünya sistemini sarsmasına kadar, 40 yıllık bir süre zarfında farklı adımlarla süreli bir modernizasyon evresi yaşadı.¹⁰

Orta Doğu Arap ülkelerine sosyalizmi savunanlar her zaman nüfuz sahibi ve Batı'da tahsil görmüş insanlardır. Ayrıca Arap ülkelerinde sosyalist partiler arzu edilen ilgiyi görmüyordu. Çünkü halkın büyük bir kısmı sosyalizm hareketlerine

ahlak dışı ve İslam düşmanı olarak bakıyordu. Aslında bu sosyalizm mahalli gelenek ve göreneklere göre şekillendirilmiş Araplara has, Arap sosyalizmden başka bir şey değildi.¹¹

Bu yüzden Libya’da Kaddafi, Suriye’de Esad, İran’da Saddam Hüseyin Arap sosyalizmini kullanarak ordu yardımıyla, halk üzerinde baskı kurarak diktatör oldular. Bu diktatörlerin sonunu hazırlayan yakın tarihimizdeki Arap baharı olarak nitelendirilen demokrasi hareketini unutmamak gerekir. Her ne kadar Mısır’da Arap baharı hareketi başarılı olamasa da tamamen yok olduğu söylenemez...

Dünya ülkeleri bu sorunlarla boğuşurken Türk milletinin de bu sorunların dışında kalması düşünülemezdi. Osmanlıda neredeyse isyanla yüzleşmeyen Osmanlı padişahı yok gibidir. Osmanlı devlet adamlarının yanlış politikaları, ordunun içindeki dengenin bozularak yeniçerilere aşırı tolerans tanınması, yöneticiler ile halk arasındaki bağın kopması, ekonomik nedenler Osmanlı tarihinin isyanlar ve darbelerle karşılaşmasına neden olmuştur.

Altı asırlık Osmanlı İmparatorluğu’ndan sonra demokrasi ile yeniden doğan Türkiye Cumhuriyeti’nde de darbe ve ihtilaller tarih sayfalarında yerlerini aldı. 27 Mayıs 1960 – 12 Eylül 1980’de askeri darbeler sonucu demokrasimiz ağır ve derin yaralar alırken demokrasimiz kesintilere uğratılmıştır. Türk halkı bu darbeler sonucunda ekonomik sıkıntılara girmiş, ülkemiz en az 20 sene gerilemiş, dış ülkelere gelen yardımlara muhtaç bırakılmış ve üretim neredeyse bitme noktasına gelmiştir. Bu demokrasi düşmanı darbeler, halk tarafından hiçbir zaman özümsememiş yine de darbe korkusunu içinden atamadan hayatlarını devam ettirmek zorunda bırakılmışlardır. Bu düşünceye sahip demokrasi düşmanı şer odakları 15 Temmuz 2016 tarihinde darbe teşebbüsünde bulunarak demokrasimizi askıya almaya çalışmışlardır. Burada siyasi yöneticilerin darbe karşıtı beyanları ve tutumları milletimizin darbeye karşı sivil itaatsizliğinin ve demokrasi hareketinin anahtarı olmuştur.

Türk ordusunun bir kısmının darbe girişimine kalkışması, ordunun kalanından destek bulamaması, sivil halkın ülkenin dört bir yanında darbecilerin araçlarının

önünü keserek canları pahasına darbecileri durdurması, gece gündüz demeden günlerce demokrasi için nöbet tutmaları, Türk milletinin demokrasi ve özgürlüklerinden bir daha asla taviz vermeyeceğini net bir şekilde göstermiştir.

Demokrasi, bir yönetim şekli olarak dünyada hızla yayılmaktadır. Buna rağmen hala zayıf ve çok hassastır. Bizlere düşen görev demokrasimizi güçlendirmek, demokrasi bilincini geliştirmek ve böylelikle bu rejimin herhangi bir iç mücadele yüzünden yıkılmasını engellemektir.

Kaynakça

- 1) Rawls J. (2001). Kamu Vicdanına Çağrı Sivil İtaatsizlik, Ayrıntı Yayınları, İstanbul. Sayfa 56.
- 2) Yılmaz H. (2012). Tarih Boyunca İhtilaller ve Darbeler, Timaş Yayınları, İstanbul. Sayfa 18.
- 3) Yılmaz H. (2012). Tarih Boyunca İhtilaller ve Darbeler, Timaş Yayınları, İstanbul Sayfa “71.
- 4) Yılmaz H. (2012). Tarih Boyunca İhtilaller ve Darbeler, Timaş Yayınları, İstanbul. Sayfa 72.
- 5) Yılmaz H. (2012). Tarih Boyunca İhtilaller ve Darbeler, Timaş Yayınları, İstanbul. Sayfa 72-73.
- 6) Yılmaz H. (2012). Tarih Boyunca İhtilaller ve Darbeler, Timaş Yayınları, İstanbul. Sayfa 93.
- 7) Yılmaz H. (2012). Tarih Boyunca İhtilaller ve Darbeler, Timaş Yayınları, İstanbul. Sayfa 127.
- 8) Yılmaz H. (2012). Tarih Boyunca İhtilaller ve Darbeler, Timaş Yayınları, İstanbul. Sayfa 128.
- 9) Yılmaz H. (2012). Tarih Boyunca İhtilaller ve Darbeler, Timaş Yayınları, İstanbul. Sayfa 133.
- 10) Yılmaz H. (2012). Tarih Boyunca İhtilaller ve Darbeler, Timaş Yayınları, İstanbul. Sayfa 242.
- 11) Yılmaz H. (2012). Tarih Boyunca İhtilaller ve Darbeler, Timaş Yayınları, İstanbul. Sayfa 304.

TÜRK ŞİİR DİLİNDE İDEOLOJİ

Konuşmacı: Yılmaz YAMAN, 9. Sınıf Öğrencisi

Danışman Öğretmen: Levent SATICI

Okul Müdürü: Fatih GACANOĞLU

İstanbuluoğlu Sosyal Bilimler Lisesi, BALIKESİR

Özet

Bitkiler ve hayvanlar nasıl yaşadıkları ortamın koşullarına göre renklenir ve biçimlenirse, insanlar da yaşadığı ortamın koşullarına göre kimlik kazanır. Kimlik kazanmanın koşulunu sadece inançlar oluşturmaz; siyasi, sosyal, ekonomik, sivil ve askeri hayatın duygu, anlayış ve zevk bütünündeki değişimler de bu süreci etkiler. Bu süreç insanın hem zihniyet ve ideoloji bakımından toplumda bir yer edinmesini, hem de yaşadığı dönemi ve çevresini farklı bir gözle değerlendirmesini sağlar. Toplumun aydın kesimi dediğimiz bazı sanatçılar da, yaşadığı dönemde etkilendiği anlayışlar doğrultusunda tanık olduğu olayları bazen ideolojik bir tavırla ele alır. Örneğin bir dönemde sanatçılar eserlerinde toplumsal fayda amacı taşıırken farklı bir dönemde sadece sanatsal kaygı ile eserler yazmışlardır. Bu; bazen dini motiflerde, bazen politik bir söylemde, bazen de milli değerleri dile getiren dizelerde ifadesini bulur. Bu nedenle eserler incelenirken sanatçının yetiştiği dönem, o döneme ait zihniyet ve sanatçının olaylar karşısında takındığı tutum göz önünde bulundurulmalıdır. Dolayısıyla dönemin zihniyeti sanatçıyı, sanatçı da ideolojisiyle dönemi etkilemiştir, diyebiliriz. Bu çalışmada Türk edebiyatının bazı dönemlerinde sanatın araç ve ideolojik bir alan olarak kullanıldığı tezinden yola çıkılarak “Türk Şiir Dilinde İdeoloji” konusu incelenmeye çalışıldı. Bu yapılırken farklı zihniyetlere sahip şairlerin dini, politik ve milli kavramları ideolojik boyutta nasıl ele aldığı ve nasıl aktardığı konusu da irdelendi.

Anahtar Kelimeler: Sanat, Zihniyet, İdeoloji, Şiir Dilinde İdeoloji

Giriş

Türk Dil Kurumunun Büyük Türkçe Sözlüğünde, ideoloji; “Siyasal veya toplumsal bir öğreti oluşturan, bir hükümetin, bir partinin, bir grubun davranışlarına yön veren politik, hukuki, bilimsel, felsefi, dinî, moral, estetik düşünceler bütünü” şeklinde tanımlanır(TDK, 2014). Bu tanım bize politik, dinî ve estetik düşüncelerin, bir ideolojinin veya bir dünya görüşünün oluşmasında önemli bir yere sahip olduğunu gösterir. İnsanın inanç ve fikirlerini, sayılan düşünceler ışığında şekillendirmek isteyen ve bunu da bir öğretiye dayandıran pek çok anlayış tarihin her döneminde karşımıza çıkar. Bu inanç ve fikirler de zamanla dönemin anlayışına angaje olarak ideolojik bir söylemin bir parçasını oluşturur. Dolayısıyla bir ideolojiye veya dünya görüşüne sahip olmak demek belli bir öğretiye bağlanmak demektir. Kimi sanatçılar, insanın bireysel duygularının sesi olmaktan ziyade bağlandıkları bu öğretilerden veya onları etkileyen olaylardan ilham alırlar.

Şiir dilinde ideolojinin ne olduğu sorgulandığında, karşımıza daha çok siyasi-politik bir söylem çıkar. Şair **Cemal SÜREYA**, “Tepeden bakılırsa, her sanat yapıtının siyasal bir anlamı vardır; belli bir sınıfın, belli bir hayat görüşünün koşullarıyla yüklüdür; belli hayat ve kültür değerlerini taşır. Ne var ki burada siyasal deyimini geniş anlamdadır, daha çok tarih açısından (...) sanatçının siyasal bir niyetle hareket etmediği halde, sonuçta ister istemez siyasal bir konum kazanacağını anlatmaktadır.”(Süreya, Şapkam Dolu Çiçekle, 2015) der. Ancak şiirde ideolojinin, salt politik bir söylem için kullanılması, şairin şiire bir araç ilgisini atfetmesi çeşitli riskleri de beraberinde getirir. Örneğin sözü edilen politik söylemin veya ileri sürülen dünya görüşünün zamanla etkisini yitirmesi, şiirin de bir süre sonra etkisini yitirmesine veya şairin bir dönemle sınırlı kalmasına sebep olabilir. Bununla birlikte sanatın, sanat gayesiyle, kendine ters düşmeyecek bir görevle varlığını sürdürmesini isteyen pek çok sanatçı da, böylesine sanattan uzak bir söylemin seslendirileceği yerin şiir olamayacağını savunur; onlara göre sanat sadece kendini terennüm etmelidir.

Mehmet Akif İNAN bir söyleşisinde sanatın, kendi özünden başka bir düşünceyi dile getiremeyeceği gerçeğini şöyle ifade eder: “Adeta militan bir tavır bekleyenler var sanattan. Bunlar edebiyatla diğer meslekleri karıştırıyorlar gibi. Sanatçıdan bir politikacının, bir vaizin, ya da hukukçunun üslup ve işlevini bekliyorlar. Edebiyatsa, kendi kuralları içinde konuşan bir sanattır. Bir propaganda vasıtası olarak aranmamalıdır.”(Edebiyat Dizisi/Söyleşiler, 2009: 39). Bu görüş bize sanatın kitleleri peşinden sürükleyen etkisinin ideolojide değil kendi özünde olduğu mesajını vermektedir.

Şiirde bir düşüncenin varlığını inkâr etmeyen ama bunu başka bir bakış açısıyla değerlendiren **Melih Cevdet ANDAY** da: “Biz şiirdeki düşünceyi, düşünceye benzeyen bir duyarlık olarak algılayabiliriz ancak. Başka bir deyişle, şiirdeki düşünce, düşünce değildir. Felsefelerdeki, bilimdeki düşünce, düşünmeyi düzene koymak; şiirdeki düşünce ise, düşünmenin düzenini bozmaktır. Nesnelerin şiirsel kavranışı, ancak bu yeni düzenle olanaklaşır. Ozanın duyarlılığı düşünce gibi görünür, düşüncesi de duyarlık gibi.”(Hızlan, 1997: 69) der. Burada edebi bir ürün olan şiirde düşüncenin, düşünce olmaktan çok bir sanatçı duyarlılığı olduğu vurgulanmaktadır; düşünme, ideolojik boyutunun ötesinde daha çok sanatsal olarak değerlendirilmiştir.

Abdurrahim KARAKOÇ ise ideolojinin sanatla iç içe olabileceğini şöyle savunur: “Her sanat ideallerine hizmet etmekle mükelleftir. Ama bu hizmet sanat olarak yapılır. İdeallerine hizmet etmek gayesiyle yapılan bir sanat zaten basit bir sanatsa idealine de hizmet edemez. Sanat, mükemmel olmalıdır. İdealse güzelse elbette sanat idealin emrinde olacaktır. Her sanatın ideolojik bir yönü vardır. Mikelanj bir heykel yapar. Kimin heykeli? Musa’nın heykeli. Neden İsa’nınkini yapmaz? Çünkü Yahudi’dir. Leonardo da Vinci, kalkar en büyük katedrali yapar. Niçin cami yapmamıştır? Çünkü onun ideolojisi o idi. Dinine hizmet. Ama Mimar Sinan Süleymaniye’yi yapar. Niçin gidip de bir kilise yapmaz? Çünkü onun inancına aykırı idi. Yahya Kemal’in şiirinde niçin Süleymaniye’de Bayram Sabahı oluyor da filan yerin bilmem ne yortusu olmuyor? Mehmet Akif niçin Çanakkale

şehitleri için şiir yazıyor? Bu şairleri şiiri ideolojisine kurban etmiş diyerek şairliklerini inkâr mı edeceğiz? Ama bu şairlerin şiirlerinde sanat da var ideoloji de.”(Avcı, 1986: 130)der.

Görülüyor ki, bazı sanatçılar; belli düşüncelerin kendini ifade edeceği alanın şiir olmaması gerektiğini savunurken, bazı sanatçılar da şiirdeki ideolojik söylemin onun doğal bir parçası gibi algılanması gerektiğini savunur. Ancak bu durum dizelerinde dini motiflere, politik söylemlere, milli değerlere yer veren şairlerin, didaktik olmak uğruna sığ bir anlatımla karşımıza çıktığını göstermez. Çünkü şiir, onun inandığı değerleri veya bağlandığı düşüncely bir inci mahfazası gibi saklayan biricik güzelliştir. Bu güzellik ona bakanda kimi zaman haz uyandırır kimi zaman da bir fikrin meşalesini tutuşturur. Bu meşale de alevini hem ulusal hem de evrensel kültürden alarak yükselir. Böylece şair, hem ortaya koyduğu ürün yoluyla sanatçı kimliğini pekiştirir hem de pervaneler gibi etrafında döndüğü ideolojiyi sezdirerek, hissettirerek, çağrıştırarak topluma telkin eder.

Şiirin İdeolojisi mi, İdeolojinin Şiiri mi?

Gül bahçesinin en güzel rahiyasıyla hemhal olmuş bir gonca gibi koklanmayı bekleyen bir sanattır şiir. İmgelerle, mecazlarla, söz oyunlarıyyla bambaşka dünyaların kapılarını aralar, orayı insanlara mekan eyler. Bu bakımdan şiirin ideolojisi, kendini tekrardan ibarettir yani sanatın ta kendisidir. Buna koşut olarak düşüncenin egemen olduğu şiirler de vardır. İdeolojinin hemen her dizede filizlendiği ve duygunun değil de aklın galip geldiği bu ürünler, sanat vasıtasıyla geniş kitleleri etkisi altına almış, yeni bir anlayışın ilkyazı olmuştur.

Bu bölümde ideolojinin şiire yüklediği anlamı irdeleyebilmek için farklı dünya görüşlerine sahip şairlerin hayatı, sanatı ve eserleri incelenmiştir:

1. Nazım Hikmet Ran

Ölümünün üzerinden onca yıl geçmesine rağmen Nazım Hikmet hala belli ideolojilerin sembol ismidir. Edebi yönü ve politik duruşu onu, birçoklarının kahramanı yapmıştır. Sadece insanlar için önemli bir yere sahip olmasıyla değil Türk edebiyatında serbest nazım ve toplumcu şiir anlayışının temellerini atmasıyla

da önemlidir. Sosyalist, Marksist bir anlayışla kaleme aldığı pek çok şiiri yüzünden sanatını ideolojisinin emrine verdiğiine dair çok fazla eleştirilmiş hatta bunu abartılı bulanlar olmuştur. Hayatı ise onun poetikası ve politikasını oluşturan zorlu bir direnişin öyküsüdür aslında.

İlk şiirlerinden itibaren hayatın farklı yönlerini göstermeye çalışır. Bununla birlikte aşk, ölüm, yalnızlık gibi insanın ruhuna ait karmaşık duyguları felsefi açıdan derinlik, estetik açıdan ise anlam zenginliği ile sunar. “Karıma Mektup, Salkım Söğüt” gibi şiirleri ise lirik bir etkiyle yazılmıştır. “835 Satır” kitabı, ideolojisinin boy verdiği, döneme ait olayların eleştirildiği bir eserdir. Bu ürünler sosyalist ideolojiden beslenir. Onu ve şiirlerini bu denli etkili kılan şüphesiz ki Nazım’ın yaşamını ve şiirlerini besleyen bu dünya görüşüdür. Ona göre sosyalizm, insanların eşitliğine dayanan, sınırsız ve sınıfsız bir dünya felsefesidir. Dolayısıyla poetik-politik bir sentezdir. O, şiirleri vasıtasıyla ideolojisinin propagandasını yapma gayesi taşır. Ancak burada **Cemal SÜREYA**, onun şiirlerinde düşüncüyü şöyle değerlendirir: “Nazım Hikmet’in önemi şurada: Bir devrim düşüncesini toptan üstlenmiş ve sonuna kadar götürmek cesaretini göstermiştir. Öte yandan şiirinde, anlatımında, kullandığı imgelerde, dil tutumunda düşüncesinin, hayatının, varoluşunun karşılığını bulmuştur. Başka şairlerde görmeye alıştığımız, düşüncenin süs olarak, iğreti olarak serpilişi (...) yoktur onda. Düşünce biçimsel olarak değil, yapısal olarak yerleşir Nazım Hikmet’in şiirine. Tümünden gelmez onda düşünce. Daha çok hayatın verilerinden çıkışını yapar.” (Süreya, Şapkam Dolu Çiçekle, 2015).

Günümüzde Nazım Hikmet’in şiirleri hala heyecanla okunuyorsa birtakım aşırı duyguları, direniş ve toplumu göz ardı etmeyen bir üsluba sahip olmasındandır. Şiirleriyle, söylemiyle, yaşamıyla insanları birtakım olaylar karşısında tavır almaya zorlayan bu üslup, o güne kadarki şiir anlayışlarının dışında içerikçe de biçimce de yenidir; coşkulu, başına buyruk ve biraz da alaycıdır. Kimi zaman da alçakgönüllü ve bilgecedir. Bireyselliği bir yana iter toplumu yüceltir; hiçbir zaman da ezilenlere, emekçi sınıfa sırtını dönmemiştir. Yine **Cemal SÜREYA** bu konuda, "Nazım Hikmet'in şiiri bu anlamda da siyasaldır. Bu anlamda siyasal şiirin başarısı, üstlendiği hayat değerleriyle yeni şiir değerleri arasında kurulacak

bileşkeye bağlıdır; yani hayat değerleri, yeni şiir değerleri yaratmaktadır.” (Süreya, Şapkam Dolu Çiçekle, 2015) der. İşte, Nazım'ı büyük ve güçlü yapan, yaşamında olduğu kadar şiirinde de devrimci bir tutum izlemesidir.

Nazım'ın şiirlerini okurken Hiroşimalı çocukları;

KIZ ÇOCUĞU

Kapıları çalan benim

kapıları birer birer.

Gözünüze görünemem

göze görünmez ölüler.

Hiroşima'da öleli

oluyor bir on yıl kadar.

Yedi yaşında bir kızım,

büyümez ölü çocuklar.

Saçlarım tutuştu önce,

gözlerim yandı kavruldu.

Bir avuç kül oluverdim,

külüm havaya savruldu.

Benim sizden kendim için

hiçbir şey istediğim yok.

Şeker bile yiyemez ki

kâat gibi yanan çocuk.

Çalıyorum kapınızı,

teyze, amca, bir imza ver.

Çocuklar öldürülmesin

şeker de yiyebilsinler.

1922'de yazdığı "Yalnayak" şiirinin şu dizelerinde fütürizmin etkilerini, köyü, köylüyü;

Tatlı maval dinlemekten gayrı usandık.

Artık

hepinizin kafasına
şu
daaaaaank
desin:
Köylünün toprağa hasreti var,
toprağın hasreti
makinalar!

“Sıradaki” şiirinde, SSCB’de 1930’da başlayan ve “sorgusuz sualsiz çalışmayı” yücelten hareketin etkisini görürüz, yaşarız.

Başladı işe
Bitirdi işi...
...
Onun için; başlayan, biten, başlıyan iş var,
sorgu soruş yok...
Gidiş var.
Duruş yok...
O milyonların milyonda biridir.
O bir sıra neferidir...
("Sıradaki", 1930)

Netice olarak Nazım Hikmet’te, düşünceler ve ideolojiler şairane söyleyişle bir arada gider. Bu da Türk şiirinde seyrek rastlanan bir özelliktir.

2.Yunus Emre

Yunus Emre, içindeki Yaratan sevgisiyle yaratılanları sevmeye yönelmiş, “Yaratılanı severim, Yaratan’dan ötürü” sözleriyle de bunu pekiştirmiştir. **Cemal SÜREYA**, Yunus Emre için. “Yunus ki süt dişleriyle Türkçenin” adlı şiirinde “Canından sızdırmıştı şiiri” der. Yunus Emre, insanlığın bütünü için şüphesiz ortak bir değer ve hazinedir. Herkesin kendi Yunus’u vardır aslında. Her okuyana farklı şeyler çağırıştırır, hatırlatır onun şiirleri. Belki de bu yüzden Yunus’tur. Bir

dörtlüğünde, insanın yüzünde küçük bir tebessüm oluşturup daha sonra gözlerinden yaşlar akıtan bir Yunus...

Yunus Emre, kendi zamanını aşarak bugüne ulaşmayı başarmış; şiiirlerinden de hala evrensel mesajlar çıkarabildiğimiz büyük bir şairdir. Hayatının ve farklı yorumlara elverişli şiiirinin ideolojik bir tutumla değerlendirilebileceği açıktır. Yunus'un şiiiriyle kendi düşünce dünyasını besleyen birçok insan da hala varlığını sürdürmektedir. Hatta daha da ileri giderek bizde olmadığını düşündüğümüz ne varsa, kim varsa, onda arayıp bulduğumuzu söyleyebiliriz.

Yunus'ta halk zevkine yakınlık ve derin bir lirizm görülür. Bu nedenle, halkın içinde olmuştur hep. Halkın acılarını, mutluluklarını, isteklerini dinlemiş, onların sesi olmuştur. Söyleyiş bakımından da, halkın diline çok yakındır bunun nedeni de hiç çekinmeden halkın ağzından, halkın benzetmelerini, halkın deyimleri ile kullanmasıdır. Yunus'un dizelerinde, halk kültürümüzün izleri, milletimizin değerleri ve görüşleri yansıtılır. Mısralarında yalınlık, arılık, açıklık ve içtenlik vardır. İçini bütünüyle bize açar, anlaşılmaz birçok şeyi, çok açık ve yalın bir dille anlatmayı başarmıştır.

Yunus Emre'nin şiiirleri Allah aşkı, varlık birliği, insan, olgunluk, erdem, sevgi, yaşama sevinci, gurbet, barış, evren, ölüm gibi konulardaki düşünceleri bir potada eritmiştir. "Yunus'a göre bilim bir amaç değil, araç olmalıdır. Çünkü bilimi kendilerine amaç edinenler, kendilerini dünyanın merkezi sanırlar ve bu bilgileriyle üstünlük taslarlar. Oysa Yunus'a göre, mutlak varlıktan başka varlık yoktur ve bütün var olanlar Allah'ın çeşitli görüntülerinden başka bir şey değildir ve bu yüzden herkes eşittir, aynıdır. Kendisine tanıdığı varlık ise sadece bir kurgudur. Gerçek varlığa ulaşma, bu kurgudan kurtulmadır, varlıkta yok olmadır. Yunus'un öğütlediği töre, mistik ve gerçek hayatın zorunlu kıldığı çile ve aşktır. İnsan, ateş, hava, su ve toprak olmak üzere dört öğeden oluşur. Bu dört öğe, can ile birleşerek birlik ve yücelik kaynağı olur." (turkebilgi.com/yunus_emre)

Yunus Emre'ye göre insan, sürekli ve sonlanmayan bir değişim içindedir ve buna yeniden doğma denilmektedir. Ölmek de ona göre bir bakıma yeniden

doğmaktır. Ölmek ve böylece sonsuzda yaşamak mukadder olduğuna göre, yaşadığı sürece faydalı işler yapmak; eserler bırakmak gerektiğini düşünmüştür. Ömür, yeryüzünde yaşamak, bu amacın gerçekleştirilmesi için bir araçtır.

BANA SENİ GEREK SENİ

Aşkın aldı benden beni

Bana seni gerek seni

Ben yanarım dün ü günü

Bana seni gerek seni

Ne varlığa sevinirim

Ne yokluğa yerinirim

Aşkın ile avunurum

Bana seni gerek seni

(...)

Sufilere sohbet gerek

Ahilere ahret gerek

Mecnunlara Leyla gerek

Bana seni gerek seni

(...)

Yunus'dürür benim adım

Gün geçtikçe artar odum

İki cihanda maksudum

Bana seni gerek seni

Bu dizelerde Yunus'un Allah sevgisi yani ilahi aşkı görülür. Ama bu sevgi sadece Allah sevgisi ile kalmayıp aynı zamanda Allah'ın yaratmış olduğu bizleri de sevmeye yönlendirmiştir onu. Bu sevginin amacı öfke, kin, hırs gibi her türlü olumsuzluklardan kurtulup barışı, birliği sağlayarak Allah'a kavuşmaktır. Allah'a kavuşma arzusu yaşayan insanları, sesi olmuştur. Bu isteği sadece Yunus'a indirgemek onun şiirleri üzerinden ulaştırmak istediği mesajı anlamamak demektir.

Kendine toplumsal bakımdan bir görev yükleyen şair bunu yaparken bazen “ben” dilini aslında “biz” dili olarak kullanır. Yani, “Bana seni gerek seni” derken bireysel bir tavır değil, bu ideolojiye sahip tüm insanların bir dileği algılatılmak istenir.

HAK CİHANA TOLUDUR

Hak cihâna toludur kimsene Hakk’ı bilmez
Anı sen senden iste o senden ayru olmaz
Dünyâyı inanursın rızka benümdür dirsın
Niçün yalan söylersin çün hîç didüğün olmaz
(...)
Dünyâya gelen göçer bir bir şerbetin içer
Bu bir köridür geçer câhiller anı bilmez
Gelün taşuk idelüm işi kolay turalum
Sevelüm sevilelüm dünyâ kimseye kalmaz
(...)

Bu dizelerde ise Yunus’un hümanist bir söylem içinde olduğunu görülür. İnsanların doğruluktan ayrılmaması gerektiği, ahiret inancı, bu dünyanın geçiciliği vurgulanarak manevi bir duyarlık oluşturmak istendiği açıktır. Mistik/tasavvufi bir ideolojinin mesajı verilmiştir. Bunu anlayacak ve hayatını buna göre düzenleyecek insanların sanki kılavuz kitabıdır Yunus Emre’nin şiirleri.

3. Arif Nihat Asya

Geniş anlamda “toplum için sanat” şairi olan Asya, her kıymete “önce sanat” endişesi içinde bakmıştır. Şiir dili, halk dilinden, herkesin anlayabileceği gerçek bir Türkçeden meydana gelir. Müslüman Türk’ün büyük zaferlerini, insanımızın ince ruhluluğunu, askerimizin kahramanlığını zevk ve inançla söyleyen bir şairimizdir.

Eski aşk hikâyelerimizi şiirinde çağdaş bir biçim ve yeni bir söyleyişle dile getirir. Eski şiirimize, musikimize ve geleneklerimize Yahya Kemal gibi içten bağlıdır. Fetih ve Fatih için, Kanuni Sultan Süleyman, II. Selim ve II. Sultan

Abdülhâmit Han için yazdığı şiirler onun Osmanlı'ya olan sevdasının bariz alametidir. Asya'da, İslâmî inanç ile Türklük şuuru kaynaşmıştır. Şiirinde din büyüklerinin tasavvuf ehlinin hayat hikâyeleri kadar Ergenekon, Oğuz Destanları da geniş yer bulur. Memleketçi, Anadoluçu ve milliyetçi bir şair olarak millî değerlerin ve medeniyetimizin savunulmasında önemli bir yere sahiptir.

Asya'nın şiir dili halkın dilinden, herkesin anlayabileceği gerçek bir Türkçe ile yazılmıştır. Türkün zaferlerinin Türkçe ile yazılması gerektiğini savunmuştur. Şiirlerinde zaferlerimizi, insanımızın ince ruhluluğunu, halkımızın sıcaklığını, fedakarlıklarını, askerimizin kahramanlığını zevk ve inançla belirten bir şairimizdir. Millet sevgisi ve tarih bilinci, millî kültüre bağlılık, dini ve tasavvufi yaşayış, ideolojik ve politik tavır, hayat ve insanı idrakı, varlık ve kader, hürriyet fikri ve hür irade gibi konular hakkında yazan şair Arif Nihat ASYA milliyetçi şiirleriyle, yurdun güzelliklerini, doğasını anlatan, kimi zaman yergici ama Türklüğü yücelten şiirleriyle de bilinir.

“Arif Nihat Asya'nın şiiri bütünüyle memleket şiiridir. Bu şiirde insanımızın duygu ve düşünceleri, hüznü, coşkusu, gelenek ve inanışları kısacası maddî ve manevî bütün hassasiyetleri mevcuttur. Bir şiirde gelinlik kızların duygularını terennüm ederken, öbür şiirinde bayrak ve vatan sevgisini, diğer bir şiirinde manevî hislerini dile getirir. Asya bir destan şairi olduğu kadar bir hayat şairidir de. Köylümüzün, esnafımızın, çiftçimizin, orta insanımızın dert ve ıstıraplarını mısra mısra bu şiirlerde buluruz. Millî duyguları, marş havasında bu şiirlerde görürüz. İdeolojisiyle ülkesine düşman olanlara karşı nefsi müdafaayı Asya'nın nazmında müşahade ederiz. Bütün bu çaba içinde şair, derbeder bir üsluba değil, aksine titiz bir ifadeye sahiptir. Dili bir kuyumcu titizliğiyle işler. İnce mecazlar ve telmihlerle şiirini süsler. Hayâl âlemi geniştir. Maziden gücünü alır, istikbale doğru koşar. Şiirlerinin bütününde bayrak, vatan ecdat sevgisi kadar gelecek ümidi de hâkimdir. Arif Nihat Asya, serbest şiiri ustalıkla kullanabilmiş mükemmeliyetçi bir şairdir. Onun gerek “Bayrak”, gerek ‘Dua’ ve ‘Naat’ gibi şiirleri serbest ölçüyle yazılmış kuvvetli şiirlerdir. Asya bu şiirlerinde ustalığını

gösteren sağlam bir altyapı ve mükemmel bir teknikle mısralarını örer. Yerli yerine oturmuş kelime ve mısralar bu şiirlerdeki ses uyumunu sağlamlaştırır. Büyük bir ahenk ve musikinin müşahede edildiği bu şiirlerde bir mütefekkirin ince ölçülerini meydana getiren bir kurgu görürüz. Asya, birçok büyük şairde görüldüğü düzyazıda sağlam ve akıcı bir üsluba sahiptir. Sadece şiirde değil nesirde de gerek aldığı konular gerekse dili bakımından son derece iyi bir yazardır. Bu nesirlerinde fikir kadar ahenk de vardır. O, sadece şiiri değil nesriyle de millî edebiyatımızın Cumhuriyet'ten sonraki güçlü sesi olmuştur.” (edebiyatfatihi.net/2013/07/arif-nihat-asya)

FETİH MARŞI

Yelkenler biçilecek, yelkenler dikilecek;
Dağlardan çektiriler, kalyonlar çekilecek.
Kerpetenlerle surun dişleri sökülecek!

Yürü!.. Hala ne diye oyunda oynaştasın!
Fatih'in İstanbul'u fethettiği yaştasın.

(...)

Bu kitaplar Fatih'tir, Selim'dir, Süleyman'dır;
Şu mihrab Sinanüddin, şu minare Sinan'dır.
Haydi artık uyuyan destanını uyandır!

Bilmem neden gündelik işlerle telaştasın...
Kızım, sen de Fatih'ler doğuracak yaştasın!

Delikanlım, işaret aldığın gün atandan,
Yürüyeceksin... Millet yürüyecek arkandan!
Sana selam getirdim Ulubatlı Hasan'dan...

Sen ki burçlara bayrak olacak kumaştasın,

Fatih'in İstanbul'u fethettiği yaştasın!

Bırak bozuk saatler yalan yanlış işlesin!

Çelebiler çekilip haremlerde kışlasın!

Yürü aslanım, fetih hazırlığı başlasın...

Yürü, -hala- ne diye kendinle savaştasın?

Fatih'in İstanbul'u fethettiği yaştasın!

Şair bu şiirinde İstanbul Fethi'ni büyük bir coşkuyla, inançla anlatır ve milli bir ideolojiyi açıkça işler.

BAYRAK

Ey mavi göklerin beyaz ve kızıl süsü,

Kız kardeşimin gelinliği, şehidimin son örtüsü,

Işık ışık, dalga dalga bayrağım!

Senin destanını okudum, senin destanını yazacağım.

(...)

Dalgalandığın yerde ne korku, ne keder...

Gölgende bana da, bana da yer ver.

Sabah olmasın, günler doğmasın ne çıkar:

Yurda ay yıldızının ışığı yeter.

Savaş bizi karlı dağlara götürdüğü gün

Kızılığında ısındık;

Dağlardan çöllere düştüğümüz gün

Gölgene sığındık.

Ey şimdi süzgün, rüzgârlarda dalgalı;

Barışın güvercini, savaşın kartalı

Yüksek yerlerde açan çiçeğim.

Senin altında doğdum.

Senin dibinde öleceğim.

Tarihim, şerefim, şiirim, her şeyim:
Yer yüzünde yer beğen!
Nereye dikilmek istersen,
Söyle, seni oraya dikeyim!

Bu şiirde de bayrağa olan bağlılığı, vatan sevgisini, bağımsızlık ve özellikle hür olma duygusunu en yüce duygularla dile getiren en güzel dizeleri buluruz.

Sonuç

Bazı sanatçılar, sanatı bazen ideolojik bir yaklaşımla kullanmışlardır. Bu da bazen dini-mistik bir ifadeyle, bazen politik bir söylemle, bazen de milli değerleri dile getiren dizelerle kendini göstermiştir. Bir dönemde eserler toplumsal fayda amacıyla yazılırken başka bir dönemde sanatsal kaygı ile ortaya konulmuştur. Bu nedenle eserler incelenirken sanatçının yetiştiği dönem, o döneme ait zihniyet ve şairin olaylar karşısında takındığı tutum göz önünde bulundurulmalıdır.

Dolayısıyla dönemin zihniyeti sanatçıyı, sanatçı da ideolojisiyle dönemi etkilemiştir.

Kaynaklar

1. SÜREYA, Cemal; Şapkam Dolu Çiçekle, YKY, 2015.
2. İNAN, M. Akif; Edebiyat Dizisi: 12 Söyleşiler, Eğitim-Bir-Sen Yayınları, 2009 3.
3. HIZLAN, Doğan; Söyleşiler, Milliyet Yayınları, Ocak 1997
4. AVCI, R. (1986). Halk Şairi Abdurrahim Karakoç, Hayatı, Sanatı ve Şiirleri. Yayınlanmamış Lisans Tezi. Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Erzurum.)
5. Sosyalizm ve Toplumsal Mücadeleler Ansiklopedisi, 1988
6. <http://siir.gen.tr>
7. <http://www.antoloji.com>
8. <http://okur-yazar.net>
9. turkcebilgi.com/yunus_emre
10. (edebiyatfatihi.net/2013/07/arif-nihat-asya)
11. Türk Dil Kurumu, Büyük Türkçe Sözlük, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 2014

SUNAY AKIN ŞİİRLERİNDE DEMOKRATİK YAŞAMA DAİR YAKLAŞIMLAR

Konuşmacı: Şeyma SARI, 10. Sınıf Öğrencisi

Danışman Öğretmen: Selma ÖZTÜRK

Okul Müdürü: Fatih GACANOĞLU

İstanbuluoğlu Sosyal Bilimler Lisesi, BALIKESİR

İnsan, var oluşuyla birlikte insan olmanın ona verdiği bir takım hakları da beraberinde getirir. En temel hakkı olan yaşama hakkını geliştirecek özgürlük, eşitlik, adil ve demokratik bir yaşam her varlığın hakkıdır. Bu anlamda demokrasi kavramı karşımıza çıkar. Demokrasi bütün bu hakların en iyi koruyucusudur, garantisidir.

İşte bunun içindir ki demokrasiyi yalnızca bir yönetim biçimi olarak algılamamak gerekir. Çünkü demokrasi, kitaplarda tanımlanmış, sınırlanmış bir kavram değildir. O, yaşamın her anında bizimdir. Ailede, okulda, sokakta, toplumsal yaşamda yani hayatın her alanında karşımıza çıkar.

İnsanlar eşit doğar ve eşit ölürlür. Fakat doğumla ölüm arasındaki bu süreçte, yine insanın neden olduğu antidemokratik uygulamalar bu eşitliği bozabilir. Yalnızca demokrasiyi iyi özümsemiş ve yaşam biçimi haline getirmiş toplumlarda hayat herkes için daha yaşanılır hale gelebilir. Çünkü demokratik yaşam onlara; milli egemenliği, seçme ve seçilme hakkını, çoğulcu katılımcılığı, özgürlüğü, eşitliği ve hoşgörüyü temel almış bir dünya sunar. Bu ilkeler, demokrasinin iç organları gibidir. Çalışmak için birbirlerine muhtaçtırlar. Adeta görünmez iplerle bağlanmışlardır. Demokrasinin bir ögesi var olmadan diğer ögeleri de var olamaz. Bernard Shaw, bu ilkelerin bütünlüğünü şöyle açıklar:“Bir bütün, parçalarının toplamıdır ve bütün kendisini oluşturan parçalardan iyi olamaz, o halde demokratik bir sistemin nasıl işlediğini anlamak istiyorsanız, parçalarına bakınız.”

Demokrasi, yaşamın her alanında vardır. Edebiyat ise yaşamın ta kendisidir. Dolayısıyla edebiyat, demokratik yaşamın gereklerini görmezden gelemmez. Yazar veya şair kimi zaman bu öğelerin yokluğundan yakınırken, kimi zaman demokrasinin varlığının önemini eserlerinde vurgular. Edebiyatın en etkili sanat dallarından biri olan şiir ve toplumun sözcüsü olan şair, demokratik yaşamın gereklerine kayıtsız kalamaz. Biz de bu noktadan hareket ederek Cumhuriyet Dönemi şairlerinin demokrasi temasında yoğunlaşan şiirlerini araştırdığımızda yolumuz Sunay Akın'la kesişti.

Sunay Akın şiirleri incelendiğinde onun sade ama ironik, çarpıcı anlatımında demokratik öğelere farklı yaklaşımı dikkat çekiciydi. Makiler, Kaza Süsü, Antik Acılar, 62 Tavşanı, Çorap Kaçığı adlı eserlerindeki tüm şiirlerini okuduğumuzda özgürlük sevdalı bir şair çıktı karşımıza ilkin.

Demokrasinin temel taşıdır özgürlük. O olmadan diğer taşlar yerinden oynar. Özgür olmak zorlu bir süreçtir, mücadeleyi gerektirir. Dünya tarihinde de ülkemizde de bu hep böyle olmuştur. Sanatçılar, şairler yazdıkları yüzünden zarar görmüşler, IV. Murat saltanatı ele geçirince kardeşlerini kafese kapatıp özgürlüklerine gem vurmuş; ama bütün bunlara rağmen Hezarfen, özgürlüğe kanat çırpmış ve torunlarına ilham kaynağı olmuştur. Bakın Sunay Akın bunu nasıl vurgular:

“(…)Bırakacağız rüzgâra şiirlerimizi
bildiri atılıyor diye
ihbarlar yağacak telefonlardan
bir kez daha kırılacak
IV.Murat’ın elindeki kafes
ve koltuklarınıza
bağlandığımız ipleri koparın
duyurusunu yapacak
Hezarfen Ahmet Çelebi’nin torunlarından
bir hostes(...)¹

Başka bir şiirinde ise özgürlük denizine koşarken ayağımıza takılan taşlardan söz eder:

“(…)Denize doğru inen bir sokaktır ülkem

düz değildir taşları

ayakkabılarını bağlamadan

peşinde koşarken bir martının

ipe takılıp düşer

özgürlüğün ele avluya sığmaz çocukları(…)”²

Özgürlük ve vatan şairi olarak bilinen Namık Kemal, özgürlük için çekilen bütün sıkıntıların buna değdiğini, özgürlük mücadelesinden kaçmanın mert olana yakışmayacağını şu dizeleriyle dile getirir:

“Ne gam pür âteş-i hevl olsa da gavgâ-yı hürriyet

Kaçar mı merd olan bir can için meydân-ı gayretten”³

Sunay Akın da benzer bir yaklaşımla özgürlük için katlanılan bütün eziyetlerin onu elde edince son bulacağını şöyle vurgular:

“(…)Beklediğimiz sensin ey özgürlük

kaybolur izleri

bütün işkencelerin

bir gün çıkıp gelersen

nasıl ki katlanmış hüznünü

unutuyorsa o anda

rüzgara açılan bir yelken.”⁴

Sunay Akın’ın şiirlerinde ve yazılarında en çok karşımıza çıkan kavramlardan biri de Kız Kulesi’dir. Ona büyük bir hayranlık duyar ve İstanbul’u İstanbul yapan şeyin Kız Kulesi olduğundan söz eder. “İstanbul’un Nazım Planı” adlı kitabında yer alan şu sözlerinde bu sevgiyi açıkça görürüz: “İstanbul, en çirkin Kız Kulesi’nden seyredilen İstanbul’dur. Çünkü İstanbul’a yalnızca Kız Kulesi’nden baktığımızda bu kulenin güzelliğini göremezsiniz.”

Şairin göz bebeği Kız Kulesi bir şiirinde de özgürlüğün simgesi olarak çıkar karşımıza:

“(…)Uyandırırım çığlıklarım
kıyısında karnı aç yatan çocukları
yiyecek aradığım kent çöplüğünün
ama bir parça olsun
koparmam beyazlığından
bilirim ki Kız Kulesi
doğum günü pastasıdır özgürlüğün.”⁵

Derken özgürlüğe kanat açmış bir martıyı seslendirir. Martı, sefaletin gölgesindeki aç çocukları görür; ancak özgürlüğün doğum günü pastası Kız Kulesi’nden bir parça dahi koparmaz. Yani özgürlükten ödün vermeye hiç niyeti yoktur.

Tolstoy’un ünlü eserine adını veren ‘Savaş ve Barış’ yüzyıllardır süregelen iki karşıt olgudur. Dünya var olduğundan beri yeryüzünde savaş da barış da varlığını sürdürmüştür. Savaş çığlıkları, savaş tamtamları eşliğinde 21. yüzyılda da insanoğlunun kulaklarını sağırлаştırmaya, yüreğini gagalamaya devam etmektedir. Oysaki hepimiz barışın hüküm sürdüğü bir dünyada nefes almak isteriz. Bakın Sunay Akın hepimizin adına ne de güzel dillendirir bu düşünceyi:

“Barış yüreğimde
çam kokulu bir orman
varsın konsun dallarına
savaş denilen
yaşlı ağaçkakan.”⁶

Barışın şarkısı yalnızca koro halinde söylendiği zaman bir değer taşır. Bütün ülkelerin eşlik etmesiyle de bu şarkının ezgileri ortaya çıkar ve bütün dünyaya yayılır. Sunay Akın, barışın ancak bütün dünya ülkelerinin ona sahip çıkmasıyla var olabileceğinden şöyle söz eder:

“Bayrakları birbirine

benzemese de ülkelerin
bir ağızdan söyledikleri
barış ezgisini
yankılatır rüzgar
direklerine çarpan
iplerinin(...)"⁷

“Barış, insanlığa yakışan tek elbisedir, düğmeleri çoktur; demokrasi, insan hakları, eşitlik, kardeşlik... Bu yüzden bir gecelik gibi sıyrılmaz giyinildiği insan bedeninden.”⁸ diye bahseder barıştan “İstanbul’un Nazım Planı” adlı eserinde. Elbette ki barıştan bu şekilde söz eden bir şair; savaşın acı, yıkıcı ve sarsıcı etkisinden de şöyle bahsedecektir:

“Savaş ki ülkemde
bütün bardakları kırılan
birer sürahi gibi
çocuklarını gözyaşlarıyla bekleyen
nice anne bırakmaktadır
pencere önlerinde(...)"⁹

Savaş, geldiği yeri yıkmadan, yaşanılmaz bir hale getirmeden gitmez. Geride gözü yaşlı pek çok anne bırakır. Arkada kalan sadece anneler değildir elbette. Bir de çocuklar vardır savaşın farkında bile olmayan. Çocuk bu dünyanın en saf ve temiz varlığıdır. Öyle ki savaş bile kirletemez onu. Çocuğun hayallere, umutlara, barışa açılan dünyası büyüklerinin başlatmış olduğu savaşlara üstün gelir. Bir de Sunay Akın’dan dinleyelim savaşın ortasında kalan çocuklarımızı:

“Korkmuyor bombalardan
Bağdatlı çocuklar
savaş uçakları varsa Amerika’nın
onların da masallarında
uçan halıları var.”¹⁰

Gazetede ki savaş haberlerinin içinde bir ocuk çıkar yine karşımıza. Ama bu defa hayal etmekle kalmayıp insanlığın ellerini birleştirir. Unutmamalıdır ki, birlik ve beraberlik en zorlu savaş anlarında bile sağlanabilir. Sunay Akın bu defa da bir çocuğun insanlığı nasıl bir araya getirebileceğini dile getiriyor şu dizelerde:

“Savaş haberleriyle dolu
renkli gazete sayfasını
katlayıp bir ocuk st üste
kesiyor özene bezene
elindeki makas ile
ve insanlar oluşuyor kağıttan
tutuşmuşlar el ele”¹¹

Birlik olmak kadar eşit olmak da gerekir demokratik yaşam içinde. Eşit olduğumuzu bilmek birlik olmamızı da kolaylaştıracaktır. Sunay Akın, eşitlik ve birlik kavramlarını harmanladığı şiirinde göstermeci bir yaklaşımla birlik ve beraberliğin önemini gözler önüne serer:

“ Eşit olmadığı
söylenir insanların
aynı boyda olmayan
beş parmağı gibi bir elin
Oysa uzanır
nice yorgun
emekçinin dudağı
su dolu
avucuma
Elimin
eşit olmayan
beş parmağının ucunu
getirince
bir araya”¹

Bütün bunların toplamına baktığımızda demokrasiye ulaşmanın hiç de kolay olmadığını ve bu yolda yürümek isteyen bir milletin ödemesi gereken bedeller olduğunu gördük. Demokratik bir yaşam mücadelesinde her alanda olduğu gibi birlik-beraberlik içinde olmamız gerektiğini ve aslında demokrasinin bir çocuk saflığının içine gizlenmiş olduğunu anladık. Çocuk masumiyetinin içinde savaşın, eşitsizliğin, tutsaklığın, haksızlığın asla yer olmadığını fark ettik. İnsanlığı bu masumiyetin kurtaracağını, şiirin evrenselliğinin bunda önemli bir rolü olduğunu keşfettik. Sunay Akın da bu gerçeğe ulaşmamızda şiirleriyle bize yol gösterdi.

Kaynakça

- ¹Akın,S.(2014)Kaza Süsü, Kültür Yayınları 4.İstanbul, İstanbul, s.28
- ²Akın,S.(2016)62 Tavşanı, Kültür yayınları, İstanbul, Kül Kedisi, s.20
- ³Kemal,N.Hürriyet Kasidesi, Edebiyat öğretmeni.net
- ⁴Akın,S.(2014)Kaza Süsü, Kültür Yayınları, İstanbul Rüzgâr, s.49
- ⁵Akın,S.(2014)Kaza Süsü, Kültür Yayınları, İstanbul, Martı, s.33
- ⁶Akın,S.(2013)Makiler, Kültür Yayınları, İstanbul, Yüreğim, s.45
- ⁷Akın,S.(2014)Kaza Süsü, Kültür Yayınları, İstanbul, Rüzgâr, s.48
- ⁸Akın,S.(2016) İstanbul'un Nazım Planı, Kültür yayınları, Kız Kulesi'nin Kara Kitabı, s.163
- ⁹Akın,S.(2016) 62 Tavşanı, Kültür Yayınları, İstanbul, Kül Kedisi, s.19
- ¹⁰Akın,S.(2010) Çorap Kaçığı, Kültür Yayınları, İstanbul, Masal, s.33
- ¹¹Akın,S.(2013)Makiler, Kültür Yayınları, İstanbul, Elişi, s.25
- ¹²Akın,S.(2013)Makiler, Kültür Yayınları, İstanbul, s.40-41

12 EYLÜL'DEN 15 TEMMUZ'A MEDYA

Konuşmacı: Ayşenur ÖRGEN, 10. Sınıf Öğrencisi

Danışman Öğretmen: Ahmet TUĞDEMİR

Okul Müdürü: Fatih GACANOĞLU

İstanbuluoğlu Sosyal Bilimler Lisesi, BALIKESİR

Özet

İlk insanlardan günümüze insanoğlu, diğer insanlarla iletişim içinde olma ihtiyacı duymuştur. Zaman içerisinde medeniyetlerin ve teknolojinin gelişmesiyle "medya" denilen kavram ortaya çıkmıştır. Zaman zaman toplum medyayı etkilerken zaman zaman da medya toplumu etkilemiştir. Ben iki darbeyi (12 Eylül 1980-15 Temmuz 2016) ve bu darbelerde medyanın sergilediği tavrı inceledim.

İlk olarak 80 darbesini ele aldım. 80 darbesi dönemin Genelkurmay Başkanı Kenan EVREN'in yönetimindeki askeri müdahaledir. 80 darbesinde darbeye destek veren bir medya vardır. Dönemin gazetelerini, haber programlarını, radyo ve tv yayınlarını incelediğimizde darbeye karşı bir direnmenin olmadığı aksine darbeye destek verildiği görülür.

15 Temmuz darbe girişimi TSK içine karışmış bir grup FETÖ terör örgütü mensubunun kalkışmasıdır. 15 Temmuz darbesinin başarısız olmasında ve halkın milli iradesinin kazanmasındaki en önemli faktörlerden birisi kuşkusuz medyadır. Medya tüm organlarıyla, gerek darbe sırasında gerekse darbe sonrasında halkı bilinçlendirmek ve darbeye karşı koymak için var gücüyle çalışmıştır. İnsanlar sosyal medya aracılığıyla kendi aralarında organize olurken görsel ve yazılı basın da tüm gücüyle darbeye karşı durmuştur.

12 Eylül'deki ve 15 Temmuz'daki "medya" tepkileri çok farklıdır. 12 Eylül'deki medyada darbeye destek verildiği görülmektedir; çünkü dönemin koşullarında darbeye kurtuluş gözüyle bakılmaktadır. 15 Temmuzda ise tam tersi bir durum söz konusudur; çünkü medya-halk darbelerin topluma verdiği büyük

zararları daha önce tecrübe etmiş bir yenisine fırsat vermemek için her şeyi yapmıştır. Özetle gelişen teknolojiyle aynı hızla gelişen bir medya var. Çağımız bilişim ve iletişim çağı, medya yanına sosyal medyayı alarak kısa zamanda kitleleri harekete geçirecek güce sahip. Ben bu gücü “DARBE” çerçevesinde ele almaya çalıştım.

Anahtar Kelimeler: 12 Eylül, 15 Temmuz, Medya, Darbe.

Giriş

İnsanoğlunun varlığı kadar eski olan bir ihtiyaç varsa o da hiç kuşkusuz diğer varlıklarla iletişim kurma ihtiyacıdır. Bu ihtiyaç zaman içerisinde medeniyetlerin ve teknolojinin gelişmesiyle "medya" denilen kavramı ortaya çıkarmıştır.

Medyanın gücü zamanla artmış toplumlara yönlendirecek kadar etkili olmaya başlamıştır.

Zaman zaman toplum medyayı etkilerken zaman zaman da medya toplumu etkilemiştir. Ben incelememde medyanın topluma etkisini irdelemeye çalıştım. İki farklı darbeyi ve bunların başarısına ya da başarısızlığına sebep olan "medya" faktörünü inceledim. İlk olarak 80 darbesini ele aldım.

12 Eylül 1980 darbesi uzun bir sürecin eseridir. 1971 muhtırasından hâttâ 1960 darbesinden gelen sıkıntılar, sağ - sol çatışmaları ve siyasi, sosyal ve ekonomik istikrarsızlığın verdiği sıkıntıların bir sonucu olarak görülür. 12 Eylül Darbesi veya 1980 İhtilali, Türk Silahlı Kuvvetlerinin 12 Eylül 1980 günü emir-komuta zinciri içinde gerçekleştirdiği askerî müdahaledir. 80 darbesi gece saat 00.04 de Türk radyolarından bütün halka duyuruldu. 12 Eylül bildirisi radyolardan duyurulduğu sıralarda zaten parti başkanlarına tebligatları gitmiştir ama sadece Alparslan Türkeş evinde bulunamamıştır. Darbe boyunca altı yüz elli altı bin kişi gözaltına alındı, verilen beş yüz on yedi idam cezasının ellisi gerçekleşti. Dönemin başbakanı Süleyman DEMİREL görevden alındı. 12 Eylül'den önce Süleyman Demirel'in "70 sente muhtacız" sözü ile özetlenen dönemin ekonomik sıkıntısının ardından gelen 80 darbesine karşı direniş olmadı aksine, darbeye

destek verildi. Halk kısa sürede Kenan EVREN'i benimsedi ve onu 1982'de Cumhurbaşkanı seçti.

12 Eylül 1980 darbesinin başarılı olmasında medyanın da büyük rolü vardır. Dönemin ulusal gazetelerinden olan Hürriyet darbe günü (12 Eylül 1980) yayınlanan baskısında "Bütün Yurtta Sıkıyönetim İlan Edildi Ordu Yönetime El Koydu" başlığı altında darbeyi şu sözlerle anlatmıştır:"Hükümet ve parlamento feshedildi, Siyasal partilerin faaliyetleri durduruldu. Parlamentlerin dokunulmazlıkları kaldırıldı. Saat 00.05'ten itibaren sokağa çıkma yasağı başladı. Genelkurmay Başkanı Evren'in başkanlığında Kara, Hava, Deniz Kuvvet Komutanları ile Jandarma Genel Komutanı Milli Güvenlik Konseyi'nde görev aldı. DİSK ve MİSK'e bağlı bütün sendikalar faaliyetten men edildi. Bütün dernekler kapatıldı. Bu hafta hiç bir spor faaliyeti yapılmayacak. Bankalar ikinci bir emre kadar çalışmayacaklar. Yurt dışına çıkış yasaklandı. Yurt dışında çalışan işçiler ve turistler yurt dışına çıkabilecekler."

Medya kadar aslında medyatik şahsiyetlerin de olaya bakışı darbenin seyrinde etkili olan unsurlardandır. Halkın sevdiği, önem verdiği sanatçıların olaya bakışı, halkın darbeye bakışını da etkilemiştir. Dönemin sevilen sanatçılarından Bülent ERSOY darbe ile ilgili yaptığı açıklamada şu sözleri dile getirmiştir: " Son derece memnunum. Çünkü ortam son zamanlarda iyice bozulmaya başlamıştı. Pek tabiidir ki, halkın da can ve mal güvenliği kalmamıştı. Bu nedenle ordunun böyle bir harekâta girişmesi, bir vatandaş olarak beni son derece huzura kavuşturdu. Başta değerli komutan Sayın Evren Paşa olmak üzere tüm rütbeli ve rütbesiz büyüklerime ve arkadaşlarıma teşekkürüm sonsuzdur. Bu arada, bir sanatçı olarak benim bir görevim varsa, hemen ifaya hazırım Türk milletine hayırlı olsun." Bülent ERSOY'un yanı sıra dönemin sanatçılarından Ferdi TAYFUR, Zerrin ÖZER, Ersan ERDURA, Ercan TURGUT ve Türkan ŞORAY gibi isimlerin de darbeye destek veren açıklamaları vardır. Kısacası dönemin gazetecileri ve sanatçıları darbeye destek vermişlerdir ve bu destekleri dönemin süreli yayınlarında çok açık gözükmektedir. Medyada bu kadar desteğin olması da halkı ister istemez

etkilemiştir ve insanlar darbeye karşı neredeyse hiçbir tepki göstermemiştir.

15 Temmuz darbe girişimi TSK içine karışmış bir grup FETÖ terör örgütü mensubun kalkışmasıdır. 15 Temmuz gecesi ilk önce Genelkurmay' da silah sesleri duyulmaya başlandı. Ardından da İstanbul'da Boğaziçi ve Fatih Sultan Mehmet Köprüleri bir grup darbeci tarafından kapatıldı. İlerleyen zamanlarda TRT darbeciler tarafından işgal edildi ve darbe girişiminde bulunanlar yönetime el koyduklarını asılsız bir bildiri ile duyurdular. Bunun yanı sıra darbeciler o gece Cumhurbaşkanlığı Külliyesi, Gölbaşı Özel Harekât Daire Başkanlığı, TÜRKSAT, Ankara Emniyet Müdürlüğü ve TBMM gibi Türkiye için önem arz eden yerleri hedef aldılar ve buralara zarar verdiler. Saatler 00.26'ya geldiğinde Cumhurbaşkanı Erdoğan bir televizyon kanalına canlı bağlandı ve Türk halkını siyasi görüş ayırt etmeden ülkenin bekâsı için meydanlara davet etti. Bu açıklamadan sonra halk bir bütün olup sokaklara akın etti, gözünü kırpmadan kendisini tankların önüne attı. Artık darbenin akışı tersine dönüyordu. TRT yeniden halk sayesinde geri alındı, darbeciler birer birer tutuklandı bazıları ise teslim oldu ve 15 Temmuz darbe girişimi milletin iradesi ile geri püskürtüldü.

15 Temmuz darbesinin başarısız olmasında ve halkın milli iradesinin kazanmasındaki en önemli faktörlerden birisi kuşkusuz medyadır. Yerli basın, gerek darbe sırasında gerekse darbe sonrasında halkı bilgilendirmek için çalışmıştır. Darbe sırasında ülkenin dört bir yerinden gelen görüntüleri, bombalanan meclisi, kapatılan Boğaziçi köprüsünü, tankların önüne yatan vatanseverleri ve olayları dakikası dakikasına ekranlara taşıdılar. Medya aynı zamanda halkın sokağa çıkmasında da etkili oldu. Hem Cumhurbaşkanı Erdoğan'ı canlı yayına bağlayarak halka çağrı yaptılar hem de sokağa çıkan halkı görüntüleyerek, insanlara cesaret verip daha çok insanın sokağa çıkmasını sağladılar. Darbenin duyurulmasında ya da halkı bilinçlendirmede sosyal medyanın rolü de çok önemlidir. Birçok insan darbe haberini sosyal medyadan öğrenmiştir ve sosyal medya üzerinden de milli direnişe destek vermiştir. Ayrıca sosyal medya insanların rahatlıkla örgütlenip direnmelerini de kolaylaştırmıştır.

Darbe sonrasında ise medya, darbeciler ve onlara destek verenler için yapılan mücadeleyi de halka aktarmıştır. Darbecilerin verdikleri maddi ve manevi hasarları da ekranlara taşımışlardır Ayrıca milli mücadele kahramanlarımız Ömer HALİSDEMİR başta olmak üzere şehit ve gazilerimizin de unutulmaması için medya mensupları çalışmışlardır.

80 darbesinde darbeye açıkça destek veren Bülent ERSOY 15 Temmuz'da ise darbeye destek vermemiş aksine şu sözlerle darbeyi eleştirmiştir: "Üç darbe gördüm. Ne demek olduğunu çok iyi bilirim. Darbe travmasını üzerimden atamıyorum, hiç iyi değilim" ayrıca yapılanları aklının almadığını ve kabullenemediğini vurgulayan sanatçı , "İnşallah bu son olur. Allah'tan hem halkımız hem de siyasiler çok ölçülü davrandı. Onları kutluyorum. Yoksa daha beteri olabilirdi. Asker de bizim, polis de... Türk halkı bunları hak etmiyor. Çocuklarımıza sahip çıkalım" Ayrıca günümüzün sevilen sanatçılarından Sibel CAN darbe girişimiyle ilgili şunları söyledi : "Milletçe büyük bir sınavdan geçtiğimiz birlik ve beraberliğimizi, başta Cumhurbaşkanı Sayın Recep Tayyip Erdoğan'a yapılan suikast girişimi ile sınamak isteyen, ordumuzu askerimizi dağıtmak isteyen, kardeşlik ve beraberliğimizi bir daha kuramamak adına tüm devlet ve milletimize yönelen tehditlerin aşılmasında el ele verelim. Tüm siyasi parti liderleri, tüm basın camiasının gösterdiği dayanışma ruhunu tüm vatan toprağımıza yayalım. Birbirimizi koruyup kollayalım. Yaralarımızı birlikte saracağımızı unutmadan. Bizi yüzyıllardır bir arada tutan sevgi saygı ve hoşgörümüzü kaybetmeden, bu güzel vatani layık olduğu güzel günlere birlikte taşıyalım." Bülent ERSOY ve Sibel CAN' ın yanı sıra Murat BOZ, Engin Altan DÜZYATAN ve HADİSE gibi birçok ünlü isim gerek yazılı basında gerekse sosyal medya üzerinden darbeye karşı çıkmıştır.

Darbenin ertesi günü (16 Temmuz 2016) Sabah gazetesi "Fetö'cü Darbeye Milli İrade tokadı" manşetini atarken Hürriyet "Darbeye geçit yok" dedi. Ayrıca Star gazetesi "Demokrasiye millet sahip çıktı" , Haber Türk "Halkın gücünün üstünde güç yoktur", Milliyet " Darbeciler başarılı olamaz", Vatan "Bedelini

ödeyecekler", Posta "Yaşasın demokrasi" manşetlerini atmışlardır. 80 Darbesinde ise dönemin en gelişmiş gazeteleri olan Milliyet ve Tercüman gazetesi darebeyi "Parlamento ve hükümet feshedildi, bütün yurttta sıkıyönetim ilan edildi..." başlığı ve büyük harflerle "Silahlı Kuvvetler Yönetime El Koydu" manşeti altında anlatmışlardır. Cumhuriyet ise "Silahlı Kuvvetler yönetime el koydu" başlığını atmıştır. İki darbeden sonra atılmış olan manşetlere baktığımızda medya nın nasıl farklı rollere büründüğünü net biçimde görüyoruz.

80 darbesinde kabullenen ve sorgulamayan bir medya vardır. 15 Temmuz'da ise tam tersi bir durum söz konusudur. 15 Temmuz'da darbeyi kabullenen bir medya yoktur. 15 Temmuzda milli mücadelenin yanında olan bir medya vardır. Bu sonuçtan medyanın toplumu nasıl etkilediği de bir kez daha görülmektedir. 15 Temmuz'dan önceki son bir ayı incelediğimizde ülkede her şeyin normal olduğunu ve darbe girişimine ihtiyacın olmadığı görüyoruz. 12 Eylül 1980 darbesinde önceki son bir aya baktığımızda ise her gün tanınmış ya da tanınmamış pek çok vatandaşın öldürüldüğünü görüyoruz. Halkın kendini güvende hissetmediği bir durum söz konusudur. Halka, böyle bir sıkıntılı durumda gerçekleşen darbenin hayırlı olmasını dilemekten başka bir şey kalmamıştır.

Yerli basın yanı sıra dünya basını da 15 Temmuz darbe girişimini yakından takip etmiştir. Dünya basınının 15 Temmuz'a tutumunu inceleyen Yeni Şafak gazetesinden şöyle bir özet çıkardım ve bunu paylaşmak istiyorum:

Rus haber ajansı RIA, "Türkiye'de darbe girişimi" ana başlığıyla çok sayıda haber yayınladı. Ajans internet sitesinde, aynı başlıkla gelişmelerin kronolojik sırayla anlatıldığı bölüm oluşturuldu. Haberlerde çok sayıda görsele yer verildi.

Rus TASS haber ajansı, gece boyunca haberleri "Türkiye'de askeri darbe girişimi" üst başlığı ile abonelerine duyurdu. Ajans sabah saatlerinde ana sayfasında "Ülke işgalcilerin elinde kalmayacak, Türkiye'de neler yaşandı" başlığı altında oldukça geniş haberler yayınladı.

Fransız haber ajansı AFP, darbe girişimini "Darbe girişiminde Erdoğan kontrolü tekrar ele aldı" başlığıyla okuyucularına duyurdu. AFP'nin haberinde

Türkiye'de cuntacı bir grubun savaş uçakları ve tanklarla yönetime el koyma girişiminde bulunduğu belirtildi. Haberde tatilini yarıda kesen Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın kontrolü tekrar sağladığı ifadesine yer verildi.

Le Monde gazetesi, darbe girişimini "Halk darbeye karşı durdu" başlığıyla yayınladı. Haberde, Erdoğan'ın çağrısıyla halkın darbeye karşı sokaklara döküldüğü ve tankların üzerine çıkararak kalkışmayı protesto ettiği yazıldı.

Belçika'nın en önemli ve Fransızca yayımlanan Le Soir gazetesinde, "Türkiye'de darbe girişimi: Erdoğan yönetimi devraldı" başlıklı haber yayınlandı. Ülkenin kontrolünün Cumhurbaşkanı Erdoğan'da olduğunu vurgulayan gazete, halkın da kalkışmada bulunan askerlere karşı sokaklara döküldüğünü kaydetti.

Almanya Birinci Televizyon Kanalı ARD'nin "Tagesschau.de" adlı internet sayfası da haberinde "Türk demokrasisi ile geniş bir dayanışma" başlığını kullandı. Haberde, dünyadaki devlet ve hükümet başkanlarının açık şekilde Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın arkasında durduğu belirtilerek, liderlerin demokratik şekilde seçilmiş hükümetin savunulması gerektiğini ifade ettiklerine işaret edildi. Almanya'da Türk vatandaşlarının gece yarısında darbe girişimini protesto ettiği aktararak, Türklerin diplomatik temsilciliklerin önünde toplandığı kaydedildi.

Kazakistan'da, Kazinform haber ajansı, Türk ve yabancı haber kanallarını kaynak göstererek, Başbakan Binali Yıldırım'ın, "Askeri darbe girişiminde bulunuldu" açıklamasına yer verildi. Kazinform, Türkiye'de yaşayan Nurat İlyas isimli Kazak vatandaşıyla yaptığı röportajı "Türkiye olayları Kazakistan vatandaşının gözünden: İnsanlar tankların yollarını kapatmak için sokaklara çıktı" başlığıyla abonelerine aktardı.

Gürcistan'ın en büyük televizyon kanallarından Rustavi 2, İmedi, Kanal 1 ve Maestro TV ile İngterpressnews haber ajansı, Türkiye'deki darbe girişimini gece boyunca canlı olarak takip etti. Rustavi 2 kanalı, "Türkiye'deki darbe girişimi başarısız oldu" haberlerini sabahın erken saatlerinde izleyicilerine duyurdu. Gazete, Gürcistan Cumhurbaşkanı Giorgi Margvelaşvili'nin Türkiye'de demokratik yollarla seçilen hükümete ve Cumhurbaşkanı Erdoğan'a destek mesajlarını

yayınladı.

Ukrayna'da, olayın başladığı akşam saatlerinden itibaren başta iki önemli haber kanalı 112 ve News One olmak üzere bütün haber kanalları olayı flaş haber olarak verdi.

Türkiye'den canlı bağlantılarla gelişmeleri canlı olarak aktaran haber kanalları, ağırlıklı olarak AA'yı kaynak gösterdi.

12 Eylül'deki ve 15 Temmuz'daki "medya" tepkisi çok farklıdır. 12 Eylül'deki medyada darbeye tepki değil destek verildiği görülmüştür. Kenan Evrenin medyadan ve toplumdan destek görmesinin sebebi ise Türkiye'nin o dönem de içinde bulunduğu kötü durumdan kurtulmak isteysidir. Ayrıca medyadaki bu destekler halkı da etkilemiştir. Halk kısa sürede Kenan EVREN'i benimsemiştir ve onu 1982 seçimlerinde Cumhurbaşkanı seçmiştir. 15 Temmuz'da ise tam tersi bir durum söz konusudur; çünkü medya-halk darbelerin topluma verdiği büyük zararları daha önce tecrübe etmiş bir yenisine fırsat vermemek için her şeyi yapmıştır.

Kaynakça

1-Askeri darbeler ve Toplumsal etkileri.1960,1971 ve 1980 darbeleri. Ercan Sözer Atılım Üniversitesi Kamu Yönetimi ve Siyaset Bilimi Yüksek Lisans Öğrencisi

2-Hürriyet Gazetesi-12 Eylül 1980 Cuma

3-Milliyet GAZETESİ-13 Eylül 1980 Cuma

4-12 Eylül'Ü Anlamak-Dr.Pınar KAYA ÖZÇELİK (Pamukkale Üni. Fen Edeb. Fak. Sosyoloji Bölümü)

5-Fetö'nün Darbe Girişiminin Dış Basında Yansımaları: Yeni Şafak

6-Dakika dakika Fetönün Darbe Girişimi 15-20 Temmuz 2016 Anadolu Ajansı

7-Sabah gazetesi, 16 Temmuz 2016

8.Hürriyet gazetesi, 16 Temmuz 2016

9.Star gazetesi, 16 Temmuz 2016

10.Haber Türk gazetesi, 16 Temmuz 2016

11.Milliyet gazetesi, 16 Temmuz 2016

12.Posta gazetesi, 16 Temmuz 2016

- 13.Vatan gazetesi, 16 Temmuz 2016
- 14.Milliyet ve Tercüman gazetesi, 12 Eylül 1980
- 15.Cumhuriyet gazetesi, 16 Temmuz 2016
- 16-Milletçe El ele Verelim-Sabah gazetesi
- 17- 15 Temmuz Darbe Girişimi Algı Araştırması –SETA (Nebi Miş, Serdar Gülener, İpek Coşkun, Hazal Duran)

**TÜRKİYE’NİN DEMOKRATİKLEŞME VE KALKINMA
SÜREÇLERİNDE ÇATIŞMA ARACI OLARAK
DARBELER VE BATI DÜNYASI**

“Darbeler ve Dirilişler”

Konuşmacı: Belkıs Nur ÖBÜM

Danışman Öğretmen: Gülsen TOPÇU

Okul Müdürü: Hayrullah AKGÜN

İbrahim Cinkaya Sosyal Bilimler Lisesi, DENİZLİ

Özet

Türk Milleti karakteri yüksek ve bağımsızlığına düşkün bir millettir ve gerek coğrafi yapısı gerek muazzam yönetim ve adalet anlayışı ile dikkat çekmiştir. Türkiye Cumhuriyeti’nin çektiği bu dikkati ve övgüyü hazmedemeyen hainler ise ülkemize darbe veya saldırılar yaparak bölmeye çalışmıştır.

Gerek genç neslin bu darbe kavramını öğrenerek bilgi sahibi olması, gerek büyüklerin bildiklerini gözden geçirmeleri, amaç edinilerek darbenin toplum üzerinde kötü bir yıkım olduğunu anlatmak için yazılmıştır.

Önceden Anadolu Toprakları’nı yönetmiş Osmanlı Devleti, Osmanlı Devleti’ni çökertmeye çalışan güçlerin etkisi, 1. Dünya Savaşı ve Kurtuluş Savaşı araştırıldı. Bilgiler değerlendirildi. Türkiye Cumhuriyet’i kurulduktan sonra da bağımsızlığa kasteden düşmanların yeni teknikleri değerlendirilip aktarıldı.

Osmanlı Devleti’nin kuruluşundan itibaren ülkemizin parçalanmak istendiğinin öğrenilmesi, darbenin ne kadar kötü bir olay olduğu ve toplum üzerinde bıraktığı psikolojik etkiler, ekonomiye olumsuz katkısı ve dış güçlerin ülkemiz üzerindeki etkileri öğrenilmiş oldu. Türkiye Cumhuriyet’nin henüz genç bir devlet olmasına rağmen çok sayıda darbe ve darbe girişimi yaşadığı öğrenildi.

Darbenin Türk Tarihi ve Türk Milleti için kötü bir olay olduğu konusu savunulmuş, darbenin yarar getirmeyip nesilleri geri götürdüğü kanısına varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Türk milleti, bağımsızlık, darbe

Giriş

Yıl 1919 devletimizin adı o zamanlar Osmanlı İmparatorluğu ancak sözde bir imparatorluk. Dört bir yanımız akbabalarla çevrili, 1. Dünya Savaşı'ndan yeni çıkmışız, düşmanlarımız rahat durmuyor. Nerede o üç kıtaya hüküm süren Osmanlı İmparatorluğu, nerede işgal edilmiş olan Anadolu.

Hain dış güçler, düşmanlarımız 1. Dünya Savaşı ile bize son vermek istediler ancak olmadı. Yüce Türk Milleti olarak direndik çünkü biz Türk'tük bizim kanımız asil, davamız yüceydi. Kim bize diz çöktürebilirdi ki. Rumeli, Trablusgarp, Suriye derken birçok yandan işgal edildik ve sıra Anadolu'daydı. Son kale, son hudut.

Düşmanlar çokmuş ne farkedir, savaş cihan harbi imiş ne farkedir. Biz aziz Anadolu'nun yüce çocukları olarak direndik ve az da olsa kalan topraklarımızla yeniden toparlanmaya başladık ancak hainlerin niyeti bozuktu bizimle savaşmak onlara yetmiyordu, amaçları bizi yeryüzünden silmekti. Bu o kadar kolay olamazdı çünkü biz bu devleti üç beş insanla kurmadık, biz bu devleti milyonlarca gözü kara fert ve imanlı yüreklerle kurduk. Herkes her şeyin bittiğini söylediği anda biz Mehmetlerle, Kemallerle, Aşelerle, Eliflerle yeniden dirilirdik. Başta ulu önder Mustafa Kemal ATATÜRK ve kıymetli silah arkadaşları olmak üzere yeni bir mücadeleye başladık. Bu mücadele nin adı kurtuluş savaşı idi. Her yaştan, her durumdan, Anadolu insanı olarak milletçe bağımsızlık mücadelesi verdik ve Allah'ın da izniyle baştan beri bizim olan Anadolu'yu düşmandan arındırdık. Bu savaş düşmanın yurdumuza yaptığı darbeye karşı dik duruşun ve milletçe birliğin örneğini ortaya koymuştur.

Savaşlar, antlaşmalar, konferanslar, derken sıra bu aziz milleti ödüllendirmeye gelmişti. Tereddütsüz bu aziz millete verilecek ödül demokrasidir,

hürriyettir. Demokrasi ve hürriyetin ifadesi olan Türkiye Cumhuriyeti Devleti kuruldu. Demokratikleşme sürecimiz başarıyla yerine getirilmişti. Sıra yenice demokrasiye kavuşmuş bu ülkeyi kalkındırmaktaydı.

Milletçe, devletçe hep beraber çok çalıştık. On beş yılda sil baştan modern ve bağımsız bir devlet inşa ettik. Hainlerin gözleri hala daha ülkemizdeydi. Amaçları hiç değişmiyordu.

1950’li yıllardan itibaren çok partili siyasi hayata atıldık. Bu atılım bizler için elbette ki güzeldi ancak hainler bizim için güzel olan her şeyden birer fitne tohumu bulmayı amaç ediniyorlardı. Amaç edindikleri her şey demokrasimiz ve kalkınma süreçlerimiz için birer çatışma aracıydı.

Bu çatışma araçlarından en bilindiği ve bize en hasar vereni hiç şüphesiz darbelerdir. Öyle ki 1960 ve 1980 olmak üzere iki darbe; 1962, 1963, 1969, 1971 ayaklanmaları, darbe planları, 15 Temmuz Kalkışma Girişimi derken çeşitli yönlerden büyük hasarlar ve derin izler taşımaktayız.

Darbe kelime anlamı olarak; bir ülkede baskı kurarak, zor kullanarak, hükümeti istifaya ettirmek veya rejimi değiştirecek biçimde yönetimi devirmek anlamına gelir. Darbe ülkeler ve ülkemiz için her şeyi dibe çeken, geriye götüren bir bataklık görevi görmüştür. Darbe dediğimiz bu çirkin olayın faydası ne görülmüş ne de işitilmiştir çünkü sosyal, ekonomik, psikolojik, siyasi vb. derken birçok yönden çeşitli etkileri mevcuttur.

1960 Darbesi’nin ardından bir anayasa oluşturulmuş ve anayasa ile birlikte devletin yönetim anlayışında değişikliğe gidilmiştir. Darbeye destek veren birçok uzantı mevcut olmuştur. Bu uzantılar ülkemizin hasar görmesini temenni etmişlerdir.

1980 Darbesi’nin ardından da anayasamız değişmiştir ve ülkeye darbeyle gelen çoğu düzen yine bir darbe aracılığıyla yıkılmıştır. Darbe amaçları aynı olan kimseler tarafından yapılırsa da her darbenin arkasından yasalar, kurallar, düşünceler değişmiştir çünkü darbe yapılmasına sebep olan faktörlerden biri de şahsi menfaatlerdir. Yani darbe denen olay hiçbir kimseye, hiçbir kuruma yarar

getirmediği gibi şahsi çıkarların davaları için milleti, bağımsızlığı, ekonomiyi harcamaktan ibaret olmuştur. Bunu darbeler sonrası için oluşturulan anayasalardan görmekteyiz.

Bu iki darbenin arasında ve sonrasında yaşanan ayaklanmalarsa bize düşmanımızın ne kadar çok olduğunu hatırlatmıştır. Yani darbe bir iki defayla kapatılacak bir dava değilmiş ve yıllar geçip devir değişse de bozuk zihniyetli düşmanın hep var olduğunu bize kanıtlamıştı.

Bu kanıtlardan biri de 15 Temmuz 2016 Demokrasi'ye Darbe Girişimi'dir. Bu darbe girişiminde de hainlerin amacı ülkeyi bölmek ve demokrasiye son vermektir ancak çok şükür ki emellerine ulaşamadılar. Bölünmez bir bütün olan Türk Milleti olarak darbeyi püskürttük. Hain düşmanın çatışma aracı olan düşmanın üstüne tuttuk. Bizim gibi yüce bir milleti darbe mi durduracaktı. İlerleme, demokratikleşme ve kalkınma sürecimizi darbe mi duraksatacaktı. Çok şükür ki bu soruların cevaplarının hepsi; hayır. Nitekim darbe kötüdür, korkunçtur. Darbe milletin psikolojik olarak çöküş sebebidir. Belki de milleti buhrana götürecek bir yol. Ekonomi için ise ülkeyi diplere vurduracak ve emperyalist güçlere teslim ettirecek bir zorbalık timsali. En önemlisi ise darbe, olduğu dönemin çocuklarının çocukluğunu, hayallerini, yarınları umutla dolu bakışlarını çalan kara bir delik olmuştur.

Bütün bu zararlara rağmen hala daha darbeyi savunan varsa özgürlüklerinin darağacını kurmuş demektir. Hangi zihniyet özgürlüğünü zorbaya, haine teslim etmeye destek verir ki...

Biz Yüce Türk Milleti olarak her türlü emperyalist güce karşı dik durmalıyız. Darbeye ve bulanık zihniyetlere uymayarak Atatürk'ün ilke ve inkılapları eşliğinde çağdaş medeniyetler seviyesinin üstüne çıkmalıyız. Atalarımızdan devraldığımız bu kutlu bağımsızlık davasını hep bir üst safhada olarak gelecek nesle aktarmalıyız.

Allah bu millete ne dert versin ne de keder. Bağımsızlık ve istikbal tek yüreğiz, tek milletiz diyenlerle olsun.

YENİÇERİ OCAĞI'NIN KALDIRILMASI (1826) VE 15 TEMMUZ SÜRECİNİN KARŞILAŞTIRILMASI

Konuşmacı: Furkan Alp şAHİN, 11. Sınıf Öğrencisi

Danışman Öğretmen: şemsettin şEKER

Okul Müdürü: Fatih GÜLDAL

Kabataş Erkek Lisesi, İSTANBUL

Özet

1362 yılında I.Murat zamanında kurulduğu kabul edilen Yeniçeri Ocağı, büyük başarılar elde etmiş; fakat XVI. yüzyıldan itibaren sayıları hızla artmış, ocağa usulsüzce kayıtlar yapılmıştır. Bunun sonucunda asli işlevinden uzaklaşan, askerlik harici işlerle de işğal olan Ocak, kendi selameti için devlet adamlarını katleden, isyanlar çıkararak bir yapı haline dönüşmüştür. II. Mahmud'un kurduğu Ekşinci Ocağı'nın kaldırılması için isyan eden Yeniçeriler, 1826 yılında halktan bazı kimselerin de destek verdiği bir hareketle isyanları bastırılarak lağvedilmiştir. Daha sonrasında Yeniçeri Ocağı ile ilişkisi bulunan bazı kesimler -başta Bektaşiler olmak üzere- cezalandırılmıştır.

15 Temmuz tarihinde FETÖ tarafından yapılan darbe girişimi sivil halk ve güvenlik güçleri tarafından kontrol altına alınmıştır. Darbe gecesinden itibaren başlayan adli süreçte FETÖ ile ilişkisi bulunan pek çok üst düzey askeri yönetici tutuklanmış, 70.000 kamu personeli görevden alınmıştır.

Bu iki olay arasında;

- Her iki yapının da kendi selametini devletinkinden üstte tutmaları, bu endişe doğrultusunda ordu içindeki yapılanmalarının da etkisiyle kendi devleti ile silahlı mücadeleye girişmeleri

- Her iki yapının da bastırılmasında devlet adamlarının halkı bu yapılara karşı bir arada durmaya çağırmaları

• Halkın katılımı ve öteki askeri birliklere icra edilen silahlı mücadele sonrasında Osmanlı Devleti ve Türkiye Cumhuriyeti'nin cezalandırma ve tasfiye sürecindeki tavırları noktalarında benzerlik kurulabilir.

Giriş

1.Yeniçeri Ocağı'nın Değişimleri ve Lağvedilme Süreci

1a.Yeniçeri Ocağı ve Dejenersasyonu

Osmanlı Devleti'nin uzun bir süre askeriyesinin önemli kuvvetlerden biri olan Yeniçerilerin ne zaman ihdas edildikleri, klasik hususiyetlerine ulaştıkları üzerine çeşitli bilgiler vardır. Genel kabul 1362 yılında I.Murat zamanında kuruldukları yönünde olmakla beraber Sultan II. Mehmet'in 1453 yılında İstanbul'u fethiyle beraber bu kurumun da klasik hususiyetlerine kavuştuğu aşikârdır. Devşirme yöntemi kullanılarak oluşturulan ve bahsedilen tarihe kadar Osmanlı ordusu içinde küçük bir grubu teşkil eden yeniçerilerin, bu tarihten sonra sayısı ve etkileri artmaya başlamıştır (ELİBOL, 2009). Örneğin; XV. yüzyılın sonlarına doğru yeniçerilerin sayıları 12.000 kadardır. III. Murat (1574-1595) devrinde 27.000 olan yeniçeri sayısı I.Ahmet (1603-1617)'in saltanat yıllarına gelindiğinde 47.000 rakamına ulaşmıştı. (ELİBOL,2009). Bu artış, Tımar sisteminin bozulması, devlet topraklarının yeni mülkiyet sistemi, ateşli silah kullanan piyade askere duyulan ihtiyacın artmasıyla da bağlantılı olarak eyalet askerlerinin dağıtılmasıyla körüklenmiş ve ilerleyen devirlerde Yeniçeri Ocağı'ndaki bozulmalara sebep teşkil etmiştir.

Yeniçeri Ocağı, Klasik Dönem'de oluşturduğu dinamiklerini XVI. yüzyıl ile birlikte kaybetmeye başlamıştır. Koçi Bey'in ünlü risalesinde ayak takımından bu ocağa yazılan ve doğru dürüst eğitim görmeyen, başıbozuk bir güruhla bu ocağın doldurulmasının zararlarına değinilmektedir. Eskiden itibarlı bir meslek olan yeniçeriliğin artık eski cazibesinin kalmadığına işaret edilmektedir (CEYLANLI, ?).Yeniçeri Ocağına usulsüz bir şekilde yazılan, eğitimi tam olmayan bu kişilerle yeniçerilik içinde yağmacı, savaştan kaçan ve verimsiz bir kesim oluşmuştur. XVII. ve XVIII. yüzyıllarda yeniçeriler, para ile toplanan gönüllüler savaşlarda

bozgun çıkarmaya ve hatta savaşa dahi gitmemeye başlamışlardır (CEYLANLI, ?). Bozulma olarak nitelendirilebilecek hususlardan bir ise XVI. yüzyılın sonunda devletin girdiği pek çok savaşın getirdiği ekonomik külfetle beraber paranın değeri düşmesiyle yeniçerilere maaşları daha küçük akçelerle verilmesinden kaynaklanmaktadır. Bunun sonucunda yeniçeriler sadece isyan etmemekle kalmamış aynı zamanda askerlik dışı işlerle de uğraşmaya başlamışlardır. Askeri düzensizliğin bir sebebi de III. Murad'dan itibaren kışla yerine evlerinde yatıp kalkmaları, askerlikten ziyade siyaset ve ticaretle uğraşmalarıdır (POLAT,2011).Yeniçeriler özellikle XVII. yüzyılda hem çeşitli sebeplerle isyanlarıyla hem esnaf ile kurdukları koalisyonla hem de saray hane halkından kimi kişilerle bağlantılarıyla siyasal bir faktör haline gelmeye başlarlar. İ.Hakkı Uzunçarşılı bu konuda şöyle demektedir: "Ocağın vakit vakit isyan etmesi hep memnuniyetsizliklerinden ileri gelmeyip çok zaman mevki sahibi olmak ve hasımlarını ortadan kaldırmak isteyenlerin, herhangi bir sebeple ocak ağalarının, sarayın, vezirlerin tahrikleriyle olagelmıştır." Kendi selametinden endişeye düştüğü vakit padişahı dahi canından edebilecek Yeniçeri Ocağı'nın padişaha bağlılığının sadece teoride kaldığı aşikârdır ve bizzat bu ters meselelerde siyasi hayatı etkileyebilir hale gelmişlerdir. Örneğin Sultan II. Osman'ın Hotin Seferi (1621)'ndeki yenilgiden Yeniçerileri sorumlu tutması üzerine başkentteki Yeniçerileri Mısır'daki alaylarla değiştirme teşebbüsü onu canından etmiştir. Bir başka örnek ise Akka Zaferi'nin ardından Nizam-ı Cedit Ordusu'nun yerini alacağını düşünen Yeniçeri Ocağı, III. Selim'e karşı olan Kabakçı Mustafa İsyanı'na destek vermiştir.

1b.Yeniçeri Ocağı ve Bektaşilik İlişkisi

Bu iki yapı arasındaki bağın kökenine dair anlatılanlarda uyuşmazlık vardır. Rivayete göre, Orhan Gazi, Sulucakaraöyük'te ikamet eden Hacı Bektaş Veli'nin yanına gitmiş, ihdas ettiği yeni askerin ismini koymasını ve bu askerlere hayır dua etmesini talep etmiştir. Bunun üzerine Hacı Bektaş Veli, askerlerden birini yanına çağırarak cüppesinin bir kolunu askerin başının üzerine koymuş ve "Bu yeni

askerin ismi Yeniçeri olsun. Cenab-ı Hak yüzlerini ak, pazılarını kuvvetli, kılıçlarını keskin, oklarını mühlik, kendilerini galip buyursun” diye dua etmiştir. Oysa 1271 tarihinde vefat ettiği tespit edilen Hacı Bektaş Veli'nin Orhan Gazi döneminde kurulan bir orduya dua etmesi ve isim vermesi mümkün değildir (MADEN, 2015).

XIII. yüzyılda kurulan her yeni sınıfın, yaşamış ve geçmiş ya da hayalden doğmuş erenlerden birini kendisine pir sayması fütüvvet temellerindendi. Bu nedenle fütüvvetin seyfi (kılıçlı) kolunun teşkilatlanması sonucu ortaya çıkan Yeniçeri Ocağı da Hacı Bektaş Veli'yi kendisine pir seçmişti (MADEN,2015). Yeniçerilerin Bektaşilikle bu bağlantıyı kurmasında devletin de etkisi vardır.Koca Seksanbaşı Risalesinde Kanuni Sultan Süleyman'ın emriyle Bektaşî Şeyhi Sersem Ali Baba'nın İstanbul'a gelip Ocak için dua etmesi üzerine Yeniçerilerin "Bizler Hacı Bektaş köçekleri olduk." dedikleri anlatılır. Bu ilişki zamanla kuvvetlenmiş ve her iki kurum âdeta tek bir müesseseye dönüşmüştür. Öyle ki, Yeniçeriliğin adı "Ocağ-ı Bektâşîyan", ordudaki rütbelere "silsile-i tarîk-i Bektâşîyan" şeklini almış, askerler ise "Zümre-i Bektâşîyan" olmuştur. Geleneğe göre Bektaşî babalarından biri Hacı Bektaşî Veli'nin vekili olarak 94. kışlada otururdu (DAŞÇIOĞLU,2005).

Bu ilişki XIX. yüzyıla kadar devam etmiş; nitekim Yeniçeri Ocağı'nın dağıtılmasının arından 8 Haziran 1826 da Bektaşilik'in durumu üzerine yapılan toplantıda Bektaşî zaviyelerinin kapatılmasına, birçok Bektaşinin sürgününe ve idamına karar verilmiştir.

1c.Yeniçeri Ocağı'nın Kaldırılması Süreci

II. Mahmud (1808-1839) devrinin daha ilk yılında Alemdar Mustafa Paşa'yı öldüren Yeniçerilerin lağvı döneminde hayırlı olarak nitelendirilmiş ve "Vaka-i Hayriye" olarak adlandırılmıştır. II.Mahmud'un Ocağı, bunu deneyen öteki padişahların aksine kaldırılabilmemesinin nedenleri yeniçerilere karşı uyguladığı politikalarda gizlidir.II. Mahmud Yeniçeri Ocağı'nın yenileşmesinden ümitvar olmaması nedeniyle ve de yeniçerilere karşı bir denge unsuruna sahip olmak için topçu ve arabacı ocaklarına özel yakınlık göstermiş ve onlara ihsanlarda

bulunmuştur.II.Mahmud bir yandan da kendine yakın ve güvenini kazanmış kişileri iş başına getirerek güç kazanırken, bir yandan da sorun çıkarıcıları sürgün yoluyla İstanbul'dan uzaklaştırmakta ve arından da idam ettirmekteydi.Yeniçeri Ocağı'nda çıkan herhangi bir kargaşa bahane edilerek, sorumluluk sahibi kişiler görevden azledilerek onlardan boşalan yerlere yenilik taraftarları iş başına getiriliyorlardı (YARAMIŞ,?).

II.Mahmud, ıslahat hareketlerini devam ettirdi. 25 Mayıs 1826'da Eşkinçi Ocağı'nı kurdu. Modern eğitime tabi olacak olan bu ocağın neferleri de Yeniçerilerden karşılanacaktı. Fakat Yeniçeriler bu ocağı kendilerinin devamının önünde ciddi bir tehdit olarak değerlendirdiler; kaldırılmasını istediler. Yeniçeri Ağası Hüseyin Paşa vasıtasıyla başlangıçta ikna edildiler. Hatta ulemadan ocağın kurulmasının uygunluğu üzerine fetva da aldılar; fakat bütün bunlar yetmedi ve Yeniçeriler, ocağın kaldırılması için 15 Haziran 1826'da ayaklandılar. II. Mahmud bu isyan üzerine toplumun her kesimini yanına çekerek Yeniçeriler üzerine yürüdü; yaklaşık 6.000 Yeniçeri öldürüldü ve böylelikle Yeniçeri Ocağı ilga edildi (POLAT,2011).İstanbuldaki diğer yeniçeriler gibi, taşralardaki yeniçeriler de sert bir biçimde tatbikata uğradılar (BAYKARA, 1995).Devlet ilerleyen günlerde Yeniçeri Ocağı ile ilişkisi olan yapıları,kışileri - başta Bektaşî Tarikatı olmak üzere çeşitli yollarla cezalandırdı.

II. Mahmud, Yeniçeri Ocağının hallini sağladıktan sonra modern ordu olmasını istediği "Asakir-i Mansure-i Muhammediyeyi" kurdu. Ayrıca bu ordunun başkumandanlığını yapmak üzere Seraskerlik makamı ortaya çıkarıldı. Profesyonel ordu mantığından (paralı asker) uzaklaşıldı. Yükümlülük esas alındı. Bu yüzdendir ki Asakir-i Mansure-i Muhammediye ile birlikte millî orduya geçişte önemli bir mesafe alındı (POLAT,2011). Böylelikle II.Mahmud, devletin ıslahatlarının önünde engel teşkil eden; kendi selametini devletin selametinden daha yüksekte tutan, görevini yerine getiremeyen bir yapıyı, bu yapıya çıkarlar doğrultusunda destek veren çeşitli kesimleri ortadan kaldırarak modern ve milli bir ordu kurmaya çalışmıştır.

2.15 Temmuz Gecesi ve FETÖ'nün Devlet Kurumlarından Tasfiyesi

15 Temmuz 2016 gecesi Türk Silahlı Kuvvetleri içerisinde görev sürdüren ve FETÖ bağlantılı bir grup subay tarafından yapılan darbe girişimi saat, 22.00 sularında Ankara'da Genelkurmay Başkanlığı Karargahı ve TRT Genel Müdürlüğü; İstanbul'da ise Boğaziçi ve Fatih Sultan Mehmet Köprülerinin bir grup asker tarafından ele geçirilmesiyle aleni olarak başladı. Saat 23.05'te Başbakan Binali Yıldırım'dan özel TV kanallarında "Bu girişime izin verilmeyecektir. Bunu yapanlar en ağır bedeli ödeyeceklerdir. Askerin içinde bir grubun kalkışması söz konusu." diyerek ilk açıklamayı yaptı. Gecenin ilerleyen saatlerinde Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın çağrısı ve Diyanet İşleri'nin talimatı üzerine 81 ilde okunan birlik selaları ile Türkiye genelinde vatandaşlar sokağa çıkarak darbe girişiminde bulunanlara tepki göstermeye başladı. Cumhurbaşkanı Erdoğan, CNN Türk televizyonuna bağlanarak askeri kalkışmaya tepki gösterdi ve halkı meydanlara davet etti. Darbeciler, bu gecede TBMM'ne, çeşitli karargahlara saldırmış, Cumhurbaşkanı'nın çağrısı üzerine sokağa çıkan sivil vatandaşların üzerine ateş açmıştır. Bu süreçte 171 sivil, 63 polis; 4 asker olmak üzere toplam 238 kişi hayatını kaybetmiştir. Darbe gecesinden itibaren başlayan FETÖ ile bağlantılı devlet ve askeriye görevlerinin gözaltına alınma süreci yaklaşık 70.000 kamu personelinin görevden alınmasına, üst düzey askeri görevlerin tutuklanmasına, örgütün ve örgütle alakalı kişilerin mal varlığına el koyulmasına evirilmiştir.

3.Yeniçeri Ocağı'nın Kaldırılması ve 15 Temmuz Süreci Arasındaki Benzerlikler

Bu çalışmada, isyan eden/ darbe teşebbüsünde bulunan iki farklı yapının devlete olan etkilerinden yola çıkılarak ortak yanları; devletin ve halkın bu yapılarla karşı benzer tepkileri belirlenmeye çalışılacaktır.

1826 tarihine kadar olan yıllarda Yeniçeriler, vazifelerine ters düşecek bir şekilde devletin içinde siyasi etkileri olan bir faktör haline gelmişlerdir. Ek işlerle uğraşmaya başlayan bu ordunun askeri başarılar durmuş; büyük toprak parçaları

kaybedilmiş ve iç isyanları bastırmada yetersiz kalmışlardır. Kimi zaman savaşa dahi gitmeyen Yeniçeriler, padişahlar tarafından ıslah edilmek veya onlara alternatif yeni bir askeri birlik oluşturdukları vakit isyan ettiler. Bu isyanlarda pek çok devlet adamı canından oldu. Bu bilgiler ışığında vazifesine ters bir şekilde siyasetin içinde, kendi selametini devletin selametinden önde tutan ve padişaha bağlılığı sadece teoride kalmış bir yapıya evirildiği söylenebilir. FETÖ ile kıyaslandığında çok daha uzun bir süre devletin içinde bulunmuş yeniçerilerin her dönem böyle oldukları söylenemez; fakat XVI. yüzyıldan sonraki yeniçerilerin dönüştükleri hallerin bazıları ile FETÖ davranışları arasında benzerlik kurulabilir. Askeri temelli bu iki yapı, kendi selametlerini tehlikede gördükleri anda devlet erkânına ve sivil halka zarar veren isyanlara/darbe girişimine yol açmıştır. İki yapıda savaş gücünü kendi devletlerine karşı kullanmışlar; ordu siyasete etki eder hale getirmişlerdir. Bu noktada devlete zararlarının yanın da "ordu" kavramına da zararları dokunmuştur. Osmanlı Devletinden bu yana ordu çeşitli sebeplerle siyasete dâhil olagelmıştır; fakat devlet tarafından kendi varlığının kaldırılmaya çalışıldığını bilen ve selametinden endişe duymasını temel alarak isyan çıkarma/darbe teşebbüsünde bulunma noktasında da iki yapı arasında benzerlik kurulabilir. İki yapı da kendini zorla var etmeye çalışmaktadır.

15 Haziran 1826 tarihindeki yeniçeri isyanı, -yine- varlığının devam etmesinden duyulan endişeden temel almaktadır. II. Mahmud, isyan haberini alır almaz Beşiktaş'taki yazlık sarayından deniz yoluyla Topkapı Sarayı'na geldi ve ardından Meclis-i Meşveret'i toplayarak durum değerlendirmesi yaptı. Toplantı sonucunda isyancılara karşı kuvvet kullanılması yönünde karar çıktı ve bunun caiz olduğu ulema tarafından onaylandı. Ardından sancâk-ı şerif çıkarıldı ve tüm sâdik kuvvetler, medrese talebeleri ve ahali çarpışma için hazırlık yapmaya başladılar. Sarayın cephaneliğinden silahı olmayanlara silah dağıtıldı (YARAMIŞ, ?). Sancak-ı şerif'in ortaya çıkarılması ve Sultan Ahmet Camii' ne yerleştirilmesi üzerine halkın desteğinin alınması ve destek veren halkın bizzat fiili çatışmada bulunması 15 Temmuz gecesini andırmaktadır. Her iki olayda da halktan bir kesim askeri

güçten ziyade "devlet'e bağlılık göstererek bir yapının karşısında durmuş ve yapının lağvedilmesinde fiili görev almıştır. 1826'da halkın böyle bir vaziyete gelmesinde sancak-şerif'in ve ulemanın etkisi varken; 15 Temmuz'da 81 ilde okunan selaların ve devlet erkânının konuşmaları etkili olmuştur. Dolayısıyla halkın iki farklı olayda bir araya gelmesini sağlayan dinamiklerin tespitinde halkça sayılan kişiler ve dini motiflerin tesiri incelenebilir.

Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılması ve darbe girişiminin kontrol altına alınmasından itibaren devletin bu iki yapıya karşı uyguladığı tasfiye ve cezalandırma politikası da benzerlik göstermektedir. Vaka-i Hayriye'nin ertesi günü toplanan Meşveret Meclisi'nde Yeniçeri Ocağı'nın tamamen kaldırılmasına karar verilerek bir ferman hazırlandı. Ferman ilk önce Sultan Ahmed Camii minberinde Esad Efendi tarafından okunmuş ve ardından bütün sancaklara gönderilmiştir (YARAMIŞ).Yeniçeriliğin kaldırılmasından sonra devlet şehirdekilere olduğu gibi taşradaki yeniçerilere de tatbikat düzenlemiştir. Devrin birçok müessesesi yeniçerilikle ilgili sayılarak tatbikata uğradı. Yeniçerilerin isyan sırasında yağmaya teşvik ettikleri ırgad ve hamal taifesiyle kayıkçılar da tatbikata uğradı; bunların büyük bir kısmı memleketlerine sürüldüler. Bu arada Tulumbacı Ocağı da kaldırılmıştır, yeni bir teşkilat kuruluncaya kadar İstanbul yangınlarına müdahale edecek kalmamıştır. Yeniçeri Ocağı yok edildikten sonra, kışlaları da yıkılıp yok edilmiştir. Böylece yeniçerilikle ilgili bütün hatıraların silinmesi çabası başlamıştır ki, sonraki senelerde de bu çaba devam edecektir (BAYKARA,1995). 8 Temmuz 1826 tarihli toplantıda, Bektaşilerin yeniçerilerle ilişkili olduğu sayılarak pek çoğunun idam veya sürgününe, zaviyelerinin kapatılmasına karar verilmiştir. II. Mahmud 11 Ocak 1827 tarihli bir ferman ile Anadolu'daki bütün Bektaşî tekkelerinin türbe mahalleri hariç bütün binalarının yıkıtılmasını, eşya, emlak ve diğer gelirlerine el konulmasını emretmiştir (DAŞÇIOĞLU,2005).15 Temmuz gecesi başlayan soruşturmalar ve gözaltıların sonunda devlet kurumlarında çalışan FETÖ ile ilişkisi bulunan 70.000 personel görevden alınmış,

üst düzey askeri yöneticiler tutuklanmış, FETÖ ile ilişkisi bulunan okul,yurt vb. kuruluşlar kapatılmış veya devlete bağlanmıştır.

İki farklı olaydaki cezalandırma ve tasfiye süreçleri benzerlik göstermektedir. Her ikisinde de devlet olayların tekrar nüksetmesi ihtimalini göz önünde bulundurmuş ve fiili süreçle birlikte adli süreci de aynı sertlikte yürütmüştür. 15 Temmuz sonrası devlet, ilişki tespit ettiği kamu personelleri ihraç etmiş, bu kişilerin ihracından doğabilecek aksakları göze almıştır; keza yeniçerilerin kaldırılmasıyla birlikte Tulumbacı Ocağı'nın da kaldırılması aynı riskin II.Madmud zamanında da aldığını göstermektedir. Devletin önceliği iki durumda da benzer bir isyan/ikinci bir darbe girişimi gerçekleşmeden gerekli cezalandırmanın gerçekleştirilmesi ve imkânların sorumlu grupların elinden alınmasıdır. Devletin cezalandırma sürecindeki sertliği ikinci bir isyan/darbe girişimi ihtimalinden kaynaklanmaktadır. Aynı yapıların tekrardan herhangi bir kurum/ocak/kesim içerisinde nüksetmesi ihtimali tamamıyla ortadan kaldırılmaya çalışılmaktadır. Cezalandırma sürecinde 1826'da ekseriyetle idamın kullanılması ve 15 Temmuz sonrasında idam cezasının tekrar uygulanmasının gündeme getirilmesi bu benzerliği kuvvetlendirmektedir. Aynı yapıların tekrardan oluşmaması ve bilhassa askeriyenin temizlenmesi adına tasfiye ve cezalandırmaların yanında 1826'da yeni bir ordu kurulurken; 2016'da askeri liseler dahi kapatılmıştır. Her iki devlet de geçmişten, önceki kurumlardan yeniçerilerle alakalı ve FETÖ mensubu kişilerin görevde kalmalarını, bir araya gelmelerini engellemeye çalışmaktadır.

Özet olarak her iki yapıda kendi devrinin devletine sorun teşkil etmiş; kendi varlıklarının devamı için isyan etmiştir/darbe girişiminde bulunmuştur.Bunların üzerine her iki yapı da halkın da fiili olarak destek verdiği bir hareketle ortadan kaldırılmış ardından da adli süreçle cezalandırılmış ve fiili olarak tasfiye edilmişlerdir.

Kaynakça

- Anadolu Ajansı. "Dakika Dakika FETÖ'nün Darbe Girişimi".
<http://nant.bk.mfa.gov.tr/images/localCache/12/14319c67-a838-45a0-b9cf-9986f1484258.pdf> Son Erişim Tarihi:30.11.2016
- BAYKARA, Tuncer (1995). "Osmanlı Reformunun İlk Zamanları: Yeniçeri Ocağının Kaldırılması ve İlk Tatbikat", Ege Üniversitesi. http://egeweb2.ege.edu.tr/tid/dosyalar/X_1995/TIDX-1995-01.pdf Son Erişim Tarihi:28.11.2016
- CEYLANLI, Şahin (?). "Osmanlı Ordusunun Bozuluşu ve Çöküşü", DergiPark.
<http://www.journals.istanbul.edu.tr/iusoskon/article/viewFile/1023006354/1023005878> Son Erişim Tarihi: 28.11.2016
- DAŞÇIOĞLU, Kemal (2005). "Yeniçeri Ocağı ve Bektaşî Zaviyelerinin Kapatılması", Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi, (34).
- ELİBOL, Ahmet (2009). "Yeniçeriler ve İktidar Bağlamında Osmanlı Sisteminin Dönüşü", Akademik Bakış Dergisi, 3 (5).
- MADEN, Fahri (2015). "Yeniçerilik-Bektaşîlik İlişkileri ve Yeniçeri İsyanlarında Bektaşîler", Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi, (73).
- POLAT, Hasan Ali (2011). "Lale Devrinden Cihan Harbine Giden Süreçte Osmanlı'daki Askeri İslahatlara Bir Bakış", Selected Works. https://works.bepress.com/hasanali_polat/17/ Son Erişim Tarihi:28.11.2016
- YARAMIŞ, Ahmet (?). "Yeniçeri Ocağı'nın Kaldırılması ve Yerine Asâkir-I Mansûre-I Muhammediye'nin Kurulması", Tarih Tarih.
<https://www.tarihtarih.com/?Syf=26&Syz=384922&/Yeni%C3%A7eri-Oca%C4%9F%C4%B1n%C4%B1n-Kald%C4%B1r%C4%B1lmas%C4%B1-ve-Yerine-As%C3%A2kir-I-Mans%C3%BBre-I-Muhammediyenin-Kurulmas%C4%B1-/-Ahmet-Yaram%C4%B1C5%9F-> Son Erişim Tarihi:30.11.2016

17-25 ARALIK DARBE TEŞEBBÜSÜ

Konuşmacı: Ataberk ALTUN, 11. Sınıf Öğrencisi

Danışman Öğretmen: Aydın DEMİRTAŞ

Okul Müdürü: Hüseyin SARI

Prof. Dr. Mümtaz Turhan Sosyal Bilimler Lisesi, İSTANBUL

Türkiye Cumhuriyeti, vesayet ve darbelerle tarihi boyunca iç içe geçmiş bir ülke olmuştur. 1960, 1971 Muhtırası, 1980, 28 Şubat postmodern darbesi ve son olarak 15 Temmuz ihaneti asker eliyle gerçekleştirilmiş, darbe girişimleri sonrası vesayetçi yapı ortaya çıkmıştır. Ancak 93 yıllık Cumhuriyet tarihimizde bir darbe girişimi yaşanmıştır ki, alışılmışın dışında, yargı ve polisin beraber çalışmasıyla meydana gelen, seçilmiş başbakanı “Terör Örgütü Liderliği” ile suçlamaya uzanan bir operasyonun düğmesine 17 Aralık 2013 tarihinde basılmıştır. 15 Temmuz’un ışığında 17-25 Aralık sürecinin FETÖ üyesi emniyet ve yargı mensuplarının yolsuzluk operasyonu kisvesi adı altında sinsice yürüttüğü bir darbe teşebbüsü olduğu bugün net olarak ortadadır. 17 Aralık öncesinde 2007 yılından beri usulsüz dinleme faaliyetleri yapılmış, hatta 2011 yılında Başbakanlık ofisinde dinleme cihazları bulunmuştur. HSYK, Danıştay gibi kurumları ele geçirmek suretiyle yargının tamamını kontrol altına almayı başarmışlardır. 2012’de MİT mensuplarını terör örgütüne destek olmak suçlamasıyla tutuklama teşebbüsünde dahi bulunmuşlardır.

İstanbul Emniyet Müdürlüğü İstihbarat Şubesi yetkilileri ile 06/12/2016 tarihinde yaptığımız görüşmede vurgulanan noktalar şunlardır: “FETÖ istihbarat gücü açısından dünyanın en büyük terör örgütüdür. Bu örgüt, Polis Koleji ve Akademisinden devşirdiği öğrenciler vasıtasıyla veya ortaokul ve liseden kendi yurtları ve dershanelerinde kendilerine mensup şahıslara soruları vermek suretiyle Polis Koleji, Akademisi ve polis okullarına yerleşmiştir. 17-25 Aralık operasyonu

sadece bir emniyet operasyonu veya yargı soruşturması değildir. Kolluk kuvveti ve adli yargı safhası beraber çalışmıştır.”

FETÖ örgütü mensubu polis ve hakimler Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 153.maddesine göre “örgütlü suçlarda kısıtlama kararı” olarak uzun süreli dinleme kararları alabiliyorlardı. Operasyonel bürolarda (Terörle Mücadele, Mali Şube) fiziki takip yıllarca sürüyor, buldukları en ufak açıktaki operasyon yapıyorlardı. Emniyet ve adliyede yapılandıkları için (hakim-savcının yanı sıra,mübaşir,katip vs.) dosyalar başkalarına sızmiyordu. Özel Yetkili Mahkemeler art niyetli kullanılarak emniyet ve yargı arasında karşılıklı paslaşmalar yapılıyordu. Kararlar emniyet mensupları tarafından yazılıyor, hakimler sadece onaylıyordu. Emniyette görev alan örgüt üyeleri de yargıdaki örgüt üyeleriyle işbirliği içinde operasyonları başlatıyordu.

Gülen, gizli sohbetlerde sürekli olarak emniyete, yargıya, silahlı kuvvetlere yönelme ve sızma amaçlı telkinlerde bulunuyordu. Küçük yaşta kolejlerinden, dershanelerinden seçtikleri başarılı öğrencileri, eğitim alanında görev yapan imamlar vasıtasıyla yönlendiriyor böylece örgütün ihtiyaç duyduğu insan gücünü yetiştiriyorlardı. Düzenli olarak yaptıkları haftalık sohbet toplantılarında örgütün ideolojisi öğrenciyi aşılıyordu.

Hukuk Fakültesinden mezun olan öğrenciler daha sonra “mezun evleri” denilen evlere alınıyor ve burada sürekli olarak çıkması muhtemel hakimlik-savcılık sınav soruları çözdürülüyordu. Sınava yakın zamanda yemin ettirilerek gerçek sınav soruları gösteriliyor ve orada bir kez çözmesi sağlanıyordu. Sınavı kazanan hakim adaylarına abiler tarafından sürekli olarak örgüt ideolojisine dair yönlendirmeler yapılıyordu. Mesleğe başlayanlar, her gittikleri ilçe ve ilde ilgili yargı imamları tarafından kontrol ediliyor. Maaşlarının %5 veya %10'u himmet adıyla alınarak örgüte bağlılık sağlanıyordu

FETÖ örgütüne yönelik yapılan çalışmalarda örgütün piramit şeklinde bir yapılanmayı tercih ettiği ve gizliliğe çok önem verdiği anlaşılmıştır. En alt tabakada sempatizanların bulunduğu, ikinci tabakada müntesiplerin bulunduğu ve

bu aşamadakilerin örgütle bağlantılı oldukları anlaşılmıştır. Gülen'in "kâinat imami" olarak anıldığı yapı içerisinde kıta imamları, bölge imamları, il imamları, semt imamları ve ev abileri şeklinde bir yapılanma olduğu ve her kurumun bir abisinin olduğu görülmüştür. Haftalık toplantılarda sohbet abileri yoluyla hangi kurumun hangi konuda faaliyette bulunacağı örgüt üyelerine aktarılıyordu.

Devletin içerisine yeterince sızdığını düşünen FETÖ, ilk olarak orduda kumpas dosyaları ile tasfiyeler yaptı. 2012 yılında KCK soruşturmaları bahane edilerek MİT Müsteşarı gözaltına alınmak istendi. Örgüt 2013 Haziran ayında Gezi olaylarını tırmandırdı. Bu girişimleri sonuçsuz kalınca 2012 yılında başlatmış olduğu planı devreye sokarak 17 Aralık 2013 sabahı birçok kişinin gözaltına alındığı büyük bir operasyon başlattı. Gözaltına alınan kişilere, 'rüşvet, görevi kötüye kullanma, ihaleye fesat karıştırma ve kaçakçılık' gibi suçlamaların yöneltildiği operasyonu İstanbul Cumhuriyet Başsavcısı vekili Zekeriya Öz koordine ediyordu. Kabineden üç bakanın oğlunun yanı sıra Halkbank Genel Müdürü, Fatih Belediye Başkanı ve işadamlarının da aralarında yer aldığı 89 kişi gözaltına alındı.

Büyük sansasyon yaratan bu operasyona sığacağı sığacağına baktığınızda dahi bunun FETÖ yapılanmasının siyasi iradeyi felç ederek devleti ele geçirme hareketi olduğu ortadaydı. Daha önceki proje operasyonların savcılarını yine iş başındaydı ve aynı anda üç Bakanı hedeflerine koyarak hükümeti devirmeyi amaçlıyorlardı.

İlk dalganın şoku atlatılmışken 25 Aralık 2013'te yeni bir operasyonun düğmesine basıldı. Savcı Muammer Akkaş tarafından yürütülen soruşturmada 96 kişiye yöneltilen suçlamalar arasında 'suç işlemek amacıyla örgüt kurmak ve yönetmek, ihaleye fesat karıştırmak ve rüşvet almak' bulunuyordu. Savcı Akkaş, birçok iş adamının da aralarında bulunduğu 41 kişilik gözaltı listesi hazırladı, mahkemenen bazı iş adamlarının malvarlığına el koyma kararı çıkarttı. Akkaş, Başbakan Erdoğan'ın oğlu Bilal Erdoğan için de şüpheli sıfatıyla ifadeye çağrı evrakı hazırladı. İşte en kritik nokta burasıydı. İlk operasyondan sonra hedef büyütülmüş, soruşturma doğrudan devletin zirvesine yöneltilmişti. Amaç oğlu vesilesiyle kendilerine engel teşkil eden Başbakana kelepçe takmaktı.

17 Aralık'ta Başbakan'a yakın iş adamları, bakan çocukları ile verilmeye çalışılan gözdağı, 25 Aralık'ta ülke genelindeki büyük projelerin (3.Köprü, Avrasya Tüneli) firma sahipleri, işadamları ve Başbakan'ın oğlunun ifadeye çağırılması ile hükümeti yıkma girişimine dönüştü. Bahse konu dosyaların iddianamelerinden yansıyan gizli tanık ifadelerinde amirlerin soruşturmayı yapan polislere “Bu yüzyılın en büyük dosyasıdır, Hocaefendi hepimize dua ediyor, Allahın inayetiyle başarılı olacağız” dediği anlaşılmıştır. 17 Aralık gününde operasyonu yapan Mali Şubeden sorumlu İstanbul İl Emniyet Müdür Yardımcısı Hamza Tosun, bizzat Gülen'in yardımcısı Sinan Dursun tarafından telefonla aranmış ve talimat verilmiştir. Ayrıca, operasyonu yapan polislerin hepsinde ByLock uygulaması çıkmıştır. Bütün bunlar 17/25 Aralık operasyonlarının Fetullah Gülen emriyle yapıldığını gösterir. Sonraki süreçte Gülen'in yaptığı sohbetlerde tutuklulara yönelik sabır telkinleri ve “Medrese-i Yusufiye Talebeleri” diye hitap etmesi olayı sahlendiğini gösterir.

17-25 Aralık dosyasını sonradan devralan İstanbul Cumhuriyet Başsavcı vekili İsmail UÇAR 06/12/2016 tarihinde yaptığımız raporajda süreci şöyle özetlemiştir: “17 Aralık operasyonu yapıldığında biz bu operasyonun o zamanki adıyla cemaat mensupları tarafından Hükümete yönelik olarak bir kalkışma olduğunu anladık. Dosyanın kamuoyuna yansıyan bilgilerinde üç ayrı dosya olduğunu, telefon dinleme işlemlerinin altı ay kadar önce olduğu tespit edildiği halde üç dosyanın birleştirilerek aynı gün operasyon yapılması, dosyadan dönemin İstanbul Cumhuriyet Başsavcısının haberinin olmayışı, dosyada görev alan hakimlerin cemaat mensubu olması bizi kuşkuya sevketti. Yaklaşmakta olan yerel seçimler, dosyadaki bilgi ve belgelerin FETÖ'ye yakın medyada servis edilmesi, dersane krizi birlikte değerlendirildiğinde dosyanın kötü niyetli bir kumpas olduğu anlaşıldı. Devletin hızlı refleksi ve emniyetteki düzenlemelerin yapılması akabinde FETÖ terör örgütü 25 Aralık operasyonunu yapmaya kalkıştı. Operasyona ilişkin dosya, Başsavcılık tarafından FETÖ mensubu savcıdan alınarak tarafımıza tevzi edildi. Dosyada ilk dikkatimizi çeken husus bu dosyanın hedefinin

Sayın Cumhurbaşkanı ve ailesi olduğu, savcının operasyonu yapmasına rağmen hiçbir delili incelemeye, delil dosyalarının halen mühürlü çuvalda bulunduğu. İlerleyen süreçte dinlemelerin tamamen usulsüz kararlarla yapıldığı, nöbet çizelgesine uyulmaksızın hep terör örgütü hakim-savcılarca karar alındığı tespit edildi. İstanbul Terör ve Örgütlü Suçlardan sorumlu Başsavcı Vekilinin dosyadan haberdar olmadığı ve yapılan incelemede dosyanın yine FETÖ terör örgütünün hukuk dışı bir soruşturma girişimi olduğu anlaşıldı. Cumhurbaşkanı, ailesi, çok sayıda bakan, milletvekili ve işadınının tamamen yasaya aykırı dinlendiği ve elde edilen ses kayıtlarının delil niteliği taşımadığı ortaya çıktı. Yasaya aykırı elde edilen delillerin soruşturmada kullanılmayacağı anlaşıldı ve dosyada tespit edilmiş bir suç bulunmadığından kovuşturmayla yer olmadığına dair karar verildi, FETÖ örgütü mensubu polis memurları hakkında “darbeye teşebbüs” suçundan soruşturma başlatıldı ve haklarında yapılan soruşturma sonunda Fetullah Gülen'in talimatıyla hükümeti ortadan kaldırmaya yönelik girişimden dolayı İstanbul 13. Ağır Ceza Mahkemesinde kamuya yönelik suç davası açıldı.”

FETÖ Terör Örgütü liderinin neden hala Amerika'da olduğunu ve neden oraya gittiğini sorgulamak gerekir. Siyasi iktidarla arasının iyi olduğu ve tüm taleplerinin gerçekleşeceği bir dönemde neden gelmediği de ayrı bir soru işaretidir. Amerikan yargısı, kolluk güçleri ve istihbarat servisi otoriteye dair en ufak bir olayda hır güre çıkarırken, kendi topraklarında çok ciddi bir yapılanmaya nasıl müsaade etmektedir?

Bu operasyonlar yapılırken telefon dinlemeleri ve teknik takiple ilgili hukuki boşlukları çok iyi kullanmışlardır. Ayrıca boşluk olmasa dahi kendi boşluklarını oluşturacak güce de sahiplerdi. FETÖ mensubu polisler siyasi iradenin dik duruşunu ve çatlakların süratle kapandığını görünce dosyaları imha etmeye çalışmıştır. O dönemde Başbakan olan Sayın Cumhurbaşkanı hakkında “Dönemin Başbakanı” ifadesinin geçtiği fezlekeye de imha edilmeye çalışılırken ulaşılmıştır.

Bu örgütün üç dönemde incelenmesi gerekir: 1974-2007 zaman diliminde örgüt normal devlet hiyerarşisi içinde işlemektedir, yani bir mensubun imamı veya

abisi onun bir üst makamıdır. 2007-2013 aralığında Kemalettin Özdemir'in yerini Kozanlı Ömer'in alması ile devlet hiyerarşisi önemsenmez olmuş, örgüt içi hiyerarşi devlet hiyerarşisinden daha önemli hale gelmiştir. Bu tarihten sonra örgüt tam bir paralel devlet yapılanmasına dönüşmüştür. Bir savcının bir katibe veya bir emniyet müdürünün polis memuruna tâbi olduğu görülmektedir. 2013 sonrasında Gülen'in www.herkul.org sitesinde 17-25'ten sonra verdiği bir demeç ile mensupların üç gruba ayrıldığı görülür; şahinler, tarafsız kalanlar, hükümete hak verenler.

2000'li yıllarda küresel boyutta faaliyet göstermeye başlayan ve gizli servislerin güdümüne giren bu yapı MİT tırlarına operasyon yaparak Türkiye'nin uluslararası ilişkilerini dizayn etmeye çalışmış akabinde 17-25 Aralık'ta hükümeti devirme girişiminde bulunacak cesareti kendinde bulmuştur. Halkın iradesinin hiçe sayıldığı, demokrasi adına birer kara leke olarak nitelendirilecek bu darbelerde ne ilginçtir ki hemen her zaman bize demokrasi dersi vermeye çalışan Batılı ülkelerin parmağı vardır.

17-25 Aralık darbe teşebbüsüyle cemaatin örgüte dönüştüğü açıkça görülmüştür. 1980 yılından itibaren uzun süre Emniyet İmamlığı yapmış olan ve sonrasında bu yapıyla yollarını ayırmış olan Kemalettin Özdemir 6 Haziran 2015 tarihli Sabah Gazetesinde Cemaatin nasıl örgüte dönüştüğünü şöyle özetliyor: "1990'ların sonlarında ABD'ye bir gidiş gerçekleşti. Biz de Asya'da, Afrika'da dolaşıyorduk. Cemaatin bir dış bağlantısı oldu. Yurt dışına açıldı. Papa ile görüşme oldu, 'diyalog' adı verilen süreç başladı. Yahudi lobisi ile görüşüldü. Dış güçler bu yapının içine sızdı. Bir güç zehirlenmesi de oldu diye düşünüyorum. Turizm, tekstil, basın yayın, banka, sigorta sektörlerine girdiler. Dolayısıyla cemaat tabir ettiğimiz güzel insan yetiştirme amaçlı yapılar değişti, bunlar ikinci plana atıldı. Bu da bu yapıyı çok farklı yerlere getirdi. Ticarileşme başlayınca bir takım cemaatleri rakip görmeye başladılar. Böylece her şeye hükmetme duygusu gelişti. Onların dışında hiçbir operasyon, atama olmasını istemezlerdi."

SONUÇ

Türkiye’de toplumun ekseriyeti çocuklarının okumasını ve iyi bir meslek edinmesini arzularken aynı zamanda dinin gereklerini de yerine getirmesini ister. Böyle bir evlat yetiştirmek ebeveynlerin en çok önem verdiği idealdir. Bu örgüt “altın nesil” gibi söylemlerle insanların bu idealini çok profesyonel bir şekilde istismar ederek kendisine gerekli insan gücünü devşirmiş ve devletin tüm kademelerine sızmayı başarmıştır. Ancak hükümet hem para hem de insan kaynağı olması bakımından örgütün belkemiğini oluşturan dersaneleri kapatma iradesini gösterince gerçek yüzünü göstermiş ve 17-25 Aralık’ta hükümeti devirme girişiminde bulunmuştur. Ancak örgütün çabaları sonuçta ters tepmiş, önce 30 Mart seçimlerinde sonra Cumhurbaşkanlığı seçimlerinde FETÖ bozguna uğramıştır. Bu bozgun sonrasındaki süreçte iyice köşeye sıkışan FETÖ 15 Temmuz gibi bir ihanete kalkışmış ve son kozunu oynamıştır. Örgüt eğer 17-25 Aralık’ta başarılı olsaydı 15 Temmuz’a gerek duymayacaktı. Bu açıdan bu olayların birbiriyle bağlantılı değerlendirilmesi gerekir.

TÜRKİYE'DE DARBELER VE BATI

Konuşmacı: Tugay AYDOĞAN, 10. Sınıf Öğrencisi

Danışman Öğretmen: Aydın DEMİRTAŞ

Okul Müdürü: Hüseyin SARI

Prof. Dr. Mümtaz Turhan Sosyal Bilimler Lisesi, İSTANBUL

Osmanlı İmparatorluğu güçlü bir gazâ geleneğine dayanıyordu. Hem bu yönüyle hem de Doğu ve Batı arasındaki stratejik coğrafi konumu nedeniyle güçlü bir orduya sahip olmak zorundaydı. Otuz altı Osmanlı padişahının on ikisinin askeri isyan ve darbeyle tahtını kaybettiği düşünülürse bu güçlü ordunun zaman zaman iktidara müdahale etmesi nadir görülen bir durum değildi. Ancak bu müdahaleleri modern dönemlerin askeri darbeleriyle karıştırmamak gerekir. Modernleşme ile başlayan süreç sonrasında ortaya çıkan darbelerin hemen hepsi devletin iç ve dış politikasına yön vermek için yapılmıştır ve arkasında Batılı güçler ya doğrudan yer almıştır ya da askeri darbelerin altyapısının hazırlanmasına bilinçli katkı sağlamışlardır. Daha öncekiler yeniçerilerin memnuniyetsizliğine dayanırken 1826'dan sonra yeni kurulan ordunun yaptığı bu girişimler askeri müdahalelerin çehresini değiştirmiştir. İlk kez çoğunluğu askeri kökenli olanların yaptığı ve ideolojik bir boyutla yapılan askeri müdahale ise 1908'de Hareket Ordusu tarafından yapılmıştır daha önceki isyanlara benzememesi ve isyan sonunda Padişaha II. Meşruiyet'in ilan ettirilmesi bu isyanı diğerlerinden ayırmıştır. 1908'deki girişimden sonra sivil bürokrasinin etkinliği azalmış seçkinler arasında ordu ön sırayı almıştır. İttihat ve Terakki döneminden beri Türkiye'de asker müdahalesi öncelikli bir sorun olmuştur. Türkiye Cumhuriyeti savaş yıllarında şekillendiği ve kurulduğu için askeri müdahalelerin gerçekleşmesi

kolaylaşmıştır. Cumhuriyet döneminde demokrasinin işleyişi birçok kez askeri müdahalelerle kesildi.⁷⁶

1949 yılında Türkiye'nin NATO'ya girmek istemesi ve dış dinamiklerin baskısıyla orduyu standart NATO uygulamasına uyarlamak amacıyla Genelkurmay Başkanlığı Milli Savunma Bakanlığı'na bağlanmıştır. Komşu Rusya'nın yayılcı politikaları ve geçmişten gelen bir çok ihtilaf bu ülkeye karşı Türkiye'yi güçlü bir ittifak arayışına itmiştir. Türkiye NATO üyesi olduğu Soğuk Savaş yıllarında yabancı etkilere daha açık hale gelmiştir. 27 Mayıs darbesinden başlamak üzere Batı, özellikle de ABD ordumuz üzerinden ülkenin yönetimine müdahale edebilir hale gelmiştir.

27 Mayıs 1960 Darbesi

1950 seçimlerinden sonra bir grup subay İsmet İnönü'ye gelerek seçimin hileli olduğunu öne sürebileceklerini ve İnönü'nün emirlerini beklediklerini bildirmişlerdi. Bir albayın darbe teşebbüsünü haber vermesi üzerine genelkurmay başkanı azledildi ve üst düzey askerler de görevden alındı. Demokrat Parti iktidarına askerden gelen tepkiler ezanın tekrar Arapça okunması ile başladı. İlk dört yılında dört savunma bakanı değiştirmek zorunda kalan iktidar tarafından yapılmak istenen askeri yargının kaldırılması askerlerin tepkisine neden oldu. 1957'de yapılan devalüasyon da askerlerin tepkisini çekmiştir. 27 Mayıs darbesini düzenleyenler düşük rütbeli subaylardı. Bunlar yüksek rütbeli subayları ikna ederek darbe yapabilmişlerdi. 1960'ın nisan ve mayıs aylarında yer yer güvenlik güçleriyle öğrenciler arasında çatışmaya varan tepkiler baş göstermiş ve sonunda 27 Mayıs 1960 günü, kendilerine Milli Birlik Komitesi diyen bir grup genç subay ülke yönetimine el koymuştur. Darbeciler kritik yerleri ele geçirdikten sonra darbe beyannamesini 4.30'da Alparslan Türkeş okudu;

'Gayemiz Birleşmiş Milletler Anayasası'na ve insan hakları prensibine tamamıyla riayettir. Büyük Atatürk'ün 'yurtta sulh cihanda sulh' prensibi bayrağımızdır. Bütün ittifaklarımıza ve taahhütlerimize sadıqız. NATO'ya

⁷⁶ Kurtuluş Kayalı, Ordu Ve Siyaset,4.Baskı,İstanbul, İletişim Yayınları, 2009, S.44-45

inanıyoruz ve bağlıyız. CENTO'ya bağlıyız. Tekrar ediyorum: düşüncelerimiz 'yurtta sulh cihanda sulh'tur.'

Soğuk savaş yıllarında Sovyetler Birliği'nin Türkiye için bir tehdit olduğunu düşünen yöneticiler, ABD'nin giderek artan komünizm düşmanlığından yararlanarak bu ülkeden siyasi ve ekonomik destek sağlamaya çalışmıştır. Ancak ABD ile olan ilişkiler zamanla ABD'nin Türkiye'deki etkisinin artmasına yol açmıştır. Amerikan Merkezi Haber Alma Teşkilatının (CIA) 1953-1957 yılları arasında Türk Milli Emniyetine (MAH) elden maaş ödediği, ortaya çıkmıştır. Adnan Menderes'in buna izin vermemiş olması ABD'nin tepkisini çekmiş olmalıdır.⁷⁷ Yassıda duruşmalarında sanık olan gazeteci Mithat Perin'in, Milliyet'te 13-19 şubat 1989'da Nur Batur imzası taşıyan 'İngiliz gizli belgelerinde Menderes- Amerika kavgası ve 27 Mayıs'a doğru başlıklı yazı dizisinde İngiltere'nin Ankara Büyükelçiliği müsteşarının İngiltere'ye verdiği gizli raporlar yer almakta ve bunlarda özetle, ABD'nin Menderes ve Zorlu'dan yatırımları durduracak kararlar almaları, sanayiden vazgeçmelerini istediği ABD'nin Menderes ve Zorlu'dan hoşnut olmadıklarını belirtmiştir. Menderes'in CENTO vasıtasıyla Irak, İran, Pakistan ile işbirliği yapması İngiltere'nin Türkiye'deki gelişmelere daha yakından bakmak ihtiyacı duymasını sağlamış olabilir. DP'nin iktidara gelmeden önce 1949'da İsmet İnönü'nün cumhurbaşkanlığını sürdürdüğü sırada Uluslararası İmar Ve Kalkınma Bankası'ndan Türkiye için bir kalkınma modeli belirleyecek bir rapor istenmişti. Bu rapor, Amerikalı James M. Barker başkanlığındaki bir Amerikalı uzmanlar kurulunca hazırlandı ancak iktidar değiştiği için bu rapor DP'ye sunuldu, Amerika'da 1951'de alt başlığı "Türkiye'nin Ekonomisi- Bir Kalkınma Programı İçin Analiz Ve Öneriler" adlı bir kitap yayınlandı. Kitabın 'Sanayi Yatırımlarında Öncelikler' başlıklı bölümünde önceliğin tarıma verilmesi gerektiğinin belirtildiği sanayinin sınırlı tutulması gerektiğinin önerildiği ve yatırım yapılmaması gereken alanlar da ağır makine ve

⁷⁷ Mürsel Bayram, (2015) Soğuk Savaş Dönemi Türk-Amerikan İlişkilerinin Sürekliliğinde Askeri Darbelerin Rolü, Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi C.2, S.1, S.33

metal işleme sanayii, ağır kimya sanayii, selüloz ve kağıt sanayi açıkça görüldüğü gibi, bu kalkınma modeli ile Türkiye'nin bir tarım ülkesi olarak kalması ve sanayileşmemesi yani Amerika'nın bir hammadde deposu ve sanayi mallarını satacağı bir pazar olarak kalması öngörülmektedir.⁷⁸ Demokrat Parti döneminde ekonomik gelişmenin ve bu arada sanayileşmenin hızlandığı bir ortam yaratılmıştır. Bunun sonucu olarak ABD'nin verdiği krediler ve yaptığı yardımları kestiğini görürüz. DP iktidarının son yıllarında birçok ithal malının piyasada bulunmamasının nedeni ABD'nin yardımlarını kesmiş olmasıdır. Nitekim Menderes 1954'te ABD'den kredi talebinde bulunmuş ancak ABD'li yetkililer Türkiye için öngörülen yatırımların yavaşlatılması, tarım sübvansiyonlarının azaltılması ve Türk lirasının devalüe edilmesi gibi koşullar yerine getirilmediği için 1958'e kadar Türkiye'nin kredi talebini reddetmiştir. ABD ile bir başka gerilime yol açan konu ise haşhaş krizi olmuştur. 1959'da Washington'da yapılan CENTO toplantısı sırasında başbakan Adnan Menderes'ten haşhaş üretimini yasaklamasını istemişler Menderes bu talebe olumsuz yanıt vermiştir. Bu gelişmelerle birlikte dönemin başbakanı Adnan Menderes ve dışişleri bakanı Fatin Rüştü Zorlu Türk dış politikasında ABD'nin etkinliğini azaltıcı değişiklikler yapılması gerektiğine karar vermişlerdir. Zorlu'nun ifadesi ile; “... Adnan bey bu ısrarların karşısında Sovyetlerle ekonomik alanda işbirliği yapılmasını ve üçüncü dünya ülkelerinin lideri durumunda bulunan Hindistan ile ilişki kurulmasını kabul etti. Ben de başbakan Adnan Menderes'in Moskova'yı resmen ziyaret etmesi için gerekli girişimlerde bulundum. Bu girişimlerin özellikle Amerika'yı rahatsız ettiğini biliyorum.”

Menderes'in 1960 yılı temmuz ayında yapmayı düşündüğü Moskova gezisi ABD'li yetkililere haber verilmiş diplomatik olarak olumsuz bir tepki alınmamıştır. Lakin soğuk savaş döneminde Türkiye gibi önemli bir NATO üyesinin yapacağı Moskova ziyareti diğer hür dünya yani komünist olmayan ülkeler açısından siyasi dalgalanmalara yol açabilecek bir olaydı. Mısır

⁷⁸ Çetin Yetkin, Türkiye'de Askeri Darbeler ve Amerika, 5.Baskı, Ankara, Kilit Yayınları, 2011, S.58-59

Cumhurbaşkanı Cemal Abdünnasır'ın Avsan Barajı'nı tamamlamak için ABD'den kredi istemesi ancak kredinin reddedilmesi üzerine Sovyetler birliğine yönelmesinin sonucu göz önüne alındığında Moskova ziyaretinin ne gibi önemli gelişmelere yol açabileceği tahmin edilebilir. 27 Mayıs Darbesinden sonra Amerika ile gerilen ilişkiler düzelmiş hatta yardım konusunda görüşmek için Amerika'ya giden Cevdet Sunay "Amerika bizim hükümet kurmamız meselesi ile en az bizim kadar ilgileniyor" demiştir.(Milliyet 16.11.1961) Darbeden iki ay sonra Türkiye'ye jüpiter füzeleri yerleştirilmiş ayrıca Doğu Anadolu bölgesinde Sovyet propagandası yapan radyo istasyonlarına karşı yeni radyo istasyonları kurulmuştur. DP iktidarı döneminde kısıtlanan dış yardım ve krediler, darbe sonrasında artarak devam etmiştir.

12 Mart 1971 Muhtırası

Toplumsal olayların ve ekonomik tartışmaların çokça yapıldığı 1969 yılı aynı zamanda işçi ve öğrenci olaylarına tanıklık etmiştir. 1969'un Ocak ayında ABD büyükelçisinin arabasının ODTÜ'de yakılması aynı günlerde İstanbul Üniversitesinde olaylar sırasında atılan bir molotof on kişinin yaralanmasına neden olmuş ve çatışma çıkınca fakülte on günlüğüne kapatılmıştır. 1970 başlarından itibaren ODTÜ'lü gençler olan, solcu Deniz Gezmiş ve arkadaşları banka soygunundan adam kaçırmaya kadar birçok suç işlemişlerdi. Muhtıradan sekiz gün önce dört Amerikan askerini kaçırmışlardı. Temmuz ayında Kayseri'de Türkiye öğretmenler sendikası kongresi kalabalık bazı gruplar tarafından basılmış ve çatışmada 700 civarı öğretmen yaralanmıştır. Bu gelişmeler askerler tarafından izlenmekteydi ve siyasilere uyarı vermekteydiler. Tüm bu olaylar, siyasi anlaşmazlıklar halkın kaos ve kargaşaya götürülmesi ülkeyi 12 Mart sürecine götürmüştür. 27 Mayıs'tan sonraki olumlu seyreden Türk Amerikan ilişkileri 1962'deki füze krizi ile değişmeye başlamıştır. ABD başkanı Lyndon Johnson'un 1964'te İsmet İnönü'ye gönderdiği bir mektupta Kıbrıs'a bir müdahale söz konusu olduğunda ABD'nin ve NATO'nun Türkiye'yi savunamayabileceğini ima etmesi iki ülke ilişkilerinde gerginliğe yol açmıştır. Ayrıca bu dönemde Türkiye'deki

ABD üslerinin kullanımı ve U2 uçaklarının uçuşu ile ilgili sorunlar ortaya çıkmıştır. Yine bu dönemde ABD ile Türkiye'nin arasını açan diğer mesele haşhaş krizi olmuştur. Bu dönemde iktidarda bulunan AP iktidarı Amerikan karşıtı olmamasına rağmen gelişmeler sonucunda Sovyetlere yakınlaşmak zorunda kalmış SSCB başkanı A. Kosigin 20-27 Aralık 1966 tarihleri arasında Türkiye'yi ziyaret etmiş ve 25 Mart 1967'de Türkiye ile SSCB arasında, Türkiye'de kurulacak olan yedi sanayi birimi için teknik ve parasal yardım antlaşması imzalanmıştır. Gelişmelere sanayileşme açısından bakarsak, Aliğa Petrol Rafinerisi, üçüncü demir- çelik sanayisi ve Seydişehir Alüminyum İşletmeleri Sovyet yardımı ile gerçekleştirilmiştir. Sovyetlerle ekonomik anlamda iyi giden süreç 12 Mart müdahalesinden sonra önemli bir gelişme yaşamamıştır. 1970'de Ürdün ile Filistin Kurtuluş Örgütü gerillaları arasında çıkan çatışma, Suriye'yi de içine alacak biçimde genişleyince, Türkiye, ABD'nin bu olaylara müdahale etmek için Türkiye'deki üslerden yararlanmasına izin vermemiştir. 12 Mart 1971 öncesinde ABD'nin Türkiye'den haşhaş ekiminin yasaklanmasını istemesi, bunun Demirel tarafından reddedilmesi ancak 12 Mart yönetiminin bu isteği kabul etmesi üzerinde önemle durulması gereken bir konudur. Watergate Skandalı ve Vietnam savaşında tırmanışa geçen baskılar dolayısıyla bunalım geçiren Nixon yönetimine kolay ve ucuz bir zafer lazımdı. Türkiye'de haşhaş ekim yasağını koydurmakla Nixon Amerikan kamuoyunda Amerikan gençliğini haşhaştan kurtarmak için en yakın müttefiklerinden biri olan Türkiye'den büyük bir ödün koparmış olacaktır. 12 Mart müdahalesi öncesinde seçim sistemi sayesinde mecliste ilk kez bir komünist partinin bulunması (TİP) ve artık devrim isteyen insanların bunu gür bir sesle dile getirmeye başlaması kendisini Sovyet tehlikesi altında gören bir ülkede tedirginlik yaratmıştır. 16 Şubat 1969'da İstanbul'u ziyaret eden Amerikan 6.filosuna karşı, solcu gençlik teşkilatları tarafından Beyazıt meydanında izinli protesto gösterileri tertiplenmiş daha önce ABD büyükelçisinin arabasının yakılması ve dört Amerikan askerinin kaçırılmış olduğu bir anti-Amerikancı yapı ortaya çıkmıştır. 12 Mart darbesi sol aleyhtarı bir darbe olarak lanse edilir. Soğuk Savaş'ın şartlarıyla

yakından alakalı olarak, kendine has özellikleri ile anti-komünist bir hareket sayılmalıdır. 12 Mart'tan sonra Türkiye İşçi Partisi kapatılmış, sol örgütlere karşı sert önlemler alınmıştır. Sendikaların toplantıları ve gençlik örgütleri yasaklanmıştır.

12 Eylül 1980 Darbesi

12 Mart ile düzenlenen ABD - Türkiye ilişkileri 1970'li yılların ortalarından itibaren ciddi bir kriz dönemine girmiştir. 1974 yılında Erbakan ve Ecevit koalisyonu ilk iş olarak 12 Mart muhtırasından sonra Nihat Erim hükümetinin aldığı haşhaş ekim yasağını kaldırmıştır. Ardından Kıbrıs'a müdahale kararını almıştır. Kıbrıs'a yapılan çıkarma ile Amerika ve Türkiye en gerilimli dönemlerinden birine girmiştir. Müdahale ile birlikte uluslararası bir reaksiyon meydana gelmiş ve Türkiye'ye ağır ekonomik ambargo uygulanmıştır. Paranın değeri düşmüş, enflasyon %100'ü bulmuştur, pek çok zaruri ihtiyaç maddesi petrol, gaz, yağ, sigara, margarin, tüp gaz bulunamaz olmuştur. Bu ambargoya karşılık olarak Türkiye de topraklarındaki Amerikan üslerini kapatmış ve dış ilişkileri çeşitlendirmek amacıyla Sovyetler Birliği ve Orta Doğu ülkeleriyle yakınlaşmaya başlamıştır. Darbe öncesi Türkiye'nin politik, ekonomik ve sosyal manzarası oldukça problemlidir. Ülke ideolojik kampaşmaya maruz kalmış 1974 affıyla hapisten çıkan suçlular, terör faaliyetlerine başlamıştır. Diğer yandan Türkiye'nin Sovyetlerle entegrasyonunu savunan sol teşkilatlar, bunlara geçit vermemek için uğraşan milliyetçi teşkilatlar milis kuvvetleriyle devamlı silahlı çatışma haline girmekteydi. Üniversiteler, liseler, sendikalar, devlet daireleri, sokaklar fraksiyonlara bölündü. Bu sıralarda siyasiler arasında bir çıkmaz yaşanıyordu Cumhurbaşkanlığı seçimlerinde bir aday seçilememiş seçim turları aylarca sürmüştür. Askerler 1978'den beri darbe fikrindeydi bunun için bir çalışma komitesi bile kurmuşlardı. Hatta, 27 Aralık 1979 tarihinde hükümete bir uyarı mektubu bile vermişlerdi. Kod adı "Bayrak Hareketi" olan darbenin dayanağı daha önceki müdahalelerde de olduğu üzere 'cumhuriyeti koruma' vazifesine yüklendi.

Ülkenin idaresi beş üst rütbeli generalin oluşturduğu Milli Güvenlik Konseyi'nin elindeydi. Darbeden sonra akan kan durmuştu ancak zaten iki yıldır ülke sıkıyönetimle yönetiliyordu ve politikacılar terörü durdurmak için askerlerin her dediğini yapmışlardı. Ancak 11 Eylül günü akan kanın 13 Eylül'de durması çelişkili bir duruma işaret eder. ABD, 1979'da İran'da gerçekleşen İslam Devrimi ile bölgedeki önemli müttefiklerinden birini kaybetmiştir. Aynı yıl Sovyetler Birliğinin Afganistan'ı işgal etmesi, ABD'yi harekete geçirmiştir. Soğuk savaş yıllarında Türkiye'ye ayrı bir önem veren ABD, acil olarak Türkiye'deki varlığını pekiştirme ihtiyacı duyacaktı. Fakat Türkiye, ABD'nin Nisan 1980'de İran'a yönelik ambargoyu uygulamayı kabul etmemiştir. 12 Eylül 1980'de ordu üçüncü kez yönetime el koydu. CIA'nın Ankara şefi Paul Henze'nin darbeyi 'bizim çocuklar başardı' şeklinde bildirmesi ABD'nin darbedeki etkisine ilişkin kanıtlar olarak değerlendirilmiştir.⁷⁹ Dönemin ABD Başkanı Jimmy Carter ise 12 Eylül'den önce Türkiye'nin 'savunma anlamında kritik bir vaziyette' olduğunu, Sovyetler birliğinin Afganistan'a müdahalesi ve İran'da şah rejiminin devrilmesinden sonra 'Türkiye'ye istikrarı getiren bu hareket'in kendilerini oldukça rahatlattığını ifade etmiştir. ABD, diğer darbelerde olduğu gibi 12 Eylül 1980 darbesini gerçekleştirenlere karşı da olumsuz bir tepki göstermemiştir. Hatta darbeden öncesi 1979'da IMF ve OECD ile geniş kapsamlı bir yardım anlaşması imzalanmıştı ancak bu yardımın akışını sağlayacak işlemler sürekli uzatılıyordu. Darbe sonrasında yardımların kesileceğinin beklenmesine rağmen tam tersi bir durum ortaya çıkmıştır. 1981 yılında Türkiye'ye yapılan Amerikan yardımı, 1974 Kıbrıs müdahalesinin öncesi ile karşılaştırıldığında dört kat artmıştır. 12 Eylül askeri müdahalesinin ABD ile ilişkiler bağlamında en önemli icraatı, 1974 Kıbrıs müdahalesi sonrasında NATO'nun askeri kanadından çıkan ve daha sonra geri dönmek isteyen Yunanistan üzerindeki Türkiye vetosunun ABD talebiyle kaldırılmış olmasıdır. Bir NATO ülkesinin izin vermemesi başka bir ülkenin NATO'ya girmesini önlüyordu. Yani Türkiye bu gelişme ile Yunanistan

⁷⁹ Ekrem Buğra Ekinci, 19 Eylül 2016 Pazartesi, 12 Eylül 1980 Darbesi, Türkiye Gazetesi

ilişkilerindeki en önemli kozlarından birini kaybetmiştir. Dönemin ABD başkanı Jimmy Carter, Türkiye'nin bu konudaki tutumunu şöyle anlatmıştır: “Asıl zorlandığım konu, Yunanistan'ın NATO'nun askeri kanadında entegrasyonunu sağlamak olmuştur. Gerçi bu sorun sonraları çok kolay çözüldü. Biraz general Rogers sayesinde. Sayın Evren ile çok yakın dosttu. Sayın Evren'in, çok takdir ettiğim bu güçlü liderin iyi niyetli yaklaşımı olmasaydı bu sorun çözülemezdi. Yıllarca uğraşıp vaatler verip telkinlerde bulunup başaramamıştık ama dostlukla oldu. 1980 harekatı olmasaydı bu mümkün olmazdı.”(Cumhuriyet,21.7.1985)

Sonuç

Osmanlı'daki ilk modernleşme hareketleri orduda başlamıştır. Batılı devletler karşısında savaş meydanlarında alınan yenilgiler bu zorunluluğu getirmiştir. Ordu modernleşmeye ilk başlayan kurum olması nedeniyle modernleşmeyi koruyan bir yapıya sahip olmuştur. Geleneksel olarak devletin omurgasını oluşturan ordu rejimin bekçiliğini yapmıştır. Cumhuriyeti ilan eden ve yeni devleti kendi belirledikleri ilkelere göre yeniden yapılandıran kadro ağırlıklı olarak asker kökenlidir. Cumhuriyet döneminde yapılan darbeler genelde orijinal Kemalizmin önerdiği biçimde demokrasinin koruyuculuğunu üstlenmiştir. ‘Azgelişmiş’ olarak nitelenen ülkelerde askerlerin çok yaygın olarak etkin ve dinamik bir güç olması Batı sosyal bilimcilerini ordunun modernleştirici rolünü düşünmeye ve formüleştirmeye sevk etmiştir. Toplumun değiştirilmesi söz konusu olduğunda toplumların çağdaş toplumlara dönüştürülme işlevi genelde orduya yüklenmiştir. TSK, dönüştürücü bir felsefenin (Kemalizm)in kurucusu, taşıyıcısı ve yayıcısı olarak kendini görmüştür. Modernlik ve çağdaş medeniyetler seviyesine yükselmeyi hedefleyen bir rejimin muhafızlığını üstlenmiştir. Bu değerlerin tehlikeye girdiğini gördüğü zaman ne şekilde olursa olsun müdahalelerde bulunmuştur.⁸⁰

Yukarda anlattığımız asker-millet söylemi ve Osmanlı Padişahlarının da birçok sefer askerler tarafından devrilmiş olması darbelerin toplum tarafından

⁸⁰ Ümit Cizre, Egemen İdeoloji Ve Türk Silahlı Kuvvetleri, Bir Zümre Bir Parti Türkiye’de Ordu, S.140,

kabulünü kolaylaştıran etkenler olmakla birlikte Türkiye’de darbelere baktığımızda istisnasız bir şekilde dış güçlerin etkisini görebiliyoruz. Yayılmacı ve sömürgeci karakteriyle Batının 19. Yüzyıl sonrasında kendi çıkarları çerçevesinde bir dünya düzeni kurguladığı açıktır. Bu dünya düzeninde hangi ülkenin hangi rolü oynayacağı belirlenmiş ve buna uygun hareket etmeyen iktidarlar birçok zaman darbeyle alaşağı edilmiştir. Darbelerin öncesinde toplumsal çatışmanın ve şiddetin arttığı, sorunların demokrasi çerçevesinde çözülemeyeceğı algısının yaratıldığı görölmüştür. Yine darbe öncesi dönemlerde Türkiye’nin Amerika ile olan kötü ilişkileri darbelerden sona tersi yönde seyretmiştir. Soğuk savaş yıllarındaki korkularla hareket eden siyasetçiler ülkeyi Amerika’ya fazlaca yakınlaştırmış ülke gittikçe Amerika’nın güdümüne girmiştir. Darbelerin arkasındaki toplumsal çatışma ve siyasi iradenin işletilememesi büyük bir neden olsa da soğuk savaşın konjonktürü göz önüne alınırsa Türk demokrasisindeki darbeleri sadece iç gelişmelerle açıklamak yeterli olmayacaktır. Soğuk Savaş yılları bittikten sonra da Batı aynı şekilde dünyaya kendi düzenini dayatmaya devam etmiştir. Son olarak Askeri darbeler döneminin bittiğini düşünürken 15 Temmuz’da FETÖ tarafından bir askeri darbe girişimine şahit olduk. Vesayete karşı duruyor algısı yaratarak seçilmiş hükümetin güvenini sağlamış olan Fetullahçı Örgüt devleti ele geçirme planı riske girince 15 Temmuz’da son kozunu oynamıştır. Türkiye’deki dindarlar tarafından muhafazakâr bir ahlak çizgisinde olduğu düşünölen bu örgüt dünyevileşen ve devleti ele geçirmeye çalışan bir yapı olarak dış güçlerin son maşası olmuştur. Yurtdışındaki NATO karargâhlarında görevli 462 subaydan 237’si hakkında FETÖ ile ilgili adli ve idari işlem başlatılmış olması ve bunların Türkiye’ye gelmeleri konusundaki emirlere riayet etmiyor olmaları da bu konuda önemli bir göstergedir.

KAYNAKÇA

Kayalı K.(2009) Ordu ve Siyaset 27 Mayıs-12 Mart, İletişim Yayınları,İstanbul
Ekinci, E, 29 Ağustos 2016 Pazartesi, 27 Mayıs 1960 Darbesi, Türkiye Gazetesi, Türkiye

Bayram. M. (2015) Soğuk Savaş Dönemi Türk-Amerikan İlişkilerinin Sürekliliğinde Askeri Darbelerin Rolü, Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, C.2 S.1, 31-43

Yetkin. Ç. (2011) Türkiye’de Askeri Darbeler ve Amerika, 27 Mayıs 1960- 12 Mart 1971- 12 Eylül 1980, Kilit Yayınları, Ankara

Ekinci. E. ,19 Eylül 2016 Pazartesi, 12 Eylül 1980 Darbesi ‘Senin Çocuklar İşi Bitirdi’, Türkiye Gazetesi, , Türkiye

Cizre Ü. (2013) Egemen İdeoloji ve Türk Silahlı Kuvvetleri, Kavramsal ve İlişkisel Bir Analiz, Bir Zümre Bir Parti Türkiye’de Ordu. Editörler: Ahmet İnel- Ali Bayramoğlu, S.

DÜNYA VE TÜRKİYE'DEKİ DARBELERE KARŞI DEMOKRASİ HAREKETLERİ VE SİVİL İTAATSİZLİK

Konuşmacı: Dilara DOKUZ, 10. Sınıf Öğrencisi

Danışman Öğretmen: Özlem UĞUR

Okul Müdürü: Abdülkadir ÖZDEMİR

Kahramanmaraş Sosyal Bilimler Lisesi, KAHRAMANMARAŞ

Giriş

Öncelikle sunumumu daha iyi kavratılabilmek açısından, konum gereği, darbe, demokrasi ve sivil sözcüklerinin kelime anlamını dile getirmekte fayda olduğunu düşünüyorum.

Darbe:Sözlüklerde üç farklı anlamda kullanıldığı yazmaktadır;

- 1-Yeğin bir biçimde çarpış, vuruş.
- 2-Birini kötü duruma düşüren, sarsan olay.
- 3-Hükümeti zor kullanarak devirme eylemi.

Tahmin edersiniz ki üçüncü anlam bizi yakından ilgilendirmektedir.

Demokrasi: Siyasal denetimin doğrudan doğruya halkın ya da düzenli aralıklarla halkın özgürce seçtiği temsilcilerin elinde bulunduğu toplumsal ve ekonomik durumu ne olursa olsun tüm yurttaşların eşit sayıldığı yönetim biçimi.

Sivil: Sivil sözcüğü Türkçe 'ye Fransızca 'civil' kelimesinden geçerken köken olarak Latince 'civis'ten türemiştir. TDK'de ise yedi farklı anlama gelen 'sivil' kelimesinin yedinci ve son anlamı argoda 'çıplak\çırılçırıl' olarak tanımlanmıştır. 15 Temmuz darbe kalkışması üzerinden inceleyeceğimiz 'sivil' kelimesinin bu son anlamı argo da olsa sivilin en net tanımıdır. Çünkü o gece yaşanan her şey tiyatro olamayacak kadar çırılçırıldı.

Belirlenen soru: Türkiye bu girişim karşısında nasıl tepki verdi?

Bildiğimiz üzere 15 Temmuz 2016 gecesi yapılan hadsizce girişim yalnızca devlete değil tüm halkımıza ithafen işleve geçirilmiş bir saldırdır.

Cuntacı teröristler tarafından ele geçirilen haber ajansları, tehditler ve silah zoruyla, televizyonlara kitlenmiş olan halka, devletimize darbe yaptıklarını, yönetimi ele geçirdiklerini ve her şeyin kontrol altında olduğunu belirttiler. Bu ne küstahlıktır ki; bu girişimin bizleri korumak, geleceğimizi temin altına almak için yaptıklarını söylediler.

Bu açıklama karşısında korkudan buz kesilen halk, Sayın Cumhurbaşkanımız Recep Tayyip Erdoğan tarafından kendine getirildi. Cumhurbaşkanımız kaldığı otelden canlı yayın yaparak tüm halkımızı meydanlara davet etti.

Camilerde okunan ezanlar halkın iştahını kabartırken, ilk kez erkeklerin yanı sıra inen kadınlarımıza , ‘Bu saatte sokakta ne işi var? ‘ diye yan gözle bakılmadı. İlk kez sağcı-solcu, ilerici-gerici diye ayrılmadan ay yıldızın altında hep birlikte yürüdük.

Asıl amacın yönetimi ele geçirmekten ziyade Türkiye’yi bölmek olduğunu anlamak çok da güç değildi.

Türkiye’de ordu, çok partili dönemde 27 Mayıs 1960, 12 Mart 1971, 12 Eylül 1980 ve 28 Şubat 1997 tarihlerinde yaklaşık onar yıl arayla siyasi rejimin işleyişine dört kez müdahale etti. 27 Mayıs ve 12 Eylül darbelerinde yönetimi tamamen ele alan askerler, Nordlinger’inmodeline göre ‘bekçilik’ işlevini yerine getirdiler. 12 Mart ve 28 Şubat müdahalelerinde ise iktidarı fiilen ele almayıp ‘hakemlik’ işlevi ile yetindiler.

1950 seçimlerinin hemen ardından iktidarı ele geçirecek toplumu istedikleri kalıba sokmak için girişimlerde bulundular. Fakat 27 Mayıs 1960 tarihine kadar sonuç alamadılar. Programlarını on yıl önce bıraktıkları yerden devam ettirebilmek için 27 Mayıs 1960’da iktidara el koyan askerler, siyasi yapıda, bürokraside ve ekonomi politikasında köklü değişiklikler yaptılar.

Fakat tüm dünyaşahitlik edebilir ki ne Türkiye’de ne de her hangi demokratik bir ülke 15 Temmuz darbesi gibi bir darbe, halkın savunması gibi savunma görülmemiştir

Bir devlet düşünün kuruluşuyla birlikte hayatın her alanını tahakküm altına almış, yaşamsal alan üzerinde kendisinden başka hiçbir iradenin varlığına göz yummamış.

Belirtmek gerekir ki Türk milleti milli iradesini sadece 15 Temmuz gecesi değil muazzam tarihi boyunca korumuş ve savunmuştur. Bunun sonucunda devletimiz bir bütün olarak kabul edilmiş, içimizde ne kadar bölünmüş olsak da bağımsızlığımız tehditlere maruz kaldığında, Türkiye Cumhuriyeti Devleti bütünlüğünde hareket etmeyi başarmış olduğumuzu milyonların önüne sermiş bulunduk.

Bu konuyu özetleyecek olursak: Korku, baskı, yıldırma ve yaşamın tüm kazanımlarının her darbeye yok olması, hafızamızın tüm bunları sorunlarıyla saklaması ve korkmaktan bıkmamız halk olarak bizleri o gece meydanlarda başka bir güç yaptı. Bu, gücün kimin elinde olması gerektiğinin görüntüsüdür. Devlet içindeki bir güç işkence edemez, insanın inancına karışamaz, insan olma hakkını silah zoruyla tehdit edemezdi. Halk olarak her türlüğü yokluğu sineye çekebilirdi ama kendi vergisiyle beslediği askeri tarafından yolu kesilemez, öldürülemezdi. Çünkü kurtulamadığı darbe travmalarını çocukları, torunları da yaşasın istemiyordu.

Ve şunu herkes 15 Temmuz'da anladı ki Dünya tüm hakikati ile beşten büyüktü.

Demokrasileri yeterince gelişmeyen Afrika, Asya ve Güney Amerika ülkelerinde, siyasette belirleyici güce sahip olan orduların, iktidar ilişkilerini yönlendirdiği ve seçimle gelen hükümetleri darbeye devirdikleri görülmektedir. Bu ülkelerde askerlerin siyasi sistemin işleyişinde doğrudan söz sahibi olmaları ve istediklerinde darbe yaparak iktidarı ele geçirmeleri, siyaset bilimcilerinin ilgisini çeken önemli bir araştırma alanıdır. Yapılan araştırmalarda, orduların siyasete ilgisini, hangi orduların neden darbe yaptığını, askeri darbelerin ekonomik ve sosyal nedenlerini tarihsel ve toplumsal boyutlarıyla açıklayan değişik modeller geliştirilmiştir.

Modern toplumda ordu-siyaset ilişkisi üzerine ilk ciddi araştırmayı yapan Samuel Huntington, 1952’de yayımlanan *The Soldier and the State* (Asker ve Devlet) adlı incelemesinde asker ve siyaset ilişkilerini, toplumsal gelişmişlik düzeyi ile açıklar.

Ordunun siyasi sistemle ilişkisinin hakemlik düzeyinde kaldığı ülkelerde, askerler, siyasi ve idari kararların alınmasında son sözü söyleyen organ değildir. Ordu doğrudan meydana çıkma yerine, perdenin arkasından kamu adına alınan kararların yönünün belirlenmesinde etkili olmaktadır.

Darbeyi yapan askerlerin, uzun süre kullanmaya kararlı oldukları iktidarı bir siyasi ideolojinin emrine vererek, ülkenin siyasi, sosyal ve ekonomik yapısında köklü değişiklikler yapmaları halinde, askeri müdahale ‘devrim’ veya ‘ihtilal’ niteliği kazanır. İhtilalci askerler, ‘bekçilik’ ve ‘hakemlik’ işlevi yüklenen darbeciler gibi, kısa sürede gerekli düzenlemeleri yaparak iktidarı sivil yönetime terk etmezler.

Orduların siyasi sistemle ilişkisinin ‘hakemlik’ düzeyinde kaldığı ülkelerde, darbe yapan askerlerin amacı, mevcut toplumsal konumlarının devamını sağlayan anayasal düzeni korumak ve bu düzenin istikrar içinde devamını sağlayan bir hükümeti iş başına getirmektir. Amaçlarına hizmet etmeyen hükümeti iktidardan uzaklaştıran darbeciler, anayasa ve yasalarda gerekli gördükleri düzenlemeleri yaptıktan sonra, tekrar sivil bir hükümeti iş başına getirerek kışlarına çekilirler. Kışlaya çekildikten sonra da kurdukları düzenin korunmasını ve siyasetin işleyişini yakından gözlemeyi sürdürürler.

Tarih boyunca ordusu, silahlı kuvveti olmayan bir devlet yoktur, ordusuz devlet bir ütopyadan ibarettir. Doğası icabı devlet, egemenliğini kabul ettirirken veya sürdürürken varlığı için ölümü göze alabilen silahlı bir kuvvete dayanmak zorundadır.

Osmanlıların Avrupa ve diğer Anadolu Türk Beyliklerine üstünlük sağlamalarının en önemli nedeni, diğerlerine göre çok erken bir zamanda düzenli

bir ordu kurmalarıydı. Osmanlı Beyliğinin ilk dönemlerinde asker ihtiyacı daha çok beyliklerden ve gönüllülerden temin edilirdi.

Görünürde ülke dâhilinde her hangi bir sıkıntı yokken ne oldu da küresel ölçekte bu ülke yönetiminden, Türkiye'den birileri rahatsızlık duymaya başladı?

Problemin özünde Türkiye'nin bölünüp parçalanması noktasından çok, onun içte ve dışta kendi inisiyatifi ile hareket etme özgürlüğüne sahip çıkması öngörülüyor. Öyle görünüyor ki, Türkiye'nin inisiyatif alması önlenebilirse mesele kalmayacak.

Tabii ki sorun tek boyutlu değil. Davos toplantısına kadar dış politika 'sıfır sorun' sloganını benimsemiş olan Türkiye, o tarihten sonra bir sorunlar yumağı ile karşı karşıya bırakıldı. Davos'tan sonra Türkiye, İsrail ile ilişkilerini en alt düzeye, ikinci kâtip düzeyine indirdi. Ve o tarihten sonra da, düşmesi beklenen, düşmesi için gün sayılan Esed'e İsrail sahip çıktı. Mısır'da darbe yapıldı, seçilmiş Mursi yerine darbeci General Sisi getirildi. Arap baharı karakışa döndürüldü...

Demem o ki bütün bu radikal dönüşümlerin Türkiye'nin dış politikadaki tutumuyla alakalı olduğunu fark etmek gerekiyor.

Tüm konumuzu kısa bir paragrafta özetleyecek olursak:

Korku, baskı, yıldırma ve yaşamın tüm kazanımlarının her darbeye yok olması, hafızamızın tüm bunları sorunlarıyla saklaması ve korkmaktan bıkmamız halk olarak bizleri o gece meydanlarda başka bir güç yaptı. Bu, gücün kimin elinde olması gerektiğinin görüntüsüdür. Devlet içindeki bir güç işkence edemez, insanın inancına karışamaz, insan olma hakkını silah zoruyla tehdit edemezdi. Halk olarak her türlüğü yokluğu sineye çekebilirdi ama kendi vergisiyle beslediği askeri tarafından yolu kesilemez, öldürülemezdi. Çünkü kurtulmadığı darbe travmalarını çocukları, torunları da yaşasın istemiyordu. Daha önce eşi benzeri olmayan bir darbe girişimine, daha önce eşi benzeri olmayan bir sivil savunma ile karşılık verdik. Tarihimizde onlarca destanımız ve yiğitlik öykülerimiz var fakat 15 Temmuz gecesi yapılan sivil itaatsizlik geçmişimizin ve anımızın en güçlü cesaret

öyküsü olup, destan niteliğindedir. Sadece bizim Türk olarak kendi evlatlarımıza değil tüm dünyanın geleceğine heyecanla aktaracağı bir zafer hikâyesidir. Fakat biliyoruz ki bazıları bu hikâyeyi imrenmenin haricinde büyük bir kin ve düşmanlıkla anlatacaktır nesillerine. Ve yine biliyoruz ki bu kişilerin veya kuruluşların Türkiye üzerinde kurduğu hiçbir şeytani emel amacına ulaşmayacak, her seferinde daha güçlü bir Türkiye ile karşılaşacaktır.

Öneriler

Konuyla ilgili her hangi bir önerim bulunmamaktadır. Çünkü Ulu Türk Milleti her koşulda, namus diye sahiplendiği vatani korumakla mükelleftir ve bundan gurur duymaktadır.

Bir çok konuda ülke olarak açığımız veya eksiklerimiz olabilir fakat milli bilinci had safhada bir millete bu konuda uyarı veya öneriyi, kendi adıma geri planda tutma taraftarıyım.

Kaynakça

1. Aylık edebiyat dergisi/HECE/yıl:20/sayı:238/Ekim 2016
2. Memduh Özdemir/Türkiye 15 Temmuz Gecesi Sokaktaydı Çünkü Hakikat Beşten Büyüktü/77/Hece Ekim 2016
3. Şükrü Karatepe/ Ordunun Siyasi İşlevi Ve Askeri Darbeler/80/ Hece Ekim 2016
4. Vefa Taşdelen/Darbeye Felsefeyle Bakmak
5. Cevdet Kala/ 15 Temmuz Akşamı Devrilen Diktatör/95/ Hece Ekim 2016
6. Mehmet Sümer/ 27 Mayıs Darbesi Karşısında İkinci Yeni/102/ Hece Ekim 2016
7. Baki Kaya/ Orduda Darbeci Gelenek; Bir Toplum Mühendisliği Projesi Ve 15 Temmuz Darbe Girişimi/110/ Hece Ekim 2016

ANAYASAYA RAĞMEN DARBELERİ MEŞRU KILAN KÜLTÜREL FAKTÖRLER

Konuşmacı: Cemile Büşra GÜR, 10. Sınıf Öğrencisi

Danışman Öğretmen: Necla AYDIN

Okul Müdürü: Mesut TEKİN

Kocaeli Fen Lisesi, KOCAELİ

Özet

Devlet, insanların refah içinde yaşaması için var olan ciddi bir olgudur. Demokrasi ile yönetilen ülkelerde, halk devlet için değil; devlet, halk için vardır. Yöneticiler de demokratik yol olan seçimle iş başına gelirler.

Fakat çoğunlukla gelişmekte olan ülkelerde, kendisinden farklı düşünenlerin yönetimi altında bulunmak istememekten kaynaklı karşı bir duruş oluşur. Demokrasinin tam olarak benimsenememesi de bu duruşun başlıca sebeplerindendir. Bu aslında yöneticilere(hükümet) karşı olsa da, etkisi devlete, millete, ülkeye ve demokrasiye olur. İşte bu karşı oluşumun yönetime doğrudan ya da dolaylı olarak el koyması olayı darbe olarak adlandırılır.

Darbe, şüphesiz çok büyük bir suçtur. Buna rağmen bir grup insanın anayasaya karşı çıkıp, darbeyi olağan ve haklı çıkarma arayışına girdiği yadsınamaz bir gerçektir. Bu gerçeğin oluşmasında kültürel faktörler epey önem taşır. Bu bir grup insanı yönetime karşı bir araya toplayan unsur hükümetten farklı olan dinleri, dünya görüşleri, adetleri ve dilleri olabilir. Bu doğrultuda kendi fikirlerini benimsetme çabası ile acımasızca uygulamalar yapmışlardır.

Dil, din, dünya görüşü gibi herhangi bir faktörün; yönetim ile farklı benimsenmiş olması sebebinden kaynaklı meydana gelen darbeleri meşru kılmak için,

*Atatürk ilke ve inkılâplarından uzaklaşılması,

*Siyasiler ve hükümetin başarısız ve onlarca(darbeyi yapanlarca) hain oluşu,

*Hükümetin terörü önleyememesi,

*Ekonomik krizin büyük, enflasyonun yüksek oluşu,

gibi sebepler bahane olarak öne sürülmüştür. Fakat eğer gerçekten sebep sorunlardan biri olsaydı, demokrasi ile çözülebilirdi. Sebep, kendinden olanlarla yönetilmemektir.

Hepimiz aynı düşünmeyebiliriz. Fakat karşımızdaki bizim gibi düşünmüyor diye onun görüşünü yok edip, yetkilerini elinden almak kabul edilemez bir suçtur. Üstelik bu yetkileri veren millet olduğu için de darbe, hangi kültürel ögenin sebebi ile gerçekleşirse gerçekleşsin, millete karşı yapılmış olur.

Çare, tüm zorluklara rağmen demokratik çizgide ve milletin oyuyla, kararıyla bulunmalıdır.

Sevgi, biz insanların fitratında olan bir duygudur. Sevmeye annemizden başlarız. Babamıza, sonra ilkokul öğretmenimize duyarız aynı sevgiyi. Büyüdüğümüzde toplumu severiz, biz olmayı severiz. Bizden olanları sevdiğimiz gibi; bizden olmayanları da sevmeyi öğreniriz aynı zamanda. Bir olma duygusunu benimseriz.

Demokrasi de sevginin ve saygının temel alındığı bir yönetim şeklidir. İnsanlara eşit haklar sunması, halkın kendisini istediği kişilerce yönetmesi gibi özgürlükleri temelinde barındırır.

Demokraside halk, kendi kendisini yönettiğinden devlet yapılanması da halka bağlıdır. Demokrasi ile yönetilen ülkelerde devlet halk içindir ve ona hizmet eder. Fakat oligarşi, teokrasi ya da komünizm gibi belli başlı yönetim şekilleri ile yönetilen ülkelerde durum aksidir. Devlet, halk için değil; halk, devlet içindir. Halk devlete hizmet eder ve amaç yönetimi güçlü tutmaktır.

Bu yönetim şekilleri halk tarafından fazla benimsenememiş ve bu yüzden tarihte çoğu kez isyanlara, başkaldırlara da şahit olunmuştur. Halka pek fazla hak tanınmayan yönetimlerde başkaldırı bir derece anlaşılabilir. Fakat demokrasi ile yönetilen, milletin büyük kesiminin onayını almış yönetime neden başkaldırılır?

Aslında, geniş bir pencereden bakacak olursak; hiç kimse kendisinden olana hatta tehdit unsuru değilse kendisinden olmayan birine zarar vermek istemez. Aslında herkes barışı sever, barışı ister. Barışı tehdit eden ise, ülkeler arası çıkar denilen ticaret, ekonomi, siyaset yani sözünün diğer ülkeler üzerinde ne derecede yaptırım gücüne sahip olup olmadığını görmek ve tedbirler almak gibi sebeplerdir. Bunu da başarabilmenin yolu kendileri için tehdit unsuru saydıkları ülkelerdeki yönetimi zayıflatıp kendi gücüne güç katarken, onları da bir piyon gibi kullanmaktır.

Her ülkenin kendi halkının çıkarlarını ön plana alması gayet doğaldır, ama bunu insanlık açısından ele aldığımız zaman kimilerinin mazlum, kimilerinin zalimce hayat sürdüğü bir sistem oluşuyor. Maalesef bu sistem yıllardır böyle, çark aynı dönmekte, görünüşe bakılırsa dönmeye de devam edecektir.

Demokrasi ile yönetilen ülkelerde birden fazla fikirlerin olması normaldir, zaten olmalıdır da. Çünkü doğruyu da doğru yapan, yanındaki yanlışlardır. Bu farklı görüşlerin savunulabileceği tek yer meclistir ve oraya da sandıklardan geçilir. Halk nasıl yönetilmek istiyorsa şartları göz önüne alarak oyunu ona göre kullanır. Çoğunluğun seçtiği yönetim işbaşına gelir. Halk da çoğunluğa uyarak seçilenleri kabul eder ve bir sonraki seçime kadar yönetime uyum sağlar. Seçilen hükümette ayırım yapmaksızın herkese hizmet etmek zorundadır.

Demokraside durumu değiştiren; az önce bahsettiğim kendisinden başka güç tanımayan, her daim dünya siyasetinde başrolde olmak isteyen bu ülkelerin, menfaatlerinin uyuşmadığı herhangi bir ülkenin insanlarını birbirine düşürerek, bir şekilde gücünü ellerinden alma girişimidir. Darbe dediğimiz, aslında bu sebeple doğar. Belki de sırf maddi ve manevi çıkarları uğruna kandırılan insanların, vatanına ihanetiyle gerçekleşen bu girişimler, darbeyi destekleyenler için gelişmekte olan ülkelere dur demenin bir başka yoludur.

Tüm olup bitenler aslında dış güçlerin dünya siyaset ve ekonomisinde üstünlük sağlamak için, o ülkedeki kardeşi kardeşe kıydırmaktır. Kendi kardeşine dahi kıyabilecek kadar insanların beyninin uyuşturulmasıdır.

İstedikleri kişileri yönetimden indirmek elbette demokrasiyle yönetilen ülkelerle uyuşmuyordu. Çareyi meşru hale getirmekte bulmuşlardı. Bunu da kendi çıkarlarını ülkenin çıkarlarından üstün tutarak çeşitli sorunlar yaratmaya çalışıyorlardı. Daha önceki darbelerde, ülkede herhangi bir problem olmamasına rağmen, sağcı-solcu, alevi- Sünni kavgası çıkarıp yıllarca desteklediler. Ülkemizi kan gölüne çevirdiler. Kendi menfaatleri uğruna hiç kimseye acımadılar.

Bu sadece Türkiye için geçerli değildi. Sömürülmek, buna boyun eğmek orta doğunun kaderi olarak gösterilmekteydi yıllardır. Ortadoğu her zaman kan gölünde yüzmeliydi, ayağa kalkacak takati olmamalıydı. Bu sayede kiminin yüzdüğü kan, kimininki de para olacaktı. İnsanların birer piyon gibi kullanılması gerekiyordu bu oyunun devamı için. Maalesef piyonculuğu tüm İslam devletleri çoktan kabul edivermişti. Nedeni belki karşı çıkacak güce sahip olamayışları, belki korku, belki de geçici dünya menfaatiydi... Fakat acı bir gerçek ki onlar piyon olmaya devam ettiği sürece korumaya çalıştıkları ülkeleri daha fazla zarar görecekti. Taki Türkiye sesini çıkarana kadar.

Emperyalist güçlerin sömürgesi olmayı kabullenemeyişimize bir tepki bu “darbe”ler. Her biri dış güçler tarafından oynanan “Nedeni ne peki ?” denildiğinde türlü bahanelerle meşru gösterilmeye çalışılan, dünya görüşümüzü, Atatürk’e olan sevgimizi, dinimizi dahi kullanarak oynanan bir oyun. Nice kuklalarla...

Yapılan darbeleri meşru olarak göstermek için bir süre sonra birbirini “başka” olarak görmeye başlayan halkı kullanmışlardı yıllarca... Bu milleti birbirine “başka” gösterebilmek için kurulan kumpasların meyvesi olarak.

Darbeyi meşrulaştırmak üzere kullanılanlar arasında kültürel faktörleri sıralayacak olursak eğer, Din, Atatürk (aynı zamanda ilke ve inkılâpları), ekonomi, özgürlükler vb. dünya görüşümüz gelir.

Saydığım maddeleri açacak olursak önce tüm darbeleri kısaca incelemek doğru bir eylem olacaktır. Ülkemizde 15 Temmuz’da meydana gelen darbe girişimi ve öncesinde gerçekleşenler öyle çok ki , “Darbeler Tarihi” denmiş adına.

İslam Tarihi, Türk Tarihi ve Darbeler Tarihi. Ne utanç verici... İşte darbeler tarihinin başlıca öğeleri, gelişimleri;

Ülkemiz 1950 yılında çok partili sisteme geçiş yapmıştır. Bundan sonraki dönemlerde de yönetime, belli güçlerle menfaati uyuşmayan her kim geçmişse, bu ülkeyi kim ileriye götürmeye çalışmışsa, bir adım daha atılmaması için TSK içindeki piyonlar, iç güvenliğin tehdit altında olduğunu söyleyerek yönetime el koymuştur.

1. Gerçekleşen Darbeler:

- 27 Mayıs 1960

Gerçekleşen ilk askeri darbedir. Dönemin Cumhurbaşkanı Celal Bayar, Başbakanı Adnan Menderes 200'den fazla general ve dönemin genelkurmay başkanı ile birlikte tutuklanmıştır.

- 12 Eylül Darbesi

Bu darbede Süleyman Demirel'in Başbakan olduğu hükümet görevden alındı, Türkiye Büyük Millet Meclisi lağvedildi, 1961 Anayasası kaldırıldı, tüm derneklerin faaliyetleri de durduruldu. Parti liderleri gözetim altında tutuldu, ardından da yargılandı.

Darbeden sonra 1982 Anayasası

2. Muhtıralar:

- 4 Şubat 1997'de Sincan'dan geçen tanklar
- 12 Mart 1971

12 Mart 1971 tarihinde Türk Silahlı Kuvvetleri'nin Genelkurmay Başkanı Memduh Tağmaç, Kara Kuvvetleri komutanı Faruk Gürler, Deniz Kuvvetleri komutanı Celal Eyiceoğlu ve Hava Kuvvetleri komutanı Muhsin Batur'un imzasıyla Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay'a bir muhtıra vererek hükümetin istifaya zorlandığı askeri müdahaledir.

- 28 Şubat 1997

28 Şubat 1997'de yapılan Milli Güvenlik Kurulu toplantısı sonucu açıklanan kararlarla başlayan ve irticaya karşı olduğu iddia edilen süreçtir. Yaşananlar, post-modern darbe olarak yansımıştır.

- 27 Nisan 2007

Genelkurmay Başkanlığı'nın Türk Silahlı Kuvvetleri adına Cumhurbaşkanlığı seçimi dolayısı ile 27 Nisan 2007 tarihinde gece 23.20'de yaptığı, lâiklik bağlamındaki açıklamadır. Bu internet aracılığıyla verildiği için "e-muhtıra" olarak da adlandırılmıştır.

3. Darbe Girişimleri ve Ayaklanmalar

- Sarıkız ve Ayışığı darbe planları ilk kez Nokta dergisinde haber yapıldı
- 12 Haziran 2009 tarihli Taraf gazetesi manşeti: "AKP ve Gülen'i Bitirme Planı"
- 22 Şubat 1962

22 Şubat 1962'de, Harp Okulu Komutanı Kurmay Albay Talat Aydemir ve arkadaşlarının, ordu içindeki 27 Mayısçıların tasfiyesi için, 20 Şubat günü başlatılan atama ve gözaltına almalara karşı direnişidir.

- 20 Mayıs 1963

20 Şubat günü başlatılan atama ve gözaltına almalara direnişin bir nevi devamıdır.

- 20 Mayıs 1969
- 20 Mayıs 1969 darbe teşebbüsü, Türkiye Cumhuriyeti tarihinde başarılı olamamış ve emir-komuta zinciri içerisinde gelişmiş bir askeri darbe teşebbüsüdür.
- 9 Mart 1971

Türkiye Cumhuriyeti tarihinde başarılı olamamış ve emir-komuta zinciri dışında gelişmiş bir askeri darbe girişimidir.

- 15 Temmuz 2016

15-16 Temmuz 2016 tarihleri arasında Türk Silahlı Kuvvetleri bünyesinde kendilerini Yurtta Sulh Konseyi olarak tanımlayan bir grup asker tarafından gerçekleştirilen askerî darbe girişimi.

15 Temmuz 2016 ya kadar hiç birini yaşamadım sadece büyüklerimden dinledim. 15 yıllık ömrümde yaşadığım tek ve korkutucu darbe girişimiydi bu.

Millet, milletim, milletim. AH, MİLLETİM... Sayfalarca yazabilirim içine her seferinde bin bir farklı minnettarlık koyarak bu kelimeyi. Herkes dökülmüştü sokaklara, meydanlara. Seviyorum dedim, seviyorum bu milleti...

Ve o anda başımızdan F16' lar havalanmakta...

“Korkmuyorum!”

“Senden, sizden, hiçbirinizden, KORKMUYORUM!”

Sonra dedim, Büşra, Senin marşın “Korkma!” ile başlarken korku sana haram. İçimdeki ses onayladı.

-Haram!

Televizyonda bu vatan uğruna sokağa çıkıp şehit olanları izledikçe onlara teşekkür ettim, onlar adına Allah'a dualar ettim, rahmet kapılarını onlar için sonuna kadar açsın diye. Çünkü onlar benim için, bizim için ölümü göze alıp sevdiklerinden ve hayallerinden vaz geçmişlerdi.

21 Temmuz'da Millî Güvenlik Kurulu toplantısı sonrasında, Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından anayasanın 120. maddesi gereğince olağanüstü hâl ilan edildi.

Gülen Hareketinin lideri olan Fethullah Gülen, Türkiye Cumhuriyeti İçişleri Bakanlığı tarafından yayımlanan "en çok aranan teröristler" listesinin "kırmızı" kategorisinde yer almakta, Fethullahçı Terör Örgütü (FETÖ) ve Paralel Devlet Yapılanması (PDY) lideri olmakla suçlanmaktadır.

15 Temmuz'da kutsalımız olan dini kullandılar. Bu çirkin emellerine bu sefer de dini alet ettiler ama biraz farklı şekilde. Bu darbeye kadar laiklik elden gidiyor din bunu yapıyor diyenler, baktılar ki bu şekilde işe yaramıyor uzun vadeli

bir plan yaptılar. 30 yıl öncesinden devşirdikleri sözde hocalarıyla sinsice yıllar yılı taraftar toplayıp en önemli kurumlara yerleştirdiler. Arada rahat durmayıp Türkiye'ye ve yöneticilerine kumpaslar kurarak hem içerde hem de dışarda zor durumlara sokmak istediler. Yıllarca pusuda bekleyip “nihayet vakit geldi” sandılar. Yenildikleri o haçlı seferlerinin intikamını alma, orta doğuyu ateşe verme, kan gölüne çevirme zamanı zannettiler. Bu sayede dünya liderliğini ellerinde tutup “kimmiş daha güçlü” diye haykırabileceklerini zannettiler.

Milletin içindeki devşirme piyonlar devreye sokuldu. Garantiye almak için halk desteğini, Başladılar yine malum olan din sömürüsüne ve çığırtkanlığa...

Dediler ki, din elden gidiyor

Dediler ki, din ajan tarafından kullanılıyor

Dediler ki darbeye yardım ederseniz cennete gideceksiniz.,

Dediler ki batıla uymayın, hak biziz.

Dediler ki halk sokağa çıkmasın çünkü bu halk bırak tanklara karşı durmayı yere yatmayı bilmez.

Heyhat, batıl olan da dini kullanan da kendileriydi. Bilmiyorlardı (!)

Halkın gücünü, imanını, vatan aşkını, millet sevgisini yok saydılar inanmadılar kendilerine karşı duracaklarına...

Hele o darbeye destek verenler. Nasıl kandırılmış tabiri caizse nasıl zehirlenmiş olacaklar ki, nasıl bir akıl tutulması yaşadılar ki, Kendi kardeşlerine kurşun sıkacak kadar acımasız, tankları milletin üzerine sürecek kadar vicdansız olabilmişlerdir.

Ülkemizin yıllardır yükselişi her alanda ileriye gidişi menfaatine ters düşen dış güçlerin boş durmamasına sebep olmuştur. 30 yıl öncesinden planlanan senaryo artık devreye girmeye başlamıştı. Bizi bölmek için yine bizi kullanmışlardı. Eskiden Sağ sol denen kendi kavramlarını ülkemize dayatırken, bu sefer cemaatçi ya da değıli devreye soktular. Anne ile evladını, baba ile evladını düşman ettiler, koparıp aldılar aile ocağından gözü açılmamış körpeleri... İnsanları adeta oncu buncu rengiyle boyayıp düşman etmişlerdi bir birine. Ağaca balta

vurmuşlar sapı bedenimden demiş misali, bizleri birbirimize kullandırtmışlar, bu şekilde yok etmek istemişlerdi. Bunun için de kültürümüzü, değerlerimizi kullanmaktan hiç çekinmemişlerdir.

Tüm bu yapılanlar ülkemizi parçalamayı hedeflese de artık halk eski halk değildir. Önceki darbelerin acısını unutmamış, yapılan hataların pişmanlıkları kalpten henüz silinmemiştir. Yine bir darbeyle tekrar yıllar öncesine dönmek, ekonomiyi, devleti güçsüz kılmak istememiştir. Aksine daha bir güçlenmiş ülkesi üzerinde oynanan oyunları görür olmuştur. Her bir darbe girişiminde darbenin amacı olan “huzur ortamını” getirmedigini öğrenmişti. O yüzde bu halk 15 Temmuz darbe girişiminde bu güçlerin oyuncağı olmamıştır. Hepimizin bir araya gelmesi, farklılıklarımızla meydanlara çıkıp güç kazanmamız, bize güç katarken karşımızdakileri hem şaşırttı hem de hezeyana uğrattı.

Bu ilk darbe girişimi değildir. Son da olmayacak. Ne kadar meşrulaştırılmaya çalışılırsa çalışılınsın, halk artık darbenin karşısında el pençe divan durmayacaktır. Özgürlüğünü, geleceğini, umutlarını, hayallerini kendini bilmez sözde dünya liderlerine kaptırmayacaktır. Onların piyonu olmayacak ya da olanlara göz açtırmayacaktır. Bu konuda bilinçlenen biz gençler ilimde, ekonomide, ileriye dönük gelişmede, yönetimde amaçlarımız doğrultusunda daha güçlü daha başı dik ilerleyeceğiz. Üzerimize düşen hiçbir görevde geri adım atmayacağız. Bu vatan bizim ve bizim olmaya da devam edecektir. Ancak o zaman şehitlerimizin ruhu şad olacaktır.

Kaynaklar:

- <https://www.msxlabs.org/forum/siyasal-bilimler/78347-yonetim-sekilleri-devlet-yonetim-bicimleri.html>
- <http://trde-darbeler.blogspot.com.tr/>
- https://tr.wikipedia.org/wiki/T%C3%BCrkiye'de_asker%C3%AE_m%C3%BCdahaleler
- <http://www.tyb.org.tr/fahri-tuna-benim-darbem-senin-darbeni-dover-arkadas-26537h.htm>